

INDEX 339202

NOTATKI

KWARTALNIK TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO

PŁOCKIE

Płock

2/227

2011

ISSN 0029-389X

INFORMACJA DLA AUTORÓW

Materiały do Notatek Płockich prosimy przesyłać w 1 egzemplarzu (wydruk komputerowy wraz z dyskietką lub płytą CD), napisanym zgodnie z normą (tj. 30 wierszy na stronie, 65 znaków w wierszu, bez poprawek),
Maksymalna objętość 15 stron wraz z przypisami.

Prosimy również o krótką informację Autora o sobie: wykształcenie, stopnie naukowe, miejsce zatrudnienia (adres) oraz telefon do wiadomości redakcji.

Artykuły prosimy zaopatrzyć w abstrakt w języku polskim o objętości do 250 znaków oraz zestawienie słów kluczowych (nie więcej niż 5).

Prosimy o dołączenie, po przypisach, tytułu artykułu w języku angielskim i „Summary” w języku angielskim o objętości do 300 znaków.

Informujemy, że wydrukowanie artykułu uwarunkowane jest uzyskaniem pozytywnej recenzji wydawniczej.

Redakcja *Notatek Płockich*

Na okładce:

Kościół barokowo klacystyczny w Szczawinie Kościelnym.

rys. Paweł Tencer

Skład i druk:

Wydawnictwo i Poligrafia „IWANOWSKI”

09-407 Płock, ul. Dziewiarska 7

Tel. (0-24) 26-36-593

e-mail: wydawnictwo@iwanowski.com.pl

ORLEN

PŁOCK NOTES

PŁOCK SCIENTIFIC ASSOCIATION
QUARTERLY
(published since July 1956)

2/227
APRIL – JUNE
2011

EDITORIAL MEETING

WIESŁAW KOŃSKI
(EDITOR-IN-CHIEF)

ADAM WRÓBEL
(EDITORIAL SECRETARY)

MAŁGORZATA DUCH
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
ANDRZEJ JERZY PAPIEROWSKI

SCIENTIFIC COUNCIL

PROFESSOR EXTRAORDINARY
DR HAB. SC. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(CHAIRMAN)

DR MARIAN CHUDZYŃSKI
REV. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI
PROF. DR HAB. SC. JANUSZ ZIELIŃSKI
PROF. DR HAB. SC. DANIELA ŻUK

EDITORIAL ADDRESS:

pl. Narutowicza 8
09-402 Płock

tel. (0-24) 262-26-04, 366-99-50
e-mail: notatkiplockie@interia.pl

NOTATKI PŁOCKIE

KWARTALNIK TOWARZYSTWA
NAUKOWEGO PŁOCKIEGO
(ukazuje się od lipca 1956)

2/227
KWIECIEŃ – CZERWIEC
2011

KOLEGIUM REDAKCYJNE

WIESŁAW KOŃSKI
(REDAKTOR NACZELNY)

ADAM WRÓBEL
(SEKRETARZ REDAKCJI)

MAŁGORZATA DUCH
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
ANDRZEJ JERZY PAPIEROWSKI

RADA NAUKOWA

PROF. NADZW. DR HAB. INŻ. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(PRZEWODNICZĄCY)

DR MARIAN CHUDZYŃSKI
KS. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI
PROF. DR HAB. INŻ. JANUSZ ZIELIŃSKI
PROF. DR HAB. INŻ. DANIELA ŻUK

ADRES REDAKCJI:

pl. Narutowicza 8
09-402 Płock

tel. (0-24) 262-26-04, 366-99-50
e-mail: notatkiplockie@interia.pl

LIST OF CONTENTS

MARIAN CHUDZYŃSKI FAMOUS RESIDENTS OF KIERNOZIA AT THE TURN OF THE 18TH AND 19TH CENTURIES. 3	
HENRYK J. GORYSZEWSKI FUNCTIONS OF THE STATE ACCORDING TO ANTONI OKOLSKI, PRECURSOR OF ADMINISTRATIVE SCIENCE IN POLAND 11	
ANDRZEJ J. PAPIEROWSKI THE NATIONAL DEMOCRATIC PARTY AND ITS POLITICAL ROLE IN PŁOCK AND THE DISTRICT OF PŁOCK IN YEARS 1918–1919. THE FIGHT FOR POWER 16	
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI SIERPC DURING THE POLISH-RUSSIAN WAR IN 1920 – THE FURGOT COVERAGE 32	
KS. JANUSZ CEGŁOWSKI, KS. ANDRZEJ GRETKOWSKI THE ACTIVITY OF „CATHOLIC YOUTH SOCIETY” IN PŁOCK'S DIOCESE (1919–2006) 35	
BOGDAN POPŁAWSKI THE HISTORIC INDUSTRIAL COMPLEX IN ŻYCHLIN 42	
EDITORIAL REVIEW SIERPC IN PHOTOGRAPHY, SIERPC – BYDGOSZCZ 2010 (Rev. Grzegorz Gołębiewski) 50	
CHRONICLE PROFESSOR JANUSZ ZIELIŃSKI DECORATED WITH A MEDAL BY PRESIDENT OF THE REPUBLIC OF POLAND 53	
BIBLIOGRAPHY OF THE REGION OF MAZOVIA, LAND OF PŁOCK, FOR THE PERIOD FROM APRIL 1, 2010, TILL JUNE 30, 2010 55	

SPIS TREŚCI

MARIAN CHUDZYŃSKI SŁAWNI MIESZKAŃCY KIERNOZI Z PRZEŁOMU XVIII I XIX W. 3	
HENRYK J. GORYSZEWSKI FUNKCJE PAŃSTWA WEDŁUG ANTONIEGO OKOLSKIEGO, PREKURSORA NAUK ADMINISTRACYJNYCH W POLSCE 11	
ANDRZEJ J. PAPIEROWSKI ENDECCJA I JEJ ROLA W PŁOCKU I POWIECIE PŁOCKIM W LATACH 1918–1919. WALKA O WŁADZĘ 16	
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI SIERPC W CZASIE WOJNY POLSKO–ROSYJSKIEJ 1920 r. – ZAPOMNIANA RELACJA 32	
KS. JANUSZ CEGŁOWSKI, KS. ANDRZEJ GRETKOWSKI DZIAŁALNOŚĆ KATOLICKIEGO STOWARZYSZENIA MŁODZIEŻY W DIECEZJI PŁOCKIEJ (1919–2006) 35	
BOGDAN POPŁAWSKI HISTORYCZNY ZESPÓŁ PRZEMYSŁOWY W ŻYCHLINIE 42	
RECENZJA SIERPC W FOTOGRAFII, SIERPC – BYDGOSZCZ 2010 (Rec. Grzegorz Gołębiewski) 50	
KRONIKA PROFESOR JANUSZ ZIELIŃSKI ODZNACZONY PRZEZ PREZYDENTA RP 53	
BIBLIOGRAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO ZA OKRES 1 IV –30 VI 2010 r. 55	

SŁAWNI MIESZKAŃCY KIERNOZI Z PRZEŁOMU XVIII I XIX W.

*W Kiernozi przed każdym domem
stoi kościół murowany^x*

Abstrakt

Najbardziej znaną mieszkanką Kiernozi była Maria Walewska z domu Łączyńska. Urodziła się 7 grudnia 1786 r. w miejscowości Brodne koło Kiernozi. Jej nauczycielem języka francuskiego był ojciec Fryderyka Chopina Mikołaj. Była żoną Anastazego Walewskiego, szambelana z Walewic koło Łowicza. Miała z nim syna Antoniego Bazylego Rudolfa.

W 1807 r. podczas balu w Warszawie poznała cesarza Francji Napoleona Bonaparte. Z jej związku z Napoleonem I narodził się w 1810 r. drugi jej syn Aleksander Walewski Colonna, późniejszy, minister spraw zagranicznych Francji (1855–1860). 1 września 1814 r. odwiedziła Napoleona na wyspie Elba. W 1816 r. poślubiła generała hrabiego P.A. d'Ornano. Zmarła 11 grudnia 1817 r. w wieku zaledwie 31 lat. Pochowana została na Cmentarzu Wschodnim w Paryżu. 27 września 1818 r. jej szczątki zostały złożone w krypcie kościoła parafialnego w Kiernozi. Maria Walewska miała też dwóch sławnych braci: Benedykta Józefa, generała brygady Wojsk Polskich oraz Teodora Józefa Marcina Łączyńskiego. Obaj bracia brali udział w licznych bitwach Legionów Polskich.

Słowa kluczowe: Kiernozia, Maria Walewska, Napoleon Bonaparte, epoka napoleońska, Benedykt Łączyński, Teodor Łączyński.

W Kiernozi w dawnej ziemi gostynińskiej mamy dwie sławne budowle – kościół parafialny pod wezwaniem św. Małgorzaty z XVI wieku oraz pałac klasycystyczny z pierwszej połowy XIX w. zbudowany przez właścicieli dóbr kiernoskich Łączyńskich. Pierwsza wiadomość o Kiernozi pochodzi z roku 1303, kiedy to biskup poznański Andrzej miał poświęcić tu pierwszy kościół.

Ale w Kiernozi stało też w tym czasie dworzyszczce należące do właścicieli ówczesnej wsi. Na przestrzeni wieków było ich co najmniej kilku. Jako pierwszy występuje ród Junoszków z Zycyka, potem Kiernoskich, Sierpskich, Piwów, Łączyńskich i Lasockich. Znany badacz dziejów ziemi gostynińskiej Kazimierz Pacuski uważa, że Kiernozia znacznie wcześniej otrzymała prawa miejskie niż dotąd podawano w różnych opracowaniach. Stało się to nie w XVI w., ale już wkrótce po 1440 r. W tym czasie właścicielami dóbr kiernoskich byli Junosze z Zycyka, Jeden z nich Adam

z Zycyka pełnił w tym czasie funkcję kasztelana gostynińskiego. Na pewno Kiernozia miała prawa miejskie już w 1477 r., gdyż w tym to roku w źródłach występuje Stanisław Jelonek, mieszczanin z Kiernozi. Wiadomo też, że w 1495 r. podkomorzy gostyniński Jan z Kiernozi poszukiwał zbiegłego poddanego mieszczanina Stanisława z Kiernozi. Kolejny raz Kiernozia jako miasto występuje w źródłach w 1523 r.¹ Warto również nadmienić, że wspomniany właściciel Kiernozi Adam z Zycyka wzniósł tu gotycki kościół parafialny. Jak podaje K. Pacuski, parafia kiernoska w XVI w. obejmowała miasteczko Kiernozię oraz 5 wsi: Brodne, Czerniew, Kiernozia Wieś, Osiny oraz Sokotowo. Wspomniane dobra znajdowały się w rękach Kiernoskich, Czerniewskich oraz Osińskich z rodu Junoszków. W pierwszej połowie XVI w. został wzniesiony nowy kościół murowany pod wezwaniem św. Małgorzaty. W tymże kościele ufundowano w 1546 r. nagrobek na cześć Pawła Kiernoskiego, kasztelana gostynińskiego. W XVI w. w latach 1564–1565 do Kiernoskich należała również wieś Brzezcie. Warto również nadmienić, że właściciel części Sierpca Feliks Sierpski ok. 1520 r. zawarł związek małżeński z Anną Kiernoską, właścicielką obszernych dóbr ziemskich Kiernozia na terenie ziemi gosty-

^x Tradycja podaje, że przy obszernym rynku w Kiernozi każdy dom miał wyniosły murowany fronton (inne części budynku miały być zbudowane z drewna – M. Ch.), dlatego, przyznano przeto miejscu temu w żartobliwym sposobie, jedyny w całym kraju zaszczyt: że w Kiernozi przed każdym domem stoi kościół murowany. Zob. *Starożytna Polska pod względem historycznym, jeograficznym i statystycznym opisana przez Michała Balińskiego i Tymoteusza Lipińskiego*, t. I, Warszawa 1843, s. 594.

nińskiej. Anna w posagu wniosła mu część dóbr Kiernozia wraz z okolicznymi wsiami. W ten sposób Kiernozia stała się własnością Sierpskich. Pozostawała w ich rękach przez kilkanaście lat. Ze wspomnianego małżeństwa urodziło się dwóch synów i dwie córki. Jedna z nich – Anna wyszła za mąż za Jana Dunin Wolskiego, a po jego śmierci za Jana z Opolska Piwo, wnosząc mu w wianie, połowę Sierpca wraz z dobrami Okalewo i Kiernozia. Później ta część Sierpca przeszła tytułem spadku na Andrzeja Piwo, starostę szczyńskiego, a następnie na Stanisława Piwo, podczeskiego płockiego².

Kolejni właściciele Kiernozi Piwowie byli w jej posiadaniu przez wiele lat. Dopiero na przełomie XVIII i XIX w., Kiernozia stała się własnością kolejnej rodziny Łączyńskich, herbu Nałęcz. Jak pisze Jan Gzula „Rodzina ta rozstawiła Kiernozię na całą Europę, a to za sprawą Marii Walewskiej, z domu Łączyńskiej, znanej jako „polska żona Napoleona” oraz jej braci: Benedykta Józefa i Teodora Józefa Marcina, będących oficerami w armii napoleońskiej”³.

Łączyńscy przez długie lata pełnili ważne funkcje w administracji ziemi gostynińskiej. Tak np. Maciej Łączyński pełnił pod koniec XVIII w. funkcję starosty gostynińskiego. Łączyńscy byli zaliczani do najbardziej zamożnych rodów szlacheckich ziemi gostynińskiej. W skład majątku w Kiernozi wchodziły również pobliskie folwarki: Czerniew i Sokółów. Łączyńscy byli dobrymi gospodarzami, ich majątek był wolny od długów, dawał duże dochody. Zamożność Łączyńskich pozwalała na bywanie w salonach warszawskich, a także na branie udziału w zagranicznych wояżach. Pod dachem kiernoskiego pałacu zbudowanego w pierwszej połowie XIX w. odbywały się liczne przyjęcia i bale. Na prośbę Macieja Łączyńskiego król Stanisław August nadał ponownie prawa miejskie osadzie kiernoskiej przed 1784 rokiem (po raz pierwszy jak piszemy wyżej Kiernozia otrzymała prawa miejskie przed rokiem 1477, po raz drugi w 1567 roku za króla Zygmunta Augusta i wkrótce bo w roku 1579 je utraciła). Na prośbę wspomnianego Macieja Łączyńskiego miał odwiedzić Kiernozię Tadeusz Kościuszko. Kiernozianie są zakochani w tej postaci. Już w setną rocznicę śmierci Kościuszki w 1917 r. podczas niewoli niemieckiej usypano w miejscowym parku kopiec, a także niedawno w pobliżu kopca położono głaz z piękną sentencją: *Rozum – Ojczyźnie, serce – Bliźniemu, całego siebie – Kiernozi*⁴.

Istnieją dwie wersje mówiące o czasie zbudowania pałacu w Kiernozi. Pierwsza wersja podaje, że pałac wzniósł Maciej Łączyński z żoną Ewą z Zaborowskich pod koniec XVIII w. Niestety nie znamy nazwiska budowniczego tego pałacu. W tymże pałacu miała przyjść na świat późniejsza słynna Maria z Łączyńskich Walew-

Fot. 1. Pałac Łączyńskich, rodziców Marii Walewskiej w Kiernozi, zbudowany w stylu klasycystycznym w początkach XIX stulecia. Foto: Małgorzata Chudzyńska

ska⁵. Natomiast wiele opracowań historycznych i źródłowych podaje, że obecny pałac w Kiernozi został zbudowany dopiero w drugiej ćwierci XIX w., a więc już w kilka lub kilkanaście lat po śmierci Marii Łączyńskiej Walewskiej.

Dlatego według niektórych autorów mylącym jest zdanie Mariana Brandysa zamieszczone w jego „Kłopotach z panną Walewską”, że w Kiernozi „stoi jeszcze dom, w którym mieszkała bezpośrednio przed małżeństwem z Walewskim”⁶. W innym miejscu Brandys pisze, że we wspomnianej miejscowości znajduje się „biały klasycystyczny pałacyk, w którym mieszkała z matką i rodzeństwem Marysia Łączyńska”⁷.

Przy pałacu kiernoskim pod koniec XVIII w. założono piękny park, ciągle powiększany i przekształcany. W parku znajduje się kilka potocznych ze sobą stawów. Dzisiaj powierzchnia parku sięga 7 hektarów, w tym około półtora hektara powierzchni wodnych.

Rodzice Marii dbali o jej dobre wychowanie i wykształcenie. Pierwsze nauki miała pobierać w pałacyku Łączyńskich w Czerniewie. Jej guwernerem miał być Mikołaj Chopin, ojciec wielkiego kompozytora Fryderyka Chopina⁸. Maria po ukończeniu szkół powróciła ponownie do Kiernozi. W pałacu miała przeżywać swoją pierwszą miłość, tu wreszcie przyjeżdżał do niej w konkury stary 70-letni szambelan Anastazy Walewski z Walewic, właściciel wielkich włości w okolicach Łowicza.

W kiernoskim parku stała stara lipa, pod którą podobno „gorzko płakała panna Łączyńska (miała wówczas niespełna 18 lat – przyp. M. Ch.), po zdecydowaniu jej ślubu z szambelanem”⁹. Płacz ten mógł być autentyczny, ponieważ po latach „Wyrok warszawskiego sądu konsystorskiego” z 24 sierpnia 1812 roku, unieważniający małżeństwo Walewskich, podaje jako przyczynę unieważnienia: „brak nieprzymuszonej woli ze strony Walewskiej i gwałt zadany jej uczuciom”¹⁰.

Zeznający na rozprawie rozwodowej główny świadek generał brygady, brat Marii Józef Łączyński, przyznał się, że wraz z matką zmusił siostrę do

zawarcia małżeństwa z Walewskim. W swoich zeznaniach w sądzie przedstawił też rozpacz Marii, kiedy ją prowadził do ślubu: „nadzwyczajnie płakała, była płaczem tak osłabiona, że ją ledwie do ołtarza doprowadzić mogłem, zdawało mi się, że mi w rękach drętwieje” ... A podczas samego obrzędku zaślubin „tak była uciśniona udręczeniem i łkaniem, że nawet zrozumieć nie można było, co za księdzem wymawiała”¹¹. Walewscy – nowożeńcy – odbyli podróż poślubną do Włoch. W zaledwie w sześć miesięcy po ślubie, 13 czerwca 1805 r. Maria urodziła synka Antoniego Bazylego Rudolfa, syna starego szambelana Walewskiego. Jak przypuszcza autor ostatnio wydanej książki o Kiernozi Jan Gzula: „Z dużym prawdopodobieństwem można jednak przyjąć, że ojcem dziecka nie był, będący w podeszłym wieku szambelan, dlatego małżeństwo mogło być posunięciem mającym ratować reputację Marii”¹².

Prawdopodobnie 1 stycznia 1807 r. Maria Walewska poznaje na Zamku Królewskim w Warszawie Napoleona Bonaparte – cesarza Francji. Wkrótce stała się cesarską kochanką. Miłość ta zaowocowała urodzeniem 4 maja 1810 r. syna Napoleona – Aleksandra Floriana Józefa, późniejszego ministra spraw zagranicznych Drugiego Cesarstwa we Francji¹³. Spotkanie na Zamku opisuje Anna Nakwaska rodem z Nakwasina koło Bodzanowa. Napoleon podczas oficjalnej prezentacji dam zgromadzonych na Zamku w dniu 7 stycznia miał powiedzieć: „O, jakież to mnóstwo pięknych kobiet w Warszawie. Wtedy właśnie przed panną Walewską się zatrzymał, ja zaś, stojąc obok niej, wyraźnie te słowa jego słyszałam...”¹⁴. Cesarz z Marią ponownie się spotkali w dziesięć dni później na wielkim balu w Warszawie, jak pisze tym razem Anna Potocka: „Cesarz tańczył wtedy kontredansa, który posłużył za pretekst do nawiązania jego stosunku z panią Walewską... Niektórzy utrzymywali, że widzieli, jak po kontredansie cesarz uściśnął jej rękę, co jak powiadano, równało się schadzce”¹⁵.

Na wiosnę 1807 r. Napoleon zajęty był wojną z Prusami. Miał wówczas pisać w liście z Ławy do Marii Walewskiej: „Moja słodka przyjaciółko!... Moje serce jest z Tobą, gdyby od niego zależało, byłabyś obywatelką wolnego kraju. Czy cierpisz tak samo jak ja z powodu naszej rozłąki? Mam prawo w to wierzyć. Jestem tego tak pewny, że zamierzam Cię prosić, abyś wróciła do Warszawy albo do Twojej posiadłości. Nie mogę znieść tak wielkiego oddalenia. Kochaj mnie moja słodka Mario, i ufaj Twemu N.”¹⁶.

Po opuszczeniu Ostródy z początkiem kwietnia 1807 r. Napoleon przeniósł swoją siedzibę na zamek Finckenstein (obecnie Kamieniec Suki koło Ławy).

Na zaproszenie Napoleona w drugiej połowie kwietnia przybyła na zamek Walewska. Ma-

Fot. 2. Maria Walewska

rian Brandys zanotował w swojej książce: „Wspólny pobyt w Finckenteinie wprowadził nowy ton w stosunki Walewskiej z cesarzem. To już nie były sekretne, pośpieszne schadzki na Zamku Królewskim w Warszawie. Przerywane burzami gniewu

Fot. 3. Józef Florian Aleksander hr. Colonna Walewski (1810–1868)

Napoleona, oblewane łzami Marii. W mazurskiej głównej kwaterze – w ciszy dwóch przyległych pokoiów, w odosobnieniu od reszty świata – burzliwy romans warszawski nabiera cech małżeńskiej solidności¹⁷. Ciekawy komentarz do trzytygodniowego pobytu Walewskiej w Finckensteinie daje redaktor Jan Bolesław Nycek. Píše on: „Cesarz, na życzenie Walewskiej, dołożył wszelkich starań, by pobyt kochanki w swojej kwaterze otoczył ścisłą tajemnicą. Była to jednak przysłowiowa tajemnica poliszynela, zbyt wiele osób przewijało się przez zamek, zbyt wiele osób znało Marię, aby zachowała incognito. Warszawa huczała wprost od plotek. Prym wiodły panie Potocka, Nakwaska i Trembicka, które nie mogły znieść, że bóg wojny zignorował warszawianki i wybrał prowincjuskę, na dodatek z Kiernozi, o której nikt przedtem nie słyszał¹⁸. Maria rozstała się z Napoleonem w początkach maja. Była zakochana w Napoleonie, ale miała też do niego żal, że cesarz tak długo zwleka z przywróceniem niepodległości jej ukochanej Ojczyźnie¹⁸.”

Walewska jeszcze kilka razy spotykała się z Napoleonem, między innymi w Paryżu, w Schonbrunn pod Wiedniem, a także w Fontainebleau. Do Schonbrunn Walewska przybyła pod koniec lipca 1809 r. Jak pisze cytowany już J.B. Nycek „Romans szybko odzyskał dawny blask i zaowocował ... ciążą Marii¹⁹”. Walewska urodziła chłopca w Walewicach. W księdze parafialnej urodzin Bielawy czytamy: „Wieś Walewice. Roku tysięcznego osiemset dziewiątego dnia siódmego miesiąca maja. Przed nami Proboszczem Bielawskim Urzędnikiem Stanu Cywilnego gminy Bielawskiej powiatu Brzezińskiego w Departamencie Warszawskim. Stawił się Jaśnie Wielmożny Pan Anastazy Walewski Starosta Warecki w Walewicach zamieszkały liczący lat siedemdziesiąt trzy y okazał nam dziecię pćci męskiej, które się urodziło w Pałacu jego pod Nomerem Pierwszym na dniu czwartym miesiąca maja Roku bieżącego o godzinie czwartej po południu. Oświadczył, iż jest z niego splotzone y Jaśnie Wielmożnej Maryanny Łączyńskiej Starościanki Gostynińskiej mającej lat dwadzieścia trzy iego małżonki y że życzeniem iego iset nadać mu imiona trzy Floryan, Alexander y Józef²⁰.”

Nie wiemy dokładnie, jaka atmosfera panowała w tym czasie w pałacu walewickim między małżonkami. Wiemy tylko, że była napięta i dramatyczna, skoro Maria późną jesienią 1810 r. zdecydowała się opuścić Walewice, posiadłość swojego męża Anastazego i wyjechała do Paryża. Zabrała ze sobą swoich synów.

Maria mieszkając w Paryżu utrzymywała kontakty z rodakami. Jej dom był otwarty dla wszystkich Polaków. Złożył jej podobno wizytę sławny Kościuszko. Przyjaźniła się też z Krasińskimi. Trzymała do chrztu późniejszego trzeciego Wieszcza

– Zygmunta Krasińskiego²¹. Niestety coraz rzadziej odwiedzał ją Napoleon. Rozmowy ze sławnym kochankiem dotyczyły głównie spraw związanych z wychowaniem syna Aleksandra. W maju 1812 r. Napoleon podpisał hojny akt dotacyjny, który miał zabezpieczyć przyszłość Aleksandrowi Walewskiemu. Warto w tym miejscu nadmienić, że Aleksander, tudząco podobny do Napoleona, później jako dorosły zawsze podkreślał, że jego ojcem był szambelan Anastazy Colonna Walewski²². Walewska ponownie odwiedziła kraj w drugiej połowie 1812 r. Uczestniczyła w sprawie rozwodowej. Otrzymała go na podstawie wyroku warszawskiego sądu konsystorskiego z 24 sierpnia 1812 r. Historycy nie mogą dokładnie stwierdzić, gdzie w tym czasie mieszkała Walewska – w Walewicach, czy też w Kiernozi. Niektórzy historycy twierdzą, że Walewicach. Miał ją tu nawet odwiedzić Napoleon, wracając z nieudanej wyprawy na Moskwę²³. W styczniu 1813 r. udała się ponownie do Paryża. W kwietniu 1813 r. zwycięzcy osadzili Napoleona na wyspie Elba, na Morzu Tyreńskim. Tu Napoleona 1 września 1814 r., odwiedziła Maria Walewska²⁴. 18 stycznia 1815 r. w Walewicach zmarł stary szambelan Anastazy Walewski.

Po klęsce Napoleona pod Waterloo 18 czerwca 1815 r. Maria spotkała się z Napoleonem jeszcze raz 28 czerwca 1815 w Malmaison. Było to ostatnie spotkanie kochanków przed udaniem się eks-cesarza na wygnanie – na Wyspę św. Heleny. Spotkanie to było zamknięciem jednego z najbardziej znanych romansów świata. Znany historyk francuski Andre Castellet podaje, że podczas spotkania „Maria płacząc w ramionach zdeterminowanego cesarza chce towarzyszyć mu na wygnaniu. Ofiara ta nie zostaje jednak przyjęta. Na Wyspę św. Heleny, miejsce swej śmierci Bonaparte udaje się sam²⁵.”

Romans z Napoleonem nie był ostatni. Około roku 1815 nawiązała Maria Walewska kolejny romans, tym razem z hrabią Filipem Antonim Augustem Ornano. 7 kwietnia 1816 r. wzięta z nim ślub w Brukseli i w ten sposób została II voto hrabiną d'Ornano. Ich miejscem zamieszkania było Lie`g, w Belgii. W czerwcu 1817 r. urodziła trzeciego syna Rudolfa Augusta Ornano²⁶.

Wkrótce Maria ciężko zachorowała prawdopodobnie na kamicę nerkową. Zmarła w Paryżu 11 grudnia 1817 r. w wieku zaledwie 31 lat. Podczas choroby odwiedziła w styczniu 1817 r. swoją ukochaną Kiernozię. Była przerażona swoją chorobą. „Modliła się często i żarliwie o lekką śmierć – i zmuszała do głośnych modlitw całe otoczenie²⁷.”

W dwa dni po śmierci Maria Walewska spoczęła w grobowcu rodzinnym d'Ornano na Cmentarzu Wschodnim w Paryżu, dziś znanym jako Cmentarz Pere-Lachaise, na którym spoczywa

Fot. 4. Grób Marii Walewskiej hrabiny d'Ornano w krypcie kaplicy kościoła parafialnego w Kiernozi. Foto: Małgorzata Chudzyńska

między innymi nasz wielki kompozytor Fryderyk Chopin. Wkrótce po pogrzebie rodzeństwo Marii Walewskiej wystąpiło do władz paryskich o wyrażenie zgody na przewiezienie zwłok Marii w jej rodzinne strony – do Kiernozi. Mimo sprzeciwu wdowca hr. Ornano władze wydały zgodę na przewiezienie doczesnych szczątków Marii Walewskiej do Polski. Na paryskim cmentarzu pozostawiono tylko serce Marii. Prawdopodobnie kondukt żałobny opuścił Paryż 22 marca 1818 r., a 27 września szczątki zmarłej złożone zostały w Kiernozi w krypcie kaplicy wzniesionej przez jej brata „ku pamięci pobożnej duszy zmarłej...”. Aktu pochówku dokonał ówczesny proboszcz parafii kiernoskiej, ks. Józef Demetriusz Budny²⁸.

Od lat toczy się spór o to, czy szczątki kostne znajdujące się we wspomnianej krypcie kościoła kiernoskiego należą do Marii Walewskiej. Pracownicy naukowcy Zakładu Antropologii Uniwersytetu Łódzkiego w grudniu 1968 r. przebadali cztery trumny znajdujące się we wspomnianej krypcie kościoła kiernoskiego. Po zakończeniu badań dr Zdzisław Kapica znany antropolog, stwierdził, że „szczątki kostne pobrane do badania z najbardziej zniszczonej trumny należały do kobiety, która zmarła w wieku około 30 lat²⁹. Jak pisze wspomniany Jan Gzula: „Na podstawie kości udowej można wnioskować, że zmarła była osobą niewysoką, drobnej budowy ciała. Porównując te wyniki z danymi historycznymi, opisującymi postać Marii Walewskiej, oraz aktem zgonu, z dużym prawdopodobieństwem stwierdzić można, że badane szczątki kostne należały do osoby odpowiadającej charakterystyce Marii Walewskiej. Jednak żadne badania specjalistyczne, jak i źródła historyczne, nie potwierdzają faktu, że w krypcie znaleziono właśnie szczątki hrabiny d'Ornano³⁰.”

Natomiast Przemysław Pilich w artykule pt. „Ślady romansu Walewice – włości pani Walewskiej” („Życie Warszawy” z 27 grudnia 1994 r.) jest przekonany, że w Kiernozi Maria Walewska spoczywa tam na pewno, mimo że w paździer-

niku 1968 r., gdy otworzono zamurowane wejście do podziemi kościoła, nie znaleziono jej trumny. Mogła ulec zniszczeniu, może została pochowana obok kościoła. Nie wiadomo”.

Jak już wspomnieliśmy, Maria Łączyńska Walewska miała sławnego brata Benedykta Józefa, generała brygady Wojsk Polskich. Urodził się w Kiernozi w 1779 r., mając zaledwie 15 lat zdobył szlify podporucznika podczas insurekcji kościuszkowskiej w 1794 r. Po upadku powstania mógł, jak pisze Artur Styryna, wieść spokojne życie ziemianina, gdyż odziedziczył majątek w Kiernozi po swym ojcu. Wolał jednak wojaczkę. Zgłosił się do Legionów Polskich Jana Henryka Dąbrowskiego we Włoszech. Podczas służby w Legionach awansował na porucznika. Potem zgłosił się do służby w utworzonej przez Napoleona Republice Rzymskiej. Miał niespokojny charakter. Wciąż zmieniał swe plany życiowe. Był niezwykle ambitny, ale także wciąż wszczynał awantury. Między innymi przystąpił do spisku wymierzonego przeciwko generałowi Henrykowi Dą-

Fot. 5. Grób brata Marii Walewskiej – Benedykta Józefa Łączyńskiego – herbu Nałęcz na cmentarzu w Szczawinie Zdroju (tu został pochowany 20 sierpnia 1820 roku). Źródło: Artur Styryna, *Bywali u Szczawieńskich wód*, „Gazeta Wyborcza” 2003 z 26–27 VII

browskiemu. Po zawarciu pokoju w Lunevill (1801 r.) powrócił do kraju. Zajął się odziedziczonym po ojcu gospodarstwem w Kiernozi, opiekował się też siostrą Marią. Po wkroczeniu wojsk napoleońskich na ziemie polskie w 1806 r. niemal natychmiast Łączyński zorganizował batalion piechoty do walki u boku „boga wojny” Napoleona Bonaparte. Namawiał też swoją młodszą siostrę Marię do romansu z Napoleonem³¹.

Wdał się w intrygę wymierzoną w księcia Józefa Poniatowskiego, „niedawnego towarzysza hucznych biesiad”, chciał go pozbawić stanowiska dyrektora wojny. Zastąpił w bitwie z Austriakami pod Raszynem 19 kwietnia 1809 r., za co uzyskał Krzyż *Virtuti Militari*³². Ze względu na zły stan zdrowia wystąpił o dymisję, którą otrzymał wraz z awansem na generała brygady. Wkrótce jednakże powrócił w szeregi wojska, gdzie pełnił różne funkcje, między innymi dowódca 8. pułku jazdy, a także członek Rady Administracyjnej 17. dywizji gen. Dąbrowskiego. Zafascynował go rozwijający się w zachodniej Europie ruch masoński. Stał się członkiem loży masońskiej. Brał udział w bitwie pod Lützen (2 maja 1813 r.), gdzie został ranny. Otrzymał wówczas Legię Honorową, a konkretnie jej krzyż oficerski. Służąc w wojsku francuskim, dostał się do niewoli pruskiej podczas bitwy pod Fère Championoise. Jak pisze Artur Styrna, udało mu się wydostać z tej niewoli na prośbę samego ... cara Aleksandra I. Po klęsce Napoleona pod Waterloo w 1815 r. i jego abdykacji Łączyński został w Paryżu dowódcą Polaków, którzy pragnęli powrócić do kraju i służyć w armii Królestwa Polskiego. Łączyńskiemu udało się wypełnić zobowiązanie. Z grupą rodaków chcących służyć w armii Królestwa Polskiego powrócił do kraju, ale już w 1816 r. podał się do dymisji ze względu na ciężką chorobę, która go dotknęła. Najpierw szukał ratunku w szpitalu w Warszawie, a następnie wyjechał się leczyć wodami z Salzbrunn, dzisiejszego Szczawina Zdroju, gdzie zmarł 20 sierpnia 1820 r. Został pochowany na miejscowym cmentarzu. Warto jeszcze nadmienić, że Benedykt był żonaty z Ewą Zabokszycką, z którą miał córkę. Niestety małżonkowie nie mogli się ze sobą porozumieć i ich małżeństwo szybko się rozpadło³³.

Maria miała też drugiego brata – Teodora Józefa Marcina Łączyńskiego, urodzonego w 1786 r. Podobnie jak jego sławny brat Benedykt Józef brał udział w licznych bitwach Legionów Polskich i był kilkakrotnie ranny. Był kawalerem Legii Honorowej. Dostąpił się stopnia pułkownika armii francuskiej. Stosunkowo krótko zajmował się gospodarstwem w Kiernozi. W 1834 r. sprzedał swe dobra kiernoskie Bernardowi Enbrichtowi, pułkownikowi Korpusu Inżynierii Wojsk Cesarsko – Rosyjskich. Zmarł w 1842 r. i został pochowany na cmentarzu kiernoskim. To o nim prawdopo-

dobnie pisał Aleksander Walewski, syn poboczny Napoleona I „Mój Wuj, Łączyński”, człowiek miły dla równych mu urodzeniem, był niezwykle surowy dla swych poddanych. Nie tylko skazywał na kary, najchętniej bił własnoręcznie³⁴. Po kilku latach Enbricht sprzedał swe dobra kiernoskie spowinowaconemu z nim Józefowi Lasockiemu, herbu Dołęga za ogromną sumę ponad 400 tys. zł. Nie była to ostatnia zmiana właściciela dóbr w Kiernozi. Pod koniec XIX w. Józef Lasocki odsprzedał majątek niejakiemu Wieszczyckiemu. Nowy właściciel wprowadził w swoim folwarku wiele zmian w sposobie prowadzenia gospodarstwa. Między innymi przeprowadził w latach 20. ubiegłego wieku meliorację gruntów, zwiększył uprawę buraków cukrowych i pszenicy. Wszystko to wymagało dużych środków pieniężnych co doprowadziło do zadłużenia majątku. Dlatego Wieszczycki około 1930 r. zdecydował się sprzedać swój majątek o wielkości 30 włók ziemi Karolowi Hetlingerowi, znanemu notariuszowi z Warszawy. Niektórzy z rodziny Wieszczyńskich pochowani są na miejscowym cmentarzu³⁵.

Fot. 6. Teodor Józef Marcin Łączyński (1786–1842)

Za czasów nowego włodarza Hetlingera folwark w Kiernozi należał do przodujących gospodarstw w regionie gostynińsko-towickim. Właściciel gospodarstwa dużą uwagę przywiązywał do mechanizacji upraw rolnych. Gospodarstwo znane było też z hodowli bydła, koni i owiec. Właściciel zakupił nowe modele młocarni, także siewników oraz pierwszy traktor w regionie, „który wzbudzał duże zainteresowa-

nie wśród okolicznych mieszkańców". Powiększono też znacznie areal uprawy buraków cukrowych do czego przyczyniła się zbudowana w latach 1923–1924 przez cukrownię w Dobrzelinie kolejka wąskotorowa. Pałac w Kiernozi w okresie przedwojennym był zadbane, otoczony malowniczym parkiem³⁶.

Do tradycji przedwojennych należała organizacja dożynek, przez właściciela folwarku kiernoskiego. Dożynki odbywały się na zakończenie żniw, przeważnie w sobotę, kiedy to „dwie wybrane, młode pracownice składały dziedzicowi przed pałacem wianki ze zbóż i kwiatów, śpiewając jednocześnie stosowne pieśni i przyśpiewki. Następnie każdy z pracowników otrzymywał przewidziany upominek. Częstowano wódką i wyrobami wędliniarskimi. Grali zaproszeni muzycanci, zabawa przeciągała się do rana. Zwykle sam dziedzic, jak i członkowie jego rodziny, brali udział w tańcach”³⁷.

Pałac w Kiernozi był świadkiem wielu wydarzeń historycznych. W pobliżu pałacu w czasie powstania listopadowego przechodzili żołnierze rosyjscy w drodze na Łowicz 1 sierpnia 1831 r. W samym pałacu mieściło się dowództwo rosyjskie feldmarszałka Paskiewicza³⁸. Tu w nocy z 1 na 2 listopada 1863 r. podczas powstania styczniowego zatrzymała się na postój słynna jazda gostynińska Emeryka Syrewicza³⁹. Podczas I wojny światowej 19 listopada 1914 r. niemiecki i korpus rezerwowy został zaatakowany przez armię rosyjską w okolicach Kiernozi. Stoczono tu ciężkie walki. Setki zabitych żołnierzy obu armii chowano w wielkich zbiorowych mogiłach w pobliskich lasach⁴⁰.

We wrześniu 1939 r. Kiernozia znalazła się w zasięgu bitwy nad Bzurą. Luftwaffe z furią bombardowała w połowie września zgrupowanie wojsk polskich skupione w okolicach Żychlina, Kiernozi, Lwówka i Trębek. W tym czasie główne siły armii polskiej były skoncentrowane w trójkącie miast Płock–Łęczyca–Sochaczew, duże siły naszego wojska dalej broniły się na obszarze powiatu gostynińskiego. Niemcy wciąż atakowali ten teren. Zniszczenia były tak wielkie, że „Biblijny obraz zniszczonej Sodomy i Gomory

z pewnością nie mógł być straszniejszy”. Dnia 16 września zacięte walki trwały w okolicach Kiernozi i Czerniewa. W czasie walk zostały zadane duże straty mieszkańcom Kiernozi. W pobliżu pałacu przed parkową fasadą dworu spadły hitlerowskie bomby. Jak podaje B. St., w „Życiu Warszawy” w tutejszym pałacu miał nocować dowódca Armii Poznań gen. Tadeusz Kutrzeba. W parku dworskim bronili się żołnierze polscy, niestety wielu z nich tu poległo i tu też ich pochowano⁴¹.

W początkach okupacji hitlerowskiej Kiernozia znalazła się w tzw. Generalnym Gubernatorstwie z siedzibą w Kiernozi. Tuż za Kiernozią w kierunku Osmolina w miejscowości Witusza przebiegała granica między Rzeszą a Gubernią. W dawnym pałacu Łączyńskich mieściła się żandarmeria niemiecka⁴².

Po wyzwoleniu w 1945 r. dawny majątek Łączyńskich w Kiernozi na podstawie ustawy o reformie rolniczej został rozparcelowany. Jak pisze J. Gzula w pierwszej kolejności ziemię z reformy rolnej otrzymali pracownicy dworscy, a następnie chłopi matorolni z pobliskich wiosek. Natomiast pałac początkowo był wykorzystywany jako poródówka, ośrodek zdrowia, przedszkole, a następnie Gminny Ośrodek Kultury. Obecnie pałac wraz z parkiem dzierżawi Andrzej Bogucki. Pałac został starannie wyremontowany. W pałacu urządzono piękną salę balową, w której odbywają się różne uroczystości, głównie wesela⁴³.

Z Kiernozią związane są podania i legendy. Jedna z nich mówi, że odbywając podróż ze swym wujem biskupem warmińskim Łukaszem do Krakowa lub z Krakowa trafił nasz wielki astronom – Mikołaj Kopernik do Kiernozi. Jak pisze wielokrotnie cytowany autor pięknej książki o Kiernozi Jan Gzula „Pijąc wodę ze studni stojącej pośrodku rynku (jednego z największych w Polsce – przyp. M. Ch.), stracił bezpośrednio swoje gęsie pióro, które wypadło mu z sakwy podróżnej do studni. Zamyślony i zapatrzony w gwiazdy astronom doznał wtedy odkrywczego olśnienia – „poruszył” bezwładną Ziemię i kazał jej krążyć wokół Słońca. Rynek nazwano Rynkiem Kopernika”⁴⁴.

Przypisy

- ¹ K. Pacuski, *Możnowładztwo i rycerstwo ziemi gostynińskiej w XIV i XV wieku. Studium z dziejów osadnictwa i elity władzy na Mazowszu średniowiecznym*, Warszawa 2009, s. 139–140.
- ² M. Chudzyński, *Sierpc siedemnastowieczny*, [w:] *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*. Praca zbiorowa pod red. M. Chudzyńskiego, Sierpc 2003, s. 155–156.
- ³ *Dzieje Mazowsza do 1526 roku*. Praca zbiorowa pod red. A. Gieysztor i H. Samsonowicza, Warszawa 1994, s. 358; J. Gzula, *Kiernozia dawniej i dziś*, Kiernozia 2008, s. 91.
- ⁴ J. Gzula, tamże, s. 91.
- ⁵ B. St., *Przypomnijmy Walewską*, „Życie Warszawy” 1973, nr 79 z 3 IV.
- ⁶ M. Brandys, *Kłopoty z Panią Walewską*, Kraków 1995, s. 7;

T.S. Jaroszewski, W. Baraniewski, *Po pałacach i dworach Mazowsza*, Warszawa 1995, s. 55; *Mazowsze*, t. I pod red. J. Banaszek, Płock 1998, s. 377.

- ⁷ M. Brandys, tamże, s. 17.
- ⁸ J.B. Nycek, *Biografie niepospolite. Maria Walewska*, „Tygodnik Płocki” 1981, nr 16/17 z 19–26 IV; Z audycji B. Kaczyńskiego, *O Chopinie* (Polskie Radio, I program, 13 X 2010 r. wynika, że ojciec Fryderyka Chopina Mikołaj „Nauczył pięknie języka francuskiego córkę pani Łączyńskiej, przyszłą Panią Walewską”.
- ⁹ B. St. *Przypomnijmy Walewską*, „Życie Warszawy” 1973, nr 79.
- ¹⁰ Tamże.
- ¹¹ Tamże.
- ¹² J. Gzula, tamże, s. 19.

- ¹³ Tamże.
- ¹⁴ M. Brandys, tamże, s. 52–53.
- ¹⁵ Tamże, s. 53.
- ¹⁶ Cytuję za J.B. Nyckiem, *Biografie niepospolite, Maria Walewska*, jak wyżej.
- ¹⁷ M. Brandys, tamże, s. 102; J.B. Nycek, *Miłość nie zna granic. Raz jeszcze o Marysi i Napoleonie*, „Nowe Mazowsze” 2000, nr 4.
- ¹⁸ J.B. Nycek, *Mazurska idylla*, „Tygodnik Płocki” 1989, nr 52/53 z 24–31 XII
- ¹⁹ Tamże.
- ²⁰ Cytuję za M. Brandysem, *Kłopoty z Panią Walewską*, s. 119–120.
- ²¹ Zygmunt S. Wasylewski, *Życie Polskie w XIX wieku*, Warszawa 2008, s. 60
- ²² B. Wernichowska i M. Kozłowski, *Almanach piękności*, Warszawa 1988, s. 53. Zob. też Przedmowę A. Jasińskiego do powieści Wacława Gąsiorowskiego, *Pani Walewska z 1904 r.*
- ²³ Zob. M. Brandys, *Kłopoty z Panią Walewską*, s. 141–142.
- ²⁴ Tamże, s. 152–156.
- ²⁵ J.B. Nycek, tamże, s. 11.
- ²⁶ Tamże.
- ²⁷ M. Brandys, tamże, s. 167.
- ²⁸ J. Gzula, tamże, s. 20.
- ²⁹ Tamże.
- ³⁰ Tamże.
- ³¹ B. St., *Przypomnijmy Walewską*, jak wyżej; A. Styrna, *Bywali u szczawińskich wód*, „Gazeta Wyborcza” 2003, nr z 26–27 VII.
- ³² A. Styrna, tamże.
- ³³ Tamże.
- ^x Brat Marii Walewskiej.
- ³⁴ J. Gzula, tamże, s. 22; Stanisław Wasylewski, *Życie Polskie w XIX wieku*, Warszawa 2008, s. 35.
- ³⁵ Tamże, s. 27–28; T. S. Jaroszewski, W. Baraniewski, *Po pałacach i dworach Mazowsza*, Warszawa 1995, s. 55.
- ³⁶ Tamże, s. 28.
- ³⁷ Tamże, s. 28.
- ³⁸ J. Szczepański, *Od zaboru pruskiego do powstania listopadowego (1793–1831)*, [w:] *Dzieje Gostynina i ziemi gostyńskie*, s. 268.
- ³⁹ M. Chudzyński, *Powstanie styczniowe*, (w:) *Dzieje Gostynina ...* s. 333; J. Gzula, tamże, s. 17, 42; K. Zadrozny, *Powstanie styczniowe na ziemi gąbińskiej i gostyńskiej*, Płock 2010, s. 33–35
- ⁴⁰ M. Chudzyński, *Między rewolucją 1905–1907 a odzyskaniem niepodległości w 1818 r.*, (w:) *Dzieje Gostynina ...* s. 461; J. Gzula, tamże, s. 18.
- ⁴¹ M. Chudzyński, *Powiat gostyński we wrześniu 1939 roku*, „Rocznik Gostyński” 2007, t. 1, s. 114–115; B. St., *Przypomnijmy Walewską*, „Życie Warszawy” 1973, nr 79 z 3 IV.
- ⁴² J. Gzula, tamże, s. 32.
- ⁴³ Tamże, s. 30.
- ⁴⁴ Tamże, s. 114.

FAMOUS RESIDENTS OF KIERNOZIA AT THE TURN OF THE 18TH AND 19TH CENTURIES

Summary

The best-known citizen of Kiernozia is Maria Walewska (née Łączyńska), who was born on the 7th of December 1786, in Brodne near Kiernozia, as a daughter of Maciej Łączyński and Ewa Zaborowska. She grew up in her ancestral home, Kiernozia, where she also received her education. Nicholas Chopin, Frederic Chopin's father, was one of her first tutors.

In 1805 she married Count Anastazy Colonna-Walewski, chamberlain of Walewice near Łowicz. They had one son, Antoni Rudolf Bazyli Colonna-Walewski, although it is believed by some historians that he was an illegitimate child of Maria.

Maria Walewska was a mistress of Emperor Napoleon I Bonaparte, whom she met for the first time in January 1807 in Warsaw at a ball. Their son Alexandre, born 1810, was legitimised by Count Anastazy and thus bore the name of the counts of Colonna-Walewski. Alexandre was the Foreign Affairs Minister of France in 1855–1860. On the 1st of September 1814 Maria Walewska visited Napoleon on the Isle of Elba.

In 1816 she married Count Philippe Antoine d'Ornano. On the 11th of December 1817 Maria died at the age of 31. She was buried at Pere Lachaise Cemetery in Paris. On the 27th of September 1818 her body was exhumed and moved to her family crypt in Kiernozia parish church.

Maria had two famous brothers: Benedykt Józef, general of the Polish Army, and Teodor Józef Marcin Łączyński, both took part in the battles of the Polish Legions.

FUNKCJE PAŃSTWA WEDŁUG ANTONIEGO OKOLSKIEGO, PREKURSORA NAUK ADMINISTRACYJNYCH W POLSCE

Abstrakt

Antoni Okolski był profesorem prawa administracyjnego, w Szkole Głównej Warszawskiej, a potem w rosyjskojęzycznym Uniwersytecie. Jest autorem pierwszego polskiego podręcznika prawa administracyjnego zawierającego obszerne i gruntowne informacje o stanie prawnym w Królestwie Polskim.

Podkreślał znaczenie socjalnych i gospodarczych funkcji państwa krytycznie oceniając minimalizm prezentowany w tym przedmiocie przez doktrynę liberalną.

Słowa kluczowe: Królestwo Polskie, Antoni Okolski, państwo prawne, funkcje państwa

1. Postać uczonego

Antoni Okolski jest autorem pierwszego polskiego akademickiego podręcznika prawa administracyjnego¹. Przybliżenie postaci Antoniego Okolskiego w organie Towarzystwa Naukowego Płockiego jest wskazane ze względu na jego związki z Mazowszem i z ówczesną ziemią płocką.

Urodził się 1 maja 1838 roku w Małachowicach na Ziemi Łęczyckiej wówczas należącej do Guberni Płockiej. Zapewne w tamtych okolicach spędził też dzieciństwo, gdyż uczęszczał do płockiego Męskiego Gimnazjum imienia Stanisława Małachowskiego. Tam też, w 1856 roku uzyskał świadectwo dojrzałości. Dojrzałe życie spędził w Warszawie, a więc również na Mazowszu, z wyjątkiem studiów prawniczych odbywanych w Rosji oraz naukowych podróży zagranicznych.

Jako nauczyciel akademicki zaczynał pracę jeszcze w Szkole Głównej Warszawskiej w 1865 r., zrzędzeniem losu, jako wykładowca prawa administracyjnego i prawa publicznego². Po przekształceniu szkoły w rosyjskojęzyczny Uniwersytet Okolskiemu pozwolono kontynuować zajęcia dydaktyczne, które prowadził do końca życia. Zdobyt powszechny szacunek rodaków skoro w 1893 roku został wybrany trzecim z kolei – po Tytusie Chałubińskim i Ignacym Baronowskim – prezesem Kasy Pomocy Naukowej im. Józefa Mianowskiego, rektora Szkoły Głównej Warszawskiej. W zaborze rosyjskim była to instytucja funkcją odpowiadająca krakowskiej Akademii Umiejętności.

W Królestwie u schyłku XIX wieku publiczne używanie języka ojczystego było karalne, administracja dostępna wyłącznie dla przybyszów z Cesarstwa, a katolicy mieszkańcami drugiej kategorii. W takich warunkach, w porządku honorowym funkcja Prezesa Kasy była najwyższym niezależnym polskim stanowiskiem. Nic dziwnego, że śmierć Okolskiego komentowano w gazetach wszystkich trzech zaborów, pogrzeb zaś przerosł w manifestację. Uniwersytet Warszawski niewielu może wskazać swoich profesorów, których docześnie szczątki, niemal przez całe miasto niesiono na barkach kolegów i studentów, aż na miejsce wiecznego spoczynku.

Bibliografia znanych prac naukowych Okolskiego obejmuje 76 pozycji z dziedziny prawa administracyjnego i publicznego, cywilnego i karnego procesowego, które miało być jego pierwszą specjalnością uniwersytecką.

W niniejszym esejie koncentrujemy uwagę na dorobku uczonego jako administratywisty obejmującego zainteresowaniami również kwestie ustrojowe.

2. Doktryna państwa prawnego

Druga połowa XIX wieku w europejskich naukach politycznych – nie tylko prawnych – zaznaczyła się głęboką kontestacją – ideowych podstaw liberalizmu. W Niemczech rozprzestrzenia alternatywna doktryna państwa prawnego teoretycznie opracowana przez Roberta von Mohla. Miało ono ściśle przestrzegać powszechnie uznawanych „zasad organizacji życia zbiorowego”. Było związane prawami przez siebie stanowio-

nymi, a zarazem powinno aktywnie popierać uznawane za dozwolone dążenia jednostek i grup społecznych. W państwie postrzegano organizm dynamiczny, którego zadania „wzrastają w miarę postępu cywilizacyjnego danego społeczeństwa, a władza musi być dostatecznie silna, by im sprostać”. Wobec tego, i „granice jej kompetencji muszą się rozrastać odpowiednio do potrzeb i w miarę komplikowania się stosunków społecznych”³.

Antoni Okolski w pełni zaakceptował ideowe założenia szkoły państwa prawnego. W publikacjach poddawał gruntownej krytyce nie tylko postulat ekonomicznej i socjalnej neutralności rządu, ale też zdecydowanie odrzucał inne kanony liberalizmu politycznego: postulat skrajnego trójpodziału władz domagający się ostrego przeciwstawiania się ich sobie, jak i – szczególnie – koncepcję umowy społecznej. Ta ostatnia wymaga bowiem uznania suwerenności jednostki względem państwa. Tymczasem, niejako z samej natury nie można jej przyznać takiego stanowiska, a za tym i prawa swobodnego nawiązywania lub unicestwiania związków łączących ją z ojczystym państwem. „Człowiek bowiem nie jest ziarnkiem piasku lecz łączy go z innymi członkami społeczności więzy obiektywne. Nie jednostka wybiera społeczeństwo, w którym żyje, lecz miejsce w nim jest jej dane, wskutek czego połączona jest z rodziną, czy narodem więzami, którym nie może się przeciwstawić”.

3. Funkcje państwa

Naturalnym następstwem doktryny państwa prawnego jest obciążenie go zadaniem wszechstronnego popierania działań podejmowanych przez jednostki i grupy społeczne. „Zasada *laissez-faire* – wykładła Antoni Okolski – w gruncie rzeczy znaczy tyle co abdykacja ze strony rządzących, przyznanie się, że są niezdolni do rządzenia i że nie chcą się do tego mieszać. W rzeczywistości bowiem aparat państwowy wykonuje wiele różnorodnych zadań i to tego rodzaju, że ich zaniechanie odbiłoby się niekorzystnie zarówno na interesach jednostek, jak i ogólnospołecznym”⁴. Nie można więc odpowiedzialnie postulować ograniczenia naturalnych funkcji państwa do utrzymania porządku prawnego. „Przeciwnie, powinno ono zabiegać o możliwie najpełniejsze zaspokojenie potrzeb człowieka, szerzenie dobrobytu i najogólniej pojmowanej cywilizacji”⁵.

Należy jednakże podkreślić, iż Antoni Okolski nie postulował przyznania państwu wszechobejmującego pierwszeństwa kompetencji. Takie stanowisko deprecjonuje inicjatywę jednostek, nieuchronnie prowadzi do kosztownej nadopiekuńczości, a w ostatecznym rezultacie i do zniewolenia człowieka–obywatela. Wyraźnie

podkreśla, iż „państwo powinno tylko wspomagać działania podejmowane przez jednostki lub organizacje stanowczo powstrzymując się przed ograniczaniem i zastępowaniem ich inicjatywy”. Za słusnością takiego postulatu przemawiają nie tylko wnioski wysnuwane z przesłanek teoretycznych, ale również ważne względy praktyczne. „Zastępowanie jednostek, w ostatecznym skutku spowodowałoby się do pozbawienia ich możliwości swobodnego działania i przejawiania inicjatywy. Pozostałaby tylko możliwość zaakceptowania poczynań państwa i ewentualnego włączania się do jego przedsięwzięć. Łatwo mogłoby dojść wtedy do sytuacji, w której samo państwo wyłącza, a właściwie elita władzy i aparat biurokratyczny działający w jego imieniu, uzurpowałby sobie wyłączne prawo do oceny sytuacji, wyboru celów i środków działania na wszystkich płaszczyznach życia”⁶.

Nie bez znaczenia były też argumenty ekonomiczne i względy na skuteczność działania. Jednostki i społeczeństwo przejawiają różnorodne potrzeby i dążą do różnych celów. Ich bezpośrednie realizowanie przez państwo wymagałoby rozbudowania aparatu administracyjnego, co uczyniłoby organizm państwowy drogim i ociężałym. XX-wieczna historia dostarczyła nam aż nadto kosztownych doświadczeń potwierdzających słusność takich obaw. Okolski konsekwentnie przyznawał pierwszeństwo inicjatywom indywidualnym dla których ramy dopuszczalności wyznaczał jedynie porządek moralny i prawny. Państwo powinno udzielać pomocy, usuwać przeszkody, samodzielnie zaś realizować tylko przedsięwzięcia konieczne dla dobra ogólnego, a przekraczające możliwości inicjatywy prywatnej lub nie budzące jej zainteresowania.

Antoni Okolski wyróżniał dwa zasadnicze zespoły zadań realizowanych przez państwo. W sensie przyczynowym pierwszeństwo przysługuje zdaniom bezpośrednim; utrzymaniu istnienia państwa, przemnożeniu jego sił oraz stwarzaniu warunków korzystnych dla dalszego rozwoju. Zadania te mają szczególne znaczenie, gdyż tylko państwo politycznie niezagrożone i rozwijające swoje siły twórcze może realizować wszelkie inne zadania i cele. Mówiąc lapidarnie, by cokolwiek robić trzeba najpierw zaistnieć.

Zadania pośrednie, obejmują wszelkie przedsięwzięcia służące wsparciu działań jednostek i grup społecznych oraz zapewniające im warunki wszechstronnego i nieskrępowanego rozwoju. Obowiązki w tej sferze nie wynikają bynajmniej „z organicznej natury państwa, ale z istoty relacji zachodzących między nim a społeczeństwem. Powołane ono bowiem zostało na pewnym etapie historycznego bytowania grupy ludzkiej, nie po to ażeby było dodatkową przeszkodą, źródłem skrzepowania jednostki i zawadą na drodze postępu,

ale przeciwnie, dlatego aby w nim znaleźć poparcie dla dalszego rozwoju⁷⁷ cywilizacyjnego. Działając na tym polu, państwo między innymi współuczestniczy w rozwiązywaniu problemów gospodarczych, szerzy oświatę, sprawuje pieczę nad stanem zdrowotnym społeczeństwa, a także spełnia inne zadania, których kodyfikacja mijałaby się z celem. Zadania państwa zależą bowiem od poziomu rozwoju cywilizacyjnego i stanu potrzeb społecznych.

4. Państwo podmiotem polityki społecznej

Zainteresowane utrwaleniem i umocnieniem swego bytu politycznego, państwo nie może pomijać szeroko pojmowanej "polityki ludnościowej" jako jednego z koniecznych zadań. Siła i potęga państwa, a za tym i jego bezpieczeństwo, zależą nie tylko od jakości, ale i od ilości ludności zamieszkującej jego terytorium. Okolski aprobejuje więc elementy ilościowe w polityce ludnościowej takie, jak choćby określenie wieku prawnej zdolności matrymonialnej, sprzyjającej dzietności rodzin, dbałości o stan zdrowotny, a także, co warte podkreślenia, upowszechnienie dobrobytu, a za tym przeciwdziałające emigracji zarobkowej. W tej ostatniej kwestii Okolski zdecydowanie krytykował zakazy policyjne, również dlatego, iż sprzeciwiają się wolności z natury przysługującej człowiekowi.

Dzisiaj, niektóre z tych poglądów, zwłaszcza domaganie się polityki pronatalistycznej, również w Polsce wywoływały odruchowe protesty, często traktowane za probierz „postępowości”. Zanik dzietności wprawdzie nieuchronnie pojawia się na pewnym stopniu rozwoju cywilizacyjnego i związanego z nim dobrobytu, nie mniej, zjawisko to jest być może najpoważniejszym współczesnym wyzwaniem dla narodów Europy. Kultura i obyczajowość zdominowana treściami orientalnymi i zaimportowanymi z kontynentu afrykańskiego pozostanie wprawdzie nadal europejską, ale będzie to już inna Europa i inna europejska cywilizacja. To stwierdzenie, na poły gorzkie, na poły nostalgiczne, w istocie rejestrujące tylko rzeczywistość, tak często wywołuje odruchy agresji. O rzeczach przykrych i zarazem nieuchronnych najprzyjemniej jest zapomnieć, a przypominających darzyć wrogością.

Ważnym obowiązkiem państwa jest ochrona stanu zdrowotnego ludności. Zdaniem Okolskiego winno ono zabiegać o zapewnienie „ogólnych warunków zdrowia”, zapobiegać i przeciwdziałać epidemiom, kontrolować żywność wprowadzaną do obrotu handlowego, współdziałać z przedsięwzięciami jednostek, czy z inicjatywami społecznymi, podejmowanymi dla poprawy warunków mieszkaniowych. To ostatnie zadanie w tamtych czasach było, nie tyle pożądane, co nieodzowne.

Wprawdzie samo leczenie należałoby pozostawić inicjatywie jednostek, ale państwo winno – działając substytucyjnie – powinno wziąć na siebie organizowanie i utrzymywanie sieci szpitali. Rozmiar nakładów koniecznych dla zrealizowania takich przedsięwzięć i brak perspektywy uzyskania pożądanego zysku odstrasza od nich prywatny kapitał. Ekskluzywne zaś prywatne lecznice, wprawdzie przynoszą dochody, ale nie są dostępne dla znakomitej większości mieszkańców. Godne podkreślenia, iż Okolski postulował też wsparcie studiów medycznych środkami publicznymi. Jest bowiem większa nadzieja argumentował, iż absolwenci pochodzący z warstw ludowych zechcą dla tych właśnie sfer pracować.

Warto byłoby tę część dorobku Antoniego Okolskiego zadedykować niektórym współczesnym reformatorom lecznictwa i ubezpieczeń społecznych. Pozwoliłoby to być może zauważyć, iż modne dzisiaj choć intelektualnie płaskie postawy skrajnie liberalne, są równie odległe od nowojorskiej deklaracji programowej socjalistów, jak i od kanonów katolickiej nauki społecznej.

Na uwagę zasługuje podejście Okolskiego do polityki mieszkaniowej państwa. Nie ogranicza się on do stanowiska właściwego dla tradycyjnego pojmowania zadań policji budowlanej. Zadania państwa są o wiele szersze. Stan mieszkań w znacznym stopniu wpływa na zdrowie społeczeństwa. Władza publiczna powinna więc zabiegać o stworzenie należytych warunków mieszkaniowych najbiedniejszym klasom społecznym, gdyż domy budowane z inicjatywy prywatnej są dla nich niedostępne. Administracja winna „zwracać uwagę – pisał – na pomieszczenia klas robotniczych, które znajdują się w ogóle w złych warunkach, tym bardziej, iż klasy te nie są w stanie zaradzić sobie same pod tym względem i stają się ofiara egoistycznego interesu właścicieli domów”⁸.

Co więcej, zdaniem Okolskiego, jest nie tylko dopuszczalna, ale konieczna ingerencja w sferę budownictwa przemysłowego określająca wymogi bezpieczeństwa. Zakład fabryczny jest źródłem zagrożenia dla robotników i dla otoczenia.

Dostrzegając dramatyczne skutki przemian społecznych wywołanych uprzemysłowieniem i urbanizacją Okolski podkreślał potrzebę rozwijania ustawodawstwa robotniczego. To bowiem robotnicy są ofiarami wolnej walki konkurencyjnej. Będąc stroną niepomierne słabszą ekonomicznie przegrywają rywalizację niejako już na starcie. W jednej ze swych ostatnich prac ostro krytykował kanony klasycznej ekonomii liberalnej, wychodzącej z fałszywego założenia, że wszystkie jednostki w społeczeństwie są równe sobie pod względem ekonomicznym, w zdolnościach i innych warunkach, że wskutek tego

istniejąca między nimi konkurencja będzie mogła doprowadzić do harmonii ich sprzeczne nieraz interesy. Zwolennicy tego poglądu nie dostrzegają, iż „*takiej równości między jednostkami nie ma, że w społeczeństwie są jednostki (...) z których jedne korzystniej, drugie mniej korzystnie uposażone są w zdolności, zasoby, środki, wskutek czego nie może być mowy między nimi o równości w walce konkurencyjnej. Nie wszystkie też jednostki jednakowo dobrze pojmują swe interesy*”⁹.

Nowatorskie, na polskim gruncie były poglądy Okolskiego dotyczące problematyki ubezpieczeń społecznych i chorobowych. Są one nieodzownym elementem bezpieczeństwa socjalnego wszystkich utrzymujących się z pracy najemnej. Przy tym, ubezpieczenia chorobowe mogą być – jego zdaniem – w zasadzie pozostawione aktywności prywatnej. Natomiast ubezpieczenia emerytalne i rentowe wymagają szczególnego nadzoru ze strony państwa. Wprawdzie i one mogą być organizowane na warunkach rynkowych przez prywatne spółki, nie mniej należy uwzględnić wysokie ryzyko niewyptalności takich przedsięwzięć. „*Z tego powodu – pisał – wydawałoby się korzystniejszym, gdyby instytucje takie pozostawały pod zarządkiem i gwarancją państwa, jako przedstawiającego większą wartość*”. Po stu z górą latach jego argumenty mogą być wykorzystane również w dzisiejszej dyskusji o kierunkach nieodzownej reformy systemu emerytalnego nazbyt pochopnie adaptującego chilijskie doświadczenia.

Okolski podkreślał też znaczenie ustanowienia obligatoryjnych ubezpieczeń od klęsk żywiołowych niszczących dorobek jednostek i społeczeństwa, a których skutkiem jednostka sama przeciwstawić się nie może.

5. Ekonomiczne funkcje państwa

Na uwagę zasługuje sposób pojmowania gospodarczych zadań państwa. Powinno ono wystrzegać się tamowania aktywności ekonomicznej usuwając przeszkody prawne, ale też – co warte podkreślenia – „*utworzyć takie warunki materialnego rozwoju społeczeństwa, wskutek których obywatele nie tylko nie spotkaliby trudności w swej ekonomicznej działalności, ale nawet znaleźliby poparcie, zachętę, ułatwienie ze strony państwa*”.

W kwestiach szczegółowych Okolski zwraca uwagę, iż wymiar podatków winien być utrzymany w granicach uzasadnionych rzeczywistymi potrzebami państwa. Pozbawienie mieszkańców nadmiernej części ich dorobku nieuchronnie znie-

chęca do podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej.

Okolski był konsekwentnym zwolennikiem wolności inicjatywy gospodarczej. Nie mniej domagał się ustanowienia skutecznego publicznego nadzoru nad działalnością wielkich korporacji finansowych i przemysłowych, chroniącego przed działaniami szkodliwymi dla osób trzecich i dla ogółu. Podobnie wypowiadał się za dopuszczalnością ingerencji państwa w obszarze działalności kredytowej. Ustanowienie stóp maksymalnych, chroniących przed lichwiarskim wyzyskiem jest uzasadnione, zarówno względami moralnymi, jak i ekonomicznymi. „*Wolność ekonomiczna – jak pisał – w zasadzie jest dobra i najzbawniejsze może przynieść owoce, ale nadużycia jej nie mogą być tolerowane. Z tego powodu, jesteśmy przekonani, że państwo nie tylko może, ale zobowiązane jest przedsięwziąć odpowiednie środki w celu zapobieżenia nadużyciom ekonomicznym lub ukrócenia ich*”¹⁰.

Zwracał wreszcie uwagę na konieczność wzięcia przez państwo ciężaru inwestycji infrastrukturalnych: budowy i utrzymania dróg, obiektów irygacyjnych i tym podobnych zadań. Zarówno względy militarne, jak i ekonomiczne, wymagają równomiernej rozbudowy sieci drogowej, również na terenach gospodarczo podupadłych, gdzie zysku oczekiwać nie sposób, za to inwestycje te stanowią jedyną szansę ich gospodarczego rozbudzenia.

Uderza trafne zarysowanie podstaw polityki przemysłowej. Domagał się wspierania dostępnymi środkami przemysłu przetwórczego, wytwarzającego dobra zawierające w sobie większy ładunek pracy. Wprawdzie bowiem, jak zauważą, narody rozwijające „*tylko przemysł dobywczy mogą zapewnić sobie pewien stopień zamożności i dobrobytu, te jednak tylko mogą dojść do bogactwa, potęgi i siły, w których przemysł wytwórczy odpowiednio się rozwinął*”¹¹.

* * *

Na zakończenie, przywołuję refleksję Wincen- tego Kadłubka, pierwszego polskiego intelektualistę europejskiego, na ówczesne czasy, światowego formatu. Prawo, a za tym i państwo ze względu na jego prawną strukturę, sprawiedliwym jest wtedy tylko, uważał Mistrz Wincenty, gdy ma odwagę wzięcia w obronę słabszych.

Akceptacja tej prawdy jest miarą wrażliwości sumienia. W tym względzie Antoni Okolski, jest godnym naśladowania.

Przypisy

¹ Wykład prawa administracyjnego oraz prawa administracyjnego obowiązującego w Królestwie Polskim, Warszawa; t. I – 1880, t. II – 1882, t. III – 1884.

² Nastąpiło to wskutek rezygnacji Konstantego Górskiego początkowo przewidzianego do obsadzenia tych katedr.

³ Cytaty pozbawione odnośników pochodzą z mojej pracy doktor-

- skiej: *Biografia i działalność naukowa Antoniego Okolskiego, profesora Szkoły Głównej Warszawskiej, ze szczególnym uwzględnieniem doktryny państwa prawnego i nauk administracyjnych w jego dorobku*, obronionej w 1980 r. w Instytucie Historyczno-Prawnym Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego.
- ⁴ A. Okolski, *Wpływ Tomasza Carlyle'a na rozwój społeczeństwa angielskiego pod względem socjalno-politycznym w XIX wieku*, „Przegląd Prawa i Administracji” 1894, nr 2 i 3.
- ⁵ Por. B. Leśnodorski, *Historia i współczesność*, Warszawa 1967, s. 265.
- ⁶ Por. recenzję publikacji A. Moldenhawera, *O przeprowadzeniu odosobnienia w zakładach karnych*, opublikowaną przez A. Okolskiego w „Bibliotece Warszawskiej” t. IV z 1866 r.
- ⁷ Por. A. Okolski, *Wykład prawa administracyjnego oraz prawa administracyjnego obowiązującego w Królestwie Polskim*, t. I Warszawa 1880, s. 16.
- ⁸ A. Okolski, *Wykład...*, op. cit., t. II, s. 93–94.
- ⁹ A. Okolski, *Wpływ Tomasza Carlyle'a ...*, op. cit., s. 24.
- ¹⁰ A. Okolski, *Kwestia lichwy w obecnym prawodawstwie*, Biblioteka Warszawska, 1889 r., t. III, s. 68
- ¹¹ A. Okolski, *Wykład...*, op. cit., t. III, s. 280–281.

FUNCTIONS OF THE STATE ACCORDING TO ANTONI OKOLSKI, PRECURSOR OF ADMINISTRATIVE SCIENCE IN POLAND

Summary

Antoni Okolski (1838–1897) was a professor of administrative law at the Warsaw Superior School, and after it was closed by the tsarist authorities, at the University of Warsaw with Russian as the language of instruction. His scientific accomplishments include numerous publications on administrative law, public and civil law. He is the author of the first textbook of administrative law.

He was critical of liberal doctrine. He believed that the state should perform important social and economic functions and furthermore organise a system of education, health protection and protection of employees against widespread exploitation.

ENDECJA I JEJ ROLA W PŁOCKU I POWIECIE PŁOCKIM W LATACH 1918–1919. WALKA O WŁADZĘ

Abstrakt

W chwili odzyskania niepodległości przez Polskę doszło do konfrontacji w Płocku między najważniejszymi obozami politycznymi, to jest obozem endeckim, a Polską Partią Socjalistyczną.

Dotyczyła ona przede wszystkim sprawy wyborów do Sejmu Ustawodawczego i do Rady Miejskiej. Dokonywało się to w atmosferze protestów, licznych manifestacji i strajków, a nawet krwawej konfrontacji strajkujących z Wojskiem Polskim, jak to miało miejsce w Drobinie. Endecja, której w tym czasie przewodzili: Tadeusz Świecki, ks. Stanisław Figielski, Aleksander Maciesza i inni, w ferworze walki politycznej, nie cofali się nawet przed obrażaniem reformistycznego rządu RP, któremu przewodził Jędrzej Moraczewski, przed celowym poniżaniem w propagandzie osoby Naczelnika Państwa J. Piłsudskiego, a nawet groźbami o zaprzestaniu zaopatrywania miast w żywność, o ile nie dojdzie do zmiany rządu. Z tego okresu, odnotowujemy możliwe związki płockich endeków w spisku płk. Januszajtisa i księcia Eustachego Sapięhy skierowanego przeciwko rządowi i J. Piłsudskiemu, choć z braku dokumentów, nie możemy ich do końca potwierdzić. Dzięki talentowi przywódczemu T. Świeckiego endecja płocka w płockim okręgu wyborczym odniosła spektakularne zwycięstwo do Sejmu Ustawodawczego. W wyborach do Rady Miejskiej w Płocku z kolei triumfowali socjaliści, którym przewodzili: Antoni Michalski, Władysław Sztromajer i inni.

Słowa kluczowe: Płock, Narodowa Demokracja, Polska Partia Socjalistyczna, wybory

1. Zarzewia konfliktu

W chwili odzyskania niepodległości państwowej przez Polskę, działacze narodowo-demokratyczni obsadzali dosłownie wszystkie ważniejsze stanowiska w Płocku i regionie, w tym stanowiska administracyjne. Tak więc sejmikowi okręgowemu przewodniczył Kazimierz Dziewanowski, Radzie Miejskiej w Płocku Stefan Baliński, zaś Magistratowi Aleksander Maciesza, który od 1918 r. używał tytułu prezydenta miasta.

Pierwszy poważny niepokój wśród działaczy endeckich wzbudziło powstanie Rady Robotniczo-Żołnierskiej w Płocku, która na wniosek lewicy¹, ukonstytuowała się jeszcze nocą w dniu 11 listopada 1918 r. oraz jej organu zbrojnego Milicji Ludowej. Apel Rady do społeczeństwa Płocka, w którym domagała się bezwzględnego wobec swoich zarządzeń posłuchu, zapowiedź budowy wraz z rządem – „Republiki Ludowej Polski” oraz zapowiedź zniesienia wszelkich krzywd społecznych, w odczuciu endeków budziły skojarzenia z wydarzeniami, jakie dokonywały się w Rosji bolszewickiej².

12 listopada doszło do zdemokratyzowania składu Rady Miejskiej. Postanowiono w drodze kooptacji powiększyć jej skład z 24 członków, a wraz z zastępcami do 50-ciu. Zadaniem tych przekształceń było sprowadzenie reprezentacji konserwatywnej w Radzie do jednej czwartej jej

stanu, na korzyść przedstawicieli robotniczych. Niebawem okazało się, iż były to działania pospieszne. 1 grudnia 1918 r. wyszło rozporządzenie ministra spraw wewnętrznych stanowiące, że w celu demokratyzacji rad miejskich, ich skład ma być powiększony o 50%³. Powstał zatem w Płocku pewien problem, ponieważ skład Rady został już powiększony o 100%.

Problem ten został pozytywnie rozwiązany na posiedzeniu Rady w dniu 5 grudnia 1918 r. Wówczas, do pierwotnego składu Rady postanowiono dokooptować ogółem 12 nowych członków⁴.

Wspomniana kooptacja budziła sprzeciw ze strony przedstawicieli PPS, w których imieniu wystąpił naczelnik Milicji Ludowej Stefan Wasilewski. W odczytanej deklaracji, domagał się przeprowadzenia nowych wyborów do Rady Miejskiej w Płocku w drodze pięcioprzymiotnikowego głosowania, a nadto zgłosił postulat rychłego zlikwidowania w Płocku bezrobocia, zaopatrzenia proletariatu w opał i odzież, itp. oraz „umiastowienia” elektrowni.

Natomiast ostentacyjnie ustąpili z Rady członkowie skrajnej lewicy. Występujący w ich imieniu Franciszek Piltz uzasadnił to, iż dążeniem jego stronnictwa było objęcie przez robotników całokształtu spraw związanych z gospodarką miejską, czego Rada w obecnym składzie nie gwarantuje⁵.

Sprzeciw w związku z nieproporcjonalnym przeprowadzeniem kooptacji do Rady, zgłosiło również Żydowskie Stowarzyszenie Kulturalno-Robotnicze „Przyszłość”. Stowarzyszenie otrzymało 1 mandat pomimo, że w tym czasie liczyło ponad 500 członków. Działacze stowarzyszenia protestowali, że „Przyszłość” została zrównana z takimi efemerydami, jak Zjednoczenie Narodowe, „[...] lub do śmieszności nikłymi organizacjami jak Stronnictwo Niezawisłości Narodowej”. W proteście skierowanym do przewodniczącego Rady Miejskiej w dniu 16 grudnia 1918 r. „Przyszłość” w następujący sposób uzasadniała swoje stanowisko: „[...] *Protestując niniejszym przeciw przedłużaniu istnienia antydemokratycznych Rad i ostro piętnując hańbiący gwałt i obskurantyzm tych, jacy matackim podziałem mandatów śmią bliźnić żydowskiej klasie robotniczej – Stowarzyszenie Robotnicze „Przyszłość” oświadcza, iż mandat zaproponowany w tak poniżający godność klasy robotniczej okolicznościach, z całą bezwzględnością i oburzeniem odrzuca*”⁶. Z dalszego przebiegu sprawy wiadomo, że pod wpływem Rady Robotniczej w Płocku, kierownictwo „Przyszłości” zgodziło się na kompromis i zadowolilo 1 mandatem.

Poza Radą został również zdemokratyzowany Sejmik Powiatowy. Z Rady Miejskiej weszli doń S. Baliński, K. Mayzner, J. Gierłowski, B. Przybyszewski, K.J. Mierzejewski, A. Michalski, A. Dąbrowski, A. Rudziński, W. Lenkiewicz, dr Władysław Podczaski, B. Skupiński, K. Pełkowski, I. Sarna, Szczepański i Porębski

Największy niepokój endecji budziła Milicja Ludowa⁷, która dzięki zdobytemu uzbrojeniu, stała się po POW najliczniejszą formacją zbrojną w Płocku. Endecy złośliwie nazywali Milicję – „Czerwoną Gwardią”, czyniąc w ten sposób aluzję do urzędzeń sowieckich. Niepokój budziły organizowane przez Milicję na terenie powiatu wybory do rad gminnych, podczas których powoływano nowych wójtów i sekretarzy. Dochodziło jednak do lokalnych sprzeciwów, jako że wielu dotychczasowych urzędników gminnych, miało za sobą społeczne poparcie. W ten sposób, w wielu gminach funkcjonowało jednocześnie po dwóch wójtów i dwie rady gminne. Ten stan dowolności trwał do wydania przez ministra Stanisława Augusta Thugutta (1873–1941) w dniu 30 listopada cyrkularza wyjaśniającego, że wszystkie rozporządzenia i zarządzenia w zakresie samorządu lokalnego wydane dawniej, zachowują moc wiążącą, aż do czasu ich odwołania lub zmiany⁸.

Niepokój endecji budziły jeszcze inne zagadnienia, które uważano za znacznie poważniejsze, od wymienionych.

Otóż objęcie przez socjalistę Jędrzeja Moraczewskiego (1870–1944) funkcji prezydenta Rady

Ministrów, czyli premiera, zostało przyjęte z ogromnym rozczarowaniem przez obóz narodowo-demokratyczny. Dla tego obozu nie miało większego znaczenia, że jego rząd, będący kontynuacją Rządu Ludowego Ignacego Daszyńskiego (1886–1936) podjętymi przez siebie reformami w dziedzinie socjalnej, bezpowrotnie oddalił widmo rewolucji, jakie stwarzało zagrożenie ze strony bolszewickiej Rosji, zresztą fizyczne już zimą 1918 r. Rząd ten, wprowadzając w drodze dekretów unormowania prawne w postaci ośmiodziesiętnego dnia pracy, w dziedzinie ubezpieczeń społecznych, a także dotyczące: obowiązku szkolnego, warunków najmu mieszkań i związanych z tym opłatami czynszowych, działalności związków zawodowych i w innych dziedzinach, a obok tego, już w 17-tym dniu niepodległości, tj. 28 listopada rozpisanie wyborów do Sejmu Ustawodawczego, tym samym przekreślił możliwość konfliktu między postulatami walki klas i postulatem niepodległości w środowisku robotniczym i wiejskim. Oceniając te działania ze współczesnej perspektywy historycznej, było to ogromne i zarazem bezkrwawe osiągnięcie. Niepodległość stawała się wspólną wartością dla wszystkich Polaków i to bez względu na istniejące wśród nich podziały klasowe i polityczne. Z oczywistych względów, poza nawiasem pozostawali jedynie komuniści.

Według P. Zaremby, który poddał wnikliwej analizie ten okres, nie całe jednak społeczeństwo właściwie oceniało doniosłość wzmiankowanych reform. Względnie znaczące jego odłamy oceniały je po prostu fałszywie. Przyczyn tego stanu rzeczy Zaremba dopatrywał się w okresie animozji politycznych i ideologicznych, poprzedzających jeszcze listopad 1918 r. Na odmienność ocen niewątpliwie wpływ miały partykularyzmy dzielnicowe, założenia programowe stronnictw politycznych, a także odmienna ocena potrzeb młodego państwa.

Nie bez znaczenia był również wpływ demokracji zachodnich, które miały znakomite znaczenie dla kształtowania się programów polskiej prawicy. Opór przeciwko socjalizmowi, nie oznaczał bynajmniej rezygnacji z przeprowadzenia jakichkolwiek reform. Oznaczał jednak krańcowo odmiennie sposoby działania⁹.

Zapewne te polityczne w gruncie rzeczy przesądziły o tym, że w Płocku został decyzją ministra S. Thugutta odwołany z funkcji komisarza rządowego Ignacy Kazimierz Dziewanowski (1879–1942), który został powołany na to stanowisko jeszcze przez Radę Regencyjną. Na jego miejsce wyznaczono znanego działacza socjalistycznego i niepodległościowego Antoniego Michalskiego (1867–1940), który zgodnie z ustawą o samorządzie ziemskim, miał pełnić urząd do czasu powołania nowego starosty¹⁰.

Wspominany powyżej Zaremba, nie do końca jednak miał rację. Wrogię stanowisko płockiej endecji wobec rządu Moraczewskiego, którego działalność przewrotnie określano mianem „moraczewszczyzna” i który to termin celowo utożsamiano z „bolszewizmem”, bynajmniej nie wynikała z różnic programowych, lecz było działaniem wręcz anarchizującym. Celowały w tym miejscowe pisma, tj. katolicki „Mazur” i zwłaszcza proendecki „Kurier Płocki”, który był redagowany przez Ludwika Rosińskiego przy współudziale ks. Stanisława Aleksandra Figielskiego (1875–1958). To właśnie w działalności rządu Moraczewskiego „Kurier Płocki” upatrywał przyczynę wszelkich niedostatków i to w dziedzinie gospodarczej, społecznej, a nawet i politycznej, bez podejmowania jakichkolwiek analiz, czy posunięcia rządu istotnie służą interesom społecznym. Nieuczciwość i zarazem przewrotność „Kurierera” widać najlepiej, kiedy wymieniając przeciwników rządu Moraczewskiego, obok endecji, NZR, Chrześcijańskich Związków Robotniczych i Zjednoczenia Narodowego, w tym samym szeregu plasował SDKPiL oraz PPS–L, nie dostrzegając w tych partiach naturalnego wroga własnego obozu, a co więcej – państwa polskiego¹¹.

Aby pozyskać dla swych celów przeciętnego czytelnika, „Kurier Płocki” następująco uzasadniał swą niechęć do rządu: „[...] *wszystkie stronnictwa polskie, wyrosłe z narodu polskiego, po polsku i katolicku czujące, opowiadają się przeciwko temu rządowi. Nie chcą z nim trzymać, nie chcą uważać go za swój polski rząd, ale za rząd socjalizmu międzynarodowego.[..] Każdy, kto należy do narodu polskiego [..] wie, co o takim rządzie trzymać i jakie jest stanowisko Polaków–katolików względem socjalizmu*”¹².

W tym okresie, pod wpływem pepesowskiego Związku Zawodowego Robotników Rolnych oraz Rady Delegatów Robotniczych i Żołnierskich w Płocku, doszło do gwałtownego zradykalizowania stosunków społecznych na wsi. Zapewne wpływ na to miały strajki służby folwarcznej, jakie już wcześniej wystąpiły w powiatach zamojskim i krasnostawskim. Na terenie powiatu płockiego został ogłoszony strajk służby folwarcznej o charakterze ściśle ekonomicznym, który objął szereg folwarków ziemiańskich. Według Marii Macieszyny, to właśnie z inspiracji PPS służba folwarczna zgłosiła postulat podniesienia ordynarii do 28 korcy i do 1200 mk pensji rocznej, względnie samej pensji do 5000 mk. Żądanie to miało stać się przyczyną, iż wielu właścicieli ziemskich postanowiło zmienić profil produkcji na hodowlany, zaś grunty rolne zamienić na pastwiska. Miało to zdaniem autorki, przyczynić się do zmniejszenia zatrudnienia na wsi, a tym samym do ograniczenia żądań¹³.

Zapewne Macieszyna przytoczyła obiegową opinię na ten temat, którą najprawdopodobniej zaczerpnęła od znajomych sobie ziemian. Nie koresponduje ona jednak zupełnie ze złożonym na ten temat oświadczeniem działacza związkowego i socjalistycznego zarazem, Romualda Litewskiego, które przedłożył na posiedzeniu Rady Miejskiej w Płocku w dniu 8 stycznia 1919 r. Według Litewskiego, służba folwarczna nie domagała się podniesienia ordynarii, lecz odszkodowania za czas wojny, które wspólnie ze związkami zawodowymi ustalono na 200 mk, 5 funtów mąki, oraz 2 funty mięsa na rodzinę. Żądanie to miało bezpośredni związek ze zbliżającymi się świętami Bożego Narodzenia i miało mieć charakter jednorazowej zapłaty. Litewski wyjaśniał następnie, że zrewoltowana służba nie pozwalała ziemianom jedynie wywozić zboża na szmugiel, a nie zboża kontyngentowego. Sytuację strajkową we własnym interesie wykorzystują właśnie ziemianie, którzy przy okazji uprawiają bojkot rządu, nie płacąc podatków. Dotychczas powiat otrzymał zaledwie 3000 mk podatku i to głównie z terenu Płocka¹⁴.

Przez cały okres trwania strajku, nadzór nad jego przebiegiem sprawował Wydział Wykonawczy Rady Robotniczej m. Płocka. Należy podnieść, że jednocześnie Wydział usiłował pośredniczyć w sporze między właścicielami majątków i strajkującymi, w celu jak najszybszego jego zakończenia¹⁵.

Tymczasem to w gruncie rzeczy małe żądanie, stało się przedmiotem się przetargów, któremu od początku usiłowano nadać charakter polityczny. W znamienym oświadczeniu skierowanym na adres Naczelnika Państwa jeszcze 3 grudnia 1918 r. przez miejscowy oddział Związku Ziemian, tenże oświadczył, że nie bierze na siebie odpowiedzialności za skutki wynikające ze strajków służby folwarcznej, które pod wpływem propagandy stronnictw lewicowych, trwają już 3 tygodnie. Zdaniem Związku, służba folwarczna terroryzuje właścicieli, a działając pod namową Bundu i SDKPiL, skupuje broń i amunicję oraz dopuszcza się grabieży i gwałtów oraz niszczenia gospodarstw. W katalogu skarg znalazły się jeszcze zarzuty o samowolny wyręb lasów państwowych, majorackich i prywatnych oraz o podejmowanych próbach dzielenia majątków ziemskich. Dalej Związek zagroził, że w przypadku braku stanowczej interwencji ze strony Naczelnika Państwa, stanie się niemożliwą dalsza aprowizacja kraju i wojska, oraz że odczuje to również i sam proletariatus¹⁶.

Ponieważ ziemianie płockcy nie zamierzali ustępować, dlatego próby mediacji podjął się komisarz Michalski. 10 stycznia 1919 r. z jego inicjatywy, odbyło się w teatrze płockim zebranie przedstawicieli służby folwarcznej z terenu

powiatu plockiego oraz ziemian. Obecny był również przedstawiciel Ministerstwa Pracy mecenas Pełka. Zebrani, zgodnie z sugestią przedstawiciela Ministerstwa postanowili wybrać komisję mieszaną złożoną z 9. delegatów służby folwarcznej i 9. przedstawicieli ziemian. Zadaniem komisji było ostateczne ustalenie warunków pracy i płacy. Z dalszego przebiegu wydarzeń wiadomo, że osiągnięto porozumienie¹⁷.

Z zeznań Tadeusza Świeckiego (1880–1946), które złożył przed Sądem Okręgu Generalnego Warszawskiego wynika, że Związek był gotów nawet do siłowego rozstrzygnięcia sporu. W tym celu on sam, wraz z Józefem Machcińskim i nieznanym z imienia Karskim, działając w imieniu plockiego oddziału Związku Ziemian, zwrócili się do komendanta placu w Płocku majora Józefa Wimmera (1890–1952) z prośbą o interwencję. Z zeznania Świeckiego wynika również, iż otrzymali oni od Wimmera zgodę na użycie wojska, w celu siłowego stłumienia strajków.

Z kolei z zeznań komisarza Michalskiego wynika, że decyzja Wimmera, z mocy prawa była nieważną. Major powziął ją bowiem bez wiedzy i aprobaty ze strony władz cywilnych; dodajmy od siebie, że wojskowych również. Do wykonania zadania Wimmer wyznaczył 3-ci szwadron 4-go Pułku Ułanów. Nie wchodząc w omawianie szczegółów, w pewnym momencie sytuacja wymknęła się wojsku spod kontroli. Żołnierze na terenie folwarku Kozłowo k. Drobina k. Płocka otworzyli ogień. W następstwie zginęło na miejscu 5 robotników, a trzech dalszych zostało rannych¹⁸. W wielu też miejscowościach żołnierze dopuścili się aktów brutalnego pobicia robotników, w tej liczbie i trzech delegatów do Rady Robotniczo-Żołnierskiej w Płocku¹⁹.

Z zeznań ówczesnego b. prezesa OTR w Płocku Pawła Nieniewskiego wynika, że w wydarzeniach prowokującą rolę odegrali żołnierze i to właśnie było przyczyną tragedii. Działacz ten powątpiewał również, czy faktycznie użycie wojska było celowe²⁰.

Wydarzenia w Kozłowie stały się przyczyną ogromnego wzburzenia społecznego. 30 grudnia tłum złożony z ok. 1500 robotników folwarcznych, uzbrojony w kosy, widły, cepy, kije i broń palną przybył do Płocka, z zamiarem wymierzenia kary Wimmerowi, którego zamierzano powiesić oraz pozostałym plutonom 3 szwadronu. Tylko z najwyższym trudem udało się komisarzowi Michalskiemu oraz członkom Milicji Ludowej wytłumaczyć rozżalonemu tłumowi niewłaściwość żądań. Tłum udobruchano przyrzeczeniem, że major zostanie odwołany ze stanowiska, zaś ułani pójdą na front²¹. Dodajmy w tym miejscu, że sprawa jakkolwiek była badana przez Sąd Okręgu Generalnego Warszawskiego, nigdy nie zakończyła się wyrokiem są-

dowym. Sam Wimmer został odwołany ze stanowiska i przeniesiony do garnizonu w Toruniu. Na jego miejsce został czasowo wyznaczony dotychczasowy dowódca 3. szwadronu 4. Pułku Ułanów w Płocku rtm. Barylski²².

Wydarzenia te, jak i podobne, które w tym czasie zachodziły w kraju, zapewne przesądziły o tym, że sprawami uposażeń oraz warunkami pracy i bytowymi robotników folwarcznych zajął się Zjazd prezesów Towarzystw Rolniczych i Oddziałów Związku Ziemian, jaki odbył się w Warszawie 20 stycznia 1919 r. Na Zjeździe uchwalono tzw. Warunki służbowe dla niższej służby folwarcznej, które miały być zapewnione przez ziemian, zawierających ze służbą umowy o pracę²³. Warto zauważyć, że „Warunki” były określone jednostronnie, bez rozmów z jakimkolwiek partnerem społecznym. T. Świecki i F. Wybułt podają, że pod wpływem propagandy PPS, a także i komunistycznej, do zakończenia strajków było jeszcze daleko. W tym czasie, Związek Zawodowy Robotników Rolnych (ZZRR) znacznie rozszerzył dotychczasowe żądania, domagając się dodatkowo nowych uregulowań natury społeczno-politycznej. Żądania te dotyczyły następujących spraw:

1. Przyjęcie jako obowiązującej zasady, że wszelkie umowy o pracę zawierane między właścicielami folwarków i służbą folwarczną, dla ważności muszą być akceptowane przez ZZRR;
2. Przyjęcia jako zasady, że osoby wydalone z pracy na mocy wyroków sądowych lub orzeczeń komisji rozjemczych, po odbyciu kary, zostaną z powrotem przywrócone do pracy;
3. W sporach o pracę, uznanie Związku za forum wystarczające do podejmowania wiążących decyzji, bez konieczności odwoływania się do władz państwowych lub administracyjnych;
4. Uznanie przez rząd postulatów agrarnych Związku, które dotyczą: przeprowadzenie reformy rolnej bez odszkodowania dotychczasowym właścicielom, umożliwienie nabywania ziemi bez wykupu przez osoby fizyczne lub organizowane przez związek kooperatywy fernali oraz umożliwienie po przeprowadzeniu reformy wolnego obrotu ziemią.

Jak wiemy, pomimo uchwalenia przez Sejm ustawy o reformie agrarnej w 1919 r., nigdy nie weszła ona w życie. Ostatecznie, na wskutek zdecydowanych posunięć rządu, do dnia 20 października 1919 r. zostały zlikwidowane wszystkie strajki rolne i to nie tylko w powiecie plockim, ale i w całym kraju²⁴.

Z uwagi na ścisłe powiązania endecji ze sferą ziemiańską, a zwłaszcza ze względu na wzra-

stającą pozycję Związku Ziemiań, strajki rolne bardzo niepokoiły również i działacze endecyjskich, zważywszy na ich zasięg i czas trwania. W okręgu płockim owa symbioza działaczy endecyjskich z działaczami Związku Ziemiań zaistniała w sposób szczególny. Doszło też do wspólnych przedsięwzięć skierowanych przeciwko strajkom, jak również i popierającemu je obozowi socjalistycznemu. Przedmiotem szczególnych napaści stał się komisarz ludowy inż. A. Michalski, któremu formalnie nie tyle wytykano jego przynależność partyjną, ile raczej brak zdolności i przygotowania do zarządzania na pełnym przezeń stanowisku, chwiejność charakteru, nadmierną uległość, brak decyzji, itp. Komisarza oskarżano, że swoją niezaradnością, mimo woli przyczynił się osobiście do eskalacji strajków.

W sposób bardziej zdecydowany atakowano Milicję Ludową, zamiennie nazywając ją obraźliwie „bojówką” i imputując tej formacji partyjnej PPS, wszelkie możliwe przestępstwa, z terroryzmem włącznie, co absolutnie nie było zgodne z prawdą. Rozpowszechniano też informację, jakoby celem Milicji była ochrona działaczy i członków PPS przed służbą wojskową na froncie.

Oszczerczy na ten temat memoriał przedłożył w styczniu 1919 r. ministrowi spraw wewnętrznych S. Thuguttowi b. komisarz ludowy Ignacy Kazimierz. Dziewanowski, który w tym czasie, pełnił funkcję członka Zarządu Związku Ziemiań w Płocku. Podobnej treści memoriał złożył na ręce Naczelnika Państwa w dniu 14 stycznia były prezes Towarzystwa Rolniczego Władysław Płoski (1861–1946). Dodajmy, że Płoski, który z uwagi na swą dawniejszą w przeszłości pracę „z ludem i dla ludu” i który w opinii niektórych endeków uchodził nieomal za socjalistę, obecnie sam w swoim majątku w Nagórkach k. Płocka, osobiście doświadczył skutków strajku. Wymienieni, domagali się w sposób niezwykle stanowczy usunięcia Michalskiego z urzędu, a także zlikwidowania Milicji Ludowej, jako że nie posiadała jakiegokolwiek usytuowania w strukturach władzy państwowej²⁵.

Upadek rządu Moraczewskiego oraz przejście urzędu premiera przez Ignacego Paderewskiego (1860–1941), uwieńczyło te starania pomyslnym skutkiem. Pod koniec kwietnia 1919 r. dymisję z funkcji komisarza ludowego otrzymał A. Michalski. Fakt ten wywołał ogromne protesty robotnicze w Płocku.

Dziewanowski, nie poprzestał jednak na tym fakcie. 8 maja przy poparciu zastępcy komisarza ludowego Biskupskiego oraz kilku członków Wydziału Powiatowego Sejmiku w Płocku wystosował w imieniu tegoż Wydziału kolejny memoriał, tym razem skierowany do MSW, w którym domagał się:

1. bezwarunkowego zlikwidowania Milicji Ludowej;
2. oddania do dyspozycji komisarza ludowego straży bezpieczeństwa oraz umiejscowienie na stałe w Płocku w dostatecznej ilości sił wojskowych;
3. ukaranie w drodze postępowania sądowego osób protestujących w związku z odwołaniem z funkcji komisarza Michalskiego, w tym również członków Milicji.

Autorzy memoriału jednocześnie zagrozili, że o ile Ministerstwo nie podejmie postulowanych przez nich działań, to w tej sytuacji, cały Sejmik złoży swe mandaty²⁶. Ta ostatnia groźba była oczywistym nadużyciem ze strony Dziewanowskiego i spółki, którzy bez konsultacji, wypowiedzieli się za cały skład Sejmiku. Autorzy memoriału w swej nadgorliwości zapomnieli, iż członkami Sejmiku Płockiego byli również działacze PPS.

Wreszcie przedmiotem ataków ze strony Dziewanowskiego stała się sama Rada Robotnicza. W piśmie do MSW oskarżył Radę Robotniczą, którą traktował jako związek zawodowy, o próbę przejęcia przez nią atrybutów sądowych. Dziewanowski egzemplifikował powyższe tym, że Rada, korzystając z obecności proboszcza płockiego prałata Adolfa Modzelewskiego (1862–1941), miała domagać się od świadków w jego obecności składania religijnej przysięgi, a następnie ferowała wyroki. Oskarżał również Radę, że z uwagi na zbliżające się wybory do Sejmu, dla zyskania popularności w społeczeństwie, celowo doprowadziła do eskalacji akcji strajkowej robotników folwarcznych. Zdaniem Dziewanowskiego, ci ostatni, dzięki uchwałom OTR w Płocku z października 1918 r., otrzymali podwyżkę uposażeń, która była na takim samym poziomie, co w województwie poznańskim²⁷.

Endecja płocka równie milcząco potraktowała nieudany zamach na Naczelnika Państwa, który został przygotowany przez płk. M. Januszajtisa i E. Sapiechę. „Kurier Płocki” w relacji z 8 stycznia sucho przedstawił okoliczności zamachu²⁸. Opublikowaną w tymże numerze 5. informację o wprowadzeniu stanu wyjątkowego i sądów doraźnych na terenie Warszawy i powiatu warszawskiego, redakcja kąśliwie i zarazem przewrotnie nazwała to ograniczeniem praw obywatelskich.

Czy zamach miał faktycznie szerszy zasięg? Ta sprawa w historiografii płockiej jest do dnia dzisiejszego pominięta. Powszechnie przyjmuje się, że był to odosobniony incydent, który właściwie został przez J. Piłsudskiego zbagatelizowany. Odmiennego jednak zdania był I. Paderewski, który oficjalnie nie wahał się stwierdzić, iż „[...] była to zbrodnia, wykonana jednak

w sposób komediowy z rezultatem dramatycznym, dalsze jednak jej skutki mogą być tragiczne”²⁹. Były to słowa zaiste prorocze, jeśli odnie się je do najbliższej przyszłości, kiedy to na wskutek bezkarności, została przelana krew pierwszego prezydenta Rzeczypospolitej Gabriela Narutowicza 1865–1922).

W rzeczywistości, skutki zamachu okazały się jednak dalekosiężne. W jego następstwie odszedł od władzy J. Moraczewski wraz z rządem, który poprzez swój reformatorski program, budził tyle nadziei społecznych. Fakt ten spowodował szczery protest, czego wyrazem były burzliwe manifestacje organizowane w całym kraju przez PPS oraz inne partie lewicy społecznej.

W Płocku, takie manifestacje solidarności z rządem premiera Moraczewskiego, połączone wraz z zarządzonym przez PPS strajkiem powszechnym, odbyły się 21 stycznia 1919 r. Strajk, zresztą bezskutecznie, próbowało zbojkotować w Płocku jedynie proendeckie Stowarzyszenie Kupców Chrześcijańskich w Płocku. W wydanej z tej okazji ulotce, której autorem był honorowy członek stowarzyszenia ks. Józef Strojnowski (1872–1941) i której fragment przytoczyli T. Świecki i F. Wybult, m.in. czytamy: „[...] *ustąpienie przywłaszczyielskiego i partyjnego rządu p. Moraczewskiego witają [...] jako fakt, od którego dopiero wolna Polska naprawdę pełną piersią żyć zaczyna.[...] Jeśli sklepy nasze były zamknięte, to tylko pod brutalnym naciskiem wywrotowców (tj. PPS – przyp. A.J.P.). Osobniki nieznanne wpadały do nas, grożąc w ordynarny sposób wybijaniem szyb i innymi represjami, jeśli sklepów nie zamkniemy. Zgadzamy się na wolność strajków, ale i powinna być wolność pracy dla tych, którzy chcą pracować. Precz z terrorem socjalistycznym*”.

W innej, opublikowanej z tej okazji przez tegoż kapłana ulotce, zostały zawarte słowa uznania wobec chrześcijańskiego kupiectwa w Płocku za zajęte stanowisko. Według Strojnowskiego „[...] *Prawy Polak, a tym bardziej - Polak-katolik, nie tyranizował wolnej woli swojego współobywatela. Pod tym względem Polska nie czuła się winna wobec innych narodów. Ukochana nasza Macierz-Ojczyzna śmiało dziś stanąć może w swoich przedstawicielach na kongresie pokojowym i wskazać z historią w rękę, że jasna jej szata – niesplamiona*”³⁰.

Te twarde słowa oznaczały tyle, że podczas rozmów pokojowych w Wersalu, rząd Moraczewskiego nie miał nawet moralnego prawa reprezentować Polski. Z przytoczonej treści jednoznacznie wynika, że zdaniem ks. Strojnowskiego, nie był to rząd, ani katolicki, ani tym bardziej polski. Jednocześnie sami kupcy płockcy w związku ze strajkiem proklamowanym przez PPS, złożyli pisemny przeciwko niemu protest,

który został skierowany do Naczelnika Państwa. Tym razem, rząd J. Moraczewskiego został nazwany „[...] *rządem przywłaszczyielskim i partyjnym*”, co moim zdaniem, było działaniem wybitnie samowolnym i nieodpowiedzialnym, zaś z uwagi na towarzyszące okoliczności polityczne i wojenne, uderzającym wprost w żywotne interesy państwa polskiego³¹.

Z zamachem płk. Mariana Januszajtisa (1889–1973) i Eustachego księcia Sapiehy wiąże się pewien „ślad” płocki, który jest zupełnie nieznan w historiografii. Sprawa ta znajduje pewne naświetlenie w obszernym liście działacza endeckiego Ludomira Czerniewskiego z 23 stycznia 1919 r., jaki skierował do T. Świeckiego. Jakkolwiek losy tego zresztą znanego działacza chadeckiego nie miały wiele wspólnego z Płockiem to z treści wynika, że na jego prośbę, to właśnie Świecki postanowił wystawić kandydaturę Czerniewskiego na posła do Sejmu Ustawodawczego w okręgu płockim. Czerniewski potwierdził chęć kandydowania z Płocka nie dla własnej, jak to się wyraził, satysfakcji, ani też na stanowisko, ale jak to ujął „[...] *ze względów na to, żeby przynajmniej jeden z „zamachowców” znalazł się w Sejmie*”. Dalej pytał Świeckiego, czy w wypadku uzyskania mandatu poselskiego, uchroni go przed aresztowaniem immunitet poselski.

Ciekawą sprawę stanowią zawarte w liście Czerniewskiego naświetlenia dotyczące okoliczności zamachu. Według niego „[...] *Przed kilku dniami Piłsudski oświadczył, że zmiana gabinetu [...] jest wynikiem zamachu. Gdyby zamach udał się w inny sposób, moglibyśmy się znaleźć w nader trudnej sytuacji zawikłanych stosunków*”.

Autor wyjaśnia również rolę E. Sapiehy wśród spiskowców. „[...] *Wbrew wieściom prasy lewicowej, a nawet częściowo narodowej, Sapieha w zamachu odgrywał całkiem drugorzędną rolę. Zawiadomiony o nim i wzięty do udziału w ostatniej chwili nieomal, był dlatego tylko między nami, że ceniliśmy jego nieposzlakowany charakter obywatelski oraz stanowczość jego woli. Z tytułu więc jego udziału w zamachu nie może być mowy o jakimś konserwatywnym, czy też niedemokratycznym jego charakterze. Sapieha urósł na pierwszorzędną osobistość w spisku jedynie ze względu na jego uwięzienie oraz na jego osobisty stosunek do Piłsudskiego. Z tego naturalnie lewica chce skorzystać i okrzyknąć nas jako reakcjonistów. Prosimy więc o rozproszenie tych fałszywych pogłosek. Działam teraz w Wielkopolsce, która przyjęła nas z otwartymi ramionami i od razu oceniła, że zamach będzie miał mimo swojego „nieudania” dodatnie rezultaty*”.

Dalej Czerniewski prosił Świeckiego, aby ten, z uwagi na możliwość inwigilowania jego rodziny przez policję, powiadomił ją o tym, że

przebywa w ukryciu na terenie Wielkopolski i czuje się zdrowy³².

Wyrażane w liście przez Czerniewskiego obawy, w rzeczywistości okazały się bez pokrycia. Niebawem on sam osobiście wziął udział w kampanii wyborczej.

Opisywanemu zamachowi, ze względu na zbieżność czasową towarzyszyły jednak dziwne wydarzenia w Płocku. Otóż "Kurier Płocki" podał sensacyjną wiadomość, że 2 stycznia 1919 r. został aresztowany przez podwładnych komendant Policji Państwowej Miejskiej w Płocku Karol Bauer, który został przez nich rozbrojony i następnie umieszczony w areszcie domowym. Na jego miejsce został tymczasowo wyznaczony przez komisarza ludowego Michalskiego naczelnik policji powiatowej Brzozowski. Dochođenje w tej sprawie powierzono delegatowi MSW Wędrskiemu, który wyniki śledztwa już 7 stycznia przekazał do władz w Warszawie. W relacji tej, która wybitnie faworyzowała Bauera, została także podana informacja, że Bauer zaprzeczał, jakoby kiedykolwiek był aresztowany, zaś swoje ustąpienie wiązał nie tyle z żądaniami funkcjonariuszy, ile z decyzją komisarza ludowego w Płocku³³.

Z kolei w numerze 10 z 13 stycznia 1919 r. pojawiło się w „Kurierze Płockim” oświadczenie policjantów, którzy zarzucali Bauerowi kłamstwo w związku z jego twierdzeniami, jakoby ten nigdy nie został rozbrojony i aresztowany. Policjanci protestowali, że aresztowania Bauera dokonali osobiście funkcjonariusze Antoni Świecki i Zygmunt Domiński. Dalej podkomendni wyjaśniali, że co prawda Bauer został na skutek interwencji komisarza z aresztu uwolniony, jednakże właśnie pod naciskiem podwładnych, musiał ustąpić ze stanowiska³⁴.

Najciekawszą w całej tej sprawie okoliczność stanowi brak motywu buntu ze strony funkcjonariuszy, którego „Kurier Płocki” świadomie nie ujawnił. Wydaje się też, że insynuacje o popełnieniu przez niego defraudacji, względnie o uzyskaniu nienależnych korzyści materialnych, co delikatnie usiłowała imputować na łamach „Pamiętnika” M. Macieszyna, są również zupełnie bezpodstawne³⁵.

Z kolei T. Świecki i F. Wybult podają, że to Rada Robotnicza powołując Milicję Ludową, już w dniu 4 stycznia zaleciła usunięcie Bauera z zajmowanej funkcji. Jako uzasadnienie Rada miała podać, iż K. Bauer, który uprzednio pełnił funkcję komendanta Milicji Miejskiej, w nowej rzeczywistości politycznej Polski zupełnie nie nadawał się na stanowisko komendanta Policji Państwowej w Płocku. Rada też miała rekomendować do objęcia tej funkcji Kazimierza Jezierskiego³⁶. Wydaje się, że i w tym wypadku został celowo pominięty właściwy motyw odsunięcia Bauera, jak również

i to, że wspomniana spółka autorska, ani jednym słowem nie wspomniała o zaistniałym w tym czasie spisku Januszajtis–Sapieha.

Najdziwniejsze wypadki związane z tą sprawą dopiero miały się rozegrać. Już 21 stycznia 1919 r. MSW zdecydowało, że zostali usunięci ze służby Jezierski oraz trzech niższych funkcjonariuszy. Pozostali policjanci, zostali zdegradowani o jeden stopień, zaś Bauer i jego zastępca St. Evert, przeniesieni na analogiczne placówki do innych miejscowości³⁷. Te działania zostały podjęte przez resort spraw wewnętrznych w rządzie, którym kierował już nowy premier i któremu przecie z wielu racji zależało, ażeby sprawę spisku oddalić jak najszybciej w niepamięć. Odwróceniu uwagi społeczeństwa od opisywanych wydarzeń, z pewnością m.in. służyły masowe aresztowania w kraju komunistów, które dotknęły ok. 1000 osób. Wśród nich znalazło się również kilku płocczan³⁸.

Reasumując, zaprezentowany materiał nie pozwala na udzielenie jednoznacznej odpowiedzi, czy zamach na osobę Naczelnika Państwa oraz rząd, był inicjatywą jedynie wąskiego grona osób, znajdujących się na szczeblach władzy, czy też miał charakter szerszy i zasięgiem swoim ogarniał teren. Zebrany w przedmiocie materiał, jakkolwiek nie potwierdza zaistnienia takiego stanu rzeczy w Płocku, to jednocześnie go nie wyklucza.

Endecja płocka z ogromną ulgą przyjęła nominację I. Paderewskiego na prezydenta Rady Ministrów. Nieco wcześniej, „Kurier Płocki”, dość obszernie relacjonował przebieg różnych spotkań, jakie Paderewski odbywał po przybyciu do Warszawy. Sporo miejsca poświęcił również konsultacjom, jakie Naczelnik Państwa prowadził z Paderewskim, zanim powierzył mu misję utworzenia rządu. Dodajmy, że nawet po nieudanym zamachu na Piłsudskiego, nie zmieniło się wrogie osobiście wobec niego nastawienie redakcji płockiej. Niejako przy okazji, nie omieszkała również zamieścić artykułu napisanego przez autora, kryjącego się pod pseudonimem „Bezpartyjny”, w którym nie zabrakło jakże kąśliwej w jednym ze zdań uwagi: „[...] A i oto piszę, że Naczelnik Państwa konferował z Pierwszym Obywatелеm” (tj. I. Paderewskim - przyp. A.J.P)³⁹. Takie ujęcie, dość wiernie oddawało stosunek endecji tak do osoby J. Piłsudskiego, jak i do związanej z nim legendy legionowej. Nie ulega wątpliwości, że redakcja za wszelką cenę usiłowała zdeprecjonować u swoich czytelników znaczenie osoby Naczelnika Państwa. Dopiero na wieść o objęciu przez Paderewskiego funkcji szefa rządu, „Kurier Płocki” wezwał społeczeństwo do wykupywania pożyczki państwowej, która była przeznaczona na tworzenie w kraju od podstaw armii polskiej⁴⁰.

2. Wybory do Sejmu

W tym czasie, najważniejszą dla endecji sprawą były wybory do Sejmu Ustawodawczego. W wyborach tych endecja wystąpiła pod nową już nazwą, jako „Związek Ludowo Narodowy”. Na zebraniu przedwyborczym, które odbyło się jeszcze 26 grudnia 1918 r. T. Świecki oznajmił, że w Warszawie zawiązał się Centralny Komitet Narodowy, który utworzył filię w Płocku.

Z inicjatywy Związku Ludowo Narodowego została w Płocku powołana Okręgowa Komisja Wyborcza. Jej przewodniczącym został prezes Sądu Okręgowego w Płocku Jan Święcicki (1848–1923), który był jednym z głównych liderów opcji narodowo-demokratycznej. Wiceprzewodniczącym został Stanisław Zaleski, sekretarzem – Stanisław Betley, zastępcą sekretarza – Ksawery Cygański oraz jako członkowie: Antoni Zaleski – wójt gminy Rogozino, Stanisław Rościszewski – wójt gminy Drobin oraz w charakterze zastępców – Ignacy Pawlak – wójt gminy Bielino i Teodor Starczewski – wójt gminy Brudzeń. Jednocześnie powołano obwody wyborcze, których w samym Płocku było 15.

26 grudnia 1918 r. z inicjatywy Zarządów Związku Ludowo-Narodowego, Narodowego Związku Robotniczego i Związku Katolickiego Diecezji Płockiej, które to gremia reprezentowali ks. Stanisław Figielski, Antoni Gościcki, Bolesław Skupiński i Antoni Tyc, w sali Towarzystwa Rolniczego w Płocku odbyło się zebranie przedwyborcze z udziałem przedstawicieli 105 stowarzyszeń i związków, głównie z terenu Płocka. Rolę gospodarza pełnili Świecki i ks. Figielski. Na spotkanie to zostali zaproszeni również przedstawiciele PPS. Zabrakło natomiast przedstawicieli społeczności żydowskiej.

Z zachowanego protokołu zebrania, który własnoręcznie sporządził ks. Figielski wynika, że chodziło o „zagospodarowanie” 4. miejsc poselskich w zbliżających się wyborach do Sejmu. Z wypowiedzi Świeckiego, która w stosunku do PPS miała charakter wręcz kurtuazyjny wynika, iż uznając jej program jako alternatywny w stosunku do programu opcji narodowej, uznawał że podobnie służy on dobru Polski. Przechodząc do omawiania ordynacji wyborczej mówca stwierdził, że umożliwi ona utworzenie jednej listy wyborczej, która byłaby wspólna do wszystkich orientacji reprezentowanych na zebraniu. Połączenie takich list było łatwiejsze w mieście, niż na wsi, gdzie ludzie nie umieją czytać. Chodziło zatem o utworzenie jednej listy, którą nazwał „listą narodową”. Zaznaczył również, że ziemiaństwo zrzekło się wystawiania osobnego kandydata pod warunkiem, że kandydat taki będzie wspólny od miasta i wsi.

Stanowisko Świeckiego poparł Bolesław Skupiński z Narodowego Związku Robotniczego

optując za przyjęciem tej propozycji. Zwrócił też uwagę, że „Kurier Płocki” pisząc na temat wyborów podaje nieprawdę, jakoby elektorat robotniczy w Płocku był stosunkowo nieliczny i praktycznie w wyborach nie odgrywał istotniejszej roli.

Z kolei ks. Figielski, który zabrał głos nie wiadomo w imieniu której partii, po ogólnikowym podkreśleniu konieczności konsolidacji społecznej, jako wspólnego kandydata przedstawił Aleksandra Macieszę (1875–1945). Ponieważ ten odmówił, Figielski kolejno zgłosił jako kandydatów Wacława Wojtulanisa (1882–1919) ze Zjednoczenia Ludowego, które dodajmy, że w praktyce pozostawało w niezwykle ścisłych związkach z endecją i Ludomira Czerniewskiego o którym wiadomo, że był działaczem bratniej Chrześcijańskiej Demokracji. Kandydatura Czerniewskiego budziła sprzeciw ze strony NZR, jako że i sam kandydat nie był w Płocku zupełnie znany. Okazało się, że mocnego poparcia udzielił mu reprezentujący miejską endecję Stefan Baliński (1870–1934), co wskazuje na to, że wcześniej kandydaturę tą uzgadniał ze Świeckim. Poparcie Balińskiego okazało się wystarczającym argumentem dla uczestników, którzy w większości byli członkami ugrupowania narodowego. Natomiast sprzeciw wobec Czerniewskiego w imieniu NZR zgłosił Kazimierz Mayzner (1883–1951). Wreszcie ks. Figielski, jako ostatnią, kompromisową kandydaturę, możliwą do przyjęcia również przez PPS zarekomendował w osobie Adama Grabowskiego. Fakt ten o tyle zadziwia, że Grabowski nie był w tym czasie w najlepszych układach z endecją, a już w szczególności z duchowieństwem katolickim. Dodajmy, że w międzyczasie, z rekomendacją zwróciła się do Świeckiego jeszcze „Gazeta Warszawska”, która zgłosiła kandydaturę Jerzego Gościckiego (1879–1946), który w przeszłości uzyskał w Płocku mandat do Dumy Państwowej Rosji. Świecki, najprawdopodobniej z obawy przed negatywną reakcją ze strony socjalistów, nawet o niej nie wspominał na niniejszym zebraniu⁴¹.

Przeciwko przedłożonym kandydatom mocno jednak zaoponował biorący udział w spotkaniu przedstawiciel Związku Zawodowego Metalowców w Płocku Leon Przybylski (1887–?) Oświadczył mianowicie, że reprezentowany przez niego Związek liczy ok. 1800 członków; dlatego nie można mówić o robotnikach, jako nic nie znaczącej garstce. Dalej skrytykował pomysł tworzenia wspólnej listy uzasadniając, że nikt z zebranych nie typował ani jednego kandydata robotniczego. Dlatego w tej sytuacji uznał, że Związek Metalowców, w porozumieniu z OKR PPS w Płocku, sam wystawi własną listę, co zapewni robotnikom własną reprezentację w Sejmie. Podobne stanowisko w imieniu Zrzeszenia Nauczy-

cielstwa Polskiego zajął nauczyciel, Nemezjusz Brzuski, który z kolei wytknął zebrany pominięcie działaczy ludowych.

Ostatecznie, z uwagi na znaczne różnice zdań, zebranie przybrało charakter sondażowy i zakończyło się bez dalszych ustaleń⁴².

Związek Ludowo-Narodowy powołał własny Komitet Wyborczy. Na jego czele stanął T. Świecki. Wcześniej, Zarząd Główny Związku Ziemiaków zarekomendował właśnie jego kandydaturę na postać z okręgu płockiego. Świecki jednak odmówił uzasadniając, że tym razem ważniejszym dla niego jest rozwinięcie pracy politycznej w terenie⁴³. Obok T. Świeckiego, w skład Komitetu Wyborczego Związku Narodowo-Ludowego jeszcze weszli: Karol Mierzejewski, Paweł Nieniewski, Stefan Baliński, Antoni Gościcki, Wacław Zochowski, ks. Henryk Lipka, ks. Stanisław Figielski, Klemens Jędrzejewski i Józef Radziwiński⁴⁴.

Tuż po zebraniu, doszło do pewnego sporu personalnego. Dla Komitetu Wyborczego z terenu Płońsk nie do przyjęcia była kandydatura W. Wojtulanisa, o czym w liście z 28 grudnia 1918 r. poinformował Świeckiego jego przewodniczący Bronisław Szymański. W zamian, zaproponował kandydaturę działacza kółkowego, niejakiego Ławnickiego. Dodajmy, że w tym czasie, pod wpływem PSL „Wyzwolenie”, zaczęło dochodzić do radykalizacji ruchu kółkowego zjednoczonego w ramach CTR⁴⁵. Z zachowanego materiału wynika, że podobnie i sam Świecki, podzielał ten pogląd⁴⁶.

Nie zabrakło również protestu ze strony duchowieństwa katolickiego z terenu Płocka. Zgłosił go ks. M. Kaczorowski, który przedstawił się jako delegat dekanatu płockiego na Zjazd delegatów dekanalnych okręgu wyborczego Płocku. Kapłan miał za złe Świeckiemu i w związku z tym protestował, że wśród kandydatów na posłów, nie były brane pod uwagę kandydatury osób duchownych. Sam ze swojej strony wysunął kandydaturę ks. Klimkiewicza, jako osoby spełniającej wszelkie kryteria⁴⁷.

Z kolei pomoc w przeprowadzeniu wyborów zaoferował Związkowi Ludowo-Narodowemu Związek Katolicki Diecezji Płockiej. Z jego inicjatywy zostały zorganizowane zebrania wyborcze w Sierpcu i Bożewie (7 stycznia 1919), zaś w tymże dniu przeprowadzono kursy instruktorskie dla agitatorów wiecowych⁴⁸. Jednocześnie prezes Związku J. Rościszewski upoważnił imieniem ks. S. Figielskiego i Wacława Zochowskiego do podejmowania wszelkich decyzji związanych z wyborami⁴⁹. Wyjaśnijmy też, że czynne opowiedzenie się Związku Katolickiego po stronie endecji było dla prowadzonej przez nią akcji wyborczej zdarzeniem bardzo doniosłym. W praktyce oznaczało to, że do prowadzenia

kampanii wyborczej w imieniu Związku Ludowo-Narodowego zostali włączeni wszyscy proboszczowie parafii, istniejących na obszarze okręgu płockiego. Oznaczało to również, że taką wolę wyrażał sam ordynariusz płocki.

Swoją pomoc płockim działaczom endeckim zaoferował także Narodowy Komitet Wyborczy Stronnictw Demokratycznych w Warszawie, który wydelegował trzech, szczególnie utalentowanych agitatorów i mówców w osobach instruktora Józefata Dyzerta i mówców wiecowych Jana Pakułę i Franciszka Burdajewicza. Z materiału źródłowego wynika, że wymienieni niezbędne doświadczenie zdobyli na terenie Wielkopolski⁵⁰.

W czasie prowadzonej kampanii, bardzo istotną rolę w propagandzie założeń ideowych ruchu narodowo-demokratycznego odegrał Klemens Jędrzejewski (1891–1981), późniejszy profesor Uniwersytetu w New Jersey w USA, czego zasadniczo nie dostrzegają historiografowie tego okresu. Działacz ten, uprzednio pracował w katolickim środowisku polonijnym w Petersburgu, gdzie m.in. swoją pracowitością, a także talentami organizacyjnymi, zwrócił na siebie uwagę abpa Jana Cieplaka (1957–1926). Zaopatrzony w jego referencje, po przybyciu pod koniec 1918 r. do Płocka, został niezwykle ciepło przyjęty przez ordynariusza płockiego bpa A.J. Nowowiejskiego, który wprowadzając go w środowisko Płocka, zapewne polecił go jako młodego i obiecującego człowieka właśnie T. Świeckiemu. Ten z kolei powierzył mu redagowanie wydawanego przez endecję periodyku „Głos Ojczyzny”. Pismo to, choć o zabarwieniu wybitnie klerykałnym i antysocjalistycznym razem, adresowane zresztą do odbiorcy wiejskiego, było redagowane niezwykle inteligentnie i poziomem swoim daleko przewyższało takie pisma płockie, jak „Kurier Płocki”, „Mazur”, czy też wydawany przez socjalistę Jana Mariańskiego „Młot i Pług”⁵¹.

Zbliżające się wybory do Sejmu Ustawodawczego, który przecież miał charakter konstytuancy, napawał zrozumiałymi obawami Związek Ziemiaków. Z uwagi na dość powszechnie obserwowaną radykalizację w Polsce oraz niechęć okazywaną tej warstwie społecznej ze strony wielu środowisk, całkiem uzasadnioną była obawa, czy w najbliższej przyszłości ziemiaństwo polskie utrzyma się jeszcze w swych odwiecznych siedzibach. Taki nastrój panował wśród delegatów Związku, którzy m.in. w tej sprawie uczestniczyli w zebraniu w siedzibie Towarzystwa Rolniczego w Płocku jeszcze 1 grudnia 1918 r. Delegaci, działając według znanej zasady „nic o nas bez nas” uznali, że najlepszą obroną będzie posiadanie własnej reprezentacji w Sejmie. Do roli tej najbardziej predestynowanym był Związek Ludowo-Narodowy, z uwagi na wieloletnie powiązania z ziemiaństwem. Dlatego nie bagatelizując

sprawy, postanowiono zebrać poważny fundusz na cele wyborcze. Norma opodatkowania w powiecie plockim na ten cel wynosiła: 4 mk od morga ornego i w tej samej wysokości od morga łąki. Dzierżawców zobowiązano do opłacenia połowy normy, zaś właściciele gruntów do uzupełnienia drugiej połowy do wysokości normy.

T. Świecki, który jednocześnie był skarbnikiem Związku Ziemiaków na powiaty plocki, płoński, sierpecki i lipnowski, został upoważniony do obniżania wysokości składek o 50% tym ziemiakom, którzy ponieśli straty podczas wojny. Jedynie w wyjątkowych wypadkach, składka mogła ulec zmniejszeniu o dalsze 25%. Gotówka miała zostać zebraną niezwłocznie. Delegaci ustalili też, że „[...] zbieranie i wydatkowanie pieniędzy pozostaje sprawą wybitnie poufną”. Zgodnie też z wytycznymi Zarządu Głównego Związku Ziemiaków, podpisanymi przez prezesa Sł. Godlewskiego, składki zebrane na cele wyborcze, mogły być jedynie do 50% zużytkowane w okręgach. Pozostała kwota miała być przekazana do Warszawy na adres Organizacji Wyborczej Związku Ziemiaków, co też nastąpiło już 19 grudnia 1918 r. Ogółem na konto Związku Ziemiaków wpłynęło 85.841,04 mk. Z kwoty tej pokryto następujące wydatki: koszty sekretariatu – 14.000 mk, odezwy, ulotki, broszury – 17.000 mk, koszty agitacji - 17.441 mk 04 f. Pozostałą kwotę w wysokości 50.000 mk wpłacono do kasy Organizacji Wyborczej Związku Ziemiaków w Warszawie⁵².

Pomijam omawianie atmosfery, jaka towarzyszyła wyborom. Na podkreślenie zasługuje widoczne zdyscyplinowanie obozu narodowego. W Płocku, szczególną rolę w mobilizacji mieszkańców odgrywały stowarzyszenia społeczno-kościelne, a także takie kobiece organizacje, jak: Służba Narodowa Kobiet Polskich, Towarzystwo Równouprawnienia Kobiet i Towarzystwo Ochrony Kobiet, którego liderkami były Halina Rutska i Maria Detrówna⁵³. Członkinie tych organizacji chodziły po domach i przypominały, zwłaszcza kobietom, o obowiązku uczestniczenia w głosowaniu.

Zgodnie z Instrukcją Wyborczą nr 2 wydaną przez Centralę Narodowego Komitetu Wyborczego Stronnictw Demokratycznych, które zostały wdrożone przez okręgowe komitety wyborcze Związku Ludowo-Demokratycznego, na terenie poszczególnych gmin, parafii i obwodów wyborczych zostały zorganizowane tzw. Komitety Narodowe. Ich zadaniem było kolportowanie druków, odezw, urządzanie wieców przedwyborczych itp. Instrukcja zakładała też powoływanie mężów zaufania, których zadaniem było oddziaływanie na sąsiadów, aby wszyscy głosowali na listy Narodowego Komitetu. Zalecano też „[...] doręczanie kartek do głosowania z oznaczo-

*nym już numerem listy Narodowego Komitetu osobiście wyborcom w domu na kilka dni przed głosowaniem [...] Niezmiernie pożądanym jest udział kobiet wiejskich w tych pracach, na co duchowieństwo i miejscowe organizacje kobiece winny zwrócić szczególną uwagę*⁵⁴.

Samo głosowanie, odbyło się w dniu 26 stycznia 1919 r., przy czym frekwencja wyborcza w samym Płocku, wyniosła 61%⁵⁵. Z analizy wyników wynika, że obóz narodowy cechowało duże zdyscyplinowanie, zwłaszcza w terenie, czego nie można powiedzieć o obozie niepodległościowym. W samym Płocku bezsprzecznie prym wiodły partie robotnicze, tj. PPS i NZR, które jednak dzieliła przepaść ideologiczna. Wpływy endecji, acz duże, bez poparcia z zewnątrz były stanowczo niewystarczające do uzyskania mandatów. Najprawdopodobniej zadawał sobie sprawę z tego stanu rzeczy już znacznie wcześniej T. Świecki. Chcąc zapewnić swemu ugrupowaniu sukces wyborczy, doprowadził do zawiązania koalicji wyborczej z praktycznie identycznymi programowo ugrupowaniami chadeckimi, które poza terenem powiatu plockiego, cieszyły się dużym poparciem w pozostałych powiatach okręgu.

Podobnie swoją szansę stracili Żydzi, choć trzeba przyznać, że niewiele brakowało im do uzyskania mandatu. Jest natomiast wielką rzeczą charakterystyczną, że wśród samych Żydów, w tym czasie jeszcze nikłymi wpływami wśród ludności zaznaczał się syjonizm oraz partia religijnych ortodoksów, co dobitnie wykazały wyniki wyborów.

Ostatecznie do Sejmu Ustawodawczego RP mandaty poselskie uzyskały następujące osoby: ks. Stanisław Suliński z Baboszewa i Karol Mierzejewski z Płocka (obydwaj ZChN), Szczepan Sawicki z Płońska (PZL), Wojciech Wojtulanis (NZR) i Mieczysław Niedziałkowski z Warszawy (PPS). Należy jednocześnie nadmienić, że mandat poselski do Sejmu z ramienia Klubu Żydowskiego w Warszawie uzyskał jeszcze jeden płoczanin. Był nim Icchak Grünbaum, który w latach następnych, był niekwestionowanym przywódcą żydowskim w znaczeniu krajowym⁵⁶.

W atmosferze tryumfu, którego jak podkreśliła M. Macieszyna, nikt się nie spodziewał, obchodziła endecja, a także NZR i organizacje społeczno-kościelne uroczystości ku uczczeniu bohatera z czasów insurekcji kościuszkowskiej J. Kilińskiego. Miało to podkreślić jedność tych ugrupowań z klasą robotniczą i ludem. Uroczystościom nadano charakter podniosły i religijny zarazem. W uroczystościach wzięta również udział i cała Rada Robotnicza, chociaż wystąpiła bez emblematów partyjnych, tj. czerwonego sztandaru i czerwonych kokard. Zabrakło natomiast przedstawicieli partii obozu niepodległościowego, a także i stowarzyszeń z tym obozem

związanych. Powodem zapewne było rozczarowanie, które wniosła ewidentna klęska wyborczą. Kulminację uroczystości stanowiło nadanie jednej z ulic w Płocku miana „Alei Kilińskiego”⁵⁷.

W tym newralgicznym dla odradzającej się Rzeczypospolitej okresie, do najważniejszych zagadnień należała sprawa tworzenia Wojska Polskiego, a także, co z tym zagadnieniem było bezpośrednio związane – sprawa wywalczenia możliwie najkorzystniejszych granic. Od początku odradzające się państwo polskie musiało toczyć krwawe boje z Ukraińcami o Lwów i z wojskami bolszewickimi o Małopolskę Wschodnią. Na Mazowszu niebawem przystąpiono do formowania dwóch pułków, tj. piechoty i ułanów, które wkrótce wyruszyły na front. Do formowania 4. Pułku Ułanów został wyznaczony płk. Stanisław Rawicz-Dziewulski, którego wspomagał komendant placu w Płocku mjr Józef Wimmer. W Płocku odbywało się formowanie 3. szwadronu tego pułku już od 7 listopada 1918 r. Ogromną w tym rolę odegrał T. Sułowski i miejscowy Związek Ziemiaków, którzy wezwali młodzież, zwłaszcza ziemiańską do wstępowania w szeregi szwadronu. Zresztą piękny przykład dał sam Sułowski, który jako ochotnik zaciągnął się w jego szeregi. T. Świecki i Wybułt podają, że do szwadronu zgłosiło się ok. 200 ochotników, wśród których 70% stanowili synowie ziemian, 20% inteligencji i 10% synowie drobnych rolników i robotników. Moim zdaniem, rola ziemian przy formowaniu tego pułku, z całą pewnością musiała zaowocować w postaci korzystnego wyniku wyborczego.

W celu spełnienia obowiązku kronikarskiego dodajmy, że pozostałe szwadrony tego pułku były formowane w Mławie, Włocławku i Łomży, gdzie z kolei zaznaczył się w szczególności napływ młodzieży włościańskiej. Już 4 stycznia 1919 r. pułk wyruszył na odsiecz do Lwowa; później uczestniczył na różnych frontach aż do 1920 r. włącznie. Niejednokrotnie dziesiątkowany, odznaczył się szczególnie w bojach pod Raduniem, Kojdanowem, Olkiennikami, Rakowem, Szackiem, Słuckiem, Berezyną⁵⁸.

Z kolei do tworzonego na Mazowszu 32. Pułku piechoty, zamiennie nazywanego również 32. Pułkiem Ciechanowskim, formowanego przez ukrywającego się przed Niemcami komendanta POW Okręgu Ciechanów Stefana Dąb-Biernackiego⁵⁹, wstąpiły po 11 listopada oddziały POW z Grupy B, tj. z okręgów włocławskiego (Ia) i płockiego (II), a także liczni ochotnicy. Pułk ten niebawem został wysłany na front, gdzie pod dowództwem ppłk Sandeckiego, wyróżnił się walcząc w ramach grupy armijnej gen. E. Rydza Śmigłego⁶⁰.

Akcja tworzenia wojska, zbiegła się z różnymi, towarzyszącymi doraźnymi działaniami, w tym i manifestacjami, organizowanymi przez ende-

cję i inne ugrupowania polityczne. Miały one na celu podkreślenie łączności z Polską Gdańska, Śląska, Warmii i Mazur. Podczas pobytu w Płocku w dniu 9 marca 1919 r. członka misji koalicyjnej, nieznanego z nazwiska Anglika, TNP urządziło okolicznościową wystawę, dokumentującą odwieczne związki Gdańska z Polską, podobnie zresztą jak i Orawy i Spisza. W sprawie Gdańska odbyło się w dniu 23 marca 1919 r. specjalne posiedzenie Rady Miejskiej Płocka oraz wszystkich rad gminnych w powiecie płockim.

Powstawały też samorzutnie różne komitety. Tak np. w lutym 1919 r. powstał Komitet Obrony Warmii i Mazur. Z kolei z inicjatywy OKR PPS powstał Komitet Niesienia Pomocy dla Górnego Śląska. Ten ostatni Komitet jest tym charakterystyczny, że po raz pierwszy w historii wzajemnych relacji obydwu głównych i w gruncie rzeczy zantagonizowanych partii, w gremiach kierowniczych Komitetu nie było żadnych podziałów partyjnych. Na czele Komitetu stanął socjalista Wincenty Majewski, jednakże pozostałe funkcje objęli działacze narodowi. Tak więc wiceprzewodniczącym został dr Aleksander Zaleski, skarbnikiem Józef Rokitnicki, zaś sekretarzem – Józef Machciński.

Do współpracy włączyła się również Służba Narodowa Kobiet Polskich, która utworzyła sekcję aprowizacyjną. Z kolei w lokalu PPS otworzono biuro werbunkowe, na czele którego stanął działacz socjalistyczny Edward Zieliński. Do czynnego wystąpienia w walce o polskość Śląska wzywała społeczeństwo Rada Robotnicza, a także Koło Legionistów. W rezultacie na Górnym Śląsku zostały wysłane 3 partie ochotników liczące kilkadziesiąt osób. Na akcje związane z obroną Śląska, Warmii i Mazur w okresie od 14 lutego do 29 kwietnia 1919 r. w drodze dobrowolnych składek, zebrano w Płocku łączną kwotę w wysokości 1,051.565 mk, która to cyfra mówi sama za siebie.

Wspólną inicjatywą obydwu partii było również powołanie Komitetu Obrony Warmii i Mazur. Komitet ten działał od 14 lutego do 20 lipca 1920 r. Wiadomo o nim tylko, że funkcję skarbnika pełnił Józef Rokitnicki.

Przypomnijmy, że te patriotyczne i w istocie społeczne działania obydwu partii zbiegły się w czasie, kiedy to Polska podczas obrad w Wersalu, pozostawiona w istocie samej sobie, w rzeczywistości musiała dostawnie wyrąbywać w niezwykle krwawy sposób swoje granice na Wschodzie.

Były też i ofiary. Na polu chwały zginął jeden z najczynniejszych bojowców pepesowskich Lucjan Romanowski W okresie plebiscytu na Śląsku, ofiarę z życia złożyła bestialsko zamordowana w Bytomiu przez siepaczy niemieckich, działaczka socjalistyczna Pola Maciejowska. Została tam wysłana przez Akademicki Komitet Obrony

Ziem Plebiscytowych. Wreszcie ostatnią ofiarą, złożoną o polskość Śląska w 1920 r. był dobrze zapowiadający się młodzieńcki działacz endecki Zdzisław Zdziarski. Przez pewien czas był bliskim współpracownikiem ks. Antoniego Ludwiczaka, przywódcy Narodowego Stronnictwa Ludowego w zaborze pruskim i z ramienia tegoż Stronnictwa, brał udział w akcji plebiscytowej na Śląsku. Jak podaje jego ojciec Bolesław Zdziarski, tragiczna jego śmierć nastąpiła w okolicznościach, które nigdy nie zostały wyjaśnione do końca⁶¹. Ilu jeszcze padło bezimiennych bohaterów – niestety źródła milczą.

3. Konfrontacja wyborcza o mandaty w Radzie Miasta

Do kolejnej konfrontacji obozu prawicowego z obozem niepodległościowym doszło podczas wyborów do Rady Miejskiej w Płocku, które odbyły się 31 sierpnia 1919 r. Wybory miały się odbyć na podstawie pięcioprzymiotnikowego prawa wyborczego, które stanowił Dekret Naczelnika Państwa z 13 grudnia 1918 r. z późniejszymi uzupełnieniami⁶².

Przewodniczącym Głównego Komitetu Wyborczego został wyznaczony przez prezesa Sądu Okręgowego w Płocku sędzia Stanisław Zaleski. Komitet podzielił miasto na 15 obwodów wyborczych, wyznaczając te same siedziby komisji wyborczych, co przy wyborach do Sejmu. Zgodnie z ordynacją miejską ilościowy skład Rady ustalono na 28 radnych. Według Biura ewidencji kart chlebowych Płock na dzień 1 sierpnia 1918 r. liczył 30.210 mieszkańców, w tym 9.750 Żydów. Na dzień 31 grudnia 1919 r. uprawnionych do głosowania było 16.950 mieszkańców.

Zrozumiałe, że wybory w silnie dotychczas zantagonizowanym Płocku wywołały wzmożoną działalność organizacyjną i polityczną. Bardzo szybko doszło do organizacji komitetów wyborczych, które ze względów taktycznych, nie tyle zgłaszały określone programy wyborcze, ile raczej apelowały do tej części elektoratu, który wprawdzie nie popierał PPS-u, nie poddawał się również wpływom orientacji narodowo-demokratycznej, czy też chadeckiej.

Podobna sytuacja panowała wśród wyborców żydowskich, którzy zostali poddani silnemu oddziaływaniu propagandowemu ze strony zasadniczo różniących się ideologicznie między sobą syjonistów i religijnych ortodoksów. W rezultacie, w środowisku żydowskim powstały trzy komitety wyborcze. Pierwszy z nich, Żydowski Międzypartyjny Komitet Wyborczy, jak sama nazwa wskazuje, głosił program będący kompromisem dla tych dość fanatycznych opcji występujących w Płocku. Komitet ten cieszył się bardzo dużym poparciem ze strony inteligencji i zwłaszcza za-

możnego kupiectwa płockiego⁶³. Drugi Komitet powołała „Poalej-Syjon” i występował pod nazwą Żydowskiego Socjaldemokratycznego Robotniczego Komitetu Wyborczego⁶⁴. Jedynie Bund, powołując jeszcze w sierpniu 1919 r. swój własny komitet wyborczy, przedstawił hasłowo program w którym ogłosił, że obecne wybory. „[...] *przesądzą o kasie gospodarki wielkich posiadaczy w Płocku. W wyborach każdy obywatel powyżej 21 roku życia bez różnicy płci będzie decydował, komu powierzy się gospodarkę w dziedzinach aprowizacji, mieszkalnictwa, zdrowotności i szkolnictwa*”⁶⁵.

Najwcześniej, bo już 1 sierpnia 1919 r. doszło do utworzenia przy Domu Ludowym Polskiego Demokratycznego Komitetu Wyborczego. Na czele jego stanął Roman Lutyński z PSL „Wyzwolenie”, który o tyle swoją postawą zadziwił, że przy nikłych wpływach swej partii w Płocku, zdecydował się na alians wyborczy z działaczami z Narodowego Związku Robotniczego i innych stowarzyszeń społeczno-kościelnych i proendekich, aniżeli z naturalnym sojusznikiem, jaką w jego sytuacji była PPS. Prawdopodobnie na jego postawie zaważyły wybory do Sejmu i dlatego zdecydował się na pewniejszego w swoim odczuciu koalicjanta. Dodajmy, że propozycję współpracy w imieniu PPS przedłożył, zresztą jak się okazało bezskutecznie Władysław Sztromajer. Obok Lutyńskiego głównymi postaciami tego Komitetu byli Franciszek Szczepański, Zygmunt Maciejowski, Amelia Starzyńska i Ignacy Szygendowski ze Stowarzyszenia Kupców Chrześcijańskich⁶⁶. M. Macieszyna podaje, że na wiecu zwołanym w dniu 10 sierpnia w teatrze miejskim w Płocku, ogłoszony przez Lutyńskiego w imieniu Komitetu program, został ograniczony do następujących postulatów:

1. radnymi miejskimi mogą zostać jedynie Polacy, którzy odznaczają się uczciwością;
2. mający dużą znajomość zagadnień związanych z gospodarką miejską;
3. osoby, które prezentują w codziennym życiu postawy prawdziwie demokratyczne⁶⁷.

Obecni na tym spotkaniu działacze socjalistyczni oświadczyli, że wystawią własną, konkurencyjną listę kandydatką.

W łonie Komitetu nie obeszło się jednak bez konfliktów. Doszło mianowicie do mocnego starcia między Lutyńskim z jednej strony i ks. Józefem Umińskim i Józefem Machcińskim z drugiej. Przyczynę konfliktu była osoba K. Jędrzejewskiego, którego zdaniem księdza nazwisko należało umieścić na samym początku ustalonej listy wyborczej. Ks. J. Umiński (1888–1954) rekomendował Jędrzejewskiego, jako człowieka godnego zaufania, którego związku z endecją wynikają jedynie ze stosunku pracy, a nie z innych względów. Dodajmy, że w tym czasie K. Jędrzejewski

został zatrudnionym przez T. Świeckiego w Związku Ludowo-Narodowym, w charakterze instruktora oświatowego i organizatora kótek rolniczych. Było to świadome wprowadzenie w błąd członków Komitetu przez Umińskiego, co do właściwej roli, jaką Jędrzejewski odgrywał w ruchu narodowo-demokratycznym, a zwłaszcza jego wkładu włożonego na rzecz endecji podczas niedawnej kampanii wyborczej do Sejmu. Dodajmy, że i sam ks. Umiński należał do zdecydowanych zwolenników endecji.

Stanowisku księdza i mocno popierającego go J. Machcińskiego, ostro przeciwstawił się R. Lutyński. Uznał on mianowicie Jędrzejewskiego za zwykłego demagoga endeckiego, utrzymywanego przez partię wyłącznie dla walki z socjalizmem. Swoją sprzeciw Lutyński uzasadniał następująco: „[...] człowiek partyjny nie może należeć do Rady Miejskiej, gdyż będzie wciąż utarczki toczył z socjalistami i uniemożliwi wszelką pracę”⁶⁸. Ostatecznie w wyniku przetargów, nazwisko Jędrzejewskiego umieszczono na 10 miejscu listy⁶⁹.

Powstał jeszcze jeden konflikt, znacznie groźniejszy od poprzedniego. Wywołał go lider Narodowego Związku Robotniczego Kazimierz Mayzner (1883–1951), który od Lutyńskiego zażądał trzech czołowych miejsc na tworzonej liście dla członków swej partii, w tym również i dla siebie. Ponieważ nie chciano uwzględnić wszystkich jego żądań, dlatego wycofał się z Komitetu⁷⁰. Utworzył Komitet pn. Pracownicy Urzędów Państwowych, Instytucji Społecznych i Biur Prywatnych⁷¹.

Drugim Komitetem był Chrześcijańsko-Narodowy Komitet Wyborczy, który niebawem przemianował się na Komitet Centralny. W jego skład weszli: ks. J. Umiński, rejent A. Tyc, J. Machciński, St. Gierzyński, A. Supniewska, H. Rutska, Porębski, St. Zombirt, K. Jędrzejewski i sędzia Witostaw Cichocki. Komitet ten bazował głównie na organizacjach społeczno-kościelnych, katolickich, i narodowo-demokratycznych organizacjach kobiecych, które przejściowo utworzyły nawet własny komitet pn. Zjednoczenie Związków Kobietych⁷² oraz na tradycyjnych stowarzyszeniach rzemieślniczych i kupieckich. W praktyce, nie było też większych różnic programowych z Komitetem Demokratycznym⁷³.

Doświadczenia nabyte podczas wyborów do Sejmu spowodowały, że endecja postanowiła przełożyć termin wyborów do Rady, jako że wypadły w okresie urlopowym, co przesądzało o niższej frekwencji. Dlatego liderzy narodowo-demokratyczni zwrócili się do ministra spraw wewnętrznych o przesunięcie wyborów na wrzesień, a nawet na październik. Szczególnie nalegał o to Związek Katolicki, który uzyskany czas, postanowił wykorzystać na skonsolidowanie ruchu narodowego⁷⁴.

Pod wpływem Związku, Centralny Komitet Wyborczy zwrócił się do Komitetu Demokratycznego z propozycją utworzenia wspólnej listy kandydatów, co zapobiec mogło nadmiernemu rozproszeniu głosów. Do spotkania przedstawicieli obydwu Komitetów doszło w dniu 19 sierpnia 1919 r. w sali Towarzystwa Rolniczego w Płocku. Na rozmowy zaproszono również K. Mayznera, w nadziei pozyskania go dla tej koncepcji. W spotkaniu tym doszło do prawnego kompromisu, który polegał na ustaleniu kryteriów przy typowaniu wspólnej listy. Kandydat musiał zatem spełniać następujące warunki:

1. znać się na zarządzaniu gospodarką miejską;
2. być znanym członkiem (działaczem) płockich organizacji społecznych;
3. dysponującym odpowiednią ilością czasu wolnego;
4. być szczerym demokratą;
5. być bezpartyjnym.

Ostatecznie w dniu 20 sierpnia 1920 r. na skutek różnych nacisków, z wielu zresztą stron, doszło do utworzenia wspólnego Komitetu, który przyjął nazwę Polskiego Zjednoczonego Komitetu Wyborczego. Komitet nie wnosił jakichkolwiek innowacji programowych. Ograniczył się jedynie do ustalenia listy wyborczej⁷⁵.

Równolegle powstał Centralny Robotniczy Komitet Wyborczy Polskiej Partii Socjalistycznej. Na jego czele stanęli wypróbowani w różnych bojach przywódcy związkowi i partyjni, tacy, jak: Wincenty Kępczyński, Romuald Litewski, Zygmunt Pekrul, Aleksander Klonowski, czy też cieszący się ogromnym autorytetem działacze niepodległościowi, jak b. komisarz ludowy Antoni Michalski, czy Władysław Sztromajer, jeśli idzie o najważniejszych⁷⁶. Jakkolwiek program Centralnego Robotniczego Komitetu Wyborczego PPS wynikał z założeń ogólnych partii, to w przeciwieństwie do poprzednio wymienionych komitetów, zostały zgłoszone także postulaty miejskie, głównie natury gospodarczej. Należały do nich m.in.: konieczność komunalizacji wszystkich przedsiębiorstw związanych z funkcjonowaniem miasta, tj. elektrowni, przedsiębiorstwa wodociągów i kanalizacji, rzeźni, itp. Postulowano również budowę domów robotniczych poprzez upowszechnienie robotniczej spółdzielczości mieszkaniowej, rozwój świeckiego modelu szkolnictwa, już na szczeblu podstawowym, organizację uniwersytetów ludowych, prowadzenie kursów doskonalenia zawodowego, rozwijanie placówek kulturalno-oświatowych, w tym czytelní, bibliotek i teatru. Wreszcie postulowano wydanie bezwzględnej walki z takimi plagami społecznymi, jak pijactwem, żebractwem, włóczęgostwem, paskarstwem i spekulacją.

Ostatnią propozycją było żądanie wprowadzenia progresywnego podatku od dochodów i zlikwidowanie podatków konsumpcyjnych⁷⁷.

Same wybory odbyły się w dniu 31 sierpnia 1919 r. przy frekwencji, która wyniosła 55% na 16.950 osób uprawnionych go głosowania. W rozbiu na poszczególne obwody, ilość głosów oddanych na poszczególne Komitety wyborcze przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Ilość głosów oddanych w poszczególnych obwodach w wyborach do Rady Miejskiej w Płocku 31 sierpnia 1919 r.⁷⁸

Obwód	Lista nr 1 Poalej- Syjon	Lista nr 2 PPS	Lista nr 3 Prac. Urzęd. Państwowi	Lista nr 4 BUND	Lista nr 5 Polski Komit Wyborczy	Lista nr 6 Międzypartyjny Żydowski Kom. Wybor	Oddano głosów	Uprawnionych do głosowania	Frekwencja %
I	2	530	16	11	138	17	714	1.078	66,20
II	-	351	36	4	158	5	554	797	69,50
III	-	387	37	6	276	4	710	1.226	57,90
IV	21	221	34	57	165	204	692	1.257	55,00
V	16	158	13	68	271	140	666	1.350	49,30
VI	2	195	35	21	277	61	591	1.119	52,80
VII	3	164	21	7	300	39	534	1.079	49,48
VIII	-	319	34	4	170	13	540	924	58,40
IX	24	152	12	55	141	178	562	1.025	54,80
X	13	213	37	30	277	63	633	1.204	52,37
XI	1	423	18	3	188	4	637	1.282	49,70
XII	22	402	13	45	153	80	715	1.349	53,00
XIII	22	171	8	113	81	154	549	1.058	51,90
XIV	30	77	-	168	16	316	625	1.126	55,50
XV	50	88	1	163	5	323	630	1.076	58,50
ogół. % głos.	206 2,1	3.841 41	315 3,4	773 8,2	2.616 28	1.601 17	9.352 100	16.950 -	55,00 -

Według oddanych na poszczególne listy głosów Centralny Robotniczy Komitet Wyborczy PPS, który zgromadził 41% wszystkich głosów łącznie uzyskał 12 mandatów radnych oraz 7 zastępców. Kolejne miejsce zajęła lista nr 5 Polskiego Zjednoczonego Komitetu Wyborczego uzyskując 28% głosów, co dało 12 mandatów radnych i 4 zastępców. Trzecie miejsce zajęła lista nr 6 Międzypartyjnego Komitetu Wyborczego, która uzyskała 17% głosów. Dało to łącznie 6 radnych i 2 zastępców. Lista nr 4 Bundu uzyskała łącznie 8% głosów, co oznaczało uzyskanie 2 radnych oraz 1 zastępcy. Wreszcie lista nr 3 Pracowników Urzędów Państwowych uzyskała 3% głosów, co dało 1 mandat radnego. Imienny skład nowo wybranej Rady Miejskiej w Płocku, przedstawia załączona tabela 2.

Wygrana socjalistów w wyborach miejskich stanowiła ogromne zaskoczenie dla płockiej endecji. 8 września 1919 r. odbyło się nieformalne zebranie w mieszkaniu seniora dotychczasoso-

Tabela 2. Imienny skład Rady Miejskiej⁷⁹.

Nazwa listy wyborczej	Nr listy	Radni	Zastępcy radnych
Żydowski Socjaldemokratyczny Robotniczy Komitet Wyborczy (Poalej-Syjon)	1		
Centralny Robotniczy Komitet Wyborczy PPS	2	1. Antoni Michalski 2. Wincenty Kępczyński 3. Władysław Sztromajer 4. Wincenty Majewski 5. Romuald Litewski 6. Emil Dudziński 7. Stanisława Jaśkiewiczowa 8. Nemezjusz Brzuski 9. Władysław Morawski 10. Antoni Adamski 11. Franciszek Orłowski 12. Ludwik Wołowski	1. Eustachy Górecki 2. Józef Czyżewski 3. Franciszek Pęski 4. Leon Ostrowski 5. Bolesław Dudziński 6. Jan Franciszek Zaleski 7. Wincenty Namiełkiewicz
Pracownicy Urzędów Państwowych, Instytucji Społecznych i Biur Prywatnych	3	1. Kazimierz Mayzner	
Socjaldemokratyczny Komitet Wyborczy BUND	4	1. Leonard Jakobson 2. Abram Szafran	1. Berek Jakub Zeligman
Polski Zjednoczony Komitet Wyborczy	5	1. Ludwik Dzierżanowski 2. Roman Lutyński 3. Aleksander Macieszka 4. Franciszek Szczepański 5. Kacper Pełkowski 6. Franciszek Klimkiewicz 7. Ludwik Gałkowski 8. Aleksander Zaleski	1. Bolesław Detrych 2. Klemens Jędrzejewski 3. Stanisław Zombirt 4. Leon Dorobek
Międzypartyjny Żydowski Komitet Wyborczy	6	1. Izidor Sarna 2. Alfred Blay 3. Mojżesz Altberg 4. Mieczysław Majde 5. Chaskiel vel Henryk	1. Izaak Feinberg 2. Czestaw Margulies

wej Rady dr A. Zaleskiego, na którym poważnie rozważano sprawę nawet zrzeczenia się mandatów. Ostatecznie postanowiono, że najważniejszą obecnie dla endecji kwestią będzie przejęcie w Radzie spraw szkolnych i finansów.

2 września odbyło się zebranie Rady Miejskiej, w celu dokonania wyboru Zarządu miasta i wyłonienia Prezydium Rady Miejskiej. Rozważane były trzy kandydatury na prezydenta, tj. Antoniego Michalskiego, Władysława Sztromajera i jako kandydata kompromisowego A. Macieszki. Do prezydentury pretendowali również Roman Lutyński i Kazimierz Mayzner. Ostatecznie na stanowisko prezydenta Płocka został wybrany Antoni Michalski, wiceprezydentem został Emil Dudziński, zaś ławnikami miejskimi – Alfred Blay, Ludwik Gałkowski i Wincenty Majewski.

Z kolei przewodniczącym Rady Miejskiej został zgodnie z oczekiwaniami Władysław Sztromajer. Wiceprezesami – I. Sarna i R. Lutyński. Sekretarzami – Leonard Jakobsohn i Nemezjusz Brzuski. Powołana w tych wyborach Rada Miejska Płocka funkcjonowała do 27 października

1923 r. Otrzymała w tym okresie 152 posiedzenia, co ją stawiało na pierwszym miejscu w historii płockiego samorządu⁸⁰.

Omawiane wybory były też niezwykle brzemienne w skutkach na przyszłość. Okazało się

bowiem, że zapoczątkowały rządy lewicowe w Płocku, które z niewielkimi przerwami trwały aż do 1939 r.

Przypisy

- ¹ TNP b. sygn. *Korespondencje, Opracowania, Notatki*. Notatki F. Wybulta, b. p.
- ² T. Świecki, F. Wybult, *Mazowsze Płockie w czasie wojny światowej i powstania państwa polskiego*. Toruń 1932, s. 272; M. Macieszyna, *Pamiętnik płocczanki* (oprac. M. A. Stogowska). Płock 1996, s. 376.
- ³ *Taż*, s. 393.
- ⁴ Do Rady dokooptowano po 1 przedstawicielu ze Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich, Narodowego Związku Robotniczego, Zjednoczenia Narodowego, Stowarzyszenia Niezawisłości Narodowej, Żydowskiego Robotniczego Stowarzyszenia „Przyszłość” oraz ze Związku Zawodowego Pracowników Umysłowych. 3 miejsca przyznano PPS-FR i 3 następne – Związkowi Nauczycieli Ludowych. *Taż*, s. 397.
- ⁵ Posiedzenie Rady Miejskiej (z 5 grudnia 1918). „Kurier Płocki” 1918, nr 280, s. 1.
- ⁶ Protest Żydowskiego Robotniczego Stowarzyszenia „Przyszłość” do przewodniczącego Rady Miejskiej w Płocku z 16 grudnia 1918 r. APP AMP sygn. 22.502, k. 456.
- ⁷ B. Dymek, *W latach drugiej Rzeczypospolitej*. [w:] *Dzieje Płocka*. Wyd. 2, s. 390–391.
- ⁸ M. Macieszyna, *Pamiętnik*, s. 392–393.
- ⁹ P. Zaremba, *Historia Dwudziestolecia (1918–1939)*. T. 1. Warszawa 1983, s. 55–58.
- ¹⁰ „Kurier Płocki” 1918, nr 282, s. 4.
- ¹¹ Przegląd prasy. „Kurier Płocki” 1918, nr 280, s. 1–2.
- ¹² N., Stanowisko Narodu Polskiego. „Kurier Płocki” 1918, nr 267, s. 1.
- ¹³ M. Macieszyna, *Pamiętnik płocczanki*, s. 394.
- ¹⁴ *Posiedzenie Rady Miejskiej z 8 b. m.* „Kurier Płocki” 1919, nr 8, s. 1.
- ¹⁵ *Zawiadomienie Rady Robotniczej m. Płocka o obowiązku uregulowania należności robotnikom rolnym przez właścicieli ziemskich* (31 XII 1918), s. 106. *Walki klasowe na wsi polskiej 1918–1919*. (oprac. W. Kuszyk). (Warszawa) 1968, s. 106.
- ¹⁶ *Memoriał Związku Ziemian*. „Kurier Płocki”, 1918, nr 278, s. 3.
- ¹⁷ Protokół z 10 i 11 stycznia 1919 r. w celu uregulowania warunków pracy służby rolnej w roku gospodarczym 1919/1920. TNP b. sygn. Dział Gospodarczy b. p.
- ¹⁸ Od kul żołnierzy poległych wówczas Wiktorzewski z Kars, Sobielarski z Drobina, Jankowski ze Świerszczyna, Borzykowski z Kuchar, Lewandowski z Tupadeł i Mikołajewski z Kłak. Ciężko raniiono trzy dalsze osoby, zaś wiele osób odniosło lekkie rany postrzałowe. B. Dymek podaje, że w Kozłowie była jeszcze 1 ofiara śmiertelna. Był nią delegat do Rady Robotniczej w Płocku nazwiskiem Pokorski. B. Dymek, *Robotnicy Płocka w latach 1918–1919*. „Notatki Płockie” 1967, nr 3–4/43–44, s. 9.
- ¹⁹ A. J. Papierowski, J. Stefański, *Postowie do obrony Płocka w 1920 r.* (cz. I.). „Notatki Płockie” 1998, nr 2/175, s. 26.
- ²⁰ Zeznanie P. Nieniewskiego przed Sądem Okręgu Generalnego Warszawskiego w sprawie starcia Zbrojnego ludności wiejskiej z oddziałem 4 P. Ułanów w Kozłowie. 1918 r. Grudzień 29–30, Warszawa. [w:] *Walki klasowe wsi*, s. 88–90.
- ²¹ A. J. Papierowski, J. Stefański, *Postowie do obrony Płocka w 1920 r.* (cz. I.). „Notatki Płockie” 1998, nr 2/175, s. 26–27.
- ²² „Kurier Płocki” 1919, nr 4, s. 3.
- ²³ TNP b. sygn. Związek Ziemian. Warunki służbowe dla niższej służby folwarcznej (parobcy) przyjęte przez Zjazd prezesów Towarzystw Rolniczych i prezesów Oddziałów Związków Ziemian (20 I 1919 r.).
- ²⁴ T. Świecki, F. Wybult, *Mazowsze*, s. 301.
- ²⁵ TNP b. sygn. *Korespondencje, Opracowania, Notatki*. K. Dzierżanowski, *Najazd bolszewicki, zachowanie się społeczeństwa, zachowanie się bolszewików, ważniejsze wydarzenia* (rps.) b. p.
- ²⁶ T. Świecki, F. Wybult, *Mazowsze*, s. 296–297.
- ²⁷ TNP b. sygn. *Korespondencje, Opracowania, Notatki*. K. Dzierżanowski, *Najazd bolszewicki, zachowanie się społeczeństwa*, b. p.
- ²⁸ *Stan Wyjątkowy w Warszawie*. „Kurier Płocki” 1919, nr 5, s. 1.
- ²⁹ *Piłsudski i Paderewski*. „Kurier Płocki” 1919, nr 7, s. 3.
- ³⁰ T. Świecki, F. Wybult, *Mazowsze*, s. 289–290.
- ³¹ „Kurier Płocki” 1919, nr 17, s. 3.
- ³² List L(udomira) Czerniewskiego do T. Świeckiego z 23 I 1919 r. TNP b. sygn. Dział Polityczny 2/XIV b. p.
- ³³ „Kurier Płocki” 1919, nr 4, s. 3; nr 7, s. 3.
- ³⁴ *Tamże*, nr 10, s. 3.
- ³⁵ M. Macieszyna, *Pamiętnik*, s. 193, 265, 416–417.
- ³⁶ T. Świecki, F. Wybult, *Mazowsze*, s. 288.
- ³⁷ „Kurier Płocki” 1919, nr 15, s. 3; nr 25, s. 3.
- ³⁸ *Tamże*, nr 17, s. 3.; M. Macieszyna, **Pamiętnik**. s. 445.
- ³⁹ *Bezpartyjni: Pierwszy Obywatel wielkiej i niepodległej Polski wolnej a Naród*. „Kurier Płocki” 1919, nr 6, s. 1.
- ⁴⁰ *Tamże*, nr 13, s. 1.
- ⁴¹ TNP b. sygn. Dział Polityczny po uzyskaniu niepodległości. *Listy i różne papiery Związku Ludowo-Narodowego*. T. 2/XIV b. p.
- ⁴² TNP b. sygn. *Wybory do Sejmu 1918–1919*. Komitet Okręgowy Wyborczy. Zaproszenie na dzień 26 XII 1918, b. p.; Protokół z zebrania delegatów i przedst. 105 stow. i Związków (26 XII 1918) (rps), b. p.
- ⁴³ TNP b. sygn. Akta (Związku) Obrony Ojczyzny. Wykaz kół ZL–N zarejestrowanych w Sekret. Głównym Związku w Płocku. b. p.
- ⁴⁴ TNP b. sygn. Materiały Okręgowego Komitetu Wyborczego w Płocku 1918–1919, k. 10.
- ⁴⁵ TNP b. sygn. Protokoły Związku Ludowo-Narodowego Okręgu Płockiego. Okólnik nr 20 do kół i mężów zaufania z 31 III 1920 b. p.
- ⁴⁶ *Tamże*.
- ⁴⁷ *Tamże*.
- ⁴⁸ Pismo Zarządu Związku Katolickiego w Płocku z 20 grudnia 1918 r. do T. Świeckiego. Materiały Okręgowego Komitetu Wyborczego 1918–1919, b. p.
- ⁴⁹ *Tamże*.
- ⁵⁰ *Tamże*.
- ⁵¹ M. Macieszyna, *Pamiętnik*, s. 401; K. Jędrzejewski, *Kopia maszynowa wspomnień prof. K. Jędrzejewskiego o Arcybiskupie i jego pracy w diecezji płockiej* [w:] *Świadectwa. Wypowiedzi o Arcybiskupie A. J. Nowowiejskim biskupie płockim 1908–1941* (zebrał i opracował M. M. Grzybowski). Płock 1991, s. 20–23.
- ⁵² TNP b. sygn. Dział Polityczny, T. 2/XIV, b. p.; *Materiały Komitetu Wyborczego do Sejmu 1918–1919* k. 19.
- ⁵³ TNP b. sygn. *Wybory do Sejmu 1918–1919*. Komitet Wyborczy na okręg Płocki – pismo z 28 XII 1918, b. p.
- ⁵⁴ TNP b. sygn. *Materiały Okręgowego Komitetu Wyborczego ZLN*. Instrukcja nr 2, k. 33.
- ⁵⁵ M. Macieszyna, *Pamiętnik*, s. 426–429.
- ⁵⁶ I. Ihnatowicz, *Vademecum do badań nad historią XIX i XX wieku*. T. 2. Warszawa 1973, s. 127.
- ⁵⁷ M. Macieszyna, *Pamiętnik*, s. 430–431.
- ⁵⁸ T. Świecki, F. Wybult, *Mazowsze*, s. 313–315.
- ⁵⁹ T. Kryśka–Karski, S. Żurakowski, *Generałowie Polski Niepodległej*. Warszawa 1991, s. 34.
- ⁶⁰ T. Świecki, F. Wybult, *Mazowsze...*, s. 323–316.
- ⁶¹ *Tamże*, s. 327–328.; (W. Sztromajer): *Udział niewiast płockich w b. zaborze rosyjskim*. Płock 1922, s. 7–8; B. Zdziarski, *O odrodzenie i naprawę skarbu Rzeczypospolitej Polskiej*. Płock. Wyd. 2. (b.d.w.), s. 7; T. Świecki, F. Wybult, *Mazowsze*, s. 327–328; M. Macieszyna, *Pamiętnik*, s. 436–440; *Wspomnienie pośmiertne*. „Kurier Płocki” 1920, nr 297, s. 2.
- ⁶² *Dekret o wyborach do rad miejskich na terenie b. Królestwa Kongresowego z dnia 13 XII 1918 r.* Dziennik Praw nr 20 poz. 58; *Dekret o samorządzie miejskim z dnia 4 lutego 1919 r.* Dziennik Praw nr 13, poz. 140; *Dekret w przedmiocie skarbowości gmin miejskich z dnia 7 lutego 1919 r.* Dziennik Praw nr 14, poz. 150.

- ⁶³ [F. Dorobek], *Pierwsze w Niepodległej Polsce wybory samorządowe do Rady Miejskiej Płocka* [w:] *60 lat Niepodległej Polski 1918–1978*. Płock 1980, s. 57.
- ⁶⁴ Tamże, s. 55.
- ⁶⁵ Tamże, s. 56; TNP b. sygn. *Kwestionariusze, Opracowania, Uwagi. Odezwa S.D. Komitetu Wyborczego do Rady Miejskiej w Płocku* „BUND” z sierpnia 1919 r. b. p.
- ⁶⁶ „Kurier Płocki”: 1919, nr 177, s. 1.
- ⁶⁷ M. Macieszyna, *Pamiętnik*, s. 510.
- ⁶⁸ Tamże, s. 510–511.
- ⁶⁹ Tamże, s. 512–514.
- ⁷⁰ M. Macieszyna, *Pamiętnik*, s. 512.
- ⁷¹ [F. Dorobek], *Pierwsze w Niepodległej Polsce*, s. 56.
- ⁷² M. Macieszyna, *Pamiętnik*, s. 509–510.
- ⁷³ TNP b. sygn. *Kwestionariusze, Opracowania, Notatki*. Wybory 24.07. T. 21/XVIII, b. p.
- ⁷⁴ „Kurier Płocki” 1919, nr 180, s. 1; nr 181, s. 1.
- ⁷⁵ [F. Dorobek], *Pierwsze w Niepodległej Polsce*, s. 56–57.
- ⁷⁶ Tamże, 40–41. 55.
- ⁷⁷ Tamże.
- ⁷⁸ [F. Dorobek], *Pierwsze w Niepodległej Polsce*, s. 48–49.
- ⁷⁹ Tenże, s. 58–59.
- ⁸⁰ Odnosi się osoby Macieszy, który w stosunku do Michalskiego przegrał w głosowaniu na urząd prezydenta stosunkiem głosów 15:1, zamieszczona jest przez W. Sztromajera następująca uwaga: “[...] Wynik głosowania nie jest bynajmniej votum nieufności dla dra Macieszy, lecz wypływa z innych względów, mianowicie jest konsekwencją innej większości. Działalność zaś dra Macieszy jest wszystkim znana należycie, przez wszystkich ceniona. Sztromajer”. TNP b. sygn. *Protokoły posiedzeń Rady Miejskiej w Płocku 31 VIII 1919–19 IV 1920*. Prot. nr 1 z 31 VIII 1919, k. 4–4v, 6; M. Macieszyna, *Pamiętnik*, s. 520–523.

THE NATIONAL DEMOCRATIC PARTY AND ITS POLITICAL ROLE IN PŁOCK AND THE DISTRICT OF PŁOCK IN YEARS 1918–1919. THE FIGHT FOR POWER

Summary

Poland was already at the moment of regaining national independence when the serious confrontation took place in Płock between the most important political camps. The protagonists were first the National Democratic Party, which acted as the Popular and National Association and was supported by numerous organizations, including landed gentry organisations and activists connected with the Catholic Church, and second the Polish Socialist Party supported by part of the intelligentsia and the majority of labourers. It was, primarily, related to the parliamentary election where the issues included, system guarantees which, among others, confirmed inviolability of property ownership and to the City Council in which the working class saw, in turn, the opportunity to achieve different aspirations especially socially. It took place in the atmosphere of protests, numerous demonstrations and strikes and even bloody confrontation between the strikers and the Polish Army as in Drobin, in Płock district. In the heat of the political struggle the National Democratic Party, which was then led by Tadeusz Świecki, the Reverend Stanisław Figielski, Aleksander Maciesza and others, was even willing to offend the reformist government of Poland led by Jędrzej Moraczewski, intentionally humiliate the Head of Government J. Piłsudski in its propaganda, and even threaten to stop supplying towns with food until the government was changed. During this period one may notice possible connections of the National Democrats from Płock with the plot of Colonel Januszajtis and Prince Eustachy Sapieha plot directed against the government and J. Piłsudski. This however cannot be confirmed due to lack of documents. Due to T. Świecki's leadership talent the National Democratic Party from the district of Płock achieved a spectacular victory in the parliamentary elections. By contrast, the socialists, who were then led by Antoni Michalski, Władysław Sztromajer and others, triumphed in the election to the City Council.

SIERPC W CZASIE WOJNY POLSKO–ROSYJSKIEJ 1920 R. – ZAPOMNIANA RELACJA

W sierpniu 1922 r. na łamach „Kuriera Płockiego” ukazał się półanonimowy artykuł, podpisany „St. G.” na temat sytuacji w Sierpcu w sierpniu 1920 r.* W dotychczasowych opracowaniach dotyczących tego tematu, tekst ten nie jest cytowany, pozostaje więc chyba niezauważony. Ponieważ zawiera pewne dotychczas nieznanne fakty, warto go zaprezentować czytelnikom „Notatek Płockich”. Pozostaje do rozszyfrowania autor – „St. G.”. Biorąc pod uwagę podawane szczegóły, być może autorem jest wymieniony w artykule por. Gilowski.

G.G.

Abstrakt

W sierpniu 1920 r. w Sierpcu pracowała komisja przyjmująca poborowych do wojska. Jej prace przerwał atak żołnierzy rosyjskich na miasto. Zebranych w mieście poborowych w ostatniej chwili ewakuował do Płocka przewodniczący komisji por. Gilowski. Razem z żołnierzami wyjechał starosta Zygmunt Czaplicki.

Słowa kluczowe: wojna polsko–rosyjska 1920 r., Sierpc w 1920 r., por. Gilowski, Zygmunt Czaplicki

Powiat sierpecki w czasie inwazji bolszewickiej

Kolegom broni i mieszkańcom powiatu sierpeckiego w dwuletnią rocznicę uwolnienia powiatu od hord bolszewickich poświęcam

Mapa ziem polskich wisi na ścianie – a w niej tkwią chorągiewki – jakby straż zagrożonych części polskich. Każdy komunikat bojowy robi znaczne zmiany na tej mapie. Wszędzie daje się odczuć zdenerwowanie – ale niezłomna wiara w zwycięstwo zagłusza apatię.

Zrozumienie złożenia ofiary krwi i mienia na ołtarzu Ojczyzny dosięga do najdalszych zakątków powiatu i staje się wspólnością najszerszych mas. Przed stołem komisji przeglądowej¹ w Sierpcu staje w jednym szeregu ziemianin, włościanin i robotnik.

Rej między ochotnikami wodzi ziemianin z Mochowa Symforjan Woyszwiłło wraz ze swym szwagrem Anasiewiczem Czesławem, który też pierwszy staje na apel z własnym koniem, prosząc Komisję o wysłanie go natychmiast na front.

Miasto Sierpc codziennie jest świadkiem odjeżdżających ochotników do Płocka, entuzjastycznie żegnanych przez ludność.

Fot.1. Starosta sierpecki Zygmunt Czaplicki („Mazowsze Płockie i Kujawy” 1927, nr 7–8)

* St. G., *Powiat sierpecki w czasie inwazji bolszewickiej*, „Kurjer Płocki”, 1922, nr 185 z 18 sierpnia, s. 1.

Fot. 2. Doktor Franciszek Gumowski
 („Mazowsze Płockie i Kujawy” 1927, nr 10)

Lecz nadchodzą dni groźne dla Sierpca; chorągiewki na mapie z wolna otaczają Sierpc – walki toczą się w promieniu 80 klm. Władze państwowe otrzymują rozkaz ewakuacji. Dzięki energii i sprężystości miejscowego starosty, pana [Zygmunta] Czaplickiego ewakuacja odbywa się w porządku.

W dalszym tylko ciągu pozostaje i pracuje po dniach i nocach Komisja przeglądowa w składzie przewodniczącego por. Gilowskiego, lekarza cywilnego dr. [Franciszka] Gumowskiego² oraz zastępcy starosty p. [Wiktora] Gałkowskiego.

Lecz niestety na dzień przed zajęciem Sierpca przez bolszewików Komisja musi być nieczynna z powodu niestawienia się poborowych z gmin, sąsiadujących z terenem walki.

Porucznik Gilowski widząc groźną sytuację, zbiera pisarzy, uzbraja

ich i wyrusza do miejscowości objętych terenem walki – stąd uprowadza poborowych, poddając ich następnego dnia poborowi.

Pamiętny dzień 12 sierpnia 1920 r. zastaje Komisję przeglądową przy intensywnej pracy³.

Wszędy daje się odczuć silne napięcie nerwów, spotęgowane skwarem dnia, który wytwarza atmosferę jakiejś zagadkowej niespodzianki.

Wieczorem tegoż dnia patrol żandarmerii wojskowej donosi Komisji, że bolszewicy są tuż pod miastem, jednak Komisja pracuje dalej.

Po chwili padają pierwsze strzały – artyleria bolszewicka już pracuje na stacji kolejki wąskotorowej w Sierpcu.

Padają pociski armatnie, obsypując wokół budynku Komisji – ze strony naszej żadnego odzewu – kompletny brak załogi w Sierpcu.

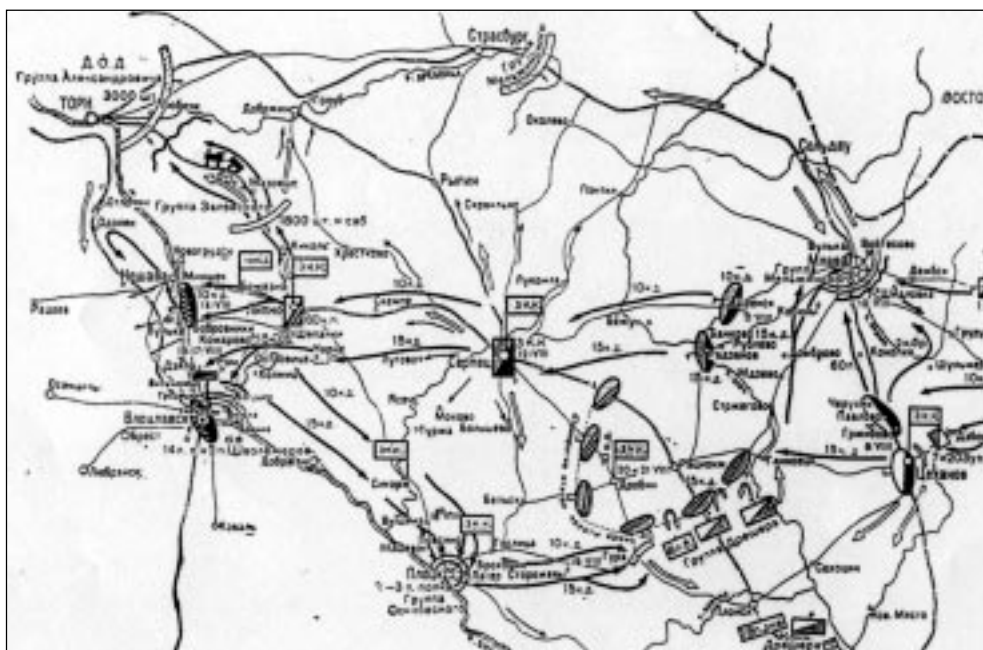
Komisja kończy swe czynności pod gradem kul – na chwilę milknie artyleria bolszewicka – korzysta z tego por. Gilowski, uprowadzając poborowych do Płocka przez Włocławek.

Komisja przeglądowa opuszcza Sierpc dopiero w ostatnim momencie po odprawieniu transportu, dumna, wytrwała do końca.

Równocześnie z Komisją wyjeżdża starosta p. [Zygmunt] Czaplicki, który tegoż dnia rano przyjechał z miejsca ewakuacji urzędu starościńskiego do Sierpca celem zbadania sytuacji i który niechybnie dostałby się w ręce bolszewików, gdyby nie przechodzący koło budynku starostwa por. Gilowski, który wskazał na groźną sytuację.

Bolszewicy mimo kompletnego braku załogi w Sierpcu nie weszli nocą do miasta, dopiero nad ranem, obawiając się zapewne wrogiej postawy ludności.

Na uznanie zastępuje patriotyzm ludności całego powiatu, jak również wytrwanie do końca

Sytuacja militarna na północnym Mazowszu w sierpniu 1920 r. (G.D.Gaj, Na Varšavu, Moskwa 1928, fragment mapy nr 24)

na stanowisku starosty, p. [Zygmunta] Czaplickiego, który zostawiwszy całe swe mienie prywatne na pastwę bolszewików, sam ratował mienie państwowe.

Rządy bolszewików krótko trwały w Sierpcu, ale zapisały się gorzko i krwawo w całym powiecie, dlatego dzień wkroczenia Wojsk Polskich i wypędzenia bolszewików będzie dniem pamiętnym i świętym w całym powiecie⁴.

* * *

Mapa Ziem Polskich wisi na ścianie, a w niej nie tkwią dziś już chorągiewki, jak za czasów inwazji bolszewickiej – ale na rubieżach granic Rzeczypospolitej Polskiej tkwią w ziemi głęboko wbite słupy, utrwalone orężem, krwią i znojem naszych żołnierzy.

St. G.

Przypisy

¹ Zapewne chodzi o Powiatową Komisję Uzuppełnień.

² Dr F. Gumowski pozostał w Sierpcu po jego zajęciu przez Rosjan i prowadził przy ul. Farnej szpital, w którym opatrywał rannych żołnierzy polskich i rosyjskich. M.in. przebywał tam Józef Kaczmarek, przywieziony przez żołnierzy Armii Czerwonej płocki harcerz, ranny 18 sierpnia 1920 r. pod Trzepowem.

³ Różni autorzy (G.D. Gaj, W. Sikorski, Z. Bohusz-Szysko, T. Świecki i F. Wybult, ks. M.M. Grzybowski, R. Juskiewicz, J. Szczepański), podają różne daty zajęcia Sierpca przez oddziały III Korpusu Konnego Gaja Bżyszkiana: od 11 do 13 sierpnia. Właściwą wydaje się data 12 sierpnia 1920 r., podana m.in. w szczegółowym

artykule w „Kurierze Płockim” (1920, nr 208 z 3 września, s.2) z zaznaczeniem, że atak nastąpił 11 sierpnia wieczorem, a właściwe zajęcie miasta – 12 sierpnia 1920 r. około godziny 4⁰⁰ rano.

⁴ Na temat sytuacji w Sierpcu i powiecie sierpeckim pod rządami bolszewickimi zob: ks. M.M. Grzybowski, *Wojna polsko-rosyjska 1920 r. w Płocku i na Mazowszu*, Płock 1990, s.114 – 120; J. Szczepański, *Ziemia sierpecka w latach II Rzeczypospolitej 1918–1939*, [w:] *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej, praca zbiorowa pod redakcją M. Chudzyńskiego*, Sierpc 2003, s. 371–374. St. G., *Powiat sierpecki w czasie inwazji bolszewickiej*, „Kurjer Płocki” 1922, nr 185 z 18 sierpnia, s. 1.

SIERPC DURING THE POLISH–RUSSIAN WAR IN 1920 – THE FURGOT COVERAGE

Summary

In August 1920 in Sierpc was working a committee, which was accepting recruits into the army. Committee's work was interrupted by an attack of Russian soldiers on the city. Recruits gathered in the city in the very last minute were evacuated to Płock by lieutenant Gilowski. Governor Zygmunt Czaplicki went with them.

DZIAŁALNOŚĆ KATOLICKIEGO STOWARZYSZENIA MŁODZIEŻY W DIECEZJI PŁOCKIEJ (1919–2006)

Abstrakt

Jedną z pierwszych diecezji, która podejmowała energiczne działania, by po okresie niewoli odrodzić duszpasterstwo młodzieży, tak bardzo zaniedbanej w dziedzinie wiary i moralności była diecezja płocka. Na jej terenie od początku prężnie działało Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej (KSMP), które organizowało zjazdy i zloty oraz „Jednodniowe kursy społeczne dla Młodzieży, Członków Patronatów i Działaczy Społecznych”. Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży (KSM), którego Patronem został św. Stanisław Kostka nakreśliło sobie bardzo bogaty program realizowany w czterech grupach tematycznych: działalność religijna, kulturalno-oświatowa, charytatywna oraz społeczno-patriotyczna.

Słowa kluczowe: młodzież, stowarzyszenie katolickie, zlot, zjazd, działalność

Po rozbiorach Polski katolicki ruch młodzieży musiał walczyć z wielkimi trudnościami. W zaborze rosyjskim nie miał w ogóle warunków rozwoju. Dopiero od 1905 roku rozpoczęła się jawna praca wśród młodzieży i to z ogromnymi przeszkodami. Lepsza sytuacja była w zaborze austriackim, gdzie już w połowie XIX wieku istniały towarzystwa młodzieży rzemieślniczej, jak Towarzystwo „Opieka nad Terminatorami” pod wezwaniem św. Stanisława Kostki.

W Krakowie, w roku 1897 istniało zrzeszenie terminatorów pod nazwą „Opieka św. Stanisława Kostki”. W roku 1906 zostało przekształcone na „Polski Związek Katolickich Uczniów Rękodzielniczych pod wezwaniem św. Stanisława Kostki”. Rozwinął się on najbardziej pod zaborem pruskim¹.

Te różnorodne towarzystwa nie miały wspólnej organizacji, stąd były nietrwałe. Odzyskanie niepodległości rozpoczęło nowy okres w ruchu polskiej młodzieży katolickiej. Dzięki przychylności kard. Edmunda Dalbora, prymasa Polski, odbyły się w 1919 roku w Warszawie i w Poznaniu zjazdy, dzięki którym 20 maja 1919 roku powstało „Zjednoczenie Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej” (ZSMP), później „Zjednoczenie Młodzieży Polskiej” (ZMP), obejmujące całą Polskę. Troska o młodzież przyświecała kolejnemu prymasowi Polski kard. Augustowi Hlondowi.

W dniach 25–31 maja 1918 roku zorganizowano w Poznaniu pierwszy „Kurs Społeczny dla Księża Sekretarzy Generalnych Związku Młodzieży. Z płockiej diecezji uczestniczył ks. Józef Strojnowski². Celem kursu było przygotowanie księży do pracy z młodzieżą. Podczas kursu zbudowano plan, jak całą naszą Rzeczypospolitą otoczyć opieką, aby młodzież nasza – ta przyszłość Narodu stała się odpowiednią do budowania

katolickiej Polski³.

Aby zrealizować plan należało:

zakładać, popierać i jednoczyć „Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej”,
ułatwiać stowarzyszeniom skuteczną pracę poprzez pomoc w ich działalności,
badać sprawę młodzieży i pouczać o potrzebach, jakie posiada młodzież⁴.

Kiedy w roku 1921 organizacje młodzieżowe przekształciły się w „Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej”, szybko rozszerzały swoją działalność i budowały struktury ogólnopolskie. Zostało ono powierzone wstawiennictwu św. Stanisława Kostki. Prymas A. Hlond w swym liście do młodzieży napisał: *Organizacja Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej, jak żadna inna, zbiorowym a zorganizowanym czynem swoim rozszerzyła niebywale ramy kultu Świętego Młodziana z Rostkowa. Kult ten ujęła w formy organizacyjne. Wcieliła go w program swojej działalności, jako walny środek wychowawczy młodych pokoleń. Organizacja ta uczyniła uroczystość św. Stanisława Kostki świętem dorocznym zorganizowanej młodzieży pod nazwą „Święto Młodzieży”. (...) Dobrze się dzieje, że w Odrodzonej politycznie Polsce wokół postaci tegoż właśnie Świętego gromadzi się i skupia młodzież polska⁵.*

Kilka lat później, w 1933 roku, kard. Hlond w swym liście pasterskim przed Uroczystością św. Stanisława Kostki wezwał młodzież do naśladowania cnót swego Patrona, gdyż *trzeba podjąć walkę z nowoczesnym pogaństwem. Dodawał ducha młodym słowami: Młodzieży Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej, niech św. Stanisław będzie dla was przykładem męstwa i orędownikiem błogostawieństwa w serdecznych trudach dla Wiary i Państwa⁶.*

Jedną z pierwszych diecezji, która podejmowała energiczne działania, by po okresie niewoli odrodzić duszpasterstwo młodzieży, tak bardzo zaniedbanej w dziedzinie wiary i moralności była diecezja płocka. Już w 1918 roku został przygotowany „Projekt Ustawy Katolickiego Towarzystwa Młodzieży Męskiej św. Stanisława Kostki” dla diecezji płockiej i zatwierdzony przez ks. abpa A.J. Nowowiejskiego w dniu 10 lipca 1918 roku⁷. Celem Towarzystwa było łączenie młodzieży parafialnej, aby ją *ukształtować na dobrych katolików, dzielnych obywateli kraju i zdrowych fizycznie członków społeczeństwa*. Towarzystwo oddano pod opiekę św. Stanisława Kostki⁸.

Kolejnym owocem działalności Kościoła wśród młodzieży w diecezji płockiej było powstanie w dniu 1 czerwca 1919 roku „Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej”. Z czasem zostało ono przekształcone w „Związek Młodzieży Polskiej”⁹.

Do roku 1924, na terenie diecezji płockiej powstały 52 stowarzyszenia męskie, 65 stowarzyszeń żeńskich oraz 7 mieszanych. Ogółem powstały 124 stowarzyszenia. Powolny rozwój związku spowodowany był wieloma czynnikami, choćby: trudnymi warunkami politycznymi, ustawicznymi zmianami w polskim rządzie, ostrymi walkami różnych stronnictw politycznych, kłótniami partyjnymi, obniżeniem przez długą wojnę poczucia obowiązków obywatelskich, ogólny upadek materialny i moralny, lękiem przez zrzeszaniem się, brakiem środków finansowych i dobrej komunikacji oraz słabym zrozumieniem, że *budować Polskę ma nie tylko Rząd z Sejmem, ale całe społeczeństwo*¹⁰.

„Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej” organizowało corocznie zjazdy i zloty, których głównym celem było *przybliżenie stowarzyszeń do siebie*, wyrobienie wśród młodzieży sprawności organizacyjnej i *pouczenie lepszej pracy*. Wszystko to miało prowadzić do przygotowania odpowiedniej kadry kierowniczej, a szczególnie do wyrobienia wśród młodzieży *zdolności do społecznego czynu*¹¹.

Zloty i zjazdy odbywały się w różnych miejscach diecezji płockiej, np. w: Gójsku (1922 r.), Bielsku Płockim (1923 r.), Raciążu (1924 r.), Zagrobie (1924 r.). Uczestnicząca w zlotach i zjazdach młodzież miała okazję do wysłuchania referatów na różnorodne tematy, np.: *Bóg i Ojczyzna – nasze naczelne hasło, Stowarzyszenie – szkołą życia, Rola kobiety w społeczeństwie, O potrzebie nauki gospodarstwa domowego, Jakich ludzi potrzebuje Polska? Ideały Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej, O potrzebie nauki rolnictwa w szkołach rolniczych*¹². Bardzo często mówcami były znane osobistości spoza diecezji, jak np. ks. I. Charaszewski, W. Ziółkowski czy też St. Gołąb z Warszawy.

Zjazdy i zloty nie były jedną formą spotkań i formacji członków stowarzyszeń. Znane i organizowane były „Jednodniowe kursy społeczne dla Młodzieży, Członków Patronatów i Działaczy Społecznych”. Warto tu wspomnieć kurs zorganizowany przez ośrodek młodzieży w Zakroczymiu, jaki odbył się 28 września 1924 roku. Do wzięcia udziału w kursie, oprócz młodzieży z Zakroczymia, została zaproszona młodzież z czterech sąsiednich parafii oraz młodzież niestowarzyszona z parafii Kroczevo. Kurs ten zakończył się referatem o Zakroczymiu oraz wieczornicą literacką, przygotowaną przez zakroczymską młodzież.

Dla członków Zarządu Młodzieży Polskiej organizowane były specjalne, oddzielne kursy. Najczęściej odbywały się w większym mieście (dekanalnym) i obejmowały swym zasięgiem kilka parafii. Trwały najczęściej dwa dni. Głównym organizatorem był Związek Młodzieży w Płocku. Do jednych z najbardziej takich udanych kursów zaliczyć należy m.in. kurs przeprowadzony w dniach 3–4 września 1929 roku w Żurominie. Był on przeznaczony dla Zarządów Stowarzyszeń Młodzieży Żeńskiej z: Zielunia n. Wkrą, Żuromina, Sarnowa, Lipowca, Kuczborka, Olszewka, Poniatowa, Bieżunia, Rościszewa, Skępego i Radzanowa n. Wkrą.

Na czele komitetu organizacyjnego stanął miejscowy proboszcz Żuromina, ks. kan. Ignacy Staniaszko, dziekan dekanatu żuromińskiego. On to zapewnił wszystkim uczestnikom bezpłatne noclegi, sale na wykłady oraz obiad. Posiłki były przygotowane przez dział gospodarczy parafii Żuromin z p. Brodecką na czele. Czyn ten świadczył o zaangażowaniu się całej wspólnoty parafialnej w przeprowadzenie kursu. Zainteresowanie kursem okazali także księża z dekanatu, o czym świadczyła obecność ks. kan. Marchewki ze Skrwilna, ks. Machcińskiego ze Skępego, ks. Skupieńskiego z Poniatowa, ks. Rojewskiego z Zielunia i ks. Szymańskiego z Bieżunia.

W kursie uczestniczyło ok. 200 osób. Na program kursu złożyła się: Msza św., wykłady, wieczornica oraz obrady. W wykładach poruszano tematy: *Zarząd wobec Stowarzyszenia, Obowiązki prezesa i sekretarki jako przedstawicieli Stowarzyszenia, Obowiązki skarbniczki i bibliotekarki, Obowiązki gospodyni, naczelniczki oraz zastępczyni członkini Zarządu, Jak rozumieć wystawę książek i wszelkiej pomocy? Plan pracy w Stowarzyszeniu, Zastępy i ich działalność, Jak prowadzić zebrania Zarządu? Jak prowadzić zebrania ogólne i uwagi o walnym, zebraniu, Teatrzyki i wieczornice w naszych Stowarzyszeniach, Pomoce w pracy Zarządu i Stowarzyszeniu*.

Po każdym referacie przewidziana była dys-

kusja¹³. W wieczornicy wziął udział Sekretarz Generalny Związku Młodzieży Polskiej Żeńskiej w Płocku, który wygłosił 20-minutowy referat nt. *Czym są Stowarzyszenia? oraz Związek i zjednoczenie Młodzieży Polskiej w Poznaniu*. Kurs zakończył się nabożeństwem w kościele oraz odczytaniem i przyjęciem „Rezolucji”, z której wynika, że uczestniczki kursu zobowiązały się m.in. do:

Planowej, systematycznej pracy, która będzie najlepszą formą agitacji i nowych kandydatek do stowarzyszenia.

Zwrócenia uwagi na dziewczęta w swoim środowisku, szczególnie na najuboższe, które potrzebują dokształcenia.

Cenić godność młodej Polki katoliczki oraz zachęcać do *świecenia przykładem życia dziewczętom niestowarzyszonym nawet przez swój dziewczęcy ubiór, owiany wstydlivością. Przede wszystkim dbać o wprowadzenie do Stowarzyszenia kapelusika i mundurka organizacyjnego*¹⁴.

Wykonywać sumiennie swoją codzienną pracę, a ten sposób stać się *pobudką do rozwoju życia społecznego w poszczególnych rodzinach, wioskach, parafii, aby w Ojczyźnie naszej rozrastała się cześć dla Boga, wzmacniała się potęga naszej Ojczyzny*¹⁵.

Celem osiągnięcia coraz to lepszych rezultatów w swojej pracy, „Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży” wydawało specjalne czasopisma, m.in.: „Przyjaciel Młodzieży”, „Młoda Polka”, „Kierownik Stowarzyszeń”. Głównym ich celem było podtrzymywanie i rozwijanie *katolickiego ducha społecznego*. We wszystkich stowarzyszeniach młodzież miała okazję i obowiązek poznawania zagadnień:

Jak ma żyć według zasad wiary świętej i praktykować religię?

Jak miłować Ojczyznę, dla niej pracować i jak wyrabiać w sobie cnoty obywatelskie?

Jak szanować każdą pracę i jak być obywatelkiem?

Jak uczyć się karność, by w przyszłości rządzić innymi?

Jak łączyć w sobie samodzielność z posłuszeństwem do władzy?

Jak pielęgnować niewinność i miłość bliźniego?

Jak pielęgnować w sobie cnoty, a strzec się wykroczeń?

Ponieważ *nauka i znajomość życia, wyniesione z domu i szkoły nie zawsze wystarczają, dlatego też to, czego nie dał dom rodzicielski, w czym poskąpiła szkoła lub w czym usłużyć nie mogła*, to powinno dać stowarzyszenie. Nic więc dziwnego, że przy takich postulatach, stowarzyszenie pragnęło stać się „Szkołą Życia”, której głównym zadaniem było m.in.: uzupełniać i po-

głębiać naukę poprzez zebrania, wykłady, pisma, bibliotekę naukową, rozwijać życie towarzyskie wśród młodzieży, przygotować się do życia społecznego oraz dawać podniety do rozwoju życia narodowego i religijnego¹⁶.

W 1934 roku Episkopat Polski nadał formy statutowe dla całej Akcji Katolickiej. Dotychczasowy „Związek Młodzieży Polskiej” zmienił się w „Katolicki Związek Młodzieży Męskiej” i „Katolicki Związek Młodzieży Żeńskiej”, tworząc dwie kolumny Akcji Katolickiej¹⁷.

W poszczególnych diecezjach powstały Oddziały przybierając nazwę: „Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Męskiej” (KSMM) i „Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej” (KSMŻ). Również i w Płocku, w 1934 roku powstało diecezjalne KSMM i KSMŻ, prowadzone pod hasłem „Budujmy Polskę Chrystusową”. KSM narysowało sobie bardzo bogaty program, który można podzielić na 4 grupy:

1. Działalność religijna. Udział w sakramentach świętych, częsta spowiedź i szczególny kult Eucharystii przejawiający się w adoracjach, procesjach i przede wszystkim częstym uczestnictwem we Mszy św. i przyjmowaniem Komunii św. Udział w rekolekcjach, dniach skrupienia, spotkaniach formacyjnych.
2. Działalność kulturalno-oświatowa. Stanowiła ją przede wszystkim ciągłe kształcenie członków KSMM i KSMŻ. Kierownictwa stowarzyszeń kształcono na kursach, zjazdach, zlotach, wizytacjach oddziałów. Szerokie rzesze członkowskie kształcono przez akcję odczytową. Największym powodzeniem u młodzieży cieszyły się imprezy sportowe, wycieczki, obozy, przedstawienia, akademie, wieczornice oraz szkolenia zawodowe (przysposobienie rolnicze, kursy higieny, prowadzenia gospodarstwa domowego itd.).
3. Działalność charytatywna. Rozwijano wolontariat wśród młodzieży. Powstawały sierocińce, domy dziecka. Pomagano młodzieży bezrobotnej w szukaniu pracy, zaopatrywano w podstawowe narzędzia itd.
4. Działalność społeczno-patriotyczna. Młodzież chciała wpływać na losy i kształt Ojczyzny. Stąd wielkie znaczenie miało budzenie postaw patriotycznych. Obchodzono uroczystości rocznice ważnych wydarzeń, święta narodowe, szczególnie rocznice odzyskania niepodległości i powstań narodowych. KSMM i KSMŻ przeciwstawiały się skutecznie wpływom masonerii i komunizmu na życie społeczne Polski, szczególnie przenikaniu laicyzmu na wieś. W tym celu przy parafiach powstawały kluby, świetlice, biblioteki, czytelnie czasopism. Młodzież znajdowała tam duchowe oparcie, zdobywała wiedzę, mogła pożytecznie spędzić

czas. Wielu próbowało własnych sił w wydawaniu czasopism i gazetek parafialnych¹⁸.

Z inicjatywy ks. abpa A.J. Nowowiejskiego, od grudnia 1930 roku ukazywał się w diecezji płockiej tygodnik katolicki „Hasło Katolickie”. Zamieszczane były tam liczne informacje dotyczące rozwoju i działań najpierw SMP, a następnie KSMM na terenie diecezji. Analizując artykuły tego czasopisma dostrzegamy szybki rozwój KSMM w diecezji, obejmujący swym zasięgiem zdecydowaną większość parafii. W procesie formacyjnym i wychowawczym młodzieży św. Stanisław Kostka był stawiany jako wzór do naśladowania i powód do dumy.

W jednej z relacji liderów KSM czytamy: *Na terenie diecezji płockiej jest katolickiej młodzieży pozaszkolnej kilkadziesiąt tysięcy, z tego w szeregach SMPM około pięciu tysięcy chłopców. Czy to wystarczy, aby urwać potworny łeb hydrze nowoczesnego pogaństwa, która jadem nienawiści śmie kłać Chrystusa ołtarze? Potrzeba dziś przykładu. Wzniesłe słowa nie czynią człowieka świętym i sprawiedliwym, ale żywot cnotliwy czyni nas miłymi Bogu i ludzi do nas przyciąga. Na próżno cnotę czystości uwielbia ten, kogo zgnilizna rozpusty przeziiera. SMP to nie klub towarzyski, sam w sobie zaskorupiony, to nie tajna organizacja, kryjąca się przed okiem ciekawych, lecz SMP – to organizacja wchodząca w skład Akcji Katolickiej, a więc podstawowym jej celem jest wpływać na życie w duchu zasad Chrystusowych. Niech w was wstąpi młodzieńczy duch św. Stanisława i w sercach płomień miłości roznieci, abyśmy mocarni siłą charakteru, zdobyli dla Chrystusa wszystką polską młodzież i razem na zew Episkopatu do walki z nowoczesnym pogaństwem poszli w bój, jak straż przednia¹⁹.*

Często zagrzewano młodzież do intensywnej pracy nad sobą i na rzecz Kościoła odwołując się do cnót św. Stanisława Kostki, Patrona Młodzieży i prosząc o jego przywództwo. Świadczy o tym, choćby jeden z wierszy „Ty nas prowadź, Stanisławie”²⁰.

Gdy wyszydzano wiarę młodzieży zrzeszonej w KSM, odpowiadała ona słowami Autora tekstu wiersza. Ów młody człowiek pod pseudonimem „Kierownik” powiedział: *My chcemy być takimi „dziwakami” jak Staś Kostka! Do wyższych rzeczy jesteśmy stworzeni. Niech sobie ludzie mówią, co chcą. My wiemy, jak wielkie zadanie mają spełnić SMP. Dlatego naszej idei będziemy służyli z całą zaparciem się siebie, z poświęceniem do ostatka! SMP chcą pogłębić wśród młodzieży ducha katolickiego. Chcą młodzież polską oddać Chrystusowi. Chcą naród polski, państwo polskie ugruntować na zasadach chrześcijańskich i tak najlepiej przysłużyć się wielkiej sprawie budowania silnej, potężnej, nieznisz-*

czalnej Ojczyzny. Tego nie dokona pokolenie słabe, wygodne, goniące za przyjemnościami! Tu trzeba zacisnąć zęby i jąć się pracy. Nazwaj mnie dziwakiem? Owszem, chcę być takim „dziwakiem” jak Staś Kostka. Mimo przeszkód – zwycięstwo pewne²¹.

Młodzież KSMM obchodziła Uroczystości ku czci św. Stanisława Kostki w dniu 13 listopada. „Hasło Katolickie” informowało, że nie jest w stanie publikować wszystkie relacje nadchodzące z diecezji płockiej, gdyż jest ich tak dużo. Czyniła więc to wybiórczo. We wszystkich bowiem Stowarzyszeniach Młodzieży Katolickiej urządzono oprócz religijnych spotkań modlitewnych, wieczornice z okazji św. Stanisława Kostki²².

Podczas uroczystości, wiele parafialnych KSMM wносиło nowe elementy, np. w 1932 roku ze Szczutowa napłynęła relacja, że „Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej Męskiej” zorganizowało orkiestrę dętą i razem ze „Stowarzyszeniem Młodzieży Żeńskiej” urządziło akademię ku czci św. Stanisława Kostki²³.

Z kolei w innej parafii, w Świdziebni, młodzież katolicka zorganizowana w KSM, 13 listopada 1935 roku obchodząc swoje święto na uroczystej Mszy stanęła licznie wraz ze swymi sztandarami. Po nabożeństwie poszli oni pod pomnik św. Stanisława Kostki i tam swemu „Hetmanowi” złożyła wieniec. Młodzież męska przyrzekła iść śladami swego Patrona – św. Stanisława Kostki „do wyższych rzeczy”. Podczas wieczornicy referat wygłosił druż. Borowski oraz odegrano sztukę „Lipa św. Stanisława”. Wystąpiła jeszcze orkiestra i chór parafialny²⁴.

Nie można pominąć także aspektu świadectwa, jakie KSMM swoją postawą dawało młodzieży spoza ich szeregów. Jedną z relacji opisał Z. Zaleski: *Aż raz zobaczyłem obchód Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży urządzony ku czci św. Stanisława Kostki. Nabożeństwo poranne, do Komunii św. przystąpiło kilkuset starszych chłopców i dziewcząt, rewia pod własnymi sztandarami – mocna i radosna – i wreszcie akademie przed ubranym w białe chryzantemy i czerwono-białe sztandary obrazem św. Stanisława. Gdy po jakiejś pieśni padły pierwsze słowa młodych katolików, serce mi podeszło do gardła. W tym dniu cała zorganizowana katolicka młodzież staje na start, gdy na linii zrywu staje wspólnie z innymi – ramię w ramię – ten, który w swoim czasie wziął na bieżni Chrystusowej rekord światowy, dotychczas nie pobity. Jakże biją serca, jak promienieją oczy, jak prężą się mięśnie pod tym jasnym chłopięcym wzrokiem, który z wysoka ogarnia dzielnych swoich następców. Nie zawiedziemy Twoich oczekiwań, nasz święty wodzu! – padają w całej Polsce mocne słowa ślubowań. Pójdziemy w życie czysti a miłujący,*

*pokorni, a niezłomni. Na wieki wytrwamy w służbie Prawdy i Dobra. Wchłonimy w siebie wszystkich ludzi dobrej woli. Runiemy w życie Polski, jako burza wiosenna. Rozniesiemy w pył te wrzące moce, czyhające na naszą czystość, wiarę i wolność. W życie narodu wniesiemy wiosnę odrodzenia. Prowadź nas, wodzu!*²⁵

Listopadowe uroczystości ku czci Patrona młodzieży były jednocześnie ukazaniem owoców całorocznej pracy w zakresie wychowania duchowego, jak też fizycznego i kulturalnego. Młodzież objawiała swoje przywiązanie do Kościoła²⁶.

W wielu tych uroczystościach młodzieżowych brał udział Rządca Płockiej Diecezji, ks. abp A.J. Nowowiejski. Często obecność jego wiązała się z dodatkowym wydarzeniem diecezjalnym, np. w parafii Bożewo, 25 czerwca 1933 roku dokonano tam poświęcenia Domu Katolickiego i sztandaru „Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej Męskiej”. Aktu poświęcenia dokonał abp A.J. Nowowiejski. W pięknych słowach wyjaśniał zebrany znaczenie symboli zawartych na sztandarze: *Masz, młodzieży, na sztandarze swym dwa symbole. Po jednej stronie wizerunek św. Stanisława Kostki – Patrona młodzieży, symbol nieskazitelnego życia młodzieńczego, symbol potęgi ducha; po drugiej stronie – Orzeł Biały – godło naszej Ojczyzny. Przed chwilą złożyliście przysięgę, że sztandaru swego nie splamicie, że symbole, wyrte na sztandarze, wysoko nosić będziecie. Zaszczyt to dla was nielada. Wiedziecie, że im więcej zbliżycie się do wzoru, jakim jest świetlana postać św. Stanisława – tym wyżej wlecieć potrafi Orzeł Biały, bo Jego górny lot uzależniony jest nie od błyskotek, lecz od potęgi ducha obywateli*²⁷.

Wraz z rozwojem kultu św. Stanisława Kostki, wzrok młodzieży kierował się w stronę miejsca jego urodzenia, czyli Rostkowa. W dniu 13 listopada 1935 roku w Rostkowie odbył się rejonowy zlot KSM w celu złożenia hołdu Patronowi. Zlot poprzedziły w parafiach rekolekcje półzamknięte oraz spowiedź dla młodzieży. Młodzież w Rostkowie stanęła wraz ze sztandarami i orkiestrami. Reprezentowała ona następujące oddziały KSM: Przasnysz, Zielona Ciechanowska, Pawłowo, Węgra, Jednorożec, Drażdzewo, Święte Miejsce, Czernice oraz 200 osób ze Szkoły Rolniczej w Rudzie k/Przasnysza ze swymi wychowawcami²⁸.

Po uroczystej Mszy św. celebrowanej przez ks. J. Piekuta, w której brało udział ponad 1000 młodych osób odbyła się akademie pod gołym niebem w parku właścicieli Rostkowa p. Czarnowskich. Głoszono referaty i deklamacje, zaprezentowały również swoje umiejętności orkiestry. Podniosły nastrój wpływał na składanie deklaracji. Jedną z nich dotyczyła potrzeby zbu-

dowania w Rostkowie domu rekolekcyjnego dla młodzieży. Niejednokrotnie przedtem i potem pragnienie rozwoju Sanktuarium przyświecało wielu młodym ludziom i czcicielom Stanisława Kostki²⁹.

Ks. abp A.J. Nowowiejski w 1935 roku radując się rozwojem KSM przesłał na ręce Zarządu Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży w Płocku Orędzie do młodzieży Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Męskiej³⁰. Zachęcał, aby młodzież z wielkim zapałem i dumą stawiała przy św. Stanisławie, swoim Rodaku, który powinien być dla wszystkich młodych ludzi przewodnikiem po drogach życia. Jak stwierdził biskup, *Wodza naśladować trzeba! On świętym był – i wy bądźcie świętymi w życiu codziennym. On kochał Boga nade wszystko – nad matkę, nad ojca, nad rodzinę i Ojczyznę. I Wy umiejcie ofiarnie poświęcać młodość Bożej sprawie. Nie dajcie się zepchnąć w dół występków*³¹.

Biskup wzywał też młodzież diecezji płockiej do naśladowania św. Stanisława Kostki w zachowaniu czystości, która dla każdego jest skarbem niezastąpionym. Natomiast zmysłowość, której łatwo ulega człowiek, ks. bp A.J. Nowowiejski nazwał tchnieniem szatana. Ona bowiem niszczy i burzy radość życia. Omawiając cnoty św. Stanisława najbardziej podkreślał jego wielki żar miłości do Boga. *I choć wielkich rzeczy po ludzku nie dokonał, to przez codzienny trud i pracę służył Zbawcy, a bohaterską moc czerpał z Eucharystii. Młodzieży polska, ty jesteś jako siew Chrystusowy na ziemi naszej. Twojej duszy potrzeba Boga, by wzrastać wzwyż – przemawiał biskup*³².

W ramach podtrzymywania kultu św. Stanisława Kostki, który nadal jest Patronem KSM, odbyły się w Płocku dwie Ogólnopolskie Sesje Zarządów Diecezjalnych. I Sesja odbyła się w dniach 1–3 marca 1996 roku w Płocku pod hasłem: „Budujemy Polskę Chrystusową”. Pierwszym punktem programu była Msza św. w kaplicy na Starym Rynku u Sióstr Miłosierdzia. Mszy św. przewodniczył ks. bp Roman Marcinkowski³³. Przewidziano również wyjazd członków Zarządu do Rostkowa, miejsca urodzenia św. Stanisława Kostki. Pielgrzymka ta odbyła się w sobotę 2 marca. Nawiedzono Sanktuarium Patrona Młodzieży i wzięto udział we Mszy św. odprawionej w miejscowym Rostkowskim kościele w intencji „Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży”. W sesji brało udział 35 księży diecezjalnych asystentów KSM, 120 przedstawicieli Zarządów Diecezjalnych „Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży” oraz dyrektor Wydziału Duszpasterskiego Kurii Płockiej, ks. Marek Smogorzewski³⁴.

Po raz drugi Sesję Ogólnopolską Zarządów KSM zorganizowała diecezja płocka w dniach 25–27 lutego 2000 roku. Wówczas Prezesem

Zarządu Płockiego był Sławomir Lebioda, a asystentem był ks. Jacek Dudkiewicz. 26 lutego udano się do Rostkowa do Jubileuszowej Świątyni – Sanktuarium św. Stanisława Kostki³⁵. Została tam odprawiona uroczysta Msza św. dziękczynna w związku z 10-tą rocznicą reaktywowania Stowarzyszenia. Mszy św. przewodniczył ks. bp Henryk Tomasik z Siedlec, przewodniczący Komisji Episkopatu Polski ds. Duszpasterstwa Młodzieży.

W miejscu urodzenia i dziecięcych lat św. Stanisława Kostki, biskup podkreślając dynamiczny wymiar pielgrzymowania do Boga, wezwał młodych do naśladowania Patrona Stowarzyszenia. Biskup podkreślał, że w Polsce wciąż brakuje odwagi i apostołstwa wspólnotowego, dlatego dziesięcioletnia działalność KSM-u dobrze rokuje na przyszłość³⁶. W jednym z wezwań modlitwy wiernych proszono za wszystkich młodych,

stojących w miejscu urodzenia św. Stanisława Kostki, by uczyli się od swego patrona rozpoznawać wolę Bożą i realizować ją w swoim życiu³⁷.

Po Eucharystii, kustosz Sanktuarium, ks. Stanisław Mariański udzielił wszystkim zgromadzonym odpustu zupełnego oraz udostępnił do ucałowania relikwie Świętego. Podczas Mszy św. występował zespół „Łazarz” z Parafii św. Tekli w Ciechanowie³⁸.

W roku 2006 KSM diecezji płockiej posiadało zaledwie 11 oddziałów parafialnych. Niestety, stowarzyszenie nie podejmowało znaczących inicjatyw związanych z kultem św. Stanisława Kostki. KSM współpracuje jedynie w organizowaniu i przeprowadzeniu jesiennych pielgrzymek młodzieży z Przasnysza do Rostkowa na Uroczystość ku czci św. Stanisława Kostki.

Przypisy

- ¹ NN., *Krótką historią Katolickiego Związku Młodzieży Męskiej (KZMM.)*, „Hasło Katolickie” 1938, nr 24, s. 361.
- ² A. Gretkowski, *Katolicyzm społeczny na przykładzie działalności charytatywno-społecznej w diecezji płockiej w I połowie XX wieku*, Płock 2001, s. 131.
- ³ *Sprawozdanie z Pięciolecia Płockiego Związku Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej*, mps, Archiwum Diecezjalne Płockie (ADP), Płock 1918, s. 9–10.
- ⁴ Tamże.
- ⁵ A. Hlond, *List pasterski „Przed świętem młodzieży”*, „Przegląd Katolicki” 1928, nr 41, s. 641.
- ⁶ A. Hlond, *List pasterski „Bez Boga, bez religii nie będzie silnej młodzieży i świeżych sił dla Państwa i Narodu”*, „Przegląd Katolicki” 1933, nr 46, s. 726.
- ⁷ Abp A.J. Nowowiejski, *Projekt Ustawy Katolickiego Towarzystwa Młodzieży Męskiej Św. Stanisława Kostki z dnia 10 VII 1918*, „MPP” 1918, nr 7, s. 137–145.
- ⁸ Tamże, s. 137.
- ⁹ R. Bender, *Z życia diecezji płockiej w latach 1914–1939*, „Studia Płockie” 1975, t. 3, s. 363.
- ¹⁰ *Sprawozdanie z Pięciolecia Płockiego Związku Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej*, mps, Archiwum Diecezjalne Płockie (ADP), Płock 1918, s. 9–10 oraz A. Gretkowski, *Katolicyzm społeczny na przykładzie działalności charytatywno-społecznej w diecezji płockiej w I połowie XX wieku...*, dz. cyt., s. 132.
- ¹¹ Tamże.
- ¹² Tamże.
- ¹³ A. Gretkowski, *Katolicyzm społeczny na przykładzie działalności charytatywno-społecznej w diecezji płockiej w I połowie XX wieku...*, dz. cyt., s. 131.
- ¹⁴ Tamże, s. 347.
- ¹⁵ Tamże, s. 348.
- ¹⁶ *Sprawozdanie z Pięciolecia Płockiego Związku Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej...*, dz. cyt., s. 40.
- ¹⁷ L. Dyczewski, *Apostolstwo zbiorowe Kościoła Katolickiego w Polsce międzywojennej*, „Zeszyty Naukowe KUL” (1972) 15 z. 3, s. 50.
- ¹⁸ J. Strojnowski, *Sprawozdanie z Pięciolecia Płockiego Związku*

- Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej*, mps, Archiwum Diecezji Płockiej, s. 9–27.
- ¹⁹ S. Choromański, *Powiekszajmy nasze szeregi!*, „Hasło Katolickie” 1933, nr 47, s. 560.
- ²⁰ Tamże.
- ²¹ Kierownik, *Dziwak*, „Hasło Katolickie” 1933, nr 47, s. 561.
- ²² *W Seminarium duchownym*, „Miesięcznik Pasterski Płocki” dalej „MPP” 1937, nr 11, s. 547.
- ²³ *Parafianin, Z naszej diecezji*. Szczutowo, „Hasło Katolickie” 1932, nr 52, s. 632.
- ²⁴ *Widz, Święto młodzieży*, „Hasło Katolickie” 1935, nr 49, s. 591.
- ²⁵ Z. Zaleski, *Młodzi, na start!*, „Młodzież Misyjna” 1937, nr 11, s. 249–250.
- ²⁶ *Święto Młodzieży w Polsce. Wieści z kraju*, „Hasło Katolickie” 1932, nr 48, s. 580.
- ²⁷ *Es, Z naszej diecezji. Z Bożewa*, „Hasło Katolickie” 1933, nr 27, s. 325.
- ²⁸ *Z diecezji. W miejscu urodzenia św. St. Kostki*, „Hasło Katolickie” 1935, nr 48, s. 2.
- ²⁹ Tamże.
- ³⁰ A.J. Nowowiejski, *Nasz Arcypasterz do młodzieży w dniu jej święta*, „Hasło Katolickie” 1935, nr 46, s. 552–553.
- ³¹ Tamże.
- ³² Tamże.
- ³³ *Kronika. Marzec 1996 r.*, „MPP” 1996, nr 5, s. 296.
- ³⁴ Tamże, s. 297.
- ³⁵ NN., *Tęcza wspomnień, tęcza marzeń*, Archiwum KSM Płock 1993–2003, s. 54–55.
- ³⁶ *Program Sesji Zarządów Diecezjalnych KSM 25–27 II 2000 r. – Katolickie Centrum Formacji w Sikorzu k/Płocka w dniach 25–27 II 2000 r.*, teczka: *Ogólnopolskie Sesje Zarządów KSM, rok 2000*, Archiwum KSM Płock 2000.
- ³⁷ Tekst modlitwy wiernych znajduje się w gromadzonych materiałach KSM; zob. Teczka: *Ogólnopolskie Sesje Zarządów KSM, rok 2000*, bez numeru, Archiwum KSM Płock.
- ³⁸ K. Dziubińska, *Relacja z przebiegu Ogólnopolskiej Sesji Zarządów Diecezjalnych KSM w Katolickim Centrum Formacji w Sikorzu k/Płocka w dniach 25–27 II 2000 r.*, teczka: *Ogólnopolskie Sesje Zarządów KSM, rok 2000*, s. 3–6, Archiwum KSM Płock.

THE ACTIVITY OF „CATHOLIC YOUTH SOCIETY” IN PLOCK'S DIOCESE (1919–2006)

Summary

Plock' diocese is one of the first diocese, that has taken vigorous action, after years of captivity to revive priesthood of youth people, that was strongly neglected in the field of faith and morality. On its territory „Catholic Society of Polish Youth” was acting actively since the beginning, organizing „One–Day Social Courses for Youth People, the Members of Patronage and Social Activists”. Their main purpose was to sustain and develop catholic-social spirit. „Catholic Youth Society”, whose patron was Saint Stanislaw Kostka outlined very diversified program that was realised in four thematic groups: religious, cultural and educational, charitable and social-patriotic activity.

HISTORYCZNY ZESPÓŁ PRZEMYSŁOWY W ŻYCHLINIE

Abstrakt

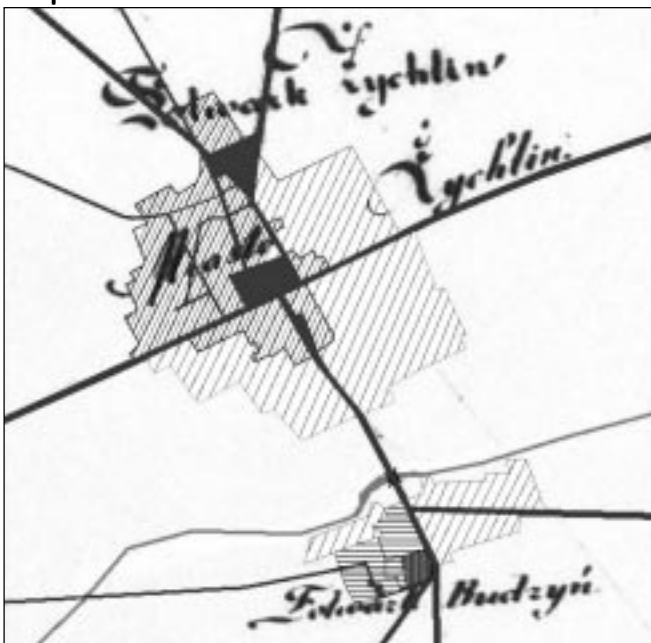
Historyczny zespół przemysłowy w dawnym Walentynowie we wsi Budzyń, części dóbr Pruszków – obecnie w Żychlinie przy ul. Narutowicza 72 w województwie łódzkim jest interesującym przykładem przekształceń urbanistycznych polskiej przestrzeni industrialnej i sąsiadującej z nią przestrzeni mieszkalnej. Przyjęty w XIX wieku schemat struktury urbanistycznej zespołu d. cukrowni, przebudowanej w latach późniejszych dla potrzeb Zakładów Elektrycznych Brown–Boveri i obecnych zakładów „EMIT” oraz przyfabrycznego osiedla mieszkaniowego, przetrwał do chwili obecnej. Zrealizowane wówczas budynki fabryczne, z bogato rozrzeźbionym detalem elewacji wykonanych w surowej cegle, są unikalne i pozostają świadectwem wysokiego kunsztu rzemieślników i budowniczych.

Słowa kluczowe: Żychlin, Walentynów d. cukrownia, zespół przemysłowy

Historia

Dobra Budzyń, stanowiące własność Żychlińskich a później rodziny Pruszków, wymieniane

Mapa 1

LEGENDA:

- DROGI I PLACE
- TEREN ZABUDOWY MIASTA ŻYCHLINA
- TEREN ZABUDOWY CUKROWNI WALENTYNÓW (A) I POZOSTAŁEJ CZĘŚCI FOLWARKU BUDZYŃ
- TEREN DWORU PRUSZAKÓW
- GRUNTY MIASTA I FOLWARKU ROZPARCELOWANE LUB PRZEZNACZONE DO PARCELACJI
- RZĘKA SŁUDWIA

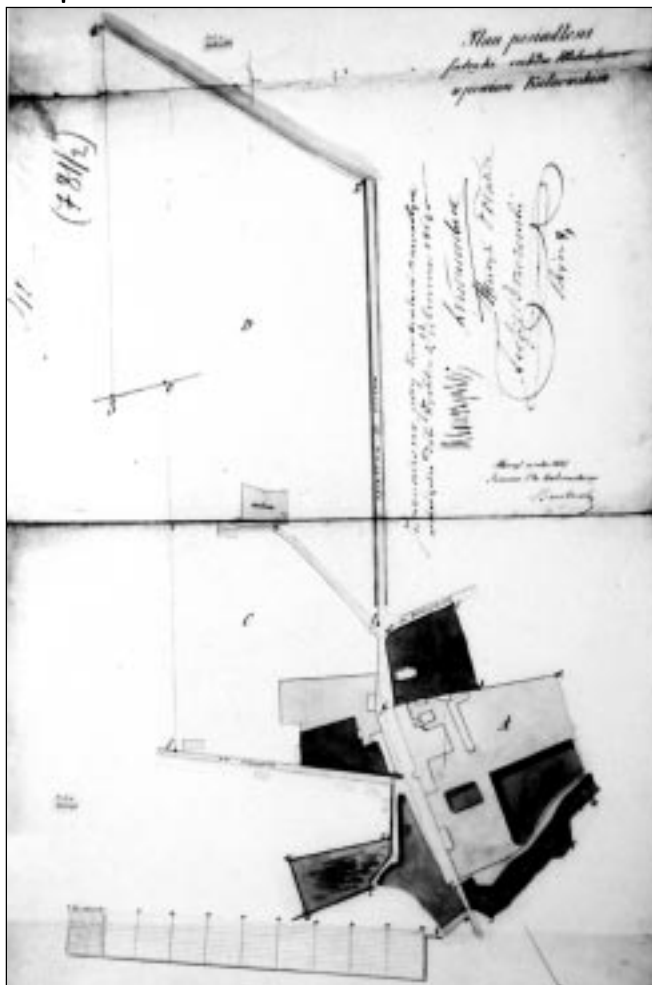
Plan miasta Żychlina i dóbr z folwarkiem Budzyń oraz cukrownią „Walentynów” (A) ok. 1850 r. Opracowanie autora według fragmentu planu miasta Żychlina i okolicznych wsi oraz folwarków z ok. 1850 r. znajdującego się w zbiorach Muzeum Ziemi Kutnowskiej w Kutnie; [w:] B. Sadurska, *Studium.. op .cit.*, cz. III, t. I, foto 6.

były w dokumentach już w XVI wieku. Folwark Budzyń utworzony został przez właściciela tych ziem najprawdopodobniej na przełomie XVI i XVII wieku¹. W dobrach tych istniał w drugiej połowie XVIII wieku pałac właścicieli, w którym to Tomasz Pruszek (ok. 1724–1808) urządził w 1782 r. przyjęcie dla duchowieństwa i szlachty z okazji konsekracji nowego kościoła pod wezwaniem św. Piotra i Pawła w Żychlinie, którego był fundatorem². Usytuowanie folwarku pokazuje plan miasta i okolicznych wsi oraz folwarków sporządzony około 1850 r.³ (mapa 1). Widoczne są na nim główne trakty komunikacyjne oraz granice terenów zabudowy i upraw. Folwark Budzyń oddzielony był od miasta rzeką Słudwią, przez którą przerzucony był drewniany most długości 17 łokci (ok. 9,8 m)⁴. Słudwia miała wówczas szerokość 6 łokci (3,5 m) i głębokość 2 łokci (1,15 m), a w okresach wiosennych wylewała na szerokość 154 łokci (ok. 89 m) i głębokość 4 łokci (2,3 m). Ta zasobność rzeki w wodę oraz okoliczne urodzajne gleby, przydatne do uprawy buraka cukrowego, stanowiły w owym czasie podstawę budowy fabryk cukru, tak w Budzynie (cukrownia Walentynów) jak i okolicy w Dobrzelinie i Oporowie (cukrownia Tomczyce)⁵.

Pierwsza cukrownia w dobrach Budzyń powstała najprawdopodobniej w latach 30. XIX wieku i była małym zakładem, w skali zbliżonym do ówczesnych gorzeln i browarów⁶. W księdze wieczystej występuje wzmianka, że w 1837 r. osada i fabryka znajduje się we współwłasności Tomasza Aleksandra Prusaka (1806–1856), Roberta Botha, D. Rynkiewicza i Szymona Toeplitza⁷. W 1838 r. część folwarku Budzyń ulega likwidacji, a w jego miejsce powstała Fabryka Cukru „Wa-

lentynów”⁸. W 1852 r. Tomasz Pruszek, według informacji z księgi wieczystej, zaciągnął pożyczkę na potrzeby „[...] fabryki cukru przez siebie prowadzonej”⁹. – prawdopodobnie od bankiera warszawskiego Henryka Toeplitza. Natomiast inne źródła podają¹⁰, że: cukrownię i rafinerię cukru w osadzie Walentynów założył w 1853 r. Leopold Kronenberg¹¹ – najbogatszy finansista w kraju. W księdze wieczystej cukrowni to jego podpis pojawia się na planie posiadłości z dnia 13 (25) czerwca 1867 r. Kronenberg występował tam jako współwłaściciel, obok Henryka Toeplitza, Teofila Brzozowskiego i osoby o nieczytelnym podpisie, oraz jako właściciel dóbr Pruszaka Walenty Garczyński (mapa 2).

Mapa 2

Plan posiadłości fabryki cukru „Walentynów” z 1867 r.; ze zbiorów Muzeum Ziemi Kutnowskiej w Kutnie. Repr. M. Furmaniuk PKZ Toruń; [w:] B. Sadurska, *Studium...op. cit.*, cz. III, t. I, foto 8; nr neg. 8617/42/1982 r. Z prawej strony podpisy właścicieli przy kontrakcie zawartym w księdze dóbr Żychlin dnia 13/25 czerwca 1867 r.: L(eopolda) Kronenberga, Henryka Toeplitza, Teofila Brzozowskiego i trzeci podpis nieczytelny oraz ze strony właściciela dóbr W(alentego) Garczyńskiego.

W 1870 r. L. Kronenberg utworzył Towarzystwo Akcyjne, które przejęło jego cukrownię „Walentynów”. W skład Towarzystwa wchodził oprócz Kronenberga: Henryk Toeplitz, Juliusz Wertheim oraz Dom Handlowy „Reichman i Wolff end co.”

z Gdańska¹². W tym samym roku pojawił się jako współwłaściciel także Jan Gottlieb Bloch – finansista i przemysłowiec warszawski, budowniczy linii kolejowych w Królestwie Polskim i Cesarstwie Rosyjskim (powinowaty Kronenberga). W 1873 r. wspólnicy sprzedali cukrownię „Walentynów” Warszawskiemu Towarzystwu Fabryk Cukru, w zarządzie którego najważniejszymi byli baron Bronisław Lesser oraz Piotr i Wiktor Wertheimowie. Ci ostatni, rodzinnie blisko byli związani z Kronenbergami, z którymi posiadali największy portfel akcji Warszawskiego Towarzystwa Fabryk Cukru.

W tych latach usprawnieniu uległ także transport i sprzedaż wyprodukowanego cukru, dzięki poprowadzeniu w odległości około 3 km od osady kolei żelaznej Warszawa – Bydgoszcz. Dla cukrowni i osady fabrycznej „Walentynów” nastąpiły wówczas lata prosperity, która trwała aż do I wojny światowej. W początkowym okresie wojny, w 1914 r. cukrownia została unieruchomiona. Jednak w czasie okupacji niemieckiej już 20 lutego 1915 r. została ponownie otwarta i działała prawdopodobnie do zakończenia wojny tj. do 1918 r.

W 1921 r. właściciele Cukrowni Walentynów rozpoczęli pertraktacje w sprawie sprzedaży posiadłości (mapa 3). Nabywcą została szwajcarska firma Brown-Boveri, działająca w Polsce pod

Mapa 3

Plan sytuacyjny osady fabrycznej b. cukrowni „Walentynów” z 1921 r.; ze zbiorów Muzeum Ziemi Kutnowskiej w Kutnie. Repr. M. Furmaniuk PKZ Toruń; [w:] B. Sadurska, *Studium...op. cit.*, cz. III, t. I, foto 34; nr neg. 8617/34/1982 r.

nazwą „Polskie Zakłady Elektryczne Brown-Boveri Sp. Akc.” W 1921 r. pod tą nazwą powstały zakłady w Żychlinie. Firmę reprezentował inż. Zygmunt Okoniewski (1877–1936) i jej pierwszy dyrektor ze współpracownikami. Adaptowano budynki dawnej fabryki cukru do celów nowej produkcji silników elektrycznych i transformatorów oraz znacznie je rozbudowano. Przebudowę i roz-

budowę budynków fabrycznych oraz sąsiednich mieszkalnych wykonał w latach 1922–1923 inż. Karol Fabian (1869–1945)¹³, który zaprojektował i wykonał dla tych budynków także konstrukcje żelbetowe i stalowe.

W grudniu 1923 r. Żychlin odzyskał prawa miejskie utracone w 1870 r., a teren osady Walentynów włączono do miasta.

W nowych Zakładach Elektrycznych produkcję rozpoczęto w 1923 r. Kilka lat później firma ta nabyła również fabrykę w Cieszynie. Dzięki dobrej koniunkturze gospodarczej obydwie fabryki w latach późniejszych zostały rozbudowane. W zakładach żychlińskich w 1928 r. zbudowano drugą halę produkcyjną oraz spawalnię acetylenową. Produkowano maszyny prądu stałego i przemiennego – silniki elektryczne, stacje rozdzielcze, transformatory, pompy wodne itp. urządzenia. Z Żychlina pochodziło wyposażenie elektryczne, łącznie z silnikami, słynnej łodzi podwodnej „Sęp” oraz dla wielu tramwajów warszawskich. W latach 1928–1931 Zakłady zajmowały się elektryfikacją miasta Żychlina. Założona została nowa sieć elektryczna, a w centrum przy rynku wybudowany budynek transformatorowy z zegarem (1929 r.)¹⁴. W następstwie kryzysu gospodarczego zakłady od 1928 r. ponosiły straty i w 1931 r. zostały zamknięte.

Ponowne uruchomienie fabryki nastąpiło w 1932 r. W tym samym roku miała miejsce fuzja Spółki Brown–Boveri z Zakładami Mechanicznymi i Odlewnią Rohn–Zieliński w Warszawie. W jej następstwie, w 1933 r. powstała nowa firma pod nazwą „Zakłady Elektromechaniczne Rohn–Zieliński, Sp. Akc. Licencja Brown–Boveri” o kapitale zakładowym 4 milionów zł. Spółka posiadała fabryki w Żychlinie i Cieszynie. Pierwsze z nich uległy dalszej rozbudowie i produkowały głównie silniki elektryczne oraz dostarczały prąd dla miasta¹⁵. Rozbudowa zakładu obejmuje budowę nowego dwukondygnacyjnego budynku administracyjno–biurowego oraz budowę trzykondygnacyjnego domu mieszkalnego w osiedlu przyfabrycznym, przeznaczonego dla kadry inżynierskiej fabryki. W 1936 r. ze względu na bardzo złe warunki pracy w zakładach, wybuchł strajk okupacyjny.

Początek II wojny światowej nie spowodował strat w zabudowie fabryki. Niemcy zrzucają bomby na obiekty w centrum miasta, niszcząc tylko nieliczne budynki mieszkalne. W okresie okupacji niemieckiej zakłady były czynne i podporządkowane niemieckiej fabryce Brown–Boveri w Mannheim; produkowały maszyny głównie dla potrzeb wojska.

W 1945 r. fabryka szczęśliwie uniknęła ewakuacji planowanej przez Niemców. W niedługim czasie po wyzwoleniu miasta przez Armię

Radziecką, tj. po 18 stycznia 1945 r., ponownie uruchomiono zakłady i wznowiono w nich produkcję¹⁶. W 1948 r. nadano im nazwę „Państwowe Zakłady Wytwórcze Maszyn Elektrycznych i Transformatorów M–1 im. Wilhelma Piecka”. W 1967 r. przekształcono je w Zakłady Wytwórcze Maszyn Elektrycznych i Transformatorów „EMIT” (przedsiębiorstwo państwowe), a w 1991 r. w Spółkę Akcyjną o tej samej nazwie. Po 2000 r. nastąpił dalszy podział Zakładów „EMIT”. Wyodrębniono wówczas spółki z ograniczoną odpowiedzialnością „NARMOD” i „ENERGETYK”, E–V ŻYCHLIŃSKIE TRANSFORMATORY oraz INTERELECTRA POLAND 1, a ostatnio powstała grupa kapitałowa CANTONI, największy w Polsce producent silników i napędów elektrycznych.

W Polsce Ludowej zakłady zostały poważnie rozbudowane, szczególnie w latach 50. i 70. XX wieku, kiedy to wybudowano cztery ogromne hale produkcyjne o łącznej powierzchni ponad 40 tys. m² oraz wiele obiektów pomocniczo–magazynowych, które wyposażono w nowoczesne urządzenia i instalacje oraz dodatkową bocznice kolejową. Zakłady były najpoważniejszym w kraju producentem silników elektrycznych i transformatorów. W tych latach wybudowano także w sąsiedztwie zakładu: technikum elektryczne i wiele budynków mieszkalnych w przyległym osiedlu przyfabrycznym (Osiedlu Wyzwolenia) oraz stadion sportowy, a w latach 90. ośrodek zdrowia i szkołę podstawową. Na przełomie XX i XXI wieku na terenie od strony północnej i południowej zakładu wybudowano także dużą halę magazynową i nowe budynki dla powstałych spółek handlowych.

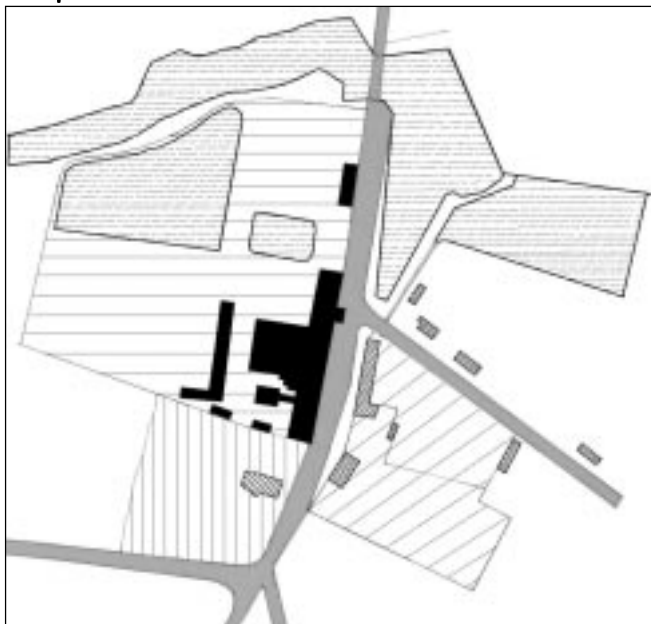
Zabudowa zespołu przemysłowego

Pierwsza cukrownia i jej przebudowa w latach 60–70. XIX wieku

Nieznany jest kształt przestrzenny zabudowy pierwszej cukrowni, jaka powstała w dobrach Tomasza Prusaka w latach 30. XIX wieku. Według źródeł i planów możemy jedynie odtworzyć układ zabudowy tej fabryki, istniejący w latach 60–70. XIX wieku, tj. po wykupieniu jej przez L. Kronenberga i współwłaścicieli. Z planu cukrowni wykonanego w 1867 r. wynika, że zabudowania obejmowały (mapa 4): główną halę produkcyjną, murowaną, prawdopodobnie częściowo dwukondygnacyjną; wydłużony najpewniej parterowy budynek mieszczący urządzenia produkcyjne; budynek kotłowni parowej oraz kilka niewielkich budynków gospodarczo–magazynowych i pomocniczych. Od strony północnej zabudowań, w sąsiedztwie rzeki Słudwi wy-

Mapa 4

LEGENDA:

	TEREN FABRYKI CUKRU
	TEREN OSADY
	TEREN REZYDENCJI WŁAŚCICIELA
	STAWY I RZĘKA SŁUDWIA
	BUDYNKI PRODUKCYJNE
	BUDYNKI MIESZKALNE I INNE
	DROGI

Plan zabudowy pierwszej fabryki cukru „Walentynów” i sąsiedniej zabudowy mieszkalnej z 1867 r. (przed przebudową). Opracowanie autora wg mapy 2.

1 – hala produkcyjna prawdopodobnie wysoka, dwu kondygnacyjna; 2 – parterowa hala produkcyjna; 3 – kotłownia parowa; 4 – parterowe budynki pomocnicze; 5 – inne budynki magazynowe; 6 – teren składowania buraków; 7 – stawy fabryczne gromadzenia wody produkcyjnej; 8 – dwór Tomasza Prusaka; 9 – drewniany most na rzece Słudwi; 10 – murywane trzy kondygnacyjne budynki mieszkalne; 11 – inne budynki mieszkalne i gospodarcze.

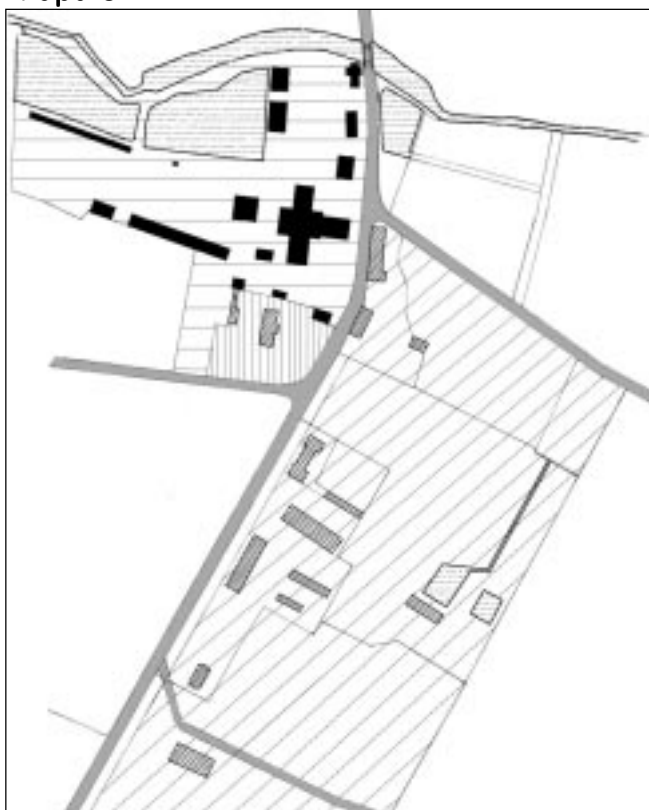
stępują stawy i zbiorniki wody niezbędnej w procesie oczyszczania buraków i produkcji cukru. Na południe od terenu cukrowni, przy drodze z Pniewa do Żychlina znajduje się teren ogrodowy rezydencji właściciela z prawdopodobnie pierwszym pałacem, rozebrany w latach późniejszych. Po zachodniej stronie terenu rezydencji istnieją pozostałości d. folwarku Budzyń, z drogą prowadzącą do wsi Pasięka. Na wschód od terenu cukrowni, po przeciwnej stronie drogi z Pniewa do Żychlina, właściciel wyznaczył grunt pod zabudowę mieszkaniową dla pracowników fabryki. Znajdują się na nim dwa budynki murywane, trzykondygnacyjne, ogrody i budynki gospodarcze.

Rozbudowa i przebudowa cukrowni w okresie od lat 70. XIX wieku do 1918 r.

Rozbudowa i przebudowa Cukrowni „Walentynów” dokonana w latach 70. XIX w. i później, tj. w okresie prosperity fabryki prowadzona była z dużym rozmachem. Nowi właściciele Cukrowni „Walentynów” kupili tereny przewidując

przyszłą rozbudowę tak samej fabryki, jak i osiedla dla jej pracowników. Teren po lewej stronie drogi z Żychlina do Pniewa przeznaczili pod dalszy rozwój cukrowni, a obszar po przeciwnej stronie, pod przyszłe osiedle mieszkaniowe (mapa 3). Plan pomiarowy gruntów cukrowni i osady wykonany w 1921 r., po rozbudowie, ukazuje nam skalę zmian jaka nastąpiła w stosunku do pierwotnej – przebudowanej pierwszej Cukrowni „Walentynów”. Wyburzeniu uległ parteryowy wydłużony budynek produkcyjny usytuowany wzdłuż drogi z Pniewa do Żychlina oraz kilka budynków magazynowo-pomocniczych. Przebudowano i rozbudowano (mapa 5): główną halę

Mapa 5

LEGENDA:

	TEREN CUKROWNI WALENTYNÓW
	TEREN OSADY
	TEREN PARKU DWORU WŁAŚCICIELA
	STAWY I RZĘKA SŁUDWIA
	BUDYNKI PRODUKCYJNE FABRYKI
	BUDYNKI MIESZKALNE I INNE
	DROGI

Plan zabudowy osady fabrycznej byłej cukrowni „Walentynów” z 1921 r. (po rozbudowie dokonanej w latach prosperity cukrowni tj. 1873–1915).

Opracowanie autora wg mapy 3.

1 – główna hala produkcyjna cukrowni, wysoka dwu kondygnacyjna; 2 – kotłownia; 3 – magazyny i stajnie; 4 – budynki gospodarcze; 5 – portiernia; 6 – dwór właściciela (Dom Prusaków); 7 – stawy fabryczne; 8 – drewniany most na rzece Słudwi; 9 – budynki mieszkalne pracowników cukrowni; 10 – budynki gospodarcze. A) budynek mieszczący Zarząd miasta i dóbr w końcu XIX w. i Urząd Gminy ok. 1900 r.; B) budynek mieszczący szkołę elementarną; C) szpital fabryczny; D) murywana stodoła dóbr dworskich.

produkcyjną, dostosowaną do unowocześnionego wyposażenia technologicznego – postawio-

no budynek murowany na rzucie krzyża, częściowo dwukondygnacyjny; wybudowano nową murowaną kotłownię; magazyny i stajnie z muru pruskiego oraz kilka niewielkich budynków gospodarczych, w tym murowaną portiernię. Uregulowano i zwiększono powierzchnię stawów i zbiorników wodnych¹⁷, a teren cukrowni od strony osady ogrodzono wysokim murem, który zburzono dopiero w latach 80. XX wieku.

Dla pracowników fabryki wybudowano, oprócz istniejących dwóch budynków mieszkalnych, kolejnych pięć obiektów dwu i trzykondygnacyjnych, murowanych i częściowo podpiwniczonych, a także kilka małych budynków gospodarczych. W niektórych z tych budynków funkcjonowały przez wiele lat: szkoła elementarna utrzymywana przez właściciela fabryki, szpital fabryczny, a także urząd gminy (około 1900 r.). W okresie prosperity cukrowni, prawdopodobnie pod koniec XIX w., wzniesiono także nowy pałacyk – dom mieszkalny właściciela zwany Domem Prusaków, oraz zmniejszono powierzchnię jego ogrodów.

Rozbudowane przez Warszawskie Towarzystwo Akcyjne Fabryk Cukru budynki produkcyjne cukrowni „Walentynów” mieściły bardzo nowoczesne na owe czasy wyposażenie. Składało się ono z 7 kotłów parowych, 14 maszyn parowych o łącznej sile 116 KM, 6 tłocznic hydraulicznych i 5 tłocznic filtrowych, 8 kotłów defekacyjnych, 10 filtrów, 12 wirówek, 3 warników; w rafinerii funkcjonowały 2 kotły do klarowania, 2 przyrządy Taylora i 8 kotłów defekacyjnych. Cukrownia w 1876 r. zatrudniała 460 robotników, a w 1880 r. – 757 robotników. Jej wartość produkcji rocznej oceniana była odpowiednio na 664 i 550 tys. rubli¹⁸.

Należy podkreślić istotną rolę działań społecznych właścicieli cukrowni. W latach 70. XIX w. świadomość problemu mieszkaniowego i wystąpień rewindykacyjnych klasy robotniczej w dużych miastach była znana L. Kronenbergowi i jego współpracownikom. Stąd pomysł przeznaczenia dużego terenu pod osiedle przyfabryczne i budowy domów dla pracowników, a także w późniejszych latach, organizacja i utrzymanie szkoły elementarnej oraz szpitala przyfabrycznego.

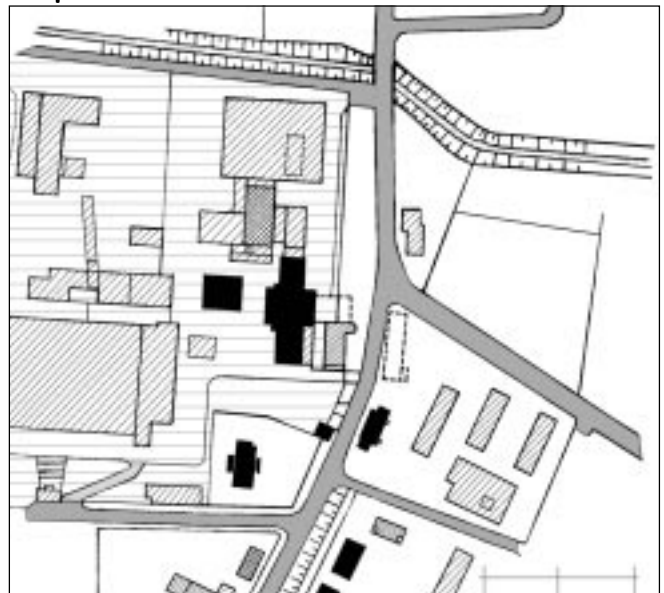
Adaptacja i przebudowa zabudowy dla potrzeb Zakładów Elektrycznych Brown-Boveri w latach 1921–1938

Adaptacja i przebudowa zabudowań byłej cukrowni dla potrzeb Zakładów Elektrycznych, dokonana w latach 20. XX w. jest osobliwym przykładem ekonomicznego i racjonalnego wykorzystania istniejącej substancji budowlanej. Zespół dyrektora inż. Zygmunta Okoniewskiego oraz wykonawcy i projektanta konstrukcji stalo-

wo-żelbetowych inż. Karola Fabiana przebudowali i rozbudowali budynki zakładów w rekordowo krótkim czasie – około 2 lat (1921–1923). W 1928 r. dokonano dalszej rozbudowy: wzniesiono drugą halę produkcyjną i spawalnię acetylenową.

Plan części wschodniej Zakładów „EMIT”, opracowany współcześnie z początku XXI w., z naniesioną zabudową w układzie historycznym, ukazuje skalę dokonanych zmian. Zabudowa zakładu w swej części zabytkowej obejmowała następujące budynki (mapa 6):

Mapa 6

LEGENDA:

- BUDYNKI Z LAT 70–90.XIX w.
- BUDYNKI Z 1928 r.
- ▨ BUDYNKI Z 1936–1937 r.
- ◻ BUDYNKI Z LAT 60 –70 –90 XX w.
- ◻ BUDYNKI NIEISTNIEJĄCE
- TEREN FABRYKI EMIT
- GŁÓWNE ULICE
- ▬ RZĘKA SŁUDWIA

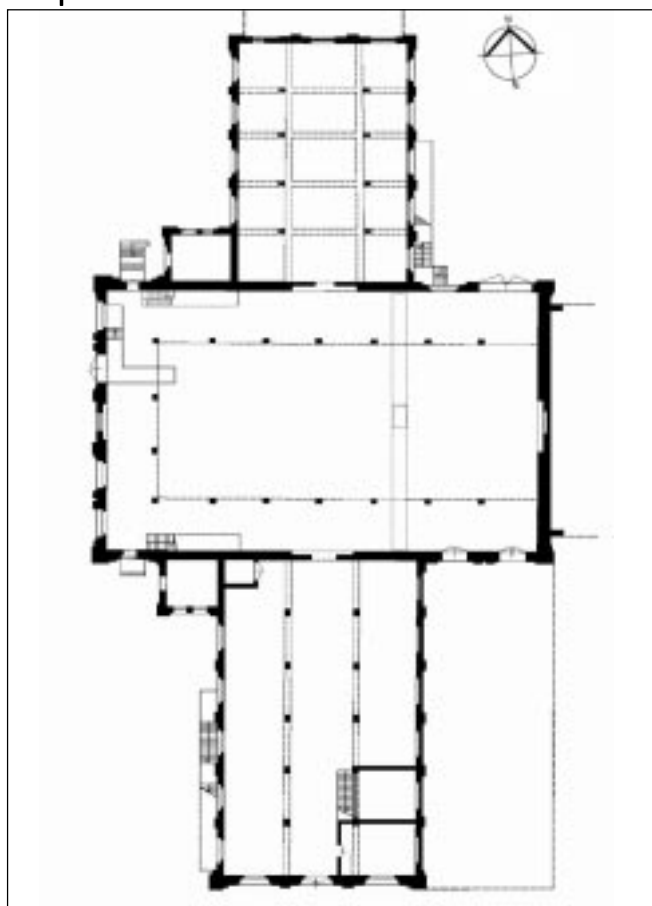
Współczesna zabudowa części zabytkowej Zakładów Wytwórczych Maszyn Elektrycznych i Transformatorów EMIT w Żychlinie.

Opracowanie autora.

- 1 – główna hala produkcyjna (A) dawnej cukrowni „Walentynów”, przebudowana w 1922 r.; 2 – dobudowana hala produkcyjna w 1923 r., nieistniejąca; 3 – elektrownia, pierwotnie kotłownia cukrowni, później hala pomiarowa silników i sprężarkownia; 4 – hala produkcyjna (B) z 1928 r.; 5 – spawalnia z 1928 r., nieistniejąca; 6 – budynek administracyjno-biurowy z 1936–1937 r. 7 – inne budynki produkcyjne i hale współczesne; 8 – portiernia z lat 70. XIX wieku; 9 – dwór właścicieli z końca XIX wieku (Dom Prusaków); 10 – budynki mieszkalne pracowników fabryki; 11 – park, ogród rezydencji; 12 – zabytkowa aleja około 100. letnich kasztanowców.

1. Główną halę produkcyjną dawnej cukrowni z lat 70. XIX wieku, przebudowaną i adaptowaną w 1922 r. dla potrzeb Zakładów Elektrycznych Brown-Boveri. Budynek murowany z cegły, tynkowany wewnątrz, usytuowany w centrum części produkcyjnej zespołu. Budynek zbudowany na planie krzyża jest największym obiektem zespołu historycznego (mapa 7, fot. 1; 2; 3; 4). Od strony wschod-

Mapa 7

Rzut parteru głównej hali produkcyjnej d. cukrowni z lat 70. XIX wieku, przebudowanej w 1922 r. dla potrzeb Zakładów Elektrycznych Brown-Boveri.

Opracowanie autora wg rys. mgr D. Zaremby w karcie ewidencyjnej zabytków architektury i budownictwa z 1995 r., Ośrodka Dokumentacji Zabytków w Warszawie.

1 – hala główna z antresolą, wysokości około 13,0 m, jedno kondygnacyjna; 2 – skrzydło północne hali, trzy kondygnacyjne z użytkowym poddaszem, podpiwniczone; 3 – skrzydło południowe hali z użytkowym poddaszem; 4 – metalowe schody zewnętrzne; 5 – dobudowa z lat 70. XX wieku (istniejąca); 6 – dobudowana hala produkcyjna z 1923 r., wyburzona.

Fot. 1. Główna hala produkcyjna d. cukrowni z lat 70. XIX wieku, przebudowana w 1922 r. – widok od strony zachodniej. Foto autora 2010 r.

niej hali istniała do niedawna parterowa, prostokątna i podpiwniczona dobudówka, wzniesiona w latach 1922–1923, zburzona w 1996 r.

Główna środkowa hala jednokondygnacyjna, wysoka, ze skrzydłami trzykondygnacyjnymi od strony północnej i południowej

oraz poddaszami użytkowymi. Część północna podpiwniczona. Budynek z dachami dwuspadowymi i więźbami z kratownic metalowych oraz drewnianych, kryte papą. Skrzydła boczne z facjatami w dachu. Okna i drzwi metalowe, wielokwaterowe i drewniane. Wnętrze hali głównej jednoprzestrzenne,

Fot. 2. Główna hala produkcyjna d. cukrowni z lat 70. XIX wieku, przebudowana w 1922 r. – widok fragmentu elewacji zachodniej skrzydła środkowego. Foto autora 2010 r.

przekryte stropem, z antresolą obiegającą od strony północnej, południowej i zachodniej oraz suwnicą z lat 20. XX w. wykonaną z metalowych nitowanych prętów. Skrzydła boczne w parterach jednoprzestrzenne z 2. rzędami słupów. Elewacje nietynkowane z gzymsem kordonowym, w szczytach schodkowym, z pilastrami skrajny i pomiędzy osiami okien. Nadproża okien ceglane odcinkowe i płaskie, a w hali głównej w oknach piętra łukowe.

Budynki zespołu głównej hali produkcyjnej, obecnie niewykorzystywane, wymagają generalnego remontu, rewitalizacji i oczyszczenia z późniejszych bezstylowych dobudówek, a przede wszystkim zabezpieczenia przed postępującą dewastacją (przebiegające dachy).

Fot. 3. Główna hala produkcyjna d. cukrowni z lat 70. XIX wieku, przebudowana w 1922 r. – widok skrzydła południowego. Foto autora 2010 r.

Fot. 4. Główna hala produkcyjna d. cukrowni z lat 70. XIX wieku, przebudowana w 1922 r. – nie użytkowane i zdewastowane wewnątrz. Foto autora 2010 r.

2. Elektrownię – pierwotnie prawdopodobnie kółkownię cukrowni z lat 70. XIX wieku, przebudowaną i adaptowaną w latach 20. XX w. najpierw na elektrownię Zakładów Elektrycznych Brown–Boveri, później dla Zakładów „EMIT” na halę pomiarową silników elektrycznych i sprężarkownię. Budynek murowany wolnostojący, niepodpiwniczony, częściowo dwukondygnacyjny, wielotraktowy, przekryty dachem dwuspadowym krytym papą. Elewacje nietynkowane z gzymsem kordonowym, w szczytach schodkowym, z wyodrębnionymi pilastrami skrajnymi. Nadproża okien odcinkowe. Okna metalowe, wielokwaterowe, drzwi współczesne. Budynek obecnie niewykorzystywany.

3. Drugą halę produkcyjną zbudowaną w 1928 r. dla potrzeb Zakładów Elektrycznych wg projektu arch. Juliusza Dzierżanowskiego (1873–1943)¹⁹. Budynek murowany, niepodpiwniczony, częściowo otynkowany, jednokondygnacyjny, wysoki. Obudowany w latach 60. XX w. z czterech stron współczesnymi budynkami produkcyjnymi. Wnętrze jednoprzestrzenne, doświetlone świetlikami, podparte rzędem słupów wspierających metalową konstrukcję dachu. Przekryty dachem spłaszczonym dwuspadowym krytym papą. Okna i drzwi metalowe z płaskimi nadprożami. Elewacje widoczne we fragmentach.

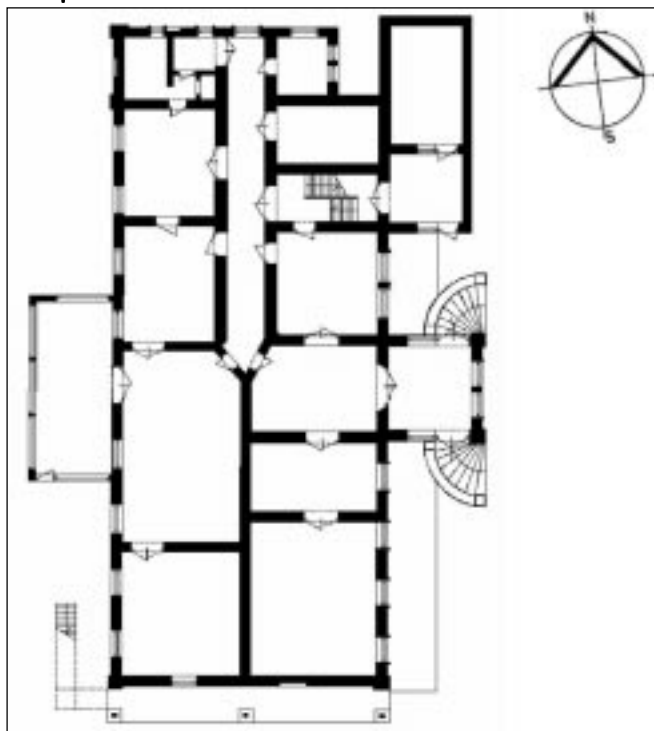
4. Spawalnię acetylenową zbudowaną w 1928 r. dla potrzeb Zakładów Elektrycznych, później magazyn. Obecnie nieistniejąca. W jej miejscu wybudowana współczesna hala magazynowa.

5. Portiernię zbudowaną prawdopodobnie w latach 70. XIX w. Budynek murowany, otynkowany, jednokondygnacyjny, niepodpiwniczony z użytkowym poddaszem. Przekryty wysokim dachem dwuspadowym krytym blachą. Narożnik południowo–zachodni budynku otwarty z arkadowymi prześwitami i murowanym filarem, przesklepiony sklepieniem krzyżowym. Okna i drzwi drewniane. Obiekt współcześnie częściowo użytkowany.

6. Budynek administracyjno–biurowy zbudowany prawdopodobnie w latach 1936–1937 według projektu arch. Juliusza Dzierżanowskiego i Romana Szymborskiego²⁰: dwukondygnacyjny z wyodrębnioną klatką schodową, modernistyczny, otynkowany, przekryty dachem płaskim krytym papą. Obecnie użytkowany, jako lokale biurowe, bank, apteka itp.

7. Park wraz z dworem właścicieli zwany Domem Pruszków, zbudowany w końcu XIX w. (mapa 8, fot. 5). Budynek murowany, otynkowany, dwukondygnacyjny, podpiwniczony z poddaszem nieużytkowym i dachem dwuspadowym krytym papą. Ostatnio budynek funkcjonował jako przedszkole, obecnie nieużytkowany.

Mapa 8.

Rzut parteru „Domu Pruszków” z końca XIX wieku. Opracowanie autora wg rys. mgr D. Zarembki w karcie ewidencyjnej zabytków architektury i budownictwa z 1995 r., Ośrodka Dokumentacji Zabytków w Warszawie. 1 – przedsionek głównego wejścia; 2 – dobudowany ryzalit z przedsionkiem (współczesny); 3 – klatka schodowa; 4 – korytarz; 5 – dobudowana drewniana weranda.

Fot. 5. Dwór właścicieli – „Dom Pruszków” z końca XIX wieku – widok od strony południowo–wschodniej. Foto autora 2010 r.

Podsumowanie

Przedstawione dzieje historycznego zespołu przemysłowego w Żychlinie przy ul. Narutowicza 72 (dawniej Budzynie – własności Prusaków) oraz opisany kształt przestrzenny, dokonane zmiany jego zabudowy i funkcji są interesującym i osobliwym przykładem przekształceń urbanistycznych polskiej przestrzeni industrialnej i sąsiadującej z nią przestrzeni mieszkalnej. Przyjęty w XIX w. schemat struktury urbanistycznej

zespołu, czytelny w swych podziałach, przetrwał do chwili obecnej. A zrealizowane wówczas budynki fabryczne, z bogato rozrzeźbionym detalem elewacji wykonanych w surowej cegle, są nie tylko unikalne i piękne, ale pozostają świadectwem wysokiego kunsztu rzemieślników i budowniczych. Z tego względu warto dołożyć wszelkich starań, aby poddać je rewitalizacji i zachować dla lat przyszłych.

Przypisy

- 1 J. Józefcki, *Żychlin, Urząd Gminy i Miasta w Żychlinie*, Żychlin 1997, s. 46
- 2 Dane biograficzne wg najnowszych opracowań źródłowych: T.A. Pruszek, *Relacje rodzin Prusaków i Chopinów od końca XVIII do lat 60. XIX wieku ze szczególnym uwzględnieniem losów Prusaków*, Wydawnictwo Neriton, Warszawa 2010 oraz *Korespondencja Fryderyka Chopina*, t.1 1816–1831. Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2010, s. 612–617. Tomasz Pruszek nie miał żony i zmarł bezdzietnie. Aleksander Pruszek (1777–1847), którego Tomasz Pruszek uczynił formalnie w 1808 r. spadkobiercą fortuny, był synem przyrodniego brata Józefa, odziedziczył dobra Żychlin, Śleszyn, Sanniki i pałac w Warszawie. Po Aleksandrze Prusku spadkobiercą został jego syn Tomasz Aleksander Pruszek (1806–1856). Według innych starszych źródeł: F. Góreczny, *Kronika Żychlina*, 1966, mps, s. 15–17 (zbiory MG Biblioteki Publicznej w Żychlinie); J. Józefcki, *Żychlin* op. cit.; s. 54, 76 i B. Sadurska, *Studium Urbanistyczno-konserwatorskie miasta Żychlina*, woj. łódzkie, PP PKZ Oddz. w Toruniu, Toruń 1984, mps, cz. II, s. 21–22 – podawano błędnie, że dobra żychlińskie dziedziczył po Tomasz Prusku (ok. 1750–1826) żonatym z Marią Skarżyńską, jego syn Aleksander Pruszek (1777–1847).
- 3 B. Sadurska, *Studium op. cit.*, cz.III, t.I, rys. 6 i 7 (zbiory WUKZ Skierniewice)
- 4 Wszystkie dane wg opisu miasta z 1860 r. J. Józefcki, *Żychlin. op. cit.* s.142.
- 5 Cukrownia w Dobrzelinie powstała w 1848 r., a Tomczyce w Oporowie w 1843 r. (założona przez L. Kronenberga)
- 6 Według kart ewid. zab.; F. Góreczny w swojej *Kronice* na s.16 pisze, że T. Pruszek pierwotnie wybudował gorzelnię, a na Pasiece browar.
- 7 Wszystkie dane wg kart ewidencyjnych zabytków architektury i budownictwa: Zakłady Wytwórcze Maszyn Elektrycznych i Transformatorów "EMIT" w Żychlinie, ul. Narutowicza 72. Zbiory Krajowego Ośrodka Dokumentacji Zabytków w Warszawie
- 8 Nieznane jest pochodzenie nazwy Walentynów – możliwym jest, że nazwa wywodzi się od imienia właściciela Walentego Konrada Garczyńskiego, który poślubił córkę Tomasza Aleksandra Prusaka – Jadwigę Mariannę, mającą w posagu folwark Budzynie. Małżonkowie po 1860 r. stali się spadkobiercami całości dóbr żychlińskich, gdyż żona Aleksandra Prusaka – Seweryna, żyjąca w separacji, po jego śmierci wyjechała do Paryża i tam powtórnie wyszła za mąż.
- 9 Na którą otrzymał w lutym tego roku „konsens” do jej urzędowania – wg T.A. Pruszek, *Relacje rodzin.., op. cit.*, s. 158.
- 10 W. Baranowski, *Katalog zabytków budownictwa przemysłowego w Polsce*, t. 4, z.7, s.33.
- 11 L. Kronenberg (1812–1878) założyciel m.in. drogi żelaznej warszawsko-wiedeńskiej i instytucji finansowo-handlowych, wśród nich Banku Handlowego w Warszawie; kolekcjoner malarstwa.
- 12 Według kart ew. zab., op. cit.
- 13 W. Puget, *Urok tradycji ziemiańskiej*, [w:] *Dwór polski zjawisko historyczne i kulturowe*. Mat. V seminarium SHS, Warszawa 2000, s. 175. Inż. K. Fabian wniósł także budynki cukrowni Żytyń, Tomczyn, Włostów, przebudował cukrownię w Strzelcach, wybudował remizę strażacką z salą teatralną oraz dom własny i budynki fabryczne zwane „Fabianówką” w Żychlinie, a także przeprowadził gruntowny remont Mirkowskiej Fabryki Papierów w Konstancinie k. Warszawy
- 14 Według B. Sadurska, *Studium..,op. cit.*, cz. II, aneks 8, s. 62. Miasto od 1918 r. było zaopatrywane w energię elektryczną do oświetlenia przez elektrownię w „Fabianówce”, której właścicielem był inż. Karol Fabian
- 15 W styczniu 1933 r podpisano nową umowę na dostawę prądu dla Miejskiego Rozdzielczego Zakładu Elektrycznego, [w:] B. Sadurska, *Studium, op. cit.*, cz. II, aneks 10, s. 66.
- 16 Fabrykę uruchomiono 15 marca 1945 r.
- 17 M. in. w 1873 r. od folwarku Budzynie nabyto grunt w celu sprowadzenia wody do fabryki, a w 1879 r. grunt w sąsiedztwie pod stawy, [w:] B. Sadurska, *Studium, op. cit.*, cz. III, t. I, rys.13, 14.
- 18 W. Baranowski, *Katalog ..op. cit.*, s. 33
- 19 S. Łoza, *Architektura i budownictwo w Polsce, Budownictwo i architektura*, Warszawa 1954, s. 69
- 20 S. Łoza, *Architektura, op. cit.* i informacji uzyskanej od współautora w 1976 r.

THE HISTORIC INDUSTRIAL COMPLEX IN ŻYCHLIN

Summary

The historic industrial complex in the former Walentynów, the village of Budzynie, belonging to the Pruszek family, and presently in Żychlin at 72 Narutowicza Street in the Łódzkie province, is an interesting example of urbanistic developments of Polish industrial space with an adjacent residential area. A 19th century urbanistic scheme of former sugar refineries, later reconstructed for the Brown-Boveri Electrical Company and now the EMIT Company with the company-owned residential area, has retained its original form to date. The factory buildings erected in the past, with the richly detailed façade made of brick, are unique and provide evidence of the supreme artistry of the builders and craftsmen.

RECENZJA

Sierpc w fotografii. Sierpc in photography, kolegium redakcyjne Tadeusz Krukowski, Magdalena Staniszevska, Maria Wiśniewska, koordynator prac Zbigniew Leszczyński, wyd. Urząd Miejski w Sierpcu i Pomorska Oficyna Wydawniczo-Reklamowa w Bydgoszczy, Sierpc – Bydgoszcz 2010, ss. 152.

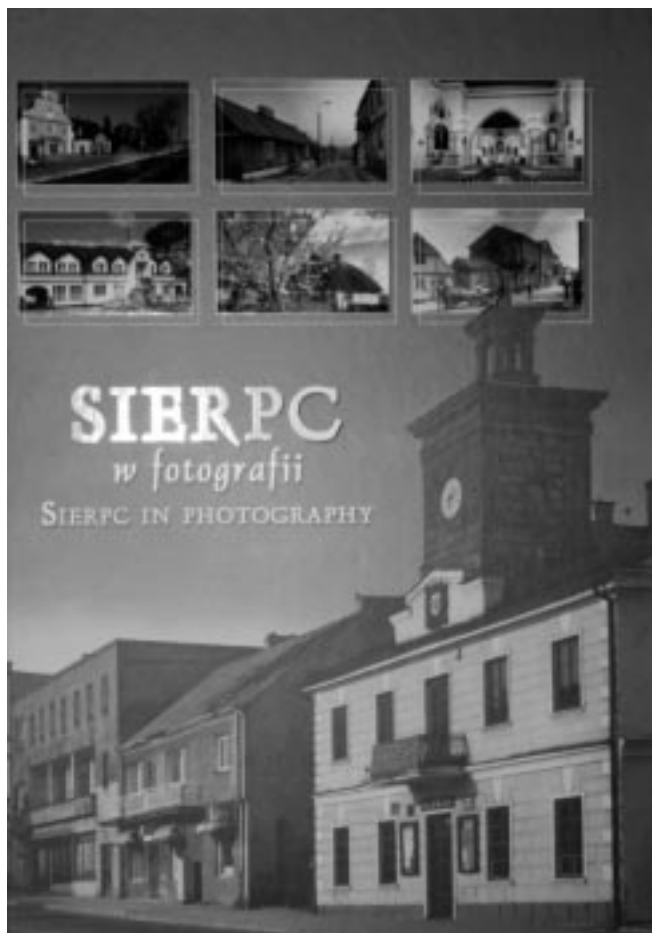
Jesienią 2010 r. Sierpc doczekał się swojego pierwszego albumu fotograficznego. Jak napisał w przedmowie burmistrz miasta Marek Kośmider pomysł wydania opracowania pojawił się w czasie obchodów 20-lecia samorządu w Sierpcu. Wkrótce wyłoniono kolegium redakcyjne w składzie: Tomasz Krukowski, Magdalena Staniszevska i Maria Wiśniewska. Koordynatorem prac został Zbigniew Leszczyński.

W rezultacie prac tego gremium otrzymaliśmy piękny album, w dużym formacie C4, prezentujący miasto na przestrzeni ostatnich 100 lat, choć oczywiście najwięcej jest zdjęć współczesnych. Uwagę zwraca już sztywna okładka z wyeksponowanym sierpeckim ratuszem oraz mniejszymi zdjęciami, także na ostatniej stronie okładki. Album jest dwujęzyczny - wszystkie teksty mają swoją wersję angielską, aczkolwiek brakuje nazwiska tłumacza.

Na początku mamy krótki – dwustronicowy rys historyczny miasta autorstwa M. Staniszevskiej, a po nim cztery rozdziały z setkami zdjęć miasta autorstwa 14 sierpeckich fotografów. Rozdział 1 – „Spacer po Sierpcu” – z krótkim wprowadzeniem M. Wiśniewskiej jest swoistym portretem miasta. Prezentuje obiekty zabytkowe: drewniane i murowane domy z XIX w. i okresu międzywojennego, sierpeckie kościoły, miejsca pamięci narodowej, współczesne obiekty użyteczności publicznej, domy i bloki mieszkalne, placówki oświatowe, obiekty sportowe, skansen, parki i skwery, rzekę Sierpienicę.

Rozdział 2 – „Sierpc wczoraj i dziś” – z wprowadzeniem T. Krukowskiego pokazuje znane w mieście budynki i ulice na archiwalnych fotografiach sprzed lat i współcześnie. Na starych zdjęciach często widnieją drewniane domy, których już nie ma i pamiętają je tylko najstarsi mieszkańcy miasta. Fotografie archiwalne pochodzą ze zbiorów Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Z. Nałkowskiej i Pracowni Dokumentacji Dziejów Miasta Sierpca.

Rozdział 3 – „Inny Sierpc” – ze wstępem T. Krukowskiego prezentuje zabytkowe obiekty Sierpca: drewniane domy, dworzec kolejowy i parowozownię, Jeziórka wczoraj i dziś. Rozdział 4 ze słowem wprowadzającym Stanisława Majchrzaka – zgodnie z tytułem – przedstawia ważniejsze inwestycje samorządowego Sierpca

w latach 1990–2010. Są to: zmodernizowana oczyszczalnia ścieków, rozbudowane i unowocześnione placówki oświatowe i towarzyszące im obiekty sportowe. Na końcu album zawiera – sporządzony przez M. Wiśniewską – wykaz publikacji zwartych o Sierpcu oraz autorstwa sierpczan.

Trzeba przyznać, że album sprawia bardzo pozytywne wrażenie. Praktycznie pokazuje wszystko to, co jest w mieście najważniejsze: zabytki, parki, ciekawsze budynki i zaułki, skansen, pomniki i obeliski. Każde zdjęcie opatrzone jest dwujęzycznym podpisem. Często są to rozbudowane informacje historyczne o dawnym przeznaczeniu budynku i jego mieszkańcach. Zdarzają się też interesujące ciekawostki, jak te o materialnych pozostałościach po okupacji niemieckiej, Otóż, w domu kultury w czasie remontu, na ścianie natrafiono na ślady swastyki oraz wielką sentencję z A. Hitlera. W zbudowanych

przez Niemców domach do dzisiaj są piwnice z ciężkimi żelaznymi drzwiami do pomieszczeń, które miały służyć jako schrony. Absolutną rewelacją jest odkrycie pozostałości po czasach hitlerowskich na balkonowej barierce Sądu Rejonowego, w czasach okupacji – siedziby landratury. Do dzisiaj jest tam wykonana z żelaznych prętów hitlerowska „gapa”, tyle, że pozabawiona głowy i swastyki w ogonie.

Album w bardzo ciekawy sposób przybliży miasto i pokazuje, jak się zmieniało na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci. Autorom udało się zamieścić chyba prawie wszystkie najważniejsze obiekty w mieście, część – na dawnych zdjęciach i współcześnie, co pozwala na ciekawe porównania. Fotografie wykonane przez 14 sierpeckich fotografów są nienaganne technicznie i kompozycyjnie.

Choć album wydaje się perfekcyjny, pozostawia pewien niedosyt. Pokazuje miasto bez ludzi, szkoły bez uczniów, kościoły bez wiernych, ulice bez mieszkańców. Tylko na nielicznych zdjęciach są ludzie, co od razu je ociepla i ożywia. Przepisy o ochronie wizerunku są dość rygorystyczne, należało więc zaangażować choćby rodzinę. Niektóre obiekty się powtarzają, choć w różnych sekwencjach. Zabrakło natomiast choćby kilku zabytkowych nagrobków z cmentarza.

Wydaje się, że temat nie został wyeksploatowany. Można było np. dodać rozdział – Sierpiec filmowy – i zaprezentować zdjęcia z filmów, wykorzystujących sierpeckie plenery: skansen w „Panu Tadeuszu” i „Ogniem i mieczem”, czy dworzec kolejowy i ul. Benedyktyńską w „Generale „Nilu”. Jest tylko zdjęcie parowozu z czerwoną gwiazdą i ogólną informacją o kręceniu filmów.

Można było dodać też rozdział – „Wydarzenia” – pokazujący obchody ważnych świąt państwowych i kościelnych. Byłyby to 3 Maja i 11 Listopada w okresie międzywojennym, 1 Maja i 22 Lipca w czasach PRL-u, znowu – 3 Maja i 11 Listopada po 1989 r., procesje Bożego Ciała, odpust 15 sierpnia, pogrzeby ks. Wacława Abramczyka, ks. Bronisława Gostomskiego, czy festiwale folklorystyczne. Włączenie takich rozdziałów miałyby spore znaczenie dla promocji miasta i uatrakcyjniłoby album. Skoro Urząd Miasta sfinansował album, należało tę okazję wykorzystać maksymalnie, bo następna może się zdarzyć nieprędko. Chyba, że uda się doprowadzić do drugiego wydania, uzupełnionego o nowe wątki.

W albumie zdarzają się też drobne potknięcia. Do tekstu M. Staniszewskiej syntetyzującego historię miasta trudno mieć większe zastrzeżenia. Zmieścić kilkusetletnie dzieje miasta na dwóch stronach jest nie lada sztuką. Zostało nie-

co miejsca, aby dodać choćby po jednym zdaniu o aktywności sierpczan z Polskiej Organizacji Wojskowej w listopadzie 1918 r. i o tym, że w sierpniu 1920 r. miasto na tydzień zajęły oddziały bolszewickie.

Dyskusyjne jest określenie „wyzwolenie”, dotyczące stycznia 1945 r. W literaturze historycznej wychodzi ono z użycia na rzecz np. zajęcia przez oddziały sowieckie. Najbardziej niefortunne jest określenie czasów po 1945 r.: „*Wtedy rozpoczęła się dla miasta nowa era rozwoju*”. To coś nowego, bo jak dotychczas nową erę liczy się od narodzin Chrystusa. Dodatkowo – ta „nowa era” trwała zaledwie 45 lat. Wystarczyłoby napisać – rozdział lub etap. Era – na określenie czasów powojennych – jest ewidentną przesadą. Są to oczywiście detale, które nie wszyscy zauważą.

Podobnie nie wszyscy wychwycą błędy przy opisie pomnika katyńskiego (s. 46), który – jak czytamy – „*Upamiętnia sierpczan poległych w sowieckich obozach: Katyniu, Starobielsku i Ostaszkowie*”. Nic się nie zgadza. Jedno zdanie, a kilka błędów. Katyń nie był obozem, a w Starobielsku i Ostaszkowie, które obozami były, jeńcy nie byli mordowani, lecz jedynie więzieni. Jeńcy byli trzymani w trzech obozach: Kozielsku, Starobielsku i Ostaszkowie. Ich nazwy i nazwiska sierpczan tam więzionych występują na tablicach na obelisku. Natomiast jeńcy byli mordowani z reguły w siedzibach NKWD i zakopywani w innych miejscach: jeńcy z Kozielska – zamordowani i zakopani w Katyniu, ze Starobielska zostali zamordowani w Charkowie i zakopani w podmiejskim lesie Piatichatki, z Ostaszkowa – zamordowani w Twerze (Kalininie) i zakopani w Miednoje.

Inną kwestią jest, że autorzy koncepcji pomnika nie wykorzystali okazji do wyedukowania mieszkańców Sierpca i na pomniku widnieje nazwa tylko jednego miejsca zbrodni, czyli Katynia. Można by nad każdą tablicą z nazwą obozu i nazwiskami sierpczan tam więzionych, umieścić nazwę miejsca rozstrzelania. Być może wtedy nie byłoby pomyłek. Ale tymczasem konieczne jest sprawdzanie faktów.

W zamieszczonym na końcu wykazie publikacji, dotyczących Sierpca można było zrezygnować z książek sierpczan na tematy nie związane z Sierpcem. Na pewno nie ma tam wszystkich (choćby niżej podpisanego), a do zestawienia zupełnie nie pasują i są niepotrzebne.

Podsumowując – album prezentuje się wspólnie i ogląda się go z wielką przyjemnością. Dla sierpczan jest to sympatyczny obraz miasta, utrwalony obiektywem aparatu fotograficznego, pobudzający do refleksji nad zmianami wyglądu miasta. Dla innych, do których trafi album – miłą pamiątką z mało znanego miasta na pół-

nocno–zachodnich krańcach Mazowsza. A dla wszystkich może to być odkrycie, że nawet tak niepozorne miasto ma zabytki warte uwagi i swój klimat, coraz rzadziej obecny w mazowieckich miasteczkach.

Podziękowania należą się wszystkim zaangażowanym w powstanie albumu. Jednak głównymi autorami sukcesu jest 14 sierpeckich fotografów, których trudno w tym miejscu wymienić. To dzięki ich pracy, pasji w dokumentowaniu zmian przestrzeni publicznej, sierpeckich zabytków, ulic, parków, malowniczych miejsc

nad Sierpienicą i w skansenie mógł powstać ten album. Oglądając zamieszczone w albumie fotografie wielu sierpczan może być zaskoczonych i dumnych, jak atrakcyjnie wygląda ich miasto, utrwalone w kadrze aparatu fotograficznego. Sierpeccy fotografowie nawet z najbardziej zaniedbanego budynku potrafili wydobyć piękno, którego nie dostrzegamy na co dzień. Teraz czas na podobne wydawnictwo powiatu sierpeckiego. Może starostwo i Rada Powiatu podjęłyby analogiczną inicjatywę?

Grzegorz Gołębiewski

PROFESOR JANUSZ ZIELIŃSKI ODZNACZONY PRZEZ PREZYDENTA RP

W dniu 8 kwietnia 2011 r. członek Towarzystwa Naukowego Płockiego prof. dr hab. inż. Janusz Zieliński został odznaczony przez Prezydenta RP Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski za wybitne osiągnięcia na rzecz nauki, wynalazczości i innowacyjności. Uroczystość miała miejsce w Pałacu Prezydenckim. Ten zaszczytny order prof. Janusz Zieliński otrzymał za całokształt pracy naukowej i związanej z Jego pracą działalnością wynalazczą i innowacyjną. Całą swoją karierę studencką i naukową prof. Janusz Zieliński zrealizował w Politechnice Warszawskiej w Płocku. Warto zatem ukazać Jego sylwetkę naukową i osiągnięcia.

Prof. dr hab. inż. Janusz Zieliński jest absolwentem kierunku chemia (obecnie technologia chemiczna) Filii Politechniki Warszawskiej w Płocku, gdzie w 1976 r. uzyskał tytuł zawodowy inżyniera chemika a w 1977 r. magistra inżyniera chemika. Od ukończenia studiów do chwili obecnej, jest pracownikiem naukowo-dydaktycznym Politechniki Warszawskiej. Wszystkie szczeble kariery akademickiej, od stanowiska specjalisty do profesora zwyczajnego, przeszedł pracując w Politechnice Warszawskiej w Płocku (dawnej Filii PW obecnie Szkoła Nauk Technicznych i Społecznych PW). Stopień doktora nauk technicznych uzyskał w 1983 r., stopień doktora habilitowanego w 1993 r., a tytuł profesora w 2001 r. W 2005 roku został mianowany na stanowisko profesora zwyczajnego w Politechnice Warszawskiej. Prof. Janusz Zieliński jest uznanym w kraju i za granicą specjalistą w zakresie modyfikacji właściwości i zastosowania ciężkich frakcji pochodzących z przerobu ropy naftowej i węgla kamiennego, kompozycji bitumiczno-polimerowych, polimerów termoplastycznych oraz płynów chłodzących. Ponadto zajmuje się problematyką unieszkodliwiania i utylizacji odpadów przemysłowych. O uznaniu naukowej i społecznej pozycji Profesora świadczy fakt jego wyboru na dwie kolejne kadencje (od 1995 do 2003 r.) na Przewodniczącego Rady Naukowej Ośrodka Badawczo-Rozwojowego Przemysłu Rafineryjnego w Płocku, a także przewodniczenie licznym sesjom na konferencjach naukowych w kraju i zagranicą, aktywne członkostwo w komitetach naukowych wielu międzynarodowych i krajowych sympozjów i konferencji, a także w polskich, amerykańskich i niemieckich towarzy-

stwach naukowych chemicznych. Od 1999 r. jest członkiem Towarzystwa Naukowego Płockiego a od 2007 r. członkiem Rady Naukowej kwartalnika TNP „Notatki Płockie”. Jest także członkiem rad programowych specjalistycznych czasopism jak „Polimery”, „Przemysł Chemiczny”, oraz komitetów sterujących w projektach celowych rządowych i konsorcjach badawczych.

Prof. Janusz Zieliński ma obszerny i znaczący dorobek naukowy, na który łącznie składa się autorstwo i współautorstwo w 479 opracowaniach, w tym: 6 monografiach, 2 skryptach, 126 publikacjach, 209 referatach i komunikatach na konferencjach międzynarodowych i krajowych, 19 patentach, 110 opracowaniach naukowo-badawczych, 7 wdrożeniach przemysłowych oraz ponad 70 recenzji: wydawniczych książek, publikacji, prac naukowych.

Na szczególne podkreślenie zasługuje działalność innowacyjno-wdrożeniowo-wynalazcza Profesora, za którą uzyskał liczne wyróżnienia, medale i odznaki. Za wybitne zasługi dla światowej wynalazczości w 2004 r. został uhonorowany Krzyżem Oficerskim „Merite de L`Invention” przez Króla Belgii, a 8 kwietnia 2011 r. w Pałacu Prezydenckim odebrał Krzyż Kawalerski Od-

rodzenia Polski za wybitne osiągnięcia na rzecz nauki, wynalazczości i innowacyjności. Ponadto za propagowanie tej działalności m.in. na Mazowszu został uhonorowany w 2005 r. przez Marszałka Województwa, dyplomem za „Zasługi na rzecz Województwa Mazowieckiego”. Jest również członkiem Komitetu Monitorującego Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego z ramienia środowiska akademicko-naukowego (2007–2013).

W ramach Stowarzyszenia Polskich Wynalazców i Racjonalizatorów pełnił i pełni szereg funkcji, tj. wiceprezesa, członka Krajowej Rady Stowarzyszenia, rzeczoznawcy.

Spośród licznych patentów profesora na szczególne wyróżnienie zasługuje problematyka płynów chłodzących. Opracowane wraz z zespołem płyny Petrygo Q i Qal, wdrożone do produkcji w PKN Orlen S.A., uzyskały wiele medali i nagród na wystawach światowych i krajowych – Warszawa, Poznań, Lwów, Genewa, Kijów, Bruksela.

Jest twórcą interdyscyplinarnej szkoły badawczej zajmującej się problematyką bezpiecznych i nowoczesnych materiałów kompozytowych opartych na układach bitum–polimer.

Od początku swej pracy na Politechnice Warszawskiej prowadzi różne wykłady, ćwiczenia, seminaria i projekty z dziedzin technologii chemicznej i był promotorem ponad 80 prac dyplomowych inżynierskich i magisterskich. Wyróżniony za działalność naukową i badawczą 18 nagrodami Rektora Politechniki Warszawskiej. Pełnił i pełni wiele funkcji w Politechnice Warszawskiej. Był wybierany dwukrotnie prorektorem Politechniki Warszawskiej ds. Szkoły Nauk Technicznych i Społecznych w Płocku i jednocześnie dziekanem Wydziału Budownictwa, Mechaniki i Petrochemii (w latach 1999–2005). W okresie pełnienia tych funkcji w znaczącym stop-

niu przyczynił się do dynamicznego rozwoju wielu obszarów funkcjonowania Szkoły, w tym w zakresie: zmian organizacyjnych obejmujących przekształcenia strukturalne Instytutów i Zakładów Wydziału, wprowadzenia nowego systemu studiów elastycznych i punktowych na Wydziale i w Kolegium Nauk Ekonomicznych i Społecznych, znaczącego wzrostu liczby studentów w Szkole, uruchomienia nowych form i studiów w ramach kształcenia ustawicznego, systematycznego zwiększania dorobku publikatorskiego Wydziału oraz kategorii naukowej w KBN (uzyskano I kategorię), podpisania wielu umów o współpracy naukowo–badawczej z instytucjami krajowymi i zagranicznymi, uruchomienia procesu uzyskania przez Wydział kolejnych uprawnień do nadawania stopnia doktora nauk technicznych z technologii chemicznej oraz doktora habilitowanego z budowy i eksploatacji maszyn. Prof. Janusz Zieliński podjął szerokie działania inwestycyjno–remontowe, m.in. uruchamiając budowę auli, sal seminaryjnych i laboratoryjnych oraz kompleksową modernizację domu studenta i hali sportowej. Z jego inicjatywy uruchomiono program stażów i praktyk studenckich w przemyśle. Zaangażowanie prof. Janusza Zielińskiego w proces rozwoju Szkoły umożliwiło sfinalizowanie szeregu inicjatyw o znaczeniu ogólnomiejskim. Jest inicjatorem porozumień o współpracy, m.in. z Urzędem Miasta, PKN Orlen S.A., Basell Orlen Polyolefins, Parkiem Przemysłowo–Technologicznym i innymi instytucjami.

Jest nieprzerwanie członkiem Senatu PW od 1999 r. a ponadto obecnie członkiem Uczelnianej Rady Nauki, Rady Programowej Rozwoju Uczelni, Kapituły Medalu Młodego Uczzonego, kilku komisji Senackich i Rektorskich i kierownikiem Zakładu Tworzyw Sztucznych.

Mariusz Portalski

BIBLIOGRAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO za okres 1 IV – 30 VI 2010 r.

I. DZIAŁ OGÓLNY

Bibliografie

1. **Bibliografia Mazowska Płockiego za okres 1 IV – 30 VI 2009 r.** oprac. Małgorzata Bielał, Elżbieta Dobroń, Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska. // Notatki Płockie. – 2010, nr 2/223, s. 59–72

Czasopisma ukazujące się na terenie regionu

2. **Aktualności Teatru Płockiego** / red. M[arek] M[okrowiecki], Leszek Skierski. – 2010, [R. 3], nr 2, 3. – Płock: Teatr Dramatyczny im. Jerzego Szaniawskiego, 2010. – Niereg.
3. **Auto-Kurier-Giełdowy** – 2010, [R. 10], nr 7(327)–12(332). – Płock: Art. Studio, 2010. – Dwutyg.
4. **Bibliotekarz Płocki**: biuletyn informacyjno-metodyczny / red. zespół. – 2010, [R. 16], nr 1. – Płock: Książnica Płocka im. Wł. Broniewskiego, 2010. – Półroc. – ISBN 1234-1215
5. **Biuletyn Akcji Katolickiej Diecezji Płockiej**: wydany z okazji III Płockiego Maratonu Biblijnego / [zespół red. biuletynu: ks. Piotr Marzec, Danuta Janicka, Barbara Wątkowska]. – 2010, nr 1. – Płock: AKDP, 2010. – Niereg.
6. **Biuletyn Gminy Bulkowo** / red. zespół. – 2010 nr 4–6. – Worowice: Gminne Centrum Informacji w Bulkowie, 2010. – Niereg.
7. **Biuletyn**: kwartalnik Okręgowej Izby Lekarskiej w Płocku / red. nac. Joanna Sokółowska. – 2010, [R. 20], nr 2(106). – Płock: OIL, 2010. – Kwart. – ISSN 1509-0051
8. **Biuletyn Muzealny**: kwartalnik Muzeum Mazowieckiego w Płocku / red. nac. Leonard Sobieraj. – 2010, [R. 6], nr 1/18. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2010. – Kwart. – ISSN 1734-6935
9. **Biuletyn Statystyczny Województwa Mazowieckiego** / Urząd Statystyczny w Warszawie; pod kierunkiem: Agnieszki Ajdyn, Grzegorza Stępnia. – 2010, nr 1(2010). – Warszawa: US, 2010 – Kwart. – ISSN 1508-1389
Statistical Bulletin of Mazowieckie Voivodship
10. **Echo Gąbina**: kwartalnik miasta i gminy Gąbin / red. zespół. – 2010, nr 2–3. – Gąbin: UMiG, 2010. Kwart.
11. **Edukacja Otwarta** / Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica; [red. nac. Anna Frąckowiak]. – 2010, [R. 10], nr 1. – Płock: SWPW, 2010. – Półroc. – ISSN 1642-5227
12. **Express Płocki** / red. nac. Rafał Wereszczaka. – 2010, nr 14–26. – Płock: Milenium Media, 2010. – Tyg. – ISSN 2080-3850
13. **Express Sochaczewski** / red. nac. Jerzy Szostak. – 2010, nr 14–26. – Sochaczew: Milenium Media, 2010. – Tyg. – ISSN 1643-532X
14. **Express Tumski** / red. zespół. – 2010, R. 1, nr 1–3. – Płock: Stowarzyszenie Przyjaciół Muzeum Mazowieckiego, 2010. – Wyd. z okazji Jarmarku Tumskiego.
15. **Extra Płock** / red. nac. Michał Chorzewski. – 2010, nr 25–29. – Płock: Milenium Media, 2010. – Niereg. – ISSN 2080-7635
16. **FanFary: Czasopismo Parafii św. Bartłomieja w Płocku** / Red. zespół, opiekun ks. Janusz Zakrzewski. – 2010, [R. 6], nr 1(31), 2(32), przewodnik parafialny 2010. – Płock: Parafia św. Bartłomieja, 2010. – Niereg.
17. **Fundusze Europejskie dla Mazowsza**: Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007–2013 / red. Eliza Iwańska, Anna Karpieńska, Krzysztof Miszewski, Ilona Soja-Kozłowska. – 2010, [R. 1], nr 1. – Warszawa: Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych, 2010. – Mies. – ISSN 2082-3436
18. **Gazeta Niedzieli Sannickiej** / red. zespół. – Sanniki: Wójt i Rada Gminy, Gminny Ośrodek Kultury, Towarzystwo Wspierania Rozwoju Ziemi Sannickiej, Koło Towarzystwa im. Frydryka Chopina, 2010.
- Nr 42 Gazety Niedzieli Sannickiej ukazał się jako dodatek do Wiadomości Sannickich 2010, czerwiec.
19. **Gazeta Wyborcza** / red. nac. Adam Michnik. – 2010, nr 77–150. – Warszawa: Agora SA, 2010. – Dz. – ISSN 0860-908X
Zawiera dod. „Gazeta Wyborcza Płock”; red. nac. Arkadiusz Adamkowski.
20. **Gazetka Akowska**: pismo Związku Żołnierzy Armii Krajowej „Mazowsze” w Płocku / red. Lesław Wojno, Zenon Kluczyński. – 2010, [R. 10], nr 4(104)–6(106). – Płock: Związek Żołnierzy AK „Mazowsze”, 2010. – Mies.
21. **Głos Słupna**: Gminny Biuletyn Informacyjny / red. Emilia Adamkowska. – 2010, nr 19 (kwiecień). – Słupno: UG, 2010. Kwart.
22. **Gościniec Sztuki: magazyn artystyczno-literacki** / red. nac. Andrzej Dorobek. – Nr 1/14, R. 13 (2010). – Płock: Płocki Ośrodek Kultury i Sztuki, 2010. – Rocz. – ISSN 1505-5299
23. **Gość Niedzielny: tygodnik katolicki** / red. nac. ks. Marek Gancarczyk. – 2010, R.87, nr 13–25. – Katowice: Wydawnictwo Kurii Metropolitalnej w Katowicach, 2010. – Tyg. – ISSN 0137-7604
Zawiera dod. „Gość Płocki”.
24. **Humanizacja Pracy** / Fundacja Humanizacja Pracy, Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku; [red. nac. Danuta Walczak-Duraj]. – 2010, nr 1–2(253–254), 3(255). – [S.l.]: FHP; Płock: SWPW, 2010. – Dwumies. – ISSN 1643-7446
25. **Kontakt**: Biuletyn Informacyjny Burmistrza i Rady Miejskiej w Drobinie / red. nac. Sławomir Wiśniewski. – 2010, nr 76(kwiecień)–77 (czerwiec). – Drobin: UMiG, 2010. Kwart.
26. **Kronika Mazowiecka**: Pismo Samorządu Województwa / red. nac. Magdalena Lewandowska. – 2010, R. 8, nr 4(86)–6(88). – Warszawa: Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, 2010. – Mies. – ISSN 1730-749X
27. **Kurier Sierpecki** / red. nac. Szymon Wyróstek [od nr 25 red. nac. Klaudiusz Kwieciński]. – 2010, nr 13–26. – Sierpc: Mazowiecka Agencja Prasowa, Klaudiusz Kwieciński 2010. – Tyg. – ISSN 2080-1556.
28. **Lokalna Gazeta Kutna i Regionu**: plus Łęczycza, Gostynin / red. nac. Patryk Ślęzak. – 2010, nr 47-59. – Kutno: „IMEDIA”, 2010. – Tyg. – ISSN 2080-2269.
29. **M jak Miszewko** / red. zespół. – 2010, nr 4(42)–6(44). – Miszewko Strzałkowskie: Parafia św. Mikołaja, 2010. – Mies.
30. **Małachowiak**: Biuletyn Towarzystwa Wychowanków, Wychowawców i Przyjaciół Gimnazjum i Liceum im. Marszałka Stanisława Małachowskiego w Płocku / red. Kolegium. – 2010, [R. 4], czerwiec. – Płock: TWWiPGiLMSM, 2010. – Rocz. – ISBN 978-83-62201-01-3
31. **Mazowsze**: Studia Regionalne / red. nac. Zbigniew Strzelecki. – 2010, nr 5. – Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, 2010. – Niereg. – ISSN 1689-4774
32. **Meritum**: Mazowiecki Kwartalnik Edukacyjny / red. nac. Janina Ziętek. – [R.5](2010), nr 2(17). – Warszawa: Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli; Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów, 2010. – Kwart. – ISSN 1896-2521
33. **Miasto Płock i okolice**: bezpłatne pismo informacyjno-promocyjne / red. nac. Tomasz Krajewski. – 2010, [R. 4], nr 18–20. – Płock: Wydawnictwo TOM-PRESS, 2010. – Mies.
34. **Miesięcznik Pasterski Płocki**: organ urzędowy Diecezji Płockiej / red. ks. Dariusz Majewski. – 2010, R. 95(105), nr 4–6. – Płock: Kuria Diecezjalna Płocka, 2010. – Mies. – ISSN 0209-3642

- 35. Miesięcznik Politechniki Warszawskiej: Pismo Społeczności Akademickiej PW** / red. nac. Iwona Kolińska. – R.13(2010), nr 4(148)–6(150). – Warszawa: Politechnika Warszawska, 2010. – Mies. – ISSN 1640-8411
- 36. Na Szlaku Księżąt Mazowieckich** /red. Daniel Sukniewicz, Robert Sypek. – 2010, [R. 2], nr 1(marzec–kwiecień)–2(maj–czerwiec). – Warszawa: Wydawnictwo Polish Geographic; Wydawnictwo AiR, 2010. – Niereg. – ISBN 978-83-925516-5-2
- 37. Nafciarz:** oficjalna gazeta Wisły Płock / red. Jarosław Kudaj, Joanna Nycz–Kowalska. – 2010, [R. 4], nr 66–68. – Płock: Wisła Płock S.A., 2010. – Niereg.
- 38. Nasz Gostynin:** biuletyn miejski / red. nac. Barbara Konarska–Pabiniak. – 2010, nr 2–3. – Gostynin: Gmina Miasta Gostynina. Wydział Promocji Miasta, 2010. – Mies. – ISSN 2081-4364.
- 39. Nasz Płock:** bezpłatny magazyn mieszkańców Płocka i Mazowsza Płockiego / red. nac. Jan Bolesław Nycek. – 2010, [R. 7], nr 3/4, 5/6. – Płock: Wydawnictwo MAROW – Jan Bolesław Nycek, 2010. – Mies. – ISSN 1713-5484
- 40. Notatki Płockie:** kwartalnik Towarzystwa Naukowego Płockiego / [red. nac. Wiesław Koński]. – 2010, [R. 54], nr 2/223. – Płock: TNP, 2010. – Kwart. – ISSN 0029-398X
- 41. Orlen Ekspres:** magazyn wewnętrzny Polskiego Koncernu Naftowego ORLEN Spółka Akcyjna / red. nac. Renata Krawczyńska. – 2010, R. [11], nr 7–13. Płock: PKN ORLEN SA, 2010. – Dwutyg. – ISSN 1641-0629
- 42. Oświata Mazowiecka:** Biuletyn Informacyjny Kuratorium Oświaty w Warszawie / red. nac. Mariusz Dobijański. – 2010, [R. 2], nr 01(02), 02(03). – Warszawa: Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli; Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów; SPG Kreathornia, 2010. – Kwart. – ISSN 1896-2521
- 43. Per Contra:** pismo studentów Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku / red. nac. Magdalena Nagórka. – 2009/2010, nr 14–15(29-30). – Płock: SWPW, 2010. – Półrocz.
- 44. Płockie Studia Dydaktyczne** / Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku - Wydział Pedagogiczny; [red. nac. Józef Pólturzycki]. – T. 21 (2009). – Płock: SWPW, 2009. – Półrocz. – ISSN 1230-1760
- 45. Sierpecka Fara:** pismo Parafii p.w. Św. Wita, Modesta, Krescencji. Na prawach maszynopisu / red. zespół. – 2010, nr 4–6. – Sierpc: Parafia p.w. Św. Wita, Modesta, Krescencji, 2010. – Mies.
- 46. Sierpeckie Rozmaitości: gazeta–magazyn społeczny i historyczno–literacki** / red. nac. Ryszard Suty. – 2010, nr 2(80). – Sierpc: „Budexpol” Sp. z o.o. 2010. – Mies.
- 47. Słowo Gozdowa:** biuletyn Wójta i Rady Gminy / red. zespół. – 2010, drugi kwartał. – Gozdowo: Urząd Gminy, 2010. – Kwart.
- 48. Sygnały Płockie:** pismo Urzędu Miasta Płocka / red. nac. Alina Boczkowska. – 2010, [R. 16], nr 7–12. – Płock: UM, 2010. – Dwutyg. – ISSN 1425-5235
- 49. Twoja Nowa Gazeta:** miesięcznik publicystyczno–społeczny / red. Zespół. – 2010, [b.n.]. – Płock: PHU GLOBAL S.A., 2010. – Niereg.
- 50. Tygodnik Płocki** / red. nac. Tomasz Szatkowski. – 2010, [R. 38], nr 14–26. – Płock: Dziennikarsko–Wydawnicza Spółdzielnia Pracy „AKAPIT”, 2010. – Tyg. – ISSN 0208-6992
- 51. W Duchu i Prawdzie:** katolicka gazeta gostynińska / red. nac. Janina Przygocka. – 2010, nr 4–6. – Gostynin: Parafia św. Marcina, 2010. – Mies.
- 52. Wiadomości Sannickie:** gazeta samorządowa /red. Agnieszka Lewandowska. – 2010, 1(4). – Sanniki: Urząd Gminy, 2010. – Półrocz.
- 53. Wieś Mazowiecka:** Miesięcznik Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Warszawie / red nac. Ewa Gregorczyk. – [R. 12](2010), nr 4(123)–6(125). – Warszawa: Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego, 2010 – Mies. – ISSN 1507-4714
- 54. Wieści Gminne (Bielsk):** pismo Urzędu Gminy Bielsk. – 2010, nr 2(12)–3(13). – Bielsk: Urząd Gminy, 2010. – Niereg.
- 55. Wieści z Ziemi Sochaczewskiej:** Magazyn Informacyjny Starostwa Powiatowego w Sochaczewie / red. prow. Anna Syperek. – R. 3(2010), nr 4(21)–5(22). – Sochaczew: Starostwo Powiatowe, 2010. – Niereg. – ISSN 1898-9756
- 56. Wieści znad Wisły** /red. Ewa Smuk–Stratenwerth, Renata Maślanka. – 2010, nr 77 (kwiecień). – Grzybów: Stowarzyszenie „Ziarno”, 2010. – Niereg.
- 57. Zeszyty Jagiellońskie:** Pismo Uczniów, Nauczycieli i Przejaciół LO im. Króla Władysława Jagiełły w Płocku / opiekun zespołu Wiesław Kopeć. – 2010, [R. 10], nr 44, 45. – Płock: LO im. Wł. Jagiełły, 2010. – Niereg.
- 58. Zeszyty Naukowe** – Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku Filia w Wyszku. – Vol. 45. – Płock–Wyszków: SWPW, 2010. – ISBN 978-83-60662-36-6
- 59. Zeszyty Naukowe** – Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku Filia w Wyszku. – Vol. 46. – Płock–Wyszków: SWPW, 2010. – ISBN 978-83-60662-37-3
- 60. Znaj:** kwartalnik artystyczno–naukowy / red. nac. Krzysztof Bieńkowski. – Nr 6 (kwiecień–czerwiec). – Płock: Stowarzyszenie Autorów Polskich – Oddział w Płocku, 2010. – Kwart. – ISSN 1899-8976

Poszczególne okręgi i miejscowości Słubice (gmina)

— **SZYMAŃSKI**, Marcin.: Gmina Słubice = poz. 102

Pamiętniki. Wspomnienia

— **KOWALSKI**, Rafał.: Ta wiedza gniewała i ciążyła = poz. 81
— **TK.**: „Budowlanka” we wspomnieniach = poz. 231, 232

Biografie

— **BeeS.**: 14 prawdziwych bohaterów = poz. 112
61. GRZYBOWSKI, Michał Marian (1937–).: Duchowieństwo diecezji płockiej: wiek XIX. T. 2 / Michał Marian Grzybowski; [fot. Halina Płuciennik, Jan Waćkowski]. – Płock: Przedsiębiorstwo Produkcyjno–Handlowe „Drukarnia”, 2010. – 457 s., [6] k. tabl.: il.; 25 cm. – Bibliogr. s. 445 i przy biogramach. – ISBN 978-83-62081-09-7
— **GSZ.**: Mazowsze w żałobie = poz. 149
— **WOŹNIAK**, Hubert.: Zumbach, Stański – płoccy piloci = poz. 278

Achmatowicz, Iskander

62. ŁABARZEWSKI, Radosław.: Achmatowicze dla Rzeczypospolitej: 90. rocznica obrony Płocka / Radosław Łabarzewski, Bogusław Osiecki. // Sygnały Płockie. – 2010, nr 11 s. 13, il. Losy słynnej rodziny tatarskiej. Iskander Achmatowicz brał udział w obronie Płocka w 1920 r.

Babiński, Józef

63. Patron Szpitala Powiatowego w Sierpcu. // Słowo Gozdowa. – 2010, nr 2, s. 9–11, 13, 14, il. Doktor Józef Babiński.

Bógdał, Dariusz

— **MO.**: Z nieba śmieci wyglądają naprawdę pięknie = poz. 327
Broniewski, Władysław

— **DUMOWSKA**, Bogumiła.: Niech nas miłość ogromna potarga... = poz. 279
— **KONIUSZ**, Janusz.: Słowo o Władysławie Broniewskim = poz. 280
— **MOKROWIECKI**, Marek.: „...I znów jestem w Płocku” = poz. 308
— **SMASZCZ**, Waldemar: Ja po prostu chcę wrócić do Polski...

- = poz. 281
- 64. URBANKOWSKI**, Bohdan (1943–): Wielokrotnie podejrzany...: Stanisław Nawrocki (1947–2004) / Bohdan Urbanowski. // *Znaj.* – 2010, nr 6, s. 76–80
- **URBANKOWSKI**, Bohdan: (Moje) spotkania z Prawdziwym Poetą = poz. 282
- 65. ZALEWSKA-MIKULSKA**, Maria.: Śladami Władysława Broniewskiego. Spacer po Płocku / Maria Zalewska-Mikulska. // *Znaj.* – 2010, nr 6, s. 25–28
- **ŻULIŃSKI**, Leszek: Mój Broniewski = poz. 283
- Chopin, Fryderyk**
- **CZAPLIŃSKI**, Czesław: Śladami Chopina w Warszawie i na Mazowszu = poz. 314
- Chudzyński, Marian**
- **(lesz)**.: Dr Marian Chudzyński Honorowym Członkiem TNP = poz. 216
- Chyba, Zygmunt Stanisław**
- **ŁABARZEWSKI**, Radosław.: Katyńskie ślady = poz. 115
- Dąbrowska, Eugenia Julia**
- **DYLEWSKI**, Zenon.: Tajemnica śmierci Eugenii Dąbrowskiej siostry gen. Władysława Sikorskiego = poz. 113
- Gapiński, Wacław**
- 66. KOWALSKI**, Rafał.: Ks. Wacław Gapiński nie żyje: do końca na posterunku / Rafał Kowalski. // *Gazeta Wyborcza – Płock.* – 2010, nr 114, s. 1, 3, il.
- Gapiński, Wacław – (1932–2010) proboszcz parafii katedralnej w Płocku.
- Gołębiowski, Stanisław**
- **ŁABARZEWSKI**, Radosław.: Katyńskie ślady = poz. 115
- Gostomski, Bronisław (ks.)**
- 67. BEES**.: Na zawsze powrócił do Sierpca: pogrzeb ks. Bronisława Gostomskiego / BeeS. // *Tygodnik Płocki.* – 2010, nr 17, s. 13
- Katastrofa samolotu rządowego pod Smoleńskiem.
- Gruberski, Władysław**
- 68. WOŹNIAK**, Hubert.: Tej gapy z zielonym wieńcem zazdrości nam Europa / Hubert Woźniak. // *Gazeta Wyborcza – Płock.* – 2010, nr 84, s. 4–5, il. – (Z płockiego strychu.)
- Twórczość rzeźbiarska i medalierska płocczanina Władysława Gruberskiego.
- Guterman, Jakub**
- 69. KOWALSKI**, Rafał.: Płocczanin Jakub Guterman / Rafał Kowalski. // *Gazeta Wyborcza – Płock.* – 2010, nr 106, s. 1, 5, il. – (Z płockiego strychu.)
- 70. (LESZ)**.: Budujemy mosty pojednania: Jakub Guterman w TNP / (lesz). // *Tygodnik Płocki.* – 2010, nr 20, s. 9, il.
- Jankowski, Zenon**
- 71. WYROSTEK**, Szymon.: Wielki i zasłużony patriota: Sierpc: śp. Zenon Jankowski poznał znane osobistości, otrzymał wiele odznaczeń / Szymon Wyrostek. // *Kurier Sierpecki.* – 2010, nr 16, s. 7, il.
- Kamiński, Zygmunt (abp)**
- 72. (EG)**.: Czczył Boże Miłosierdzie: zmarł abp Zygmunt Kamiński (1933–2010) / (eg). // *Tygodnik Płocki.* – 2010, nr 19, s. 8, il.
- W diecezji płockiej w latach 1984–1999.
- Kiriuszyn, Aleksy**
- 73. KORGUL-WYSZATYCKA**, Iwona.: Aleksy Kiriuszyn. Artysta prawdziwy / Iwona Korgul-Wyszatycka. // *Gościńiec Sztuki.* – Nr 1/14 (2010), s. 133–137, il.
- **TARASIEWICZ**, Anita.: Aleksy Kiriuszyn i ikonostas = poz. 346
- Kopczyński, Jerzy i Maria**
- **KOPCZYŃSKI**, Jerzy.: Jedni z najlepszych = poz. 119
- Maciesza, Aleksander**
- 74. STOŁOSKA-FUZ**, Katarzyna.: Aleksander Maciesza: sylwetki / Katarzyna Stołoska-Fuz. // *Biuletyn Muzealny.* – 2010, nr 1/18, s. 11, il.
- Malewicz, Stanisław August**
- 75. OGRODNICZAK N.**: Uroczyste odsłonięcie tablicy poświęconej pamięci doktora Stanisława Malewicza. / N. Ogrodniczak, R. Suty. // *Sierpeckie Rozmaitości.* – 2010, nr 2, s. 30–31, il.
- Szpital Powiatowy im. Juliusza Babińskiego w Sierpcu.
- Marcinkowski, Roman (bp)**
- **RUTKOWSKA**, Jolanta.: Ćwierć wieku biskupiej posługi = poz. 344
- Maria Faustyna Kowalska, św.**
- 76. SKOWROŃSKA**, Małgorzata.: Indyjski film o Faustynie / Małgorzata Skowrońska, Rafał Kowalski. // *Gazeta Wyborcza – Płock.* – 2010, nr 100, s. 4, il.
- Michalski, Antoni**
- 77. SERAFIŃSKA**, Jurata Bogna.: Płock – Polska – Patriotyzm / Jurata Bogna Serafińska. // *Znaj.* – 2010, nr 6, s. 103–104, il.
- Michalski Antoni – pierwszy prezydent Płocka w niepodległej Polsce.
- Nawarra, Henryk**
- 78. M.**: Henryk Nawarra: wspomnienie / M. // *Gazeta Wyborcza – Płock.* – 2010, nr 103, s. 6, il.
- Henryk Nawarra – lekarz francuskiego pochodzenia z Gąbina.
- Olewnik, Krzysztof**
- 79. SOCHA**, Robert.: Nie chodziło o okup: kulisy porwania Krzysztofa Olewnika / Robert Socha. – Warszawa: Wydawnictwo Nowy Świat, 2010. – 222, [2] s.; 20 cm. – ISBN 978-83-7386-399-6
- Piniarowicz (rodzina)**
- 80. GAŚSIOROWSKI**, Paweł Bogdan.: Piniarowiczowie: opowieści genealogiczne / Paweł Bogdan Gąsiorowski. // *Sierpeckie Rozmaitości.* – 2010, nr 2, s. 36–38, il.
- Historia sierpeckiej rodziny.
- Proniewski, Marian**
- 81. KOWALSKI**, Rafał.: Ta wiedza gniewała i ciążyła / Rafał Kowalski. // *Gazeta Wyborcza–Płock.* – 2010, nr 90, s. 5, il.
- Wspomnienia Mariana Proniewskiego z Proboszczewic o losie jego rodziny w czasie II wojny i o fotoreportażu z Katynia w czasopiśmie niemieckim „Signal” z 1943 r.
- Skierkowski, Władysław (ks.)**
- 82. (LESZ)**.: Koncert w hołdzie ks. Skierkowskiemu: druga odsłona Płockich Dni Muzyki Chóralnej / (lesz). // *Tygodnik Płocki.* – 2010, nr 21, s. 8, il.
- Szmelczyński, Jerzy**
- **KOCZNUR**, Agnieszka.: Ocalić pamięć = poz. 114
- Walczak, Marek**
- **WALCZAK**, Marek.: Lubię krwiste postacie = poz. 310

II. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

Hydrologia. Meteorologia

- 83. AD**.: Zniszczone drogi, mosty / AD. // *Gazeta Wyborcza – Płock.* – 2010, nr 150, s. 3, il.
- Powódź w powiecie płockim – podsumowanie w liczbach.
- 84. DANIELUK**, Jacek.: Świniairy uratowały Włocławek?: powódź: poszkodowanych pod Płockiem jest kilka tysięcy ludzi / Jacek Danieluk. // *Tygodnik Płocki.* – 2010, nr 21, s. 1, 4, il.
- 85. DANIELUK**, Małgorzata.: Heroiczna walka z żywiołem / Małgorzata Danieluk. // *Sygnaty Płockie.* – 2010, nr 11, s. 1, 3, il.
- Walka o utrzymanie wałów przeciwpowodziowych w Płocku.
- 86. (EG)**.: Kościół w Troszynie pod wodą: powódź nie oszczędziła zabytku / (eg). // *Tygodnik Płocki.* – 2010, nr 22, s. 4, il.
- 87. (M.D.)**.: Nie daliśmy się!: walka z żywiołem / (m.d., ab). // *Sygnaty Płockie.* – 2010, nr 12, s. 4–5, il.
- Powódź w 2010 r.
- 88. ORŁOWSKA**, Milena.: Utopione pieniądze / Milena Orłowska. // *Gazeta Wyborcza – Płock.* – 2010, nr 125, s. 1
- Straty popowodziowe w gminach Gąbin i Słubice.

89. Sytuacja powodziowa w powiecie płockim: konferencja prasowa Starosty Płockiego Michała Boszko. // Miasto Płock i Okolice. – 2010, nr 19, s. 3, il.

90. ŚMIGIELSKI, Marcin.: Krajobraz po powodzi: próbując wracać do zalanych domów / Marcin Śmigielski. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 26, s. 18, il.

Mieszkańcy gmin: Gąbin i Słubice (pow. Płock)

— **ŚMIGIELSKI, Marcin.:** Powiat płocki w walce z żywiołem = poz. 189

Roślinność. Zwierzęta

91. LENART, Witold.: [Ptaki Ziemi Płockiej – recenzja] / Witold Lenart. // Notatki Płockie. – 2010, nr 2/223, s. 57–58, il.

Zawiera rec. książki: Ptaki Ziemi Płockiej / Bogdan Kaźmierczak, Krzysztof Olejnicki, Norbert Gajewski. – Płock, 2009.

92. MŚ.: Parki odzyskują blask: w Nowym Duninowie i Sochaczewce / mś. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 18, s. 16, il.
Zabytkowy zespół pałacowo-parkowy w Nowym Duninowie.

Ochrona środowiska. Ekologia

— **KRAWCZYŃSKA, Renata.:** Jesteśmy blisko środowiska = poz. 125

— **M.D.:** Raport o środowisku = poz. 187

— **Podsumowanie działań ochrony środowiska** = poz. 129

93. Stan środowiska w województwie mazowieckim w 2009 roku / [oprac. pod kier. Adama Ludwikowskiego]; Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie. – Warszawa: WIOŚ. Inspekcja Ochrony Środowiska, 2010. – 48 s.: il. (gł. kolor.), fot., mapki, rys., wykry.; 29 cm.

94. STANUSZKIEWICZ-CEGŁOWSKA, Blanka.: Złot matych ornitologów: wielki finał akcji Tygodnika Płockiego i Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej / Blanka Stanuszkiewicz-Cegłowska. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 19, s. 11, il.

Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy nr 2 w Płocku: 9. impreza z cyklu „Zostań przyjacielem ptaków”.

95. SZANSER, Mariusz.: Na ratunek miastu / Mariusz Szanser. // Express Płocki. – 2010, nr 22, s. 6

Główne zagrożenia ekologiczne Płocka.

Geografia. Krajoznawstwo. Turystyka

— **BeeS.:** Podróż za jeden slajd = poz. 245

96. BĘDZIKOWSKA, Ludmiła.: Agroturystyka w powiecie płockim / Ludmiła Będzikowska. // Notatki Płockie. – 2010, nr 2/23, s. 51–56, il. – Streszcz. w jęz. ang.

97. KUNICKI, Kazimierz.: Mazowsze: przewodnik / Kazimierz Kunicki, Tomasz Ławecki, Liliana Olchowiak-Adamowska [!]. – Olszanica: Wydawnictwo Bosh, cop. 2010. – 369, [3] s.: il. kolor.; 23 cm. – U góry okł.: Informacje praktyczne, [...], ponad 330 barwnych zdjęć. – Indeks. - ISBN 978-83-7576-099-6

IV. HISTORIA

Nauki pomocnicze: numizmatyka

98. Gostyniński dukat / Urząd Miasta Gostynina. // Lokalna Gazeta Kutna i Regionu. – 2010, nr 51, s. 6, il.

Dukat upamiętniający księcia Siemowita Mazowieckiego IV.

— **WOŹNIAK, Hubert.:** Tej gapy z zielonym wieńcem zazdrości-ta nam Europa = poz. 68

Historia–opracowania ogólne. Historiografia Mazowska

— **Dzieje Mazowsza** = poz. 110

— **Mazowsze w procesach integracyjnych i dezintegracyjnych w Rzeczypospolitej XVI-XVII wieku** = poz. 106

Płock

99. GROCHOWSKA, Krystyna.: Władze gubernialnego miasta Płocka w latach 1866–1914 (4)–(9): z zasobów płockiego archiwum / Krystyna Grochowska. // Sygnały Płockie. – 2010, nr 7, s. 12; nr 8, s. 14; nr 9, s. 16; nr 10, s. 12, il.; nr 11, s. 12, il.; nr 12, s. 14, il.

— **KOWALSKI, Rafał.:** Płocczanin Jakub Guterman = poz. 69

— **ŁABARZEWSKI, Radosław.:** Achmatowicze dla Rzeczypospolitej = poz. 62

— **PAPIEROWSKI, Andrzej Jerzy.:** Polska Partia Socjalistyczna w Płocku w czasie I wojny światowej = poz. 109

— **SERAFIŃSKA, Jurata Bogna.:** Płock – Polska – Patriotyzm = poz. 77

Sierpc

100. NAWROCKA-NOWAK, Danuta.: Sierpc przed wiekami – głód / Danuta Nawrocka-Nowak. // Sierpeckie Rozmaitości. – 2010, nr 2, s. 22–23, il.

101. NAWROCKA-NOWAK, Danuta.: Sierpc przed wiekami – morowe powietrze / Danuta Nawrocka-Nowak. // Sierpeckie Rozmaitości. – 2010, nr 1, s. 24–25, il.
Sierpc w okresie zarazy w XV wieku.

Słubice (gmina)

102. SZYMAŃSKI, Marcin.: Gmina Słubice: zarys monograficzny / Marcin Szymański; [red. Jan Bolesław Nyecek; fot. Tomasz J. Gałgźka i in.]. – Płock: Atu Press, 2010. – 343, [1] s., [16] tabl.: il. [w tym kolor.]; 24 cm. – ISBN 978-83-88387-23-4

Wyszogród

103. HIŃC, Waldemar.: Wyszogród: smuga pamięci / Waldemar Hińc. – Pułtusk: Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora, 2010. – 243, [1] s.: fot.; 24 cm. – ISBN 978-83-7549-096-1

Opracowania według okresów Historia do 1795 r.

104. JOL.: Kopiec w Żochowie: na pamiątkę pobytu króla Władysława Jagiełły / Jol. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 26, s. 6, il.
Bitwa 1410 r. pod Grunwaldem

105. MALECZYŃSKI, Karol (1897–1968).: Bolesław III Krzywousty / Karol Maleczyński. – Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, cop. 2010. – 457, [6] s.; 21 cm. – (Władcy Polscy) – Na s. red. i okł. błędny zapis SBN. – Na podstawie wyd.: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo, Wrocław 1975. – Bibliogr. s. 415–[444]. Indeks. – ISBN 978-83-242-1235-4

106. Mazowsze w procesach integracyjnych i dezintegracyjnych w Rzeczypospolitej XVI-XVII wieku: studia i szkice / pod red. Jana Dzięgielewskiego. – Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, 2010. – 246, [1] s.: il.; 21 cm. – Bibliogr. s. 233–[247]. – ISBN 978-83-7545-174-0

Historia 1795–1918 r.

— **BARAŃSKI, Józef:** Szkolnictwo elementarne na Mazowszu Północnym w latach 1815–1864 = poz. 220

107. DUMOWSKI, Zdzisław.: Niemieckie (nie tylko) ślady I wojny na ziemi sierpeckiej / Zdzisław Dumowski. // Sierpeckie Rozmaitości. – 2010, nr 2, s. 24–27, il.

108. PAPIEROWSKI, Andrzej Jerzy.: Organizacje i instytucje społeczne i polityczne w Płocku w latach 1905–1914: studium monograficzne / Andrzej Jerzy Papierowski; Politechnika Warszawska, Kolegium Nauk Ekonomicznych i Społecznych. – Płock: P.P.–H „Drukarnia”, 2010. – 492 s.; 21 cm. – Indeks. – ISBN 978-83-62081-76-9

109. PAPIEROWSKI, Andrzej Jerzy.: Polska Partia Socjalistycz-

na w Płocku w czasie I wojny światowej / Andrzej Jerzy Papie-rowski. // Notatki Płockie. – 2010, nr 2/223, s. 3–14. – Streszcz. w jęz. ang.

Historia 1918–1939 r.

110. **Dzieje Mazowsza:** praca zbiorowa. T. 4, Lata 1918–1939 / pod red. Janusza Szczepańskiego; [kom. red.: Jan Dziegielewski et al.]; Akademia Humanistyczna im. A. Gieysztor. – Pułtusk: Akademia Humanistyczna im. A. Gieysztor, 2010. – 677 s., [2] k. map złoż. luz.: il.; 24 cm. – Indeksy. – ISBN 978-83-7549-120-3 - ISBN 83-89709-96-1
111. **SZATKOWSKA, Lena.:** Szara legenda / Lena Szatkowska. – Wyd. 2. popr. i rozsz. – Płock: Książnica Płocka, 2010. – 293, [1] s.: il.; 21 cm. – Na książce wyłącznie błędny ISBN. – Bibliogr. s. 292–293. – ISBN 978-83-88028-57-1
Legiony Polskie (1914–1917) – I Brygada

Historia 1939–1945 r.

112. **BEES.:** 14 prawdziwych bohaterów: tablica poświęcona żołnierzom AK zamordowanym w Pomiechówku / BeeS. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 14, s. 8, il.
M.in. Kulczycki Kazimierz, Laszkiewicz Jan, Wojno Sergiusz – tablica pamiątkowa w Stanisławówce.
113. **DYLEWSKI, Zenon.:** Tajemnica śmierci Eugenii Dąbrowskiej siostry gen. Wł[adysława] Sikorskiego / Zenon Dylewski. – Wyd. 3. – Płock: [b.w.], 2010. – 14 s.: il.; 30 cm. – Na prawach maszynopisu. – Bibliogr. s. 14.
Grób na płockim cmentarzu.
- **JAM.:** Dąb pamięci dla Makarego Przybyszewskiego = poz. 333
114. **KOCZNUK, Agnieszka.:** Ocalić pamięć / Agnieszka Kocznur. // Gość Niedzielny. – 2010, nr 14, dod. Gość Płocki, nr 14/60, s. IV–V, il.
Ślady zbrodni katyńskiej w diecezji płockiej.
- **KOWALSKI, Rafał.:** Płocczanin Jakub Guterma = poz. 69
- **KOWALSKI, Rafał.:** Ta wiedza gniewała i ciążyła = poz. 81
115. **ŁABARZEWSKI, Radosław.:** Katyńskie ślady / Radosław Łabarzewski, Bogusław Osiecki. // Sygnały Płockie. – 2010, nr 9, s. 17, il.
Chyba Zygmunt Stanisław – (1900–1940), Gołębiowski, Stanisław – (1902–1940) – egzekucja polskich oficerów w Charkowie.
- **MO.:** Katyńska wystawa w sądzie okręgowym = poz. 199
- **MO.:** Oni zginęli w Katyniu = poz. 200
116. **WĄSIEWSKI, Grzegorz.:** Lotnisko Lipniak – dlaczego właśnie tam?: sierpeckie epizody II wojny światowej [cz. 1] / Grzegorz Wąsiewski. // Sierpeckie Rozmaitości. – 2010, nr 2, s. 28–29, il.
Budowa lotniska, jego funkcjonowanie, zakończenie działalności.
117. **WRZESIŃSKA, Anna Maria.:** Ruch oporu ZWZ–AK w Obwodzie Gąbin / Anna Maria Wrzesińska. – Sierpc:PP–H „Drukarnia”, 2010. – 327 s.: il.; 22 cm. – Bibliogr. s. 299–310. – ISBN 978-83-62081-05-9

Historia 1944–1989 r.

- **ŁYKOWSKI, Konrad.:** Jak powstała płocka Solidarność = poz. 172

V. ETNOGRAFIA

Sztuka ludowa

118. **AL.:** Sztuka ludowa regionu sannickiego w rękach twórczyni ludowych / al. // Wiadomości Sannickie. – 2010, nr 1(4), s. 20–21, il.
119. **KOPCZYŃSKI, Jerzy.:** Jedni z najlepszych / Jerzy Kopczyński, Maria Kopczyńska; rozm. przepr. Barbara Sнопек, Lucyna Kornas–Frankie. // Wieś Mazowiecka. – 2010, nr 6,

s. 7, il.

Maria i Jerzy Kopczyńscy – rzeźbiarze ze Zdziara Wielkiego (gm. Staroźreby).

— **RUTECKA, Jolanta.:** Sanniki uczyły pamięć Chopina = poz. 249

Obyczaje. Obrzędy

- **IP.:** Jubileuszowa Niedziela Palmowa = poz. 266
120. **JEZIERSKA–CHALICKA, Agnieszka.:** Wielkanocne tradycje / Agnieszka Jezierska-Chalicka. // Nasz Płock. – 2010, nr 3/4, s. 1, 6, il.
Zwyczaj wielkanocny na Mazowszu – impreza w Muzeum Wsi Mazowieckiej.

VI. ZAGADNIENIA GOSPODARCZE

Prace ogólne. Planowanie

121. **SKOWRONEK–MIELCZAREK, Anna.:** Wspieranie innowacyjności przedsiębiorstw w Polsce – wybrane aspekty / Anna Skowronek–Mielczarek. // Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Nauki Ekonomiczne. – T. 12 (2010), s. 5–19. – Streszcz. w jęz. ang.
Regionalna Strategia Innowacji dla Mazowsza 2007–2015.

Statystyka

- **Biuletyn Statystyczny Województwa Mazowieckiego** = poz. 9

Budownictwo. Inwestycje

- **Inwestycje 1990–2010 r** = poz. 184
122. **PRZEDPEŁSKA, Jadwiga.:** Gmina Mochowo podsumowanie roku 2009 / Jadwiga Przedpełska. // Kurier Sierpecki. – 2010, nr 16, s. 13, il.
Inwestycje zrealizowane w gminie Mochowo w 2009 roku.
123. **WOŹNIAK, Hubert.:** Orlen Arena. Na 99 proc. / Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 111, s. 1, il.
Propozycja nazwy dla budowanego Centrum Widowiskowo-Sportowego w Płocku.

Przemysł chemiczny

Polski Koncern Naftowy ORLEN SA

124. **DUSZCZYK, Michał.:** Orlen do Litwinów: uspokójcie się albo sprzedamy Możejki / Michał Duszczyk. // Dziennik Gazeta Prawna. – 2010, nr 66, s. A1, A3, il.
Spekulacje nt. sprzedaży rafinerii w Możejkach przez PKN ORLEN SA.
125. **KRAWCZYŃSKA, Renata.:** Jesteśmy blisko środowiska: koncern nagrodzony / Renata Krawczyńska. // Orlen Ekspres. – 2010, nr 7, s. 3, il.
Certyfikat dla ORLENU w konkursie ekologicznym „Firma Bliska Środowisku”.
126. **KRAWIEC, Jacek.:** Przed nami kolejny trudny rok: budujemy pozycję Koncernu / Jacek Krawiec; rozm. przepr. Grzegorz Szałkowski. // Orlen Ekspres. – 2010, nr 8, s. 3, il.
Krawiec Jacek prezes PKN ORLEN SA.
127. **MIODUSKI, Dariusz.:** ABC marki ORLEN: początki naszej tożsamości / Dariusz Mioduski. // Orlen Ekspres. – 2010, nr 7, s. 5, il.
128. **MIODUSKI, Dariusz.:** Ciekawostki o marce: ABC marki ORLEN / Dariusz Mioduski. // Orlen Ekspres. – 2010, nr 8, s. 4, il.
129. **Podsumowanie działań ochrony środowiska. Dział Ochrony Środowiska.** // Orlen Ekspres. – 2010, nr 11, s. 6, il.
Działania podjęte na rzecz ochrony środowiska w PKN ORLEN.
130. **STODOLAK, Sebastian.:** Prezes do zadań specjalnych: Jacek Krawiec / Sebastian Stodolak. // Wprost. – 2010, nr 21, s. 42–43, il.

Przedsiębiorstwo Eksploatacji Rurociągów Naftowych „Przyjaźń” SA

131. SZAT.: 1,8 mld zł na inwestycje: Strategia Rozwoju Grupy Kapitałowej PERN / szat. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 26, s. 8, il.
Naftoport (Gdańsk)

Przemysł rolno-spożywczy

132. WOŹNIAK, Hubert.: Zakłady Mięsne i PKS mają nowych właścicieli / Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 148, s. 1, il.
BUDMAT (Płock) – Zakłady Mięsne i Mobilis (Polska–Izrael) – Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej w Płocku.

Spółdzielczość. Rzemiosło

— **CHOJNACKI**, Krzysztof.: 140 lat płockiej historii = poz. 137
133. DWOJNYCH, Andrzej.: „Zgoda” buduje...: jeden „Ożenek” i 25 małżeństw / Andrzej Dwojnych. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2010, nr 112, s. 4–5, il. – (Z płockiego strychu.) Historia płockiej PSS „Zgoda”.
— **(RŁ)**.: Pod szczęśliwą nazwą: = poz. 138

Rolnictwo

Zagadnienia ogólne

134. MAJEWSKI, Piotr.: Powrót gotębia daje mu wiele szczęścia: Sierpc: Marek Telesiewicz – hodowca z pasją / Piotr Majewski. // Kurier Sierpecki. – 2010, nr 22, s. 6, il.
135. ŚMIGIELSKI, Marcin.: Giełda Rolnicza w Łącku / mś. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 22, s. 17, il.
Impreza w Stadzie Ogierów w Łącku – 2010 r.

Gospodarstwo rolne

— **BĘDZIKOWSKA**, Ludmiła.: Agroturystyka w powiecie płockim = poz. 96

Rybołówstwo

136. SZANSER, Mariusz.: Kłusownik z siekierą / Mariusz Szanser. // Express Płocki. – 2010, nr 16, s. 8, il.
Kłusownictwo na wodach powiatu płockiego, gostynińskiego i sierpeckiego

Handel. Usługi

137. CHOJNACKI, Krzysztof.: 140 lat płockiej historii / Krzysztof Chojnacki; rozm. przep. Tomasz Szatkowski. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 21, s. 7, il.
Rozmowa z prezesem Powszechnej Spółdzielni Spożywców „Zgoda”.
— **DWOJNYCH**, Andrzej.: „Zgoda” buduje...: jeden „Ożenek” i 25 małżeństw = poz. 133
138. (RŁ).: Pod szczęśliwą nazwą: jubileusz PSS „Zgoda” / (rł). // Sygnaty Płockie. – 2010, nr 8, s. 10, il.
140 lat PSS „Zgoda” w Płocku.
139. WALUŚ, Jan.: Bony towarowe PSS „Zgoda” w Płocku / Jan Waluś, Konrad J. Waluś. // Express Tumski. – 2010, nr 2, s. 3, il.

Żywnienie zbiorowe

— **JEZIERSKA-CHALICKA**, Agnieszka.: Sierpc: „Gotowanie na polanie” = poz. 268

Banki. Finanse. Budżet

— **Budżet zrealizowany** = poz. 181

Komunikacja. Transport. Łączność

140. SOB CZAK, Mariusz.: Ostro schodzą z ceny / Mariusz Sobczak. // Express Płocki. – 2010, nr 15, s. 10, il.
Dotacje na budowę dróg lokalnych w powiecie płockim

w 2010 r.

— **WOŹNIAK**, Hubert.: Zakłady Mięsne i PKS mają nowych właścicieli = poz. 132

Gospodarka komunalna

141. AMBROZIAK-BERESZCZYŃSKA, Urszula.: Barwy lokalnego patriotyzmu: 100 lat Straży Pożarnej w Bielsku / Urszula Ambroziak-Bereszczyńska. // Znaj. – 2010, nr 6, s. 116–117, il.

142. DANIELUK, Małgorzata.: Sposób na śmieci / Małgorzata Danieluk. // Sygnaty Płockie. – 2010, nr 8, s. 6, il.
Plany inwestycyjne Zakładu Utylizacji Odpadów Komunalnych w Kobiernikach.

— **DYLEWSKI**, Zenon.: Tajemnica śmierci Eugenii Dąbrowskiej siostry gen. Wł[adysław] Sikorskiego = poz. 113

143. (EG).: Rycerze świętego Floriana: 90 lat OSP w Białotarsku / (eg). // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 19, s. 14, il.
Ochotnicza Straż Pożarna (Białotarsk)

144. Informacja Zarządu Remondis Drobin Komunalna Spółka z o.o. z działalności za lata 2007–2009 // Kontakt. – 2010, nr 77, s. 7–11, il.

145. KAWAŁCZEWSKA, Janina.: Racjonalna gospodarka odpadami w regionie płockim, włocławskim i kutnowskim / Janina Kawałcewska // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 16, s. 18, il.
Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej (Płock) – szkolenie.

146. KOWALSKI, Tomasz.: Cmentarz w Osówce – migawki z renowacji [cz.2] / spisał Tomasz Kowalski // Sierpeckie Rozmaitości. – 2010, nr 2, s. 54–57.

Renowacja cmentarza niemieckich kolonistów wyznania ewangelicko-augsburskiego w Osówce.

147. MARCINIAK, Jola.: 13 tysięcy ludzi bez kanalizacji: Płock, byłe miasto wojewódzkie, 130 tys. mieszkańców, a tymczasem... // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 16, s. 11, il.

— **MP**.: Przegląd orkiestr z udziałem Adama Struzika = poz. 317

148. TARKA, Henryka.: Tak niewiele... [–a jednak tak wiele] / Henryka Tarka. // Oświata Mazowiecka. – 2010, nr 02(03), s. 7, il.

Renowacja cmentarza niemieckich kolonistów wyznania ewangelicko-augsburskiego w Osówce k. Sierpca przez młodzież z Liceum Ogólnokształcącego im. mjr. Henryka Sucharskiego w Sierpcu.

VII. ZAGADNIENIA POLITYCZNE I SPOŁECZNE

Polityka

149. GSZ.: Mazowsze w żałobie: w smoleńskiej katastrofie zginęły płockie parlamentarzystki / GSZ. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 15, s. 1, il.

Senator Janina Fetlińska, poseł Jolanta Szymanek-Deresz oraz ks. Bronisław Gostomski – kapłan diecezji płockiej.

150. GSZ.: Pierwsze starcie dla Kaczyńskiego: wybory prezydenckie na północnym Mazowszu / GSZ. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 25, s. 3, il.

151. JAM.: Jarosław Kaczyński bezapelacyjnym zwycięzcą: Powiat sierpecki: wybory prezydenckie 2010 / JAM. // Kurier Sierpecki. – 2010, nr 25 s. 2, il.

152. PIK.: Walka Martynowski–Boszko? / PIK. // Express Płocki. – 2010, nr 19, s. 5

Obsadzanie mandatów po postach i senatorach zmarłych tragicznie w katastrofie pod Smoleńskiem.

153. WOŹNIAK, Hubert.: Michał Boszko będzie nowym płockim senatorem / Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 143, s. 1, il.

Wynik wyborów uzupełniających do Senatu RP po katastrofie lotniczej pod Smoleńskiem.

Unia Europejska

— **Fundusze Europejskie dla Mazowsza** = poz. 17

- **GAWŁOWSKA**, Katarzyna.: Aktywniej przez życie = poz. 246
- (**jac**): Unia dofinansuje remont = poz. 301
- **MARCINIAK**, Jola.: 13 tysięcy ludzi bez kanalizacji = poz. 147
- **Nowy pawilon Wojewódzkiego Szpitala Zespołonego w Płocku** = poz. 205

Partie polityczne

- 154. KRUSZEWSKI**, Zbigniew.: Kolejnej kadencji nie będzie? / Zbigniew Kruszeński; rozm. przepr. Tomasz Szatkowski. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 21, s. 5, il. Rozmowa z posłem na Sejm RP z ramienia SLD.
- **PAPIEROWSKI**, Andrzej Jerzy.: Organizacje i instytucje społeczne i polityczne w Płocku w latach 1905–1914 = poz. 108
- 155. SZANSER**, Mariusz.: Wielka pustka i żal / Mariusz Szanser. // Express Płocki. – 2010, nr 15, s. 3, il. Fetlińska Janina (1952–2010), Szymanek–Deresz, Jolanta (1954–2010). Katastrofa lotnicza w Smoleńsku w 2010 r.
- **WOŹNIAK**, Hubert.: Ludowcy w kontrnatarciu = poz. 197

Organizacje młodzieżowe

- 156. BEES**.: Korowód 1000 harcerzy: Rajd „Wisła” wyjątkowo w Płocku / BeeS. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 21, s. 23, il. 33. Ogólnopolski Harcerski Rajd Wisła

Organizacje społeczne

- **BeeS**.: Sceniczny dreszcz emocji dla każdego = poz. 304
- 157. Działalność Towarzystwa Wychowanków**, Wychowawców i Przyjaciół Gimnazjum i Liceum im. Marszałka Stanisława Małachowskiego w Płocku w okresie pomiędzy XVI a XVII zjazdem 2005–2010 r. / oprac. Marek Chojnacki. // Małachowiak. – 2010, czerwiec, s. 6–7, il.
- **GŁOWACKA**, Aleksandra.: Członkowie Koła Chopinowskiego w Sannikach o 30. latach związków z Chopinem = poz. 315
- 158. Inspiracje: spotkania z kobietami sukcesu** / oprac. Urszula Ambroziak-Bereszczyńska. – Płock: Stowarzyszenie Czas Kobiety, 2010. – [4] s.: il. kolor.; 30 cm. Płockie Stowarzyszenie „Czas Kobiety”
- 159. Jarmark Tumski**: z secesją pod rękę: dwa wieki ulicy Tumskiej / Stowarzyszenie Tumska, Stowarzyszenie Czas Kobiety. – Płock: Stowarzyszenie Czas Kobiety, 2010. – [4] s.: il. kolor.; 30 cm.
- **KOCZNUK**, Agnieszka.: Fabryka dobrych pomysłów = poz. 336
- **MUSIAŁ**, Bożena.: [Towarzystwo Wiedzy Powszechnej Oddział Regionalny w Płocku] = poz. 238
- 160. ORŁOWSKA**, Milena.: Drugie życie towarzystwa / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 128, s. 6, il. Nowy statut, zarząd i numer Krajowego Rejestru Sądowego Płockiego Towarzystwa Przyjaciół Teatru.
- **PAPIEROWSKI**, Andrzej Jerzy.: Organizacje i instytucje społeczne i polityczne w Płocku w latach 1905–1914 = poz. 108
- **PATROWICZ**, Monika.: Pałac w Sannikach = poz. 318
- 161. WIERZBICKA**, Iwona.: Czas Kobiety / Iwona Wierzbicka. // Express Tumski. – 2010, nr 1, s. 2, il. Płockie Stowarzyszenie Czas Kobiety

Praca. Bezrobocie

- 162. BEES**.: Niepełnosprawnym wciąż trudno o pracę / Bees. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 21, s. 17, il. IV edycja Płockich Targów Pracy Osób Niepełnosprawnych.
- 163. DYBIEC**, Aleksandra.: Dramat w Gostyninie / Aleksandra Dybiec, Adam Małachowski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 116, s. 1, il. Zwolnienia grupowe w gostynińskich zakładach.
- **KALINOWSKI**, Jan Ryszard: Kadry = poz. 208
- 164. SZATKOWSKI**, Tomasz.: Konkretny fach najlepszym argumentem : jak znaleźć pracę, kiedy lokalny rynek oferuje jej

stosunkowo niewiele / Tomasz Szatkowski. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 17, s. 1, 4, il. Oferta Miejskiego Urzędu Pracy w Płocku.

Opieka społeczna

- 165. GSZ**.: Kontrowersyjna instytucja: jubileusz Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej / GSZ. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 19, s. 8 Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Płocku
- 166. GSZ**.: Terapia po nowemu: zmiany w Domu Pomocy Społecznej „Przyjaznych Serc” / GSZ. // Sygnały Płockie. – 2010, nr 9, s. 6 Dom Pomocy Społecznej „Przyjaznych Serc” w Płocku
- 167. KOCZNUK**, Agnieszka.: Ich drugi dom: WtZ w Płocku / Agnieszka Kocznuć. // Gość Niedzielny. – 2010, nr 17, dod. Gość Płocki, nr 17/63, s. VIII, il. – (Dobre miejsca) Warsztaty Terapii Zajęciowej przy parafii św. Jakuba w Płocku.
- 168. MAŁECKA**, Agnieszka.: Po prostu pomagać: Koło Miłosierdzia w Gostyninie / Agnieszka Małeczka. // Gość Niedzielny. – 2010, nr 14, dod. Gość Płocki, nr 14/60, s. 4, il. – (Dobre miejsca) Parafia św. Marcina w Gostyninie – Koło Miłosierdzia im. św. Brata Alberta
- 169. MAŁECKA**, Agnieszka.: Powrót do normalności: Dom Samotnej Matki w Białej / Agnieszka Małeczka. // Gość Niedzielny. – 2010, nr 22, dod. Gość Płocki, nr 22/68, s. VIII, il. Dom Samotnej Matki w Białej (gm. Stara Biała)
- 170. (Rt)**.: Z ludźmi dla ludzi / (rt). // Sygnały Płockie. – 2010, nr 11, s. 4, il. 20 lat Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Płocku.
- 171. STANUSZKIEWICZ–CEGŁOWSKA**, Blanka.: W kwietniu 11 tys. obiadów w stołówce Caritasu: pogłębia się problem biedy w Płocku i na Mazowszu / Blanka Stanuszkiewicz–Cegłowska. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 19, s. 1, 4, il.
- **ŚMIGIELSKI**, Marcin.: Krajobraz po powodzi = poz. 90

Związki zawodowe

- 172. ŁYKOWSKI**, Konrad.: Jak powstała płocka Solidarność / Konrad Łykowski, Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 147, s. 5, il. – (Z płockiego strychu.) NSZZ „Solidarność” Regionu Płockiego.
- 173. MŚ**.: Dzień odznaczeń: XXX lat „Solidarności” / mś. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 24, s. 11, il. Obchody w NSZZ „Solidarność” Regionu Płockiego.
- 174. WOŹNIAK**, Hubert.: Płocka „S” jest po trzydziestce / Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 129, s. 5, il. NSZZ „Solidarność” Regionu Płockiego.

Uroczystości i obchody

- 175. BEES**.: Jagiello znów w Czerwińsku: powstał nawet most łyżwowy na Wiśle / BeeS. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 26, s. 16, il. Obchody 600. rocznicy bitwy pod Grunwaldem.
- **BeeS**.: 14 prawdziwych bohaterów = poz. 112
- **BOCZKOWSKA**, Alina.: Dni pełne wrażeń = poz. 250
- **CHRZANOWSKA**, Barbara.: Średniowieczny jarmark = poz. 251
- 176. Droga do zwycięstwa wiodła przez Czerwińsk**. // Na Szlaku Księżąt Mazowieckich. – 2010, nr 2(05), s. 4–5, il. Obchody bitwy pod Grunwaldem.
- 177. STANUSZKIEWICZ–CEGŁOWSKA**, Blanka.: Płock rusza na Grunwald: dla tych, którym za daleko, proponujemy wycieczkę do Czerwińska / Blanka Stanuszkiewicz–Cegłowska. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 25, s. 1, 4, il. Obchody bitwy pod Grunwaldem
- **SZANSER**, Mariusz.: Jarmark ożywił Tumską = poz. 254
- 178. WOŹNIAK**, Hubert.: Święto Płocka, Tumskiej i Małachowskiego

wianki / Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 135, s. 4–5, il.

Dni Historii Płocka.

— **ZALEWSKA-OPASIŃSKA**, Bogumiła.: Gloria Victis – chwała zwyciężonym! = poz. 298

VIII. ZAGADNIENIA PRAWNO-ADMINISTRACYJNE

Terenowe organy administracji rządowej

179. JAM.: Podium dla sierpeckich urzędników: Bydgoszcz: X Mistrzostwa Polski Skarbowców o puchar Ministra Finansów / JAM. // Kurier Sierpecki. – 2010, nr 25, s. 16, il. Drugie miejsce w klasyfikacji generalnej dla Urzędu Skarbowego w Sierpcu.

Samorząd terytorialny

— **AD.:** Zniszczone drogi, mosty = poz. 83

— **ADAMKOWSKI**, Arkadiusz.: Rozliczenie z planu 5-letniego = poz. 194

— **BeeS.:** Autorzy kulturalnych wydarzeń miasta = poz. 241

180. BOCZKOWSKA, Alina.: Dwadzieścia lat minęło / Alina Boczkowska. // Sygnały Płockie. – 2010, nr 12, s. 9, il. Uroczysta sesja Rady Miasta Płocka z okazji 20-lecia reaktywowania samorządu terytorialnego.

181. Budżet zrealizowany /opr. (m.d.). // Sygnały Płockie. – 2010, nr 10, s. 3

Udzielenie absolutorium Prezydentowi Płocka za wykonanie budżetu 2009 r.

182. DOROBEK, Jarosław.: Ponadlokalne działania rozwiązaniem lokalnych problemów / Jarosław Dorobek; rozm. przepr. Jolanta Rutecka. // Nasz Płock. – 2010, nr 3/4, dod. samorządowy nr 3(24)/2010, s. 8, il. – (Prezentacje miast i gmin Północnego Mazowsza.)

Rozmowa z Wójtem Gminy Bodzanów.

183. „Dwudzieste absolutorium dla Wójta Gminy Szczutowo”. // Kurier Sierpecki. – 2010, nr 26, s. 13, il.

Sprawozdanie z wykonania budżetu Gminy Szczutowo za 2009 rok.

— **GROCHOWSKA**, Krystyna.: Władze gubernialnego miasta Płocka w latach 1866–1914 (4)–(9) = poz. 99

184. Inwestycje 1990–2010 r. // Kontakt. – 2010, nr 77, s. 12–17, il.

Samorząd miejski w Drobinie (pow. Płock)

185. JAM.: Wspomnienia i teraźniejszość, czyli samorządowe święto: Sierpc: 20 lat samorządu miasta Sierpca / JAM. // Kurier Sierpecki. – 2010, nr 26, s. 2, il.

186. KACZMARCZYK, Elżbieta.: [Wywiady z radnymi] / Elżbieta Kaczmarczyk, [et. al.], rozm. przepr. Lena Rowicka. // Wieści Gminne (Bielsk). – 2010, nr 13(3), s. 5–6, il.

Rada Gminy w Bielsku.

187. M.D.: Raport o środowisku: na majowej sesji radni zapoznali się z informacjami na temat ochrony środowiska / M.D. // Sygnały Płockie. – 2010, nr 12, s. 4, il.

Rada Miasta Płocka

— **MATUSZEWSKA**, Anna.: Dyrektor szpitala zostaje = poz. 204

188. MATUSZEWSKA, Anna.: Marek Gąsiorowski nowym starostą sierpeckim: Sierpc: nadzwyczajna Sesja Rady Powiatu / Anna Matuszewska. // Kurier Sierpecki. – 2010, nr 25, s. 7, il.

— **Stanowisko Rady Miasta Płocka** = poz. 201

189. ŚMIGIELSKI, Marcin.: Powiat płocki w walce z żywiołem: podsumowanie na sesji / Marcin Śmigielski. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 25, s. 7, il.

Sesja Rady Powiatu Płockiego nt. skutków powodzi w 2010 r.

190. ŚNIECIKOWSKI, Włodzimierz.: Realizowane są liczne inwestycje: rozmowa z Burmistrzem Miasta Gostynina / Włodzimierz Śniecikowski, rozm. przepr. Maria Ziętek. // Nasz Gostynin. – 2010, nr 3, s. 3, il.

191. TOMASZEWSKI, Andrzej.: Wywiady z radnymi / Andrzej Tomaszewski, Jacek Nowakowski, rozm. przepr. Lena Rowicka. // Wieści Gminne (Bielsk). – 2010, nr 12(2), s. 2–3, il.

Nowakowski Jacek i Tomaszewski Andrzej radni gminny Bielsk.

— **WOŹNIAK**, Hubert.: Muzeum w bożnicy: za tydzień rusza budowa = poz. 303

— **WOŹNIAK**, Hubert.: Najlepiej zachowana dzielnica pruska = poz. 297

192. WOŹNIAK, Krzysztof.: Zasada równości sprzyja rozwojowi naszej gminy / Krzysztof Woźniak; rozm. przepr. Jolanta Rutecka, Jan Bolesław Nycek. // Nasz Płock. – 2010, nr 5/6, dod. samorządowy nr 4(25)/2010, s. 7–8, il. – (Prezentacje miast i gmin Północnego Mazowsza.)

Rozmowa z Wójtem Gminy Pacyna.

193. 20 lat samorządu miasta Sierpca: 1990–2010 / [oprac. Stanisław Majchrzak; zdjęcia Wojciech Wiśniewski i in.]. – Sierpc: PP-H „Drukarnia”, 2010. – 128 s.: il. kolor.; 24 cm. – ISBN 978-83-62081-92-9

Wybory samorządowe

194. ADAMKOWSKI, Arkadiusz.: Rozliczenie z planu 5-letniego: kontrowersyjna kampania prezydenta Płocka / Arkadiusz Adamkowski, Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 130, s. 2, il.

Kampania wyborcza Mirosława Milewskiego.

195. GIERULA, Barbara.: Z kart historii najnowszej: o korzeniach lokalnej samorządności w Gostyninie / Barbara Gierula; rozm. przepr. Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 23, s. 10, il.

196. WOŹNIAK, Hubert.: Co dla Płocka oznacza wygrana Komorowskiego: wybory prezydenckie i samorządowe / Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 143, s. 2, il.

197. WOŹNIAK, Hubert.: Ludowcy w kontrnatarciu: PSL przed i po wyborach / Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 147, s. 2, il.

Kandydaci z PSL na stanowisko prezydenta i starosty płockiego.

Sądownictwo. Prokuratura

198. KOWALSKI, Rafał.: Kościół odzyskiwał majątek: z raportu MSWiA / Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 141, s. 2, il.

Siedziba obecnego Muzeum Diecezjalnego w Płocku.

199. MO.: Katyńska wystawa w sądzie okręgowym / MO. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 81, s. 1, 5, il.

Wystawa w płockim Sądzie Okręgowym poświęcona rozstrzeżanym w 1940 r. w Katyniu prawnikom z Płocka i okręgu płockiego. – Czesławowi Łuńskiemu i Antoniemu Noiszewskiemu.

200. MO.: Oni zginęli w Katyniu / MO. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 89, s. 7, il.

Łuński Czesław (1882–1940) i Noiszewski Antoni (1898–1940) – wystawa w płockim Sądzie Okręgowym poświęcona rozstrzelanym w 1940 r. w Katyniu prawnikom.

201. Stanowisko Rady Miasta Płocka: w sprawie stanowiska Zgromadzenia Ogólnego Sędziów Sądu Okręgowego w Płocku oraz prawniczych samorządów zawodowych w przedmiocie negatywnej oceny projektu rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości zakładającego przyłączenie płockiego okręgu sądowego do apelacji łódzkiej. // Sygnały Płockie. – 2010, nr 10, s. 4, il.

Bezpieczeństwo publiczne. Policja

202. Służby w ochronie i obronie wartości: aksjologiczne fundamenty służb mundurowych / red. naukowa Andrzej Szerauc. – Płock: Oficyna Wydawnicza Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku – Wydawnictwo Naukowe Novum,

2010. – 262 s.: il.; 21 cm. – Bibliogr. przy mater. – ISBN 978-83-60662-24-3

- **SOCHA**, Robert.: Nie chodziło o okup = poz. 79
- **SZANSER**, Mariusz.: Kłusownik z siekierą = poz. 136

IX. WOJSKO

- **SZATKOWSKA**, Lena.: Szara legenda = poz. 111

X. OCHRONA ZDROWIA

Służba zdrowia. Szpitale

- 203. ŁABARZEWSKI**, Radosław.: Banan na twarzy: Ortopedia w Świętej Trójcy / Radosław Łabarzewski. // Sygnały Płockie. – 2010, nr 7, s. 8, il.
- **M.**: Henryk Nawarra = poz. 78
- 204. MATUSZEWSKA**, Anna.: Dyrektor szpitala zostaje: Sierpc: dokończenie XXVI Sesji Rady Powiatu / Anna Matuszewska. // Kurier Sierpecki. – 2010, nr 24, s. 7, il.
Wotum nieufności związków zawodowych wobec dyrekcji Szpitala Powiatowego w Sierpcu.
- 205. Nowy pawilon Wojewódzkiego Szpitala Zespołonego w Płocku** / Oprac. Biuro Prasowe. // Kronika Mazowiecka. – 2010, nr 6, s. 34, il.
- **Ogrodniczak N.**: Uroczyste odstonięcie tablicy poświęconej pamięci doktora Stanisława Malewicza = poz. 75
- Patron Szpitala Powiatowego w Sierpcu = poz. 63
- 206. Z medycyną pracy** / Oprac. Redakcja. // Kronika Mazowiecka. – 2010, nr 5, s. 37, il.
Certyfikat ISO 9001 dla Mazowieckiego Wojewódzkiego Ośrodka Medycyny Pracy w Płocku.

XI. NAUKA OŚWIATA KULTURA

Szkolnictwo wyższe

- 207. BEES.**: Już po Katorgaliach: wspólna zabawa studentów PWSZ i SWPW / BeeS. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 17, s. 17, il.
- Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa**
- **CZARNECKI**, Edward.: Teoria i praktyka tworzenia tekstów = poz. 359
- 208. KALINOWSKI**, Jan Ryszard (1957–): Kadry: rola i znaczenie w organizacji / Jan Ryszard Kalinowski; Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa. – Płock: Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku, 2010. – 91, [1] s.; 24 cm.– Bibliogr. s. 74–75.- ISBN 978-83-61601-48-7
- 209. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Płocku:** informator dla kandydatów na studia w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Płocku w roku akademickim 2010/2011. – Płock: Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku, 2010. – 51 s.: il.; 24 cm.
- **Szkoła dla rodziców – rodzice dla szkoły** = poz. 219

Politechnika Warszawska

- **Miesięcznik Politechniki Warszawskiej** = poz. 35

Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica

- 210. GAŁKOWSKI**, Andrzej.: Spotkanie przy kawie... czyli trochę bliżej nas / Andrzej Gałkowski; rozm. przepr. Krzysztof Rygier. // Per Contra. – 2009/2010, nr 14–15(29-30), s. 3–5, il.
Rozmowa z Prrektorem ds. ogólnych SWPW – Andrzejem Gałkowskim.
- 211. Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku:** Płock, 1ława, Wyszkiw. – Płock : Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica, [2010]. – 35 s.: il. kolor.; 15 x 21 cm.
- 212. SZTEJNBERG**, Aleksander.: Jakość emocjonalna środo-

wiska hali sportowej w percepcji studentów / Aleksander Szejnberg, Tadeusz Jasiński. // Humanizacja Pracy. – 2010, nr 1–2 (253-254), s. 101-117, il. - Streszcz. w jęz. ang.
Badania opinii studentów Wydziału Wychowania Fizycznego SWPW w Płocku.

Wyższe Seminarium Duchowne

- 213. KOWALSKI**, Rafał.: Nieszpory z kompleta i jutrznia z laudesami / Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 118, s. 4, il.
Trzysta lat płockiego Wyższego Seminarium Duchownego.
- 214. PIĘTKA**, Włodzimierz.: Trzy wieki siewu / Włodzimierz Piętka. // Gość Niedzielny. – 2010, nr 20, dod. Gość Płocki, nr 20/66, s. IV–V, il.
Jubileusz 300–lecia Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku.
- 215. STANUSZKIEWICZ–CEGŁOWSKA**, Blanka.: Za furtą przy ul. Nowowiejskiego: dzień z życia kleryka / Wojciech Kućko. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 23, s. 20, il.
Wyższe Seminarium Duchowne w Płocku.

Organizacje naukowe

Towarzystwo Naukowe Płockie

- **(lesz).**: Budujemy mosty pojednania = poz. 70
- 216. (LESZ).**: Dr Marian Chudzyński Honorowym Członkiem TNP / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 24, s. 8, il.

Oświata. Szkolnictwo

Zagadnienia ogólne

- **JANCEWICZ**, Ewa.: Formacja katechetów w Diecezji Płockiej po 1990 roku = poz. 334
- 217. LEMAŃSKA**, Elżbieta.: Dostrzeganie zdolności /Elżbieta Lemańska; rozm. przepr. Radosław Łabarzewski. // Sygnały Płockie. – 2010, nr 10, s. 8, il.
Rozmowa z konsultantem Mazowieckiego Samorządowego Centrum Doskonalenia Nauczycieli Wydział w Płocku i koordynatorem projektu „Mazowieckie Talenty – Szkoła Wspierająca Uzdolnienia”.
- 218. ŁABARZEWSKI**, Radosław.: Mafia twórcza w Płocku / Radosław Łabarzewski. // Sygnały Płockie. – 2010, nr 12, s. 12, il.
III Międzyszkolny Festiwal Twórczości, podsumowanie pięciu lat projektu „Szkoła Wspomagająca Uzdolnienia”.
- 219. Szkoła dla rodziców** – rodzice dla szkoły: praca zbiorowa / pod red. Doroty Dądzik i Dariusza J. Szadkowskiego. – Płock: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, 2010. – s. 222: wykr.; 22 cm.– Bibliogr. przy rozdz. i na s. 213–222. – ISBN 978-83-61601-64-7
Konferencje w 2008 i 2009 r. w Zespole Szkół Zawodowych Nr 2 w Płocku.

Szkolnictwo podstawowe

- 220. BARAŃSKI**, Józef (1941–): Szkolnictwo elementarne na Mazowszu Północnym w latach 1815–1864 /Józef Barański; Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora. – Pułtusk: Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora, 2010. – 583, [1] s.: il.; 24 cm. – Bibliogr. s. 493–516. Indeksy. – ISBN 978-83-7549-099-2
- 221. GAWLIK**, Danuta.: Rozmowa z panią dyrektor Szkoły Podstawowej w Ostrowach mgr Danutą Gawlik / Danuta Gawlik. // Słowo Gozdowa. – 2010, nr 2, s. 14–15, il.
Szkoła Podstawowa w Ostrowach (gm. Gozdowo)
- **HIŃC**, Waldemar.: Wyszogród = poz. 103
- 222. KOPKA**, Mariola.: Gminne podsumowanie roku szkolnego [2009/2010]: Mariola Kopka. // Słowo Gozdowa. – 2010, nr 2, s. 20–22, il.
Gmina Gozdowo.
- 223. MAJEWSKI**, Piotr.: Pamiętają o podporuczniku Kazimie-

rze Pstrągowskim / Rościszewo: uroczystości związane z 70. rocznicą mordu w Katyniu / Piotr Majewski. // Kurier Sierpecki. – 2010, nr 16, s. 15, il.

Zespół Szkół Samorządowych w Rościszewie.

224. MARCINIAK, Jola.: Z wizytą u patronki: w Mateczniku Mazowsze / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 23, s. 22, il.

Uczniowie Szkoły Podstawowej nr 12 im. Miry Zimińskiej-Sygietyńskiej w Karolinie.

225. W naszej szkole – Łęgu Probstwie // Kontakt. – 2010 nr 77, s. 29–32, il.

Zespół Szkół (Łęg Probstwo, gm. Drobin)

226. Z życia Szkoły Podstawowej w Rogotwórsku. // Kontakt. – 2010, nr 76, s. 14–16

Szkoła Podstawowa (Rogotwórska, gm. Drobin)

227. Z życia Zespołu Szkół w Drobinie. // Kontakt. – 2010, nr 77, s. 26–29, il.

228. Z życia Zespołu Szkół w Drobinie. // Kontakt. – 2010, nr 76, s. 10–13, il.

Publiczne Gimnazjum im. Marszałka Józefa Piłsudskiego i Szkoła Podstawowa im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Drobinie.

— **ZARĘBSKI, Andrzej.:** Kierunek: multiszkola = poz. 233

229. ŻUCHNIEWICZ, Marian.: Bez licencji na wychowanie / Marian Żuchniewicz. // Oświata Mazowiecka. – 2010, nr 02(03), s. 22–24, il.

Wychowywanie do wartości w szczawińskich szkołach w czasach III RP.

Szkolnictwo średnie

— **Działalność Towarzystwa Wychowanków, Wychowawców i Przyjaciół Gimnazjum i Liceum im. Marszałka Stanisława Małachowskiego w Płocku w okresie pomiędzy XVI a XVII zjazdem 2005-2010 r.** = poz. 157

— **(lesz):** Wybitni absolwenci „Małachowianki” = poz. 355

230. SZKOPEK, Grzegorz.: Do Płocka z Białegostoku i... Kanady: zjazd absolwentów Małachowianki i 830. rocznica powstania szkoły / Grzegorz Szkopek. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 24, s. 26, il.

231. TK.: „Budowlanka” we wspomnieniach: przed jubileuszem 50-lecia (2)-(5) / TK. // Sygnały Płockie. – 2010, nr 1, s. 6; nr 2, s. 6; nr 3, s. 11; nr 5, s. 10

Zespół Szkół Budowlanych nr 1 w Płocku. Wspominają nauczyciele: Roman Balcerski, Walenty Cywiński, Franciszek Jaszczak, Stefan Piotrowski.

232. TK.: „Budowlanka” we wspomnieniach: przed jubileuszem 50-lecia (6)–(9) / TK. // Sygnały Płockie. – 2010, nr 7, s. 8; nr 8, s. 12; nr 9, s. 14; nr 11, s. 8; nr 12, s. 10

Wspominają nauczyciele: Ryszard Skulimowski, Tadeusz Wojtkowski, Jan Szumański, Zbigniew Wiśniewski, Bożena Siemienik.

— **W naszej szkole – Łęgu Probstwie** = poz. 225

— **Z życia Zespołu Szkół w Drobinie** = poz. 227, 228

233. ZARĘBSKI, Andrzej.: Kierunek: multiszkola: WWWirtualne pokolenie rządu / Andrzej Zarębski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 113, s. 1, 4-5, il.

Komputer i internet w nauczaniu młodzieży szkolnej w Szkole Podstawowej w Cieślach i Technikum Elektrycznym w Płocku.

234. ZIELIŃSKI, Zdzisław.: Sieć stała się wyrocznią: szkoła 2.0 w Płocku / Zdzisław Zieliński; rozm. przepr. Andrzej Zarębski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 114, s. 2, il. Rozmowa z nauczycielem informatyki z Technikum Elektrycznego w Płocku – Z. Zielińskim o roli internetu w nauczaniu młodzieży szkolnej.

— **ŻUCHNIEWICZ, Marian.:** Bez licencji na wychowanie = poz. 229

Szkolnictwo specjalne

235. BOCZKOWSKA, Alina.: Odkrywanie mocnych stron / Alina Boczkowska. // Sygnały Płockie. – 2010, nr 12, s. 11, il. 60-lecie Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego nr 1 im. ks. Jana Twardowskiego w Płocku.

236. Szkoła równych szans. // Oświata Mazowiecka. – 2010, nr 02(03), s. 15

Inicjatywy wychowawcze i metody edukacyjne w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym nr 2 w Płocku.

Szkolnictwo artystyczne

237. BURAKOWSKI, Mikołaj.: Na kopanie piłki też musi się znaleźć czas / Mikołaj Burakowski; rozm. przepr. Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 128, s. 6, il. Rozmowa z dyrektorem Państwowej Szkoły Muzycznej I i II st. w Płocku – Mikołajem Burakowskim o utalentowanych uczniach i sukcesach szkoły.

Oświata dorosłych

238. MUSIAŁ, Bożena.: [Towarzystwo Wiedzy Powszechnej Oddział Regionalny w Płocku] / Bożena Musiał; rozm. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 23, s. 23, il.

Rozmowa z dyrektorem Towarzystwa, opiekunem kursu w ramach projektu „Certyfikat doradcy ds. funduszy unijnych – szansą na sukces zawodowy” współfinansowanego z EFS.

Przedszkola. Opieka nad dzieckiem

239. BOSZKO, Michał.: Chcemy skupić się na tym, co w dziecku twórcze, aktywne, optymistyczne... / Michał Boszko. // Express Płocki. – 2010, nr 14, s. 11, il.

Powiatowa Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Płocku.

240. MILEWSKA, Grażyna.: Przedszkole Samorządowe w Sannikach / Grażyna Milewska. // Wiadomości Sannickie. – 2010, nr 1(4), s. 32–33, il.

Kultura

241. BEES.: Autorzy kulturalnych wydarzeń miasta: nagroda dla dziennikarki, dyrektora i kierownika / BeeS. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 25, s. 10, il.

Laureaci nagrody: Lena Szatkowska, Roman Kusy, Piotr Onyszko.

— **BeeS.:** W życiu trzeba być romantykiem i biznesmenem = poz. 313

Organizacje kulturalne

242. ŁUKASZEWSKI, Lech.: 35 lat TMZG / Lech Łukaszewski. // Echo Gąbina. – 2010, nr 2–3, s. 10–12, il.

Towarzystwo Miłośników Ziemi Gąbińskiej.

Domy kultury

243. ANDRZEJCZYK, Marzena.: Rok w sannickiej kulturze / Marzena Andrzejczyk, Aleksandra Głowacka. // Wiadomości Sannickie. – 2010, nr 1(4), dod. Gazeta Niedzieli Sannickiej s. 47–51, il.

Imprezy organizowane przez GOK w Sannikach od czerwca 2009 do czerwca 2010 r.

244. BEES.: Jedyne taki festiwal w Polsce / BeeS. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 24 s. 6, il.

XXI Płocki Kramik Teatrzyków Dziecięcych i Młodzieżowych HECA 2010.

245. BEES.: Podróż za jeden slajd: jubileusz w Domu Darmstadt / BeeS. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 15, s. 6, il. Sześćlecie Klubu „Podróże” im. Ton'ego Halika.

246. GAWŁOWSKA, Katarzyna.: Aktywniej przez życie: podsumowanie projektu systemowego realizowanego w 2009 roku / tekst Katarzyna Gawłowska, fot. Hubert Krześniak. // Głos Słupna. – 2010, nr 19, s. 16–18, il.

Projekt realizowany przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecz-

nej w Słupnie a współfinansowany przez UE w ramach EFS.
247. Gościmy dzisiaj w Sannikach. // Wiadomości Sannickie. – 2010, nr 1(4), dod. Gazeta Niedzieli Sannickiej s. 45–47, il. Imprezy organizowane przez GOK w Sannikach od czerwca 2009 do czerwca 2010.

248. ORŁOWSKA, Milena.: Wygraliśmy w San Remo / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 99, s. 1, il. Główna nagroda za musical „Drogi życia” na Międzynarodowym Festiwalu Twórczości Szkolnej w San Remo.

249. RUTECKA, Jolanta.: Sanniki uczyły pamięć Chopina: 42. Niedziela Sannicka / Jolanta Rutecka. // Nasz Płock. – 2010, nr 5/6, s. 11, il.

Imprezy kulturalne

— **BeeS.**: Jagiello znów w Czerwińsku = poz. 175

— **BeeS.**: Już po Katorgaliach = poz. 207

250. BOCZKOWSKA, Alina.: Dni pełne wrażeń / Alina Boczkowska. // Sygnały Płockie. – 2010, nr 12, s. 1, 20, il. Dni Historii Płocka i Dzień Chemika.

251. CHRZANOWSKA, Barbara.: Średniowieczny jarmark / Barbara Chrzanowska. // Kronika Mazowiecka. – 2010, nr 6, s. 38, il.

Drugi Jarmark Tumski w Płocku.

— **Droga do zwycięstwa wiodła przez Czerwińsk** = poz. 176

— **Inspiracje** = poz. 158

— **Jarmark Tumski** = poz. 159

— **KOLCZYŃSKI, Tomasz.**: Piąte urodziny Festiwalu w Płocku = poz. 323

— **KOTUS, Andrzej.**: Z Chopinem w roli głównej = poz. 324

252. RUTECKA, Jolanta.: Piknik Rycerski w Drobinie: XXII Dni Drobin z rycerzami króla Jagielly / Jolanta Rutecka. // Nasz Płock. – 2010, nr 5/6, s. 14, il.

253. STANUSZKIEWICZ-CEGŁOWSKA, Blanka.: Gwiazdorskie dziadki wciąż na topie: po płockim Złocie Zabytkowych Mercedesów zostały zdjęcia i wspomnienia / Blanka Stanuszkiewicz-Cegłowska. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 26, s. 6, il.

— **STANUSZKIEWICZ-CEGŁOWSKA, Blanka.**: Płock rusza na Grunwald = poz. 177

254. SZANSER, Mariusz.: Jarmark ożywił Tumską / Mariusz Szanser. // Express Płocki. – 2010, nr 24, s. 8, il. Jarmark Tumski.

255. ŚMIGIELSKI, Marcin.: Powiatowy Dzień Ziemi w Słubicach / Marcin Śmigielski. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 17, s. 16, il.

— **WOŹNIAK, Hubert.**: Święto Płocka, Tumskiej i Małachowianki = poz. 178

Amatorski ruch artystyczny

— **mś.**: Pomnik druha Milke = poz. 296

256. SEPIOŁO, Mariusz.: Płocki ślad cesarza reportażu / Mariusz Sepioło. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 124, s. 6, il.

Artykuł Ryszarda Kapuścińskiego o III Światowym Zlocie Młodych Bojowników o Pokój w Berlinie w 1951 r. i uczestniczącym w nim zespole „Dzieci Płocka”.

257. SZKOPEK, Grzegorz.: Amerykański sen: „Dzieci Płocka” na koncertach w Stanach Zjednoczonych / Grzegorz Szkopek. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 14, s. 5, il.

Harcerski Zespół Pieśni i Tańca „Dzieci Płocka” im. Druha Wacława Milke

Muzea i wystawy Muzeum Diecezjalne

258. (LESZ).: Od symbolu do symbolu – Chrystus w sztuce: kolejne zbiory w nowej siedzibie Muzeum Diecezjalnego / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 22, s. 8, il.

259. PIĘTKA, Włodzimierz.: Biblijne perły / Włodzimierz Piętko.

// Gość Niedzielny. – 2010, nr 15, dod. Gość Płocki, nr 15/61, s. IV–V, il.

Cenne egzemplarze Pisma Świętego przechowywane w Płocku.

Muzeum Mazowieckie

— **Jarmark Tumski** = poz. 159

260. KORDALA, Tomasz.: Dawny Płock w miniaturze: nowa ekspozycja / Tomasz Kordala, Krzysztof Matusiak. // Biuletyn Muzealny. – 2010, nr 1/18, s. 10, il.

Przygotowywana makietka Płocka z końca XVIII wieku.

261. (LESZ).: Fotograficzna podróż śladami Fryderyka Chopina: Muzeum Mazowieckie zaprasza / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 23, s. 9, il.

Wystawa fotografii Czesława Czaplińskiego. „Śladami Chopina w Warszawie i na Mazowszu”.

262. LICA-KACZAN, Magdalena.: Kobiety w świecie Bogdana Ziętka: wystawa w spichlerzu / Magdalena Lica-Kaczan. // Biuletyn Muzealny. – 2010, nr 1/18, s. 6-7, il.

263. ŁOŚ, Zofia.: Malarstwo pejzażowe nosi cechy romantyczne: Mazowsze Alojzego Balcerzaka / Zofia Łoś. // Biuletyn Muzealny. – 2010, nr 1/18, s. 3, il.

264. SOBIERAJ, Leonard.: Dziś i jutro Muzeum Mazowieckiego w Płocku. Dalsze plany rozwoju / Leonard Sobieraj. // Express Tumski. – 2010, nr 1, s. 2

Leonard Sobieraj – dyrektor Muzeum Mazowieckiego

265. SZATKOWSKA, Lena.: Wiosenna wystawa z letnich plenerów: w Muzeum Mazowieckim / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 15, s. 18, il.

Wystawa prac z plenerów i warsztatów plastycznych odbywających się w Lucieniu w latach 2008–2009.

— **WOŹNIAK, Hubert.**: Święto Płocka, Tumskiej i Małachowianki = poz. 178

Muzeum Wsi Mazowieckiej

266. IP.: Jubileuszowa Niedziela Palmowa: Sierpc: tradycyjna palma wielkanocna / IP. // Kurier Sierpecki. – 2010, nr 13, s. 8–9, il.

267. IP.: Skansen w Wiosennym Słońcu: Sierpc: ogólnopolski plener malarski / IP, simi. // Kurier Sierpecki. – 2010, nr 13, s. 6, il.

268. JEZIERSKA-CHALICKA, Agnieszka.: Sierpc: „Gotowanie na polanie” / Agnieszka Jezierska-Chalicka. // Kurier Sierpecki. – 2010, nr 18, s. 9, il.

— **JEZIERSKA-CHALICKA, Agnieszka.**: Wielkanocne tradycje = poz. 120

269. MADEJ, Marek.: Skansen w wiosennym słońcu / Marek Madej. // Kronika Mazowiecka. – 2010, nr 4, s. 39, il. Ogólnopolski plener malarski z cyklu „Cztery Pory Roku – Sierpc – Lato 2010”.

Kultura fizyczna. Sport

270. CHRZANOWSKA, Barbara.: Olimpijskie iskiery / Barbara Chrzanowska. // Kronika Mazowiecka. – 2010, nr 5, s. 36, il.

Dziewiąty Mazowiecki Mityng Pływacki Olimpiad Specjalnych Płock` 2010.

271. CHRZANOWSKA, Barbara.: Pojedynek w słusznej sprawie / Barbara Chrzanowska. // Kronika Mazowiecka. – 2010, nr 6, s. 33, il.

Siódma gala kick-boxingu „Angels of Fire – Support for Haiti” w Płocku.

272. JAM.: Kamil Poczwardowski – drugim Polakiem w MŚ: Bydgoszcz: 38 Mistrzostwa Świata w Biegach Przełajowych / JAM. // Kurier Sierpecki. – 2010, nr 14, s. 14, il.

273. MARCINIAK, Jola.: Wiśta się dzieli...!: koniec 63-letniej historii sekcji piłki nożnej i sekcji piłki ręcznej? / Jola Marciniak. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 16, s. 1, 4, il.

— **MO.**: Z nieba śmieci wyglądają naprawdę pięknie = poz. 327
274. NOWICKI, Piotr Marek.: Brzą na pocieszenie: piłka ręczna / Piotr Marek Nowicki. // Sygnały Płockie. – 2010, nr 11, s. 17, il.

Brązowy medal Mistrzostw Polski dla Wisły Płock.

275. PIK: Kasa na rekreację / PIK. // Express Płocki. – 2010, nr 16, s. 10, il.

Dofinansowanie projektów sportowych i rekreacyjnych w powiatach płockim, gostyńskim i sierpeckim.

276. STRZEŚNIEWSKI, Bogusław.: Lotnisko to wielki atut dla miasta / Bogusław Strześniewski; rozm. przepr. Jan B. Nycek, współpr. Jolanta Rutecka. // Nasz Płock. – 2010, nr 5/6, s. 6, il.

Rozmowa z prezesem zarządu Aeroklubu Ziemi Mazowieckiej w Płocku.

— **WOŹNIAK**, Hubert.: Orlen Arena. Na 99 proc. = poz. 123

277. WOŹNIAK, Hubert.: Samoloty w slalomie: piknik lotniczy / Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 134, dod. Piknik Lotniczy s. 2, il.

Atrakcje IV Pikniku Lotniczego w Płocku.

278. WOŹNIAK, Hubert.: Zumbach, Stański – płoccy piloci: piknik lotniczy / Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 134, dod. Piknik Lotniczy s. 3, il.

Wspomnienie znakomych płockich pilotów: Jana Zumbacha, Wacława Stańskiego, Stanisława Zielińskiego i Franciszka Tomczaka w czasie IV Pikniku Lotniczego w Płocku.

XIII. LITERATURA PIĘKNA

Historia literatury. Krytyka literacka

279. DUMOWSKA, Bogumiła.: Niech nas miłość ogromna potarga... / Bogumiła Dumowska. // Znaj. – 2010, nr 6, s. 29
Dot. twórczości Władysława Broniewskiego.

280. KONIUSZ, Janusz.: Słowo o Władysławie Broniewskim / Janusz Koniusz. // Znaj. – 2010, nr 6, s. 28

— **MOKROWIECKI**, Marek.: „...I znów jestem w Płocku” = poz. 308

281. SMASZCZ, Waldemar (1951–): Ja po prostu chcę wrócić do Polski...: (Ojczyzna Władysława Broniewskiego) / Waldemar Smaszcz. // Znaj. – 2010, nr 6, s. 39-51

282. URBANKOWSKI, Bohdan (1943 –): (Moje) spotkania z Prawdziwym Poetą / Bohdan Urbankowski. // Znaj. – 2010, nr 6, s. 6-12

Władysław Broniewski (1897–1962)

— **URBANKOWSKI**, Bohdan: Wielokrotnie podejrzany... = poz. 64

— **ZALEWSKA-MIKULSKA**, Maria.: Śladami Władysława Broniewskiego. Spacer po Płocku = poz. 65

283. ŻULIŃSKI, Leszek: Mój Broniewski / Leszek Żuliński. // Znaj. – 2010, nr 6, s. 38-39

Dot. twórczości Władysława Broniewskiego.

Życie literackie

284. Stowarzyszenie Autorów Polskich – Oddział w Płocku. // Znaj. – 2010, nr 6, s. 141–151, il.

Noty biograficzne członków Stowarzyszenia.

Poezja

285. DEJNECKI, Tadeusz (1954 –): Żarty z notatnika policjanta / Tadeusz Dejnecki. – Płock: Płockie Stowarzyszenie Twórców Kultury, 2010. – 87, [1] s.: il.; 21 cm. – ISBN 978-83-930178-2-9

286. KARPOWICZ, Emilia Ryszarda (1934 –): Wiersze / Emilia Ryszarda Karpowicz. – Płock: „Policor”, 2010. – 188, [15] s.: il.; 21 cm.

287. KRUK-SIECZKOWSKA, Maria (1941 –): Cienie Żelazowej Woli / Maria Kruk-Sieczkowska; red. i oprac. graf. Maria Kruk-Sieczkowska. – Płock: Wydawnictwo Korepetytor, 2010. – 43, [1] s.: il. kolor.; 16 x 23 cm. – ISBN 978-83-61117-30-8

288. (LESZ): Chopin graficzno-literacki: płockie premiery wydawnicze / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 15, s. 8, il.
Zawiera rec. książki: Cienie Żelazowej Woli / Maria Kruk-Sieczkowska. – Płock, 2010.

289. (LESZ): Jacek Mieszkowicz opowiada o zapachu róż: debiuty / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 14, s. 8, il.
Zawiera rec. książki: Łąka szczęśliwa / Jacek Mieszkowicz. – Płock, 2010.

290. LEWANDOWSKI, Waldemar.: Refleksy z witryn / [red. Waldemar Lewandowski, Anna Kühn-Cichocka]. – Płock: Płockie Stowarzyszenie Twórców Kultury, 2010. – 69, [6] s.: il.; 17 cm. – ISBN 978-83-93178-4-3

291. MIERZYŃSKI, Witold Jan (1932–): Na rozdrożach czasu i miłości [Dokument elektroniczny] / Witold Jan Mierzyński. – Płock: „Antrakt”: K-of-M, 2010. – 1 dysk optyczny (CD-ROM): dżw.; 12 cm.

292. WIECHNO, Włodzimierz (1945–): Za pięćdziesiątym drugim równoleżnikiem / Włodzimierz Wiechno. – Płock: Płockie Stowarzyszenie Twórców Kultury, 2010. – 61, [3] s.; 21 cm. – ISBN 978-83-930178-3-6

Proza

293. BURAKOWSKI, Jan (1934–): Świt i zmierzch: powieść / Jan Burakowski. – Sierpc: Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Sierpeckiej, 2010. – 161, [6] s.: il.; 20 cm. – ISBN 978-83-62177-02-8

294. SKIERSKI, Leszek.: Usłyszeć Amerykę / Leszek Skierski; tł. Monika Fronczak; proofreading Murdo MacLeod. – Płock: Stowarzyszenie Autorów Polskich – Płock division 2010, 2010. – 107, [1] s.: fot.; 21 cm. – (Znaj ISSN 1899-8976 publikacja 1). – Tekst równol. w dwóch jęz.: pol. i ang. – [Wyd. 1]: South Amboy (New Jersey, USA) 2008

295. ŚWIERKOWSKA, Marta.: Mężczyzna kupiony na Allegro / Marta Świerkowska. – Płock: Stowarzyszenie Autorów Polskich Oddział Płock, 2010. – 64 s.: il.; 21 cm. – (Znaj, ISSN 1899-8976 ; 3)

XIV. SZTUKA

Architektura. Urbanistyka. Planowanie przestrzenne

— **Jol.**: Kopiec w Żochowie = poz. 104

296. MŚ.: Pomnik druha Milke / mś. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 25, s. 5, il.

Wacław Milke (1914–2008), założyciel Harcerskiego Zespołu Pieśni i Tańca „Dzieci Płocka”.

297. WOŹNIAK, Hubert.: Najlepiej zachowana dzielnica pruska / Hubert Woźniak, Aleksandra Mossakowska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 141, s. 5, il. – (Z płockiego strychu.)

Planowanie przebudowy placu Obrońców Warszawy w Płocku.

298. ZALEWSKA-OPASIŃSKA, Bogumiła.: Gloria Victis – chwala zwyciężonym! / Bogumiła Zalewska-Opasińska. // Echo Gąbina. – 2010, nr 2–3, s. 14–15, il.

Odstąpienie pomnika uczestników niepodległościowego zrywu 1863 r. w Gąbnie – bohaterów bitwy pod Kunkami i pod Ciechomicami.

Malarstwo. Rzeźba. Galerie

— **IP.**: Skansen w Wiosennym Stońcu = poz. 267

— **KORGUL-WYSZATYCKA**, Iwona.: Aleksy Kiriuszyn. Artysta prawdziwy = poz. 73

299. (LESZ): Wystawa Środowiska Płockiego: po konkursie / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 24, s. 9, il.

Płocka Galeria Sztuki - wystawa malarstwa

— **ŁOŚ**, Zofia.: Malarstwo pejzażowe nosi cechy romantyczne = poz. 263

300. SZATKOWSKA, Lena.: Rysunki Starowiejskiego: w gale-

rii / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 19, s. 9, il. Wystawa dwóch prac Franciszka Starowiejskiego w Płockiej Galerii Sztuki.

- **SZATKOWSKA**, Lena.: Wiosenna wystawa z letnich plenerów = poz. 265
- **TARASIEWICZ**, Anita.: Aleksy Kiriuszyn i ikonostas = poz. 346
- **WOŹNIAK**, Hubert.: Tej gapy z zielonym wieńcem zazdrościła nam Europa = poz. 68

Zabytki. Ochrona i konserwacja zabytków

- **BeeS.**: W życiu trzeba być romantykiem i biznesmenem = poz. 313
- **(eg)**.: Kościół w Troszynie pod wodą = poz. 86
- 301. (JAC)**.: Unia dofinansuje remont: Muzeum Żydów Mazowieckich w styczniu 2012 roku / (jac). // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 26, s. 8, il. Muzeum Żydów Mazowieckich w Płocku
- **mś.**: Parki odzyskują blask = poz. 92
- 302. ŚMIGIELSKI**, Marcin.: Pałac w Studzieńcu odzyska dawny blask: bywali tutaj Charles de Gaulle, Napoleon i Chopin / Marcin Śmigielski. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 24, s. 18, il. Pałac w Studzieńcu (gm. Słubice)
- 303. WOŹNIAK**, Hubert.: Muzeum w bożnicy: za tydzień rusza budowa / Hubert Woźniak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 145, s. 1, il. Muzeum Żydów Mazowieckich w Płocku.
- **WOŹNIAK**, Hubert.: Najlepiej zachowana dzielnica pruska = poz. 297

Teatr

- 304. BEES.**: Sceniczny dreszcz emocji dla każdego: Teatr Letni już w wakacje w Płocku / BeeS. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 21, s. 6 Projekt Stowarzyszenia Teatr Per Se.
- 305. KOWALSKI**, Rafał.: Niegłupia ta zabawa w teatr: wakacyjne spektakle w Płocku / Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 148, s. 2, il. Teatr Letni z udziałem płockiej młodzieży – projekt Stowarzyszenia Teatr Per Se.
- 306. (M.A.)**.: Święto z Chopinem i Iwaszkiewiczem: Międzynarodowy Dzień Teatru / (m.a.). // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 13, s. 9, il. Teatr Dramatyczny im. Jerzego Szaniawskiego w Płocku
- 307. Międzynarodowy Dzień Teatru**. Jubileusz 35-lecia płockiej sceny. // Aktualności Teatru Płockiego. – 2010, nr 3, s. [7–10], il.
- 308. MOKROWIECKI**, Marek.: „...! znów jestem w Płocku” / Marek Mokrowiecki. // Znaj. – 2010, nr 6, s. 34–37, il. Spektakl z 1997 r. przygotowany z okazji setnej rocznicy urodzin Władysława Broniewskiego. Coroczne spotkania przy pomniku poety w dniu 17 grudnia.
- **ORŁOWSKA**, Milena.: Drugie życie towarzystwa = poz. 160
- 309. SKOTNICKI**, Jan.: Nasz dom... / Jan Skotnicki; rozm. przetr. Leszek Skierski. // Aktualności Teatru Płockiego. – 2010, nr 2, s. 15, il. Rozmowa z założycielem i pierwszym dyrektorem płockiego teatru.
- 310. WALCZAK**, Marek.: Lubię krwiste postacie / Marek Walczak; rozm. przetr. Radosław Łabarzewski. // Sygnały Płockie. – 2010, nr 8, s. 15, il. Rozmowa z płocczaninem, aktorem Teatru Dramatycznego, zdobywcą tegorocznej „Srebrnej Maski”.

Recenzje teatralne

- 311. ŁABARZEWSKI**, Radosław.: Ukryte pragnienia / Radosław Łabarzewski. // Sygnały Płockie. – 2010, nr 7, s. 15, il. Zawiera rec. przedstawienia: Lato w Nohant / Jarosław Iwasz-

kiewicz; reż. Jan Skotnicki; Teatr Dramatyczny, Płock.

Muzyka

- 312. BEES.**: Gitarzyści wchodzą schodami do nieba: konfrontacje na struny i dźwięki w Młodzieżowym Domu Kultury / BeeS. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 21, s. 6, il. II Płockie Konfrontacje Gitarowe.
- 313. BEES.**: W życiu trzeba być romantykiem i biznesmenem: Rościszewo słynne w kraju dzięki Chopinowi / BeeS. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 21, s. 13, il. Rościszewskie Spotkania z Muzyką Fryderyka Chopina.
- **BURAKOWSKI**, Mikołaj.: Na kopanie piłki też musi się znaleźć czas = poz. 237
- 314. CZAPLIŃSKI**, Czesław (1953–): Śladami Chopina w Warszawie i na Mazowszu: Chopin's Steps in Warsaw and the Mazovia / Czesław Czaplinski; oprac. graf. Magdalena Ławrow. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2010. – [31] s.: il., portr.; 19 cm. – ISBN 978-83-89034-70-0
- 315. GŁOWACKA**, Aleksandra.: Członkowie Koła Chopinowskiego w Sannikach o 30. latach związków z Chopinem – refleksje, wspomnienia / Aleksandra Głowacka. // Wiadomości Sannickie. – 2010, nr 1(4), s. 41–45, il. Trzydziestolecie koncertów chopinowskich i działalności sannickiego Koła Towarzystwa im. Fryderyka Chopina.
- 316. KOMOSIŃSKI**, Radosław.: Niegrzeczny Kumos: z Kumosem, czyli Radkiem Komosińskim, raperem z Sierpca / Radosław Komosiński; rozm. przetr. Justyna Gabrychowicz. // Express Płocki. – 2010, nr 17, s. 10, il.
- **(lesz)**.: Koncert w hołdzie ks. Skierkowskiemu = poz. 82
- **MIERZYŃSKI**, Witold Jan.: Na rozdrożach czasu i miłości = poz. 291
- 317. MP.**: Przegląd orkiestr z udziałem Adama Struzika: Godzino: V Międzypowiatowy Przegląd Orkiestr OSP / MP, simi. // Kurier Sierpecki. – 2010, nr 19, s. 12, il.
- 318. PATROWICZ**, Monika.: Pałac w Sannikach / Monika Patrowicz. // Wiadomości Sannickie. – 2010, nr 1(4), s. 28–29, il. Obchody Roku Chopina 2010 i jubileusz powstania sannickiego Koła Towarzystwa im. Fryderyka Chopina.
- **RUTECKA**, Jolanta.: Sanniki uczą pamięć Chopina = poz. 249
- 319. SZATKOWSKA**, Lena.: Sezon zakończony. Festiwal czas zacząć: Płocka Orkiestra Symfoniczna / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 24, s. 9, il.

Film

- 320. BOCZKOWSKA**, Alina.: Filmowo o Chopinie i świecie / Alina Boczkowska. // Sygnały Płockie. – 2010, nr 12, s. 7, il. V Międzynarodowy Festiwal Filmów Turystycznych w Płocku.
- 321. DYBIEC**, Aleksandra.: Hans Kloss – płocki ślad / Aleksandra Dybiec. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 96, s. 4–5, il. Zwiedzanie miejsc realizacji filmu Janusza Morgensterna „Stawka większa niż życie” w Płocku przez członków Klubu Miłośników Stawki.
- 322. JEZIERSKA–CHALICKA**, Agnieszka.: „Historia Roja” w sierpeckim skansenie / Agnieszka Jezierska–Chalicka. // Kronika Mazowiecka. – 2010, nr 4, s. 40, il. Nagrywanie scen do filmu „Historia Roja, czyli w ziemi lepiej słyhać” w sierpeckim skansenie.
- 323. KOLCZYŃSKI**, Tomasz.: Piąte urodziny Festiwalu w Płocku / Tomasz Kolczyński; rozm. przetr. Ewa Kotus. // Film, Art & Tourism. – 2010, nr 2(11), s. 6–10, fot. Tyt. równol.: Fifth Birthday of Festival in Płock – Tekst równoległy w jęz ang. Rozmowa z wiceprezydentem Płocka nt. piątego festiwalu filmów turystycznych w Płocku.
- 324. KOTUS**, Andrzej.: Z Chopinem w roli głównej / Andrzej

- Kotus. // Film, Art & Tourism. – 2010, nr 2(11), s. 12–22, fot. Tyt. równol.: Chopin in film – Tekst równoległy w jęz ang. Piąty festiwal filmów turystycznych w Płocku.
- 325. KOWALSKI, Rafał.**: Był Skrzetuski, teraz Rój / Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 81, s. 5, il. Nagrywanie scen do filmu „Historia Roja, czyli w ziemi lepiej słycać” w sierpeckim skansenie.
- **SKOWROŃSKA, Małgorzata.**: Indyjski film o Faustynie = poz. 76
- 326. SZATKOWSKA, Lena.**: V Międzynarodowy FestiwalAT zakończony / Lena Szatkowska // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 22, s. 9, il. V Międzynarodowy Festiwal Filmów Turystycznych w Płocku.
- Fotografika**
- 327. MO.**: Z nieba śmieci wyglądają naprawdę pięknie / MO. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 115, s. 3, il. Dariusz Bógdał laureat konkursu fotograficznego „Grand Press Foto 2010” za fotoreportaż w kategorii „Przyroda” wykonany z paralołni.
- XV. ZAGADNIENIA WYZNANIOWE**
- 328. ADAMKOWSKI, Arkadiusz.**: Płock – jego ziemia święta / Arkadiusz Adamkowski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 102, s. 3, il. Metropolita szczecińsko-kamiński – abp. Zygmunt Kamiński, w latach 1988–1999 biskup płocki.
- 329. AUGUSTYNOWICZ, Jan.**: Powołanie / Jan Augustynowicz. – Rębowo: Parafia pod wezwaniem św. Jana Chrzciciela w Rębowie, 2010. – 50, [2] s.: 21 cm. – ISBN 978-83-925201-0-8
- **BeeS.**: Na zawsze powrócił do Sierpca = poz. 67
- 330. DUMOWSKI, Zdzisław.**: Sierpeckie miejsca mocy (Część trzecia) / Zdzisław Dumowski. // Sierpeckie Rozmaitości. – 2010, nr 2, s. 15–18, il. Kult maryjny w Sierpcu związany z Górą Loret.
- **(eg).**: Czcł Boże Miłosierdzie = poz. 72
- **(eg).**: Kościół w Troszynie pod wodą = poz. 86
- 331. GRZYBOWSKI, Michał Marian (1937–).**: Ks. Maksymilian Joniak emerytowany proboszcz w Szczawinie: 1935–2009 / Michał Marian Grzybowski. // Miesięcznik Pasternski Płocki. – 2010, nr 5, s. 276–277
- 332. GRZYBOWSKI, Michał Marian (1937–).**: Ks. prałat Czesław Chojecki emerytowany proboszcz i dziekan w Rypinie: 1916–2008 / Michał Marian Grzybowski. // Miesięcznik Pasternski Płocki. – 2010, nr 6, s. 330–333
- **GRZYBOWSKI, Michał Marian**: Duchowieństwo diecezji płockiej = poz. 61
- 333. JAM.**: Dąb pamięci dla Makarego Przybyszewskiego: Rachocin: Katyń... ocalić od zapomnienia / JAM. // Kurier Sierpecki. – 2010, nr 16, s. 9, il. Msza polowa w Rachocinie (gm. Sierpc).
- 334. JANCEWICZ, Ewa.**: Formacja katechetów w Diecezji Płockiej po 1990 roku / Ewa Jancewicz. – Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2010. – 330 s.: il. kolor.; 25 cm. – Bibliogr. s. 281–316. Indeks. – Streszcz. ang. – ISBN 978-83-61193-43-2
- 335. KAMIŃSKI, Zygmunt.**: Proponowałem Mazowieckiego, przekonałem Millera: wywiad rzeka z arcybiskupem Zygmuntem Kamińskim / Zygmunt Kamiński; rozm. przep. Marcin Górka. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 103, s. 2, il. Arcybiskup Zygmunt Kamiński – metropolita szczecińsko-kamiński, w latach 1988–1999 biskup płocki.
- 336. KOCZNR, Agnieszka.**: Fabryka dobrych pomysłów: Stowarzyszenie Nasza Fara / Agnieszka Kocznur. // Gość Niedzielnny. – 2010, nr 18, dod. Gość Płocki, nr 18/64, s. VIII, il. – (Dobre miejsca)
- **KOWALSKI, Rafał.**: Kościół odzyskiwał majątek = poz. 198
- **KOWALSKI, Rafał.**: Ks. Wacław Gapiński nie żyje = poz. 66
- 337. KOWALSKI, Rafał.**: Płock czuwał, Płock pamięta / Rafał Kowalski, PCG. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 78, s. 1, 6–7, il. Obchody 5-rocznicy śmierci Jana Pawła II.
- 338. KOWALSKI, Rafał.**: Wystawa w dobie beatyfikacji / Rafał Kowalski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 130, s. 5, il. Wędrująca wystawa „Pomnażanie dobra” poświęcona ks. Jerzemu Popiełuszce w kościele św. Benedykta w Płocku na Radziwiu.
- 339. KOZŁOWSKI, Krzysztof.**: Świadectwo Kapłana: homilia wygłoszona podczas Mszy św. pogrzebowej ś.p. ks. Kazimierza Dawidczyka... / Krzysztof Kozłowski. // Miesięcznik Pasternski Płocki. – 2010, nr 6, s. 317–321
- **MAŁECKA, Agnieszka.**: Powrót do normalności = poz. 169
- 340. PIĘTKA, Włodzimierz.**: Jak wierzymy, jak żyjemy? / Włodzimierz Piętko. // Gość Niedzielnny. – 2010, nr 25, dod. Gość Płocki, nr 25/71, s. IV–V, il. Wyniki badań nt. postaw religijnych wiernych w diecezji płockiej c.d.
- 341. PIĘTKA, Włodzimierz.**: Raport o wierze / Włodzimierz Piętko. // Gość Niedzielnny. – 2010, nr 23, dod. Gość Płocki, nr 23/68[69], s. IV–V, il. Wyniki badań nt. postaw religijnych wiernych w diecezji płockiej.
- 342. Powołani do winnicy Pańskiej w roku 1984:** książka upamiętniająca 25-le-ie kapłaństwa Włodzimierza Dzieńkowskiego, Krzysztofa Jaroszewskiego, Jana Józwiaka, Tomasza Kadzińskiego, Zbigniewa Kanieckiego, Krzysztofa Kowalskiego, Tadeusza Kuśnierza, Zbigniewa Kurkiewicza, Czesława Stolarczyka, Krzysztofa Szwejkowskiego, Andrzeja Śmiegielskiego i Andrzeja Świderskiego / z jubilatami rozmawiał i ich wspomnienia w formie reportażowej przedstawił Tadeusz Pulcyn. – Płock: [s.n.], 2010. – 128 s., 28 s. tabl.: fot. kolor.; 21 cm.
- 343. PRUSIŃSKI, Stefan.**: Kapliczki i krzyże borkowskie / ks. Stefan Prusiński. – Borkowo: P.P.-H. „Drukarnia”, 2010. – 40 s.: il. (w tym kolor.); 21 cm. – ISBN 978-83-62081-72-1 Borkowo Kościelne (gm. Sierpc)
- 344. RUTKOWSKA, Jolanta.**: Ćwierć wieku biskupiej postugi: uroczysty jubileusz biskupa Romana Marcinkowskiego – honorowego obywatela Szczutowa / Jolanta Rutkowska. // Nasz Płock. – 2010, nr 5/6, s. 5, il.
- **SKOWROŃSKA, Małgorzata.**: Indyjski film o Faustynie = poz. 76
- **STANUSZKIEWICZ-CEGŁOWSKA, Blanka.**: W kwietniu 11 tys. obiadów w stołówce Caritasu = poz. 171
- **STANUSZKIEWICZ-CEGŁOWSKA, Blanka.**: Za furtą przy ul. Nowowiejskiego = poz. 215
- 345. SZATKOWSKI, Tomasz.**: Diecezja zbadała wiernych: Płock – określamy się jako wierzący, ale do kościoła chodzimy rzadziej / Tomasz Szatkowski. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 24, s. 1, 4, il.
- **SZYMAŃSKI, Marcin.**: Gmina Słubice = poz. 102
- 346. TARASIEWICZ, Anita.**: Aleksy Kiriuszyn i ikonostas / Anita Tarasiewicz. // Gościniec Sztuki. – Nr 1/14 (2010), s. 128–132, il. Malarstwo A. Kiriuszyna (1886–1972) w cerkwi Przemienienia Pańskiego w Płocku.
- 347. TARASIEWICZ, Elias.**: Parafia prawosławna w Płocku / Elias Tarasiewicz. // Gościniec Sztuki. – Nr 1/14 (2010), s. 118–127, il.
- 348. WIŚNIEWSKI, Sławomir.**: Peregrynacja relikwii bł. Karoliny w Gostyninie : miejska droga krzyżowa / Sławomir Wiśniewski. // W Duchu i Prawdzie. – 2010, nr 4, s. 9–11, il.

XVI. KSIĄŻKA I CZYTELNICTWO. BIBLIOTEKI

Biblioteki naukowe

349. **GRACZYK**, Waldemar (1964–): Księgi rękopiśmienne i stare druki w zbiorach Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku: z dziejów kultury polskich bibliotek kościelnych w dawnych wiekach / Waldemar Graczyk, Jolanta M. Marszalska. – Kraków: Wydawnictwo Instytutu Teologicznego Księży Misjonarzy, 2010. – 320 s., [8] s. tabl. kolor.; 25 cm. – Bibliogr. s. 283–307. Indeks. – Streszcz. fr. – ISBN 978-83-7216-850-4
— **PIĘTKA**, Włodzimierz.: Biblijne perły = poz. 259

Biblioteki publiczne

350. **BEDYK**, Artur.: Gminna Biblioteka Publiczna w Słubicach / Artur Bedyk. // Wieści znad Wisły. – 2010, nr 77, s. 11–13, il.
351. **Biblioteki publiczne powiatu płockiego w 2009 r.** // Bibliotekarz Płocki. – 2010, nr 1, s. 25–45
352. **Kronika ważniejszych wydarzeń kulturalno-oświatowych organizowanych w bibliotekach samorządowych powiatu płockiego w 2009 r.** // Bibliotekarz Płocki. – 2010, nr 1, s. 71–78, il.
353. **WAŚNIEWSKA**, Wiesława.: Działalność Gminnej Biblioteki Publicznej w nowym lokalu / Wiesława Waśniewska. // Wiadomości Sannickie. – 2010, nr 1(4), s. 31–32, il. Gminna Biblioteka Publiczna w Sannikach.

Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego

- **BOCZKOWSKA**, Alina.: Patriotyzm niejedno ma imię = poz. 361
354. **Kronika ważniejszych wydarzeń kulturalno-oświatowych organizowanych przez Książnicę Płocką w 2009 r.** // Bibliotekarz Płocki. – 2010, nr 1, s. 47–70, il.
355. **(LESZ)**.: Wybitni absolwenci „Małachowianki”: „Pamięć musi trwać...” / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 24, s. 6, il. Wystawa w Książnicy Płockiej z okazji 830-lecia Małachowianki.
356. **(RŁ)**.: Żołnierz niezłomny: rotmistrz Witold Pilecki / (rł). // Sygnały Płockie. – 2010, nr 10, s. 11, il.

Promocja książki Jacka Pawłowicza pt. „Rotmistrz Witold Pilecki 1901–1948”.

357. **Sprawozdanie z działalności Książnicy Płockiej im. Wł. Broniewskiego za 2009 rok.** // Bibliotekarz Płocki. – 2010, nr 1, s. 5–24
358. **SZATKOWSKA**, Lena.: Pilecki – żołnierz niezłomny: jeden z sześciu najodważniejszych ludzi europejskiego ruchu oporu / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2010, nr 18, s. 9, il. Promocja książki Jacka Pawłowicza pt. „Rotmistrz Witold Pilecki 1901–1948”.
— **WOŹNIAK**, Hubert.: Święto Płocka, Tumskiej i Małachowianki = poz. 178

Drukarstwo. Edytorstwo

359. **CZARNECKI**, Edward.: Teoria i praktyka tworzenia tekstów / Edward Czarnecki, Jan Ryszard Kalinowski. – Płock: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, 2010. – 167, [1] s.; 22 cm. – Bibliogr. s. 166–167. – ISBN 978-83-67601-56-2
Dysertacja naukowa

360. **STANISZEWSKA**, Magdalena.: Podsumowanie działalności wydawniczej w Sierpcu i okolicy w 2009 roku / Magdalena Staniszevska. // Sierpeckie Rozmaitości. – 2010, nr 2, s. 59–61, il.

Czasopiśmiennictwo. Dziennikarstwo

361. **BOCZKOWSKA**, Alina.: Patriotyzm niejedno ma imię / Alina Boczkowska. // Sygnały Płockie. – 2010, nr 10, s. 13, il. Promocja szóstego numeru czasopisma poświęconego Władysławowi Broniewskiemu.
— **KOWALSKI**, Rafał.: Ta wiedza gniewała i ciążyła = poz. 81
362. **Mamy 20 lat** / Redakcja. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2010, nr 102, s. 1, 2, il. Dwudziestolecie płockiego dodatku Gazety Wyborczej.
— **SEPIOŁO**, Mariusz.: Płocki ślad cesarza reportażu = poz. 256

INDEKS OSOBOWY

- AD 83
Adamkowska, Emilia 21
Adamkowski, Arkadiusz 19, 194, 328
Adamowska, Liliana zob. Olchowik-Adamowska, Liliana
Ajdyn, Agnieszka 9
al. 118
Ambroziak-Bereszczyńska, Urszula 141, 158, 161
Andrzejczyk, Marzena 243
Augustynowicz, Jan 329
Barański, Józef 220
Bedyk, Artur 350
BeeS 67, 112, 156, 162, 175, 207, 241, 244-5, 304, 312-3
Bereszczyńska, Urszula zob. Ambroziak-Bereszczyńska, Urszula
Będzikowska, Ludmiła 96
Bielak, Małgorzata 1
Bieńkowski, Krzysztof 60
Boczkowska, Alina 48, 180, 235, 250, 320, 361
Boszko, Michał 239
Burakowski, Jan 293
Burakowski, Mikołaj 237
Cegłowska, Blanka zob. Stanuszkiewicz-Cegłowska, Blanka
Chalicka, Agnieszka zob. Jezierska-Chalicka, Agnieszka
Chojnacki, Krzysztof 137
Chojnacki, Marek 157
Chorzewski, Michał 15
Chrzanowska, Barbara 251, 270-1
Chyliński, Mariusz 186
Cichocka, Anna zob. Kühn-Cichocka, Anna
Czapliński, Czesław 314
Czarnecki, Edward 359
Danieluk, Jacek 84
Danieluk, Małgorzata 85, 142
Dądzik, Dorota 219
Dejnecki, Tadeusz 285
Dobijański, Mariusz 42
Dobroń, Elżbieta 1
Dorobek, Andrzej 22
Dorobek, Jarosław 182
Dumowska, Bogumiła 279
Dumowski, Zdzisław 107, 330
Duraj, Danuta zob. Walczak-Duraj, Danuta
Duszczyk, Michał 124
Dwojnych, Andrzej 133
Dybiec, Aleksandra 163, 321
Dylewski, Zenon 113
Dzięgielewski, Jan 106, 110
(eg) 72, 86, 143
Frankie, Lucyna zob. Kornas-Frankie, Lucyna
Frąckowiak, Anna 11
Fronczak, Monika 294
Fuz, Katarzyna zob. Stołoska-Fuz, Katarzyna
Gabrychowicz, Justyna 316
Gałązka, Tomasz Jacek 102
Gałkowski, Andrzej 210
Gancarczyk, Marek 23
Gawlik, Danuta 221
Gawłowska, Katarzyna 246
Gąsiorowski, Paweł Bogdan 80
Gierula, Barbara 195
Głowacka, Aleksandra 243
Głowacka, Aleksandra 315
Górka, Marcin 335
Graczyk, Waldemar 349
Gregorczyk, Ewa 53
Grochowska, Krystyna 99
Grzybowski, Michał Marian 61, 331-2
GSZ 149-50, 165-6
Hińc, Waldemar 103
IP 266-7
Iwańska, Eliza 17
(jac) 301
JAM 151, 179, 185, 272, 333
Jancewicz, Ewa 334
Janicka, Danuta 5
Jasiński, Tadeusz 212
Jezierska-Chalicka, Agnieszka 120, 268, 322
Jol. 104
Kaczan, Magdalena zob. Lica-Kaczan, Magdalena
Kaczmarczyk, Elżbieta 186
Kalinowski, Jan Ryszard 208, 359
Kalinowski, Józef 186
Kamiński, Zygmunt 335
Karpińska, Anna 17
Karpowicz, Emilia Ryszarda 286
Kawałczewska, Janina 145
Kluczyński, Zenon 20
Kocznur, Agnieszka 114, 167, 336
Kolczyński, Tomasz 323
Kolińska, Iwona 35
Komosiński, Radosław 316
Konarska-Pabiniak, Barbara 38
Koniusz, Janusz 280
Koński, Wiesław 40
Kopczyńska, Maria 119
Kopczyński, Jerzy 119
Kopeć, Wiesław 57
Kopka, Mariola 222
Kordala, Tomasz. 260
Korgul-Wyszatycka, Iwona 73
Kornas-Frankie, Lucyna 119
Kotus, Andrzej 324
Kotus, Ewa 323
Kowalska, Iwona zob. Typiak-Kowalska, Iwona
Kowalska, Joanna. zob. Nycz-Kowalska, Joanna.
Kowalski, Rafał 66, 69, 76, 81, 198, 213, 237, 305, 325, 337-8
Kowalski, Tomasz 146
Kozłowska, Ilona zob. Soja-Kozłowska, Ilona
Kozłowski, Krzysztof 339
Krajewski, Tomasz 33
Krawczyńska, Renata 41, 125
Krawiec, Jacek 126
Kruk-Sieczkowska, Maria 287
Kruszewski, Zbigniew 154
Kudaj, Jarosław 37
Kühn-Cichocka, Anna 290
Kunicki, Kazimierz. 97
Kwieciński, Klaudiusz 27
Lemańska, Elżbieta 217
Lenart, Witold. 91
(lesz) 70, 82, 216, 258, 261, 288-9, 299, 355
Lewandowska, Agnieszka 52
Lewandowska, Magdalena 26
Lewandowski, Waldemar 290
Lica-Kaczan, Magdalena 262
Ludwikowski, Adam 93
Łabarzewski, Radosław 62, 115, 203, 217, 218, 310, 311
Ławecki, Tomasz 97
Ławrow, Magdalena 314
Łoś, Zofia 263
Łukaszewski, Lech 242
Łykowski, Konrad 172
M 78
(m.a.) 306
(m.d.) 87
M.D. 187
MacLeod, Murdo 294

- Madej, Marek 269
 Majchrzak, Stanisław 193
 Majewski, Dariusz 34
 Majewski, Piotr 134, 223
 Maleczyński, Karol 105
 Matecka, Agnieszka 168–9
 Marciniak, Jola 147, 224, 273
 Marszalska, Jolanta Małgorzata 349
 Marzec, Piotr 5
 Maślanka, Renata 56
 Matusiak, Krzysztof 260
 Matuszewska, Anna 188, 204
 Mazurska, Wiesława 1
 Michnik, Adam 19
 Mielczarek, Anna zob. Skowronek–Mielczarek, Anna
 Mierzyński, Witold Jan 291
 Mikulska, Maria zob. Zalewska–Mikulska, Maria
 Milewska, Grażyna 240
 Mioduski, Dariusz 127–8
 Miszewski, Krzysztof 17
 MO 199–200, 327
 Mokrowiecki, Marek 2, 308
 Mossakowska, Aleksandra 297
 MP 317
 mś. 92, 173, 296
 Musiał, Bożena 238
 Nagórka, Magdalena 43
 Nawrocka–Nowak, Danuta 100–1
 Nowak, Danuta. zob Nawrocka–Nowak, Danuta
 Nowakowski, Jacek 191
 Nowicki, Piotr Marek 274
 Nycek, Jan Bolesław 39, 102, 192, 276
 Nycz–Kowalska, Joanna 37
 Ogrodniczak N. 75
 Olchowik–Adamowska, Liliana 97
 Opasińska, Bogumiła zob. Zalewska–Opasińska, Bogumiła
 Orłowska, Milena 88, 160, 248
 Osiecki, Bogusław 62, 115
 Pabiniak, Barbara zob. Konarska–Pabiniak, Barbara
 Papierowski, Andrzej Jerzy 108–9
 Patrowicz, Monika 318
 PCG 337
 Piętka, Włodzimierz 214, 259, 340–1
 PIK 152, 275
 Płuciennik, Halina 61
 Pólturzycki, Józef 44
 Prusiński, Stefan 343
 Przedpełska, Jadwiga 122
 Przygocka, Janina 51
 Pulcyn, Tadeusz 342
 (rt) 138, 170, 356
 Rowicka, Lena 186, 191
 Rutecka, Jolanta 182, 192, 249, 252, 276
 Rutkowska, Jolanta 344
 Rygier, Krzysztof 210
 Sepiolo, Mariusz 256
 Serafińska, Jurata Bogna 77
 Sędzicki, Kazimierz 186
 Sieczkowska, Maria zob. Kruk–Sieczkowska, Maria simi 317
 Skierski, Leszek 2, 294, 309
 Skotnicki, Jan 309
 Skowronek–Mielczarek, Anna 121
 Skowrońska, Małgorzata 76
 Smaszcz, Waldemar 281
 Smuk–Stratenwerth, Ewa 56
 Snopek, Barbara 119
 Sobczak, Mariusz 140
 Sobieraj, Leonard 8, 264
 Socha, Robert. 79
 Soja–Kozłowska, Ilona 17
 Sokółowska, Joanna 7
 Staniszevska, Magdalena 360
 Stanuszkiewicz–Ceglowska, Blanka 94, 171, 177, 215, 253
 Stępień, Grzegorz 9
 Stodolak, Sebastian 130
 Stołoska–Fuz, Katarzyna 74
 Stratenwerth, Ewa zob. Smuk–Stratenwerth, Ewa
 Strzelecki, Zbigniew 31
 Strzeźniewski, Bogusław 276
 Sukniewicz, Daniel 36
 Suty, R. 75
 Sypek, Robert 36
 Syperek, Anna 55
 Szadkowski, Dariusz J 219
 Szałkowski, Grzegorz 126
 Szanser, Mariusz 95, 136, 155, 254
 szat. 131
 Szałkowska, Lena. 111, 195, 265, 300, 319, 326, 358
 Szałkowski, Tomasz 50, 154, 164, 345
 Szczepański, Janusz 110
 Szerauc, Andrzej 202
 Szkopek, Grzegorz 230, 257
 Szostak, Jerzy 13
 Szejnberg, Aleksander 212
 Szymański, Marcin 102
 Ślęzak, Patryk 28
 Śmigieński, Marcin 90, 135, 189, 255, 302
 Śniecikowski, Włodzimierz 190
 Świerkowska, Marta 295
 Tarasiewicz, Anita 346
 Tarasiewicz, Eliasz 347
 Tarka, Henryka 148
 TK 231–2
 Tomaszewski, Andrzej 191
 Typiak–Kowalska, Iwona 1
 Urbankowski, Bohdan 64, 282
 Waćkowski, Jan 61
 Walczak–Duraj, Danuta 24
 Walczak, Marek 310
 Waluś, Jan 139
 Waśniewska, Wiesława 353
 Wąsiewski, Grzegorz 116
 Wątkowska, Barbara 5
 Wereszczaka, Rafał 12
 Wiechno, Włodzimierz 292
 Wierzbička, Iwona 161
 Wiśniewski, Stawomir 25, 348
 Wiśniewski, Wojciech 193
 Wojno, Lesław 20
 Woźniak, Hubert 68, 123, 132, 153, 172, 174, 178, 194, 196–7, 277–8, 297, 303
 Woźniak, Krzysztof 192
 Wrzesińska, Anna Maria 117
 WyrósteK, Szymon 27, 71
 Wyszatycka, Iwona zob. Korgul–Wyszatycka, Iwona
 Zakrzewski, Janusz 16
 Zalewska–Mikulska, Maria 65
 Zalewska–Opasińska, Bogumiła 298
 Zarębski, Andrzej 233, 234
 Zieliński, Zdzisław 234
 Ziętek, Janina 32
 Ziętek, Maria 190
 Żuchniewicz, Marian 229
 Żuliński, Leszek 283

Opracowanie:

**Małgorzata Bielak, Elżbieta Dobroń,
Wiesława Mazurska, Iwona Typiak–Kowalska**

Książnica Płocka im. Wł. Broniewskiego
 09–400 Płock, ul. Kościuszki 6
 Tel. (024) 268 00 21 lub (024) 268 00 25
 e-mail: dib@bibl.plock.pl

NASI AUTORZY

- JANUSZ CEGŁOWSKI** – ks. dr nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, proboszcz parafii św. Jana Kantego w Mławie
- MARIAN CHUDZYŃSKI** – dr nauk humanistycznych, Wiceprezes TNP
- GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI** – dr nauk humanistycznych, nauczyciel historii w II LO w Płocku, wykładowca w Szkole Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku, członek Zarządu TNP
- HENRYK J. GORYSZEWSKI** – dr nauk prawnych, Dziekan Wydziału Administracji Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica – Filia w Wyszowie, Wicepremier w latach 1992–1993, Szef Biura Bezpieczeństwa Narodowego w latach 1994–1995
- ANDREJ GERTKOWSKI** – ks. prof. dr hab., Prorektor ds. rozwoju Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku, psychoonkolog w Wojewódzkim Szpitalu Zespolonym w Płocku, członek Polskiego Towarzystwa Psychoonkologicznego oraz Polskiego Towarzystwa Psychogeriatrycznego
- ANDRZEJ J. PAPIEROWSKI** – dr nauk politycznych z Płocka, członek Kolegium Redakcyjnego „Notatek Płockich”, członek TNP
- BOGDAN POPŁAWSKI** – dr inż. architekt, Pracownia Architektoniczna w Szymanowie, gm. Góra Kalwaria
- MARIUSZ PORTALSKI** – mgr inż., Politechnika Warszawska Szkoła Nauk Technicznych i Społecznych w Płocku, sekretarz Seminarium Doktoranckiego w TNP, członek TNP

Autorki Bibliografii:

Małgorzata Bielak, Elżbieta Dobroń, Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska